

**T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BESNİLİ LÜZÛMÎ DÎVÂNI
TAHLİL - TRANSKRİPSİYONLU METİN - DİZİN**

Maşallah KIZILTAŞ

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Kâzım YOLDAŞ

OCAK-2014

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BESNİLİ LÜZÛMÎ DÎVÂNI
TAHLİL – TRANSKRİPSİYONLU METİN - DİZİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Maşallah KIZILTAŞ
(Enstitü No: 122201104)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 03 Ocak 2014
Tezin Savunulduğu Tarih : 20 Ocak 2014

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kâzım YOLDAŞ (B.Ü.)
Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK (İ.Ü.)
Yrd. Doç. Dr. Abdullah AYDIN (B.Ü.)

OCAK-2014

Prof. Dr. Kâzım YOLDAŞ danışmanlığında, Maşallah KIZILTAŞ'ın hazırladığı “Besnili Lüzûmî Dîvânı, Tahlil - Transkripsiyonlu Metin - Dizin” konulu bu çalışma 20/01/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : **Prof. Dr. Kâzım YOLDAŞ (B.Ü.)** İmza

Üye : **Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK (İ.Ü.)** İmza

Üye : **Yrd. Doç. Dr. Abdullah AYDIN (B.Ü.)** İmza

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yapıldığını ve Enstitümüz kurallarına göre düzenlendiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Sait PATİR İmza
Enstitü Müdürü

Bu çalışma DPT / TÜBİTAK / BÜBAP tarafından desteklenmiştir.

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖN SÖZ

19. yüzyıl, kökü yedi cihana yayılmış Osmanlı Devleti'nin içeride ve dışarıda sorunlarla boğuştuğu ve son demlerini yaşadığı yüzyıldır. Bu sonu erteleme veya durdurmaya çalışan Osmanlı münevver ve devlet adamlarının çabaları da bir sonuç vermemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun bu hüzünlü yüzyılında edebiyatının da son temsilcileri sahne almış, bu kültür denizinin son damlalarını âb-ı hayat gibi sunmaktan geri durmamışlardır. Bu kültürün son temsilcilerinden biri de çalışmamıza konu olan Besnili Lüzûmî'dir. Besni gibi küçük bir kasabada yaşamasına rağmen klasik şiir atmosferiyle hemhal olan Lüzûmî gibi aydınların varlığı, Osmanlı edebiyatının gücünü ve etki alanını gözler önüne sermektedir.

Besnili Lüzûmî'nin hayatı hakkında önemli bilgiler ortaya koyamadık. Zira hayatı ile ilgili bilgiler yok denecek kadar azdır. Sadece Besni ve Adıyaman'ı anlatan kitaplarda hayatıyla ilgili bilgilere rastlamaktayız. Bu bilgiler oldukça az ve bilimsel temeli de zayıf bilgilerdir.

Bu çalışmadaki asıl hedefimiz divanının kaybolduğu sanılan bir Osmanlı aydınını kültürümüze kazandırmaktır. Besnili Lüzûmî Divanı Milli Kütüphane'ye Diyarbakırlı Lüzûmî Ahmed adlı bir şair adına kaydedilmiştir ve yapılan bu yanlışlık, Besnili Lüzûmî'nin eserinin kaybolduğu hükmünün oluşmasına sebep olmuştur. Bu yanlışlığı bertaraf etmiş ve kültür hazinemize küçük de olsa bir katkı yapmış olmamız, bize ayrı bir heyecan vermektedir.

Çalışmamızın giriş kısmında şairin hayatı ve sanatı ile ilgili bilgiler sundukduktan sonra çalışmamızı üç bölüme ayırdık. Birinci bölümde Divan'ın tahlil ve incelemesini yaptık, ikinci bölümde metni transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktardık, üçüncü bölümde ise Divan'ın dizinini yaptık. Çalışmanın sonuna Divan'ın Arap harfli orijinal kopyasını ve Lüzûmî'nin medfun olduğu mezarlıktan birkaç fotoğraf koyduk.

Metni transkribe ederken, elimizde tek nüsha olması sebebiyle metinde bazı düzeltmeler yaparak, metni tamir etme yoluna gittik. Yapılan eklemeleri köşeli parantez [ ] içinde gösterdik. Metindeki nazım şekli sıralamasını hiç bozmadık.

Çalışmamızda farkında olmadan yaptığımız hataların ve eksikliklerin hoşgörü ile karşılanacağını ümit ediyor, artık sona ermekte olan bir realitenin ve dünya görüşünün son mümessillerinden olan bir şairi ve eserini tarihin tozlu raflarından gün ışığına çıkarmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Beni bu çalışmayı yapmaya teşvik eden, kıymetli zamanını bana ayıran, ilminden azami derecede istifade ettiğim, Eski Türk Edebiyatı sahasında birçok önemli hususu öğrenmeme vesile olan, kıymetli ve saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Kâzım YOLDAŞ'a, bilgi ve birikimini benimle paylaşan ve özellikle bu çalışmanın oluşmasında çok değerli katkılar yapan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Abdullah AYDIN'a ve desteğini benden hiç esirgemeyen sevgili eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Maşallah KIZILTAŞ
BİNGÖL 2014

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖZET.....	XII
ABSTRACT	XII
KISALTMALAR.....	XIII
GİRİŞ.....	2
BESNİLİ LÜZÛMÎ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ, ESERİ.....	6
I. HAYATI	6
II. EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	7
A. LÜZÛMÎ'NİN ETKİLENDİĞİ ŞAİRLER.....	12
B. LÜZÛMÎ'NİN ETKİLEDİĞİ ŞAİRLER.....	13
III. ESERLERİ.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

LÜZÛMÎ DİVANİ İNCELEMESİ

I. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	15
A. NAZİM ŞEKİLLERİ	15
B. VEZİN	16
C. KAFİYE VE REDİF	17
II. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	19
A. DİN VE TASAVVUF	19
1. ALLAH.....	19
2. MELEKLER.....	20
3. KİTAPLAR.....	20
4. PEYGAMBERLER.....	20
a. Hz. Adem (A.S.).....	20
b. Hz. Yusuf (A.S.).....	21
c. Hz. Süleymân (A.S.)	21
5. AYETLER.....	21
6. AHİRET İLE İLGİLİ MEFHURLAR	22
a. Mahşer.....	22

b.	Ahret.....	22
c.	Cennet	22
d.	Cehennem.....	23
e.	Gilman.....	23
7.	DİĞER İTİKADÎ KAVRAMLAR.....	24
a.	Kaza-Kader.....	24
b.	Peri	24
c.	Şeytan (İblis)	24
8.	TASAVVUFLA İLGİLİ MEFHURLAR	25
a.	Fena	25
b.	Batın-Zahir	26
c.	İrfan-Arif	26
d.	Sabır-Kanâat.....	26
e.	Cezbe, Cezb Olma.....	27
f.	Hırka.....	27
g.	Dergâh, Harâbât	27
h.	Pîr-i Mugan ve Hakikat	28
i.	Elest, Elest Meclisi.....	28
j.	Zâhid, Rind, Sofu	29
k.	Terk	29
B.	CEMİYET.....	30
1.	ŞAHISLAR	30
a.	Âsaf	30
b.	Cem, Cemşid	30
c.	Felâtun.....	31
d.	Ferhad, Kays, Leyla, Mecnûn	31
e.	Kârûn.....	31
f.	Zeliha.....	32
2.	KAVİMLER, IRKLAR	32
a.	Hindû.....	32
b.	Habeş.....	33
c.	Çingene, Çingâne	33
3.	ÜLKELER, ŞEHİRLER VE DİĞER YERLEŞİM YERLERİ.....	33
a.	Çin.....	33

b. Mısır	33
c. Rum, İran.....	34
d. Kânde-hâr	34
e. Sarâhân ve Şâm	34
f. Akpınar.....	34
4. NEHİRLER, DAĞLAR	35
5. İÇTİMAÎ HAYAT.....	35
a. Sosyal Tabakalanma.....	35
a.1. Sultan-Kul.....	35
a.2. Zat-ı Şerifân.....	36
a.3. Gedâ.....	36
b. Savaş	37
b.1. Kan, Hun	37
b.2. Savaş Aletleri	38
b.2.1. Kılıç, Tig, Hançer.....	38
b.2.2. Ok, Tîr, Sehm, Hadeng, Yay, Keman	38
b.2.3. Savaşla İlgili Terim ve İfadeler	39
c. Eğlence Hayatı	39
c.1. Bezm.....	39
c.1.1. Meyhâne (Meykede, Harâbât)	39
c.1.2. Şarap(Bâde, Mey, Cür'a, Mül, Sahbâ)	39
c.1.3. Kadeh (Câm, Sâgar, Sebû, Piyâle, Peymâne, Ayak)	40
c.1.4. Mum (Şem'), Çerağ.....	40
c.2. Bağ-Bağçe, Seyir-Temaşa	41
c.3. Musikî.....	42
c.4. Bayramlar	43
d. Hüzün	43
e. Kişisel Bakım	43
e.1. Süslenme.....	43
e.1.1. Kıymetli Madenler ve Taşlar	43
e.1.2. Kozmetik	44
e.1.3. Diğer Süs Unsurları	45
e.2. Giyim-Kuşam	45
f. Yiyecek, İçecek ve Alışveriş	45

g.	Bazı Tipler ve Meslek Erbabı.....	46
g.1.	Attar.....	46
g.2.	Bâğbân.....	46
g.3.	Tabip, Hâzık.....	46
g.4.	Cellâd.....	47
g.5.	Mutrib.....	47
g.6.	Gazelhan, Nağmehan.....	47
g.7.	Sâkî, Muğbeçe.....	48
g.8.	Serseri, Aşüfte.....	48
g.9.	Harâmî.....	49
g.10.	Mest, Sarhoş.....	49
g.11.	Câzû.....	49
g.12.	Şu'bede-bâz (Hokkabaz).....	49
h.	İdeoloji.....	50
i.	Diğer İçtimâî Mefhumlar.....	50
i.1.	Mimarî.....	50
i.2.	Yazı.....	50
i.3.	Tarım Faaliyetleri ile İlgili Hususlar.....	51
i.3.1.	Saban.....	51
i.3.2.	Âsiyâb.....	51
C.	İNSAN.....	51
1.	SEVGİLİ.....	51
a.	Sevgilide Güzellik Unsurları.....	52
a.1.	Saç.....	52
a.2.	Yüz (Çehre, sîmâ, rû, likâ).....	53
a.3.	Yanak (ârız, ruh, ruhsâr).....	54
a.4.	Kaş (Ebrû).....	55
a.5.	Göz (Çeşm, dîde, ayn).....	56
a.6.	Gamze.....	57
a.7.	Kirpik (Müje, Müjgân).....	57
a.8.	Ayva tüyleri (Hatt).....	58
a.9.	Ben (Hâl).....	58
a.10.	Ağız (Dehân, dehen).....	58
a.11.	Dudak (Leb).....	59

a.12. Diş (Dendân)	60
a.13. Boy (Kadd)	60
a.14. Bel (Miyân)	61
a.15. Ten, Beden.....	61
b. Sevgili ile İlgili Diğer Unsurlar.....	62
b.1. Bûse.....	62
b.2. Kapı, Eşik (Âsitan).....	62
b.3. Kûy-ı Dilber (Semt, köy).....	62
b.4. Söz.....	63
b.5. Naz, Şîve	63
2. ÂŞIK (SEVEN).....	63
a. Âşıkla İlgili Teşbih ve Mecaz Unsurları	64
a.1. Bülbül (Andelîb).....	64
a.2. Tûtfî	64
a.3. Hümâ	65
a.4. Pervâne	65
a.5. Ney	65
b. Âşığın Vücut Aksamı	66
b.1. Gönül (Dil).....	66
b.2. Sîne.....	66
b.3. Göz (Dîde), Gözyaşı.....	67
b.4. Can	67
b.5. Akıl.....	67
b.6. Ten.....	68
c. Âşığın Hususiyetleri ve Bazı Halleri.....	68
c.1. Garip, miskin	68
c.2. Deli-Divane-Şeydâ, Hasta (Bîmâr).....	68
c.3. Bende-Kul-Esir.....	69
c.4. Aşüfte, Üftade, Serseri.....	69
c.5. Sarhoş	69
c.6. Yaşlı Göz.....	70
c.7. Teşne.....	70
c.8. Âh u Feryâd, Nâlân.....	70
c.9. Gam, Gussa, Keder, Belâ.....	71

c.10. Pişmanlık	71
3. RAKİP	71
D. TABİAT	73
1. KOZMİK ÂLEM.....	74
a. Gökyüzü (Çarh, gerdûn, felek, sipihr, semâ)	74
b. Yıldızlar.....	75
c. Seyyâreler.....	76
c.1. Güneş (Mihr, Âfitâb, Hûrşîd)	76
c.2. Ay (Mâh, Meh, Kamer)	76
c.3. Ayın Diğer Halleri	77
c.3.1. Hilâl (Mâh-ı Nev)	77
d. Diğer Kozmik Unsurlar	77
d.1. Ay Tutulması.....	77
d.2. Hâle, Mehtâb	78
d.3. Berk, Evc	78
2. ZAMAN.....	78
a. Günler.....	79
a.1. Gün İçinde Olan Vakitler	80
a.1.1. Rûz-Şeb	80
a.1.2. Şeb-i Yelda	80
a.1.3. Sabah, Seher	80
a.1.4. Akşam, Şâm.....	81
a.1.5. Saat	81
b. Aylar.....	81
c. Yıl (Sâl).....	82
d. Mevsimler.....	82
d.1. Bahar	82
d.2. Hazan.....	83
d.3. Kış (Zemistân, Şitâ).....	83
3. DÖRT UNSUR (Anâsır-ı Erba'a).....	83
a. Su (Âb)	83
a.1. Suyla İlgili Unsurlar	84
a.1.1. Deniz (Deryâ, Bahr)	84
a.1.2. Dalga (Mevc), Su Kabarcığı(Habâb).....	85

a.1.3. Akarsu (Cûybâr, nehr)	85
a.1.4. Bulut(Ebr).....	85
b. Toprak (Hâk).....	86
b.1. Toz (Gubar).....	86
c. Ateş (Od, Nâr).....	86
d. Hava İle İlgili Mefhumlar	87
d.1. Rüzgâr (Bâd, Yel)	87
d.1.2. Bazı Rüzgâr Çeşitleri.....	87
d.1.2.1. Sabâ.....	87
d.1.2.2. Nesîm	88
d.1.2.3. Kasırğa (Sarsar).....	88
4. HAYVANLAR.....	89
a. Kuşlar	89
a.1. Divan'da Geçen Kuş Türleri.....	89
a.1.1. Bülbül (Andelîb).....	89
a.1.2. Tûtî	90
a.1.3. Şahin (Şehbâz).....	90
a.1.4. Hümâ	91
a.1.5. Anka	91
a.1.6. Karga (Zag)	91
a.1.7. Atmaca (Zegan, Çaylak).....	92
b. Dört Ayaklı Hayvanlar	92
b.1. Ceylan (âhû)	92
b.2. At (Eşheb)	92
c. Sürüngenler, Balıklar, Böcekler	93
c.1. Yılan (Mâr).....	93
c.2. Pervâne	93
c.3. Ejderha.....	94
c.4. Deniz Canlıları (Ehl-i Yemm)	94
5. BİTKİLER.....	94
a. Ağaçlar (Eşcar, Fidan, Nahl).....	94
a.1. Servi.....	94
a.2. Şimşir Ağacı (Şimşâd).....	95
a.3. Sanavber	95

a.4. Tûbâ.....	95
b. Çiçekler	96
b.1. Gül, Sünbül.....	96
b.2. Lale, Gonca	97
b.3. Nergis, Yasemin, Ergûvân.....	97
6. BAĞ, ÇEMEN, ÇİÇEKLİK.....	98
a. Bağ, Bahçe, Bostan, Çemen	98
b. Gülzar, Gülşen, Gülistan	98
7. MEYVELER.....	99

İKİNCİ BÖLÜM

LÜZÛMÎ DİVANİ - TRANSKRİPSİYONLU METİN

I. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL.....	100
II. YAZMA NÜSHANIN TANITIMI.....	101
III. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	102
IV. METİN	103
GAZELLER.....	103
MÜSTEZADLAR.....	188
MÜSEDESLELER	191
MÜSEBBA	194
MUHAMMES.....	195
TAHMİSLER	197

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVAN'IN DİZİNİ..... 201

SONUÇ	242
KAYNAKÇA	244
EKLER.....	246
I. DİVAN'IN ARAP HARFLİ ORJİNAL METNİ	246
II. LÜZÛMÎ'NİN BESNİ'DE MEDFUN OLDUĞU KABRİSTANDAN BİRKAÇ FOTOGRAF	288

ÖZET

Bu çalışmada daha önce üzerine çalışma yapılmamış olan ve kaybolduğu sanılan Besnili Lüzûmî Divanı'nın transkripsiyonlu metnini oluşturup tahlilini yaptık. Tahlil bölümünü Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve Tabiat olmak üzere dört kısma ayırdık ve şiirlerin şekil yönünden incelemesini yaptık. Ayrıca şairin hayatı ve sanatının hususiyetleri ile ilgili bilgiler verdik. Çalışmanın sonuna Divan'ın dizinini ve Arap harfli orijinal metnini ekledik.

Hayatıyla ilgili çok sınırlı bir bilgiye sahip olduğumuz, 19. yüzyılda yaşayan ve güzel aşk şiirleriyle dikkati çeken Lüzûmî, Besni'de doğmuş, Halep ve Şam medreselerinde eğitim görmüş ve Besni'de vefât etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Besnili Lüzûmî Dîvânı, 19. Yüzyıl, Transkripsiyonlu Metin

ABSTRACT

We have made the analysis of The Divan of Lüzümi from Besni by generating his transcribed text that have not been studied before and thought to have been lost. We have sectioned the analysis chapter into four: Religion and Sufism, Community, Human and Nature. Besides, we have given information about the life of the poet and the characteristics of his art. We have added the concordance of his Divan and its original text with Arabic letters at the end of the study.

Lüzümi who we do not have enough knowledge about his life, lived in 19th century and attracted attention with his nice love poems. He was born in Besni, studied at Halep and Şam madrasahs and died in Besni.

Key Words: The Divan of Lüzümi from Besni, 19th century, Transcribed Text.

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
Bkz.	Bakınız
Far.	Farsça
G.	Gazel
Hız.	Hazret-i
Haz.	Hazırlayan
MUH.	Muhammes
MÜ.	Müstezâd
MÜS.	Müseddes
MÜSB.	Müsebba
Müş.	Müşterek
s.	Sayfa
T.	Türkçe
TAH.	Tahmis
vb.	ve benzeri
vs.	ve saire
yay.	yayınları

GİRİŞ

19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin son demlerinin yaşandığı yüzyıldır. Bu yüzyılda Osmanlı iyiden iyiye zayıflamış, her alanda reform yapılmaya çalışılmış; fakat yine de çöküşün önüne geçilememiştir.

Osmanlı'nın devlet olarak zayıflayışı yaklaşık beş yüz yıl süren edebiyatını da etkilemiş, 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı'yla girişilen batılılaşma çabaları klasik edebiyatımız için de sonun başlangıcı olmuştur. Zira 19. yüzyıl Osmanlı aydını, batılı bu bakışı özümsemiş ve edebiyatın da bu minvalde gelişmesini sağlamıştır. Klasik edebiyatımızın kalıplaşmış birçok unsuru bu dönemde yavaş yavaş terk edilmeye başlanmıştır. Hususiyetle batıdan alınan roman, hikâye, gazete, tiyatro gibi türler eskiye olan rağbeti iyice azaltmıştır. Ayrıca muhtevada başlayan yeniliklerle klasik şiirin hayal dünyası, kendine özgü aşk anlayışı ve tasavvufi kavramlarla örülü imge sisteminin yerine; topluma ve hayata daha realist bakan, problemleri doğrudan dile getiren bir edebiyat –kısa sürse de-¹ teşekkül etmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısıyla beraber Namık Kemal, Recaizâde Ekrem, hatta devrin kararsızlığına ayak uyduran ve çelişkili ifadelerle klasik Türk edebiyatını bazen öven bazen de yeren Ziya Paşa gibi birçok aydın kendilerinin de beslendiği klasik edebiyatı tenkit etmeye başlamıştır.

Tanzimatla başlayan bu eleştiri bombardımanı bugün de devam etmektedir. Klasik Türk edebiyatının en çok eleştirilen yönleri sosyal problemleri dile getirmemesi, dilinin ağır, saray veya yüksek zümre edebiyatı olmasıdır. Halbuki klasik edebiyatımızda da günlük hayatı ve sosyal sorunları konu edinen birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler hiç de azımsanmayacak seviyededir. Klasik şiiri eleştirmek için başka hiç örnek yokmuş gibi hep dili ağır, mazmunu bol olan birkaç örnek nazarlara sunulur, mesele bu birkaç örnek etrafında döner durur. Örneğin; Bâkî'nin Kanunî Mersiyesi'nin aşağıda olan meşhur ilk beyti, sanki Osmanlı edebiyatının tek eseriymiş gibi sık sık anlaşılmaazlığın, soyutluğun sembolü olarak ortaya atılmıştır.²

---

¹ 1860 ile 1896 yılları arasında gelişen bu edebî faaliyetler kısa sürmüş, edebiyatımız Servet-i Fünûn dönemiyle karamsar ve marazî bir havaya bürünmüştür.

² Bu konuda daha fazla bilgi için bkz.: Orhan OKAY, Kanunî Mersiyesi'ne dair, Sanat Edebiyat Yazıları, s. 88

Ey pây-bend-i dâm-geh-i kayd-ı nâm ü nenk
Tâkey hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî direnk

Yahut Osmanlı edebiyatında sadece gazel varmış gibi, özellikle belli bir kesim, bu gazellerden dili en ağır ve en soyut olan birkaçını cımbızla seçerek ve bu edebiyatta sadece aşk var diyerek, maksatlı senaryolar üretme peşine düşmüştür. Ama Evliya Çelebi'nin İslam âlemini karış karış gezerek şehirlerin mimarisinden, yer şekillerine ve halkın günlük yaşamında yer alan yiyecekten giyeceğe kadar birçok bilgi ihtiva eden Seyâhatnâmesi başta olmak üzere, ismini burada sayamadığımız birçok eser bu eleştirileri haksız çıkarmaktadır. Osmanlı edebiyatını bütün nevleriyle düşündüğümüzde karşımıza çok büyük bir kültür hazinesi çıkmaktadır. Gazavâtnâmesiyle, mersiyesiyle, sûrnâmesiyle, hicivleriyle Osmanlı edebiyatı; içinde eleştirinin, günlük yaşamın, aşkın, estetiğin, sanatın, kültürün, tarihin, felsefenin, tasavvufun olduğu tükenmez bir hazinedir. Büyük üstat Yahya Kemal'in aşağıdaki beyti (Beyatlı, 1995) aslında ilgililere cevap niteliğindedir:

Çok insan anlayamaz eski musikîmizden
Ve ondan anlamayan bir şey anlamaz bizden

19. yüzyılda klasik şiirimizin yerine daha değişik bir edebî anlayışın monte edilmesi bizleri şaşırtmamalıdır. Zira bu yüzyılın buhranlı siyasî hayatı ve Osmanlı'nın çökmeye yüz tutmuş olması, edebî zevkin değişmesinin en büyük sebebidir. Çöküş çare bulma çabaları sonucu yüzünü batıya dönen aydınlar, edebiyatın yönünü de batıya çevirmiştir. Bunun sonucu olarak da klasik Türk edebiyatı yavaş yavaş yerini Batı tesirinde bir edebiyata bırakmıştır. Bu değişim Osmanlı halkının ve aydınının mentalitesindeki değişimin bir sonucudur. Bu değişim devrin ihtiyaçları neticesinde husûle gelmiştir. Osmanlı'nın görkemli çağında Bâkî'yi doğurması nasıl olması gerekense, buhranlı çağında da Namık Kemal'i doğurması aynı şekilde olması gerektir. Edebiyat teşekkül ettiği devrin siyasî ve sosyal yaşamına göre şekillenir. Klasik edebiyatımız da Osmanlı Devleti ve İslam medeniyetinin görkemiyle doğru orantılı bir şekilde gelişme göstermiştir ve çağıyla uyum içerisinde. Osmanlı yedi kıtada hüküm sürerken, dünyanın en kudretli devletlerinden biri olarak dünyaya damgasını vururken, edebiyatının sadece geçim

sıkıntısından veya adaletsizlikten –ki çokça bahsedilmiştir-³ bahseden bir edebiyat olması beklenemezdi.⁴ Estetiğin zirvelerinde dolaşan Bâkî, belagat üstadı Nefî, zarif üslubuyla insanda hoş bir sada bırakan Nedim gibi şairler elbette o görkemli çağlara yakışırdı. Namık Kemal ve onun gür sesine Osmanlı'nın “hasta adam” olarak tabir edilen döneminde, Mehmet Akif'e kurtuluş mücadelesinde, Necip Fazıl ve Nazım Hikmet'e Türkiye'nin siyasî buhranlarının yaşandığı dönemlerde ihtiyaç duyulduğu gibi; Osmanlı'nın ve İslam dünyasının diğer medeniyetlere göre ekonomik, kültürel, siyasî alanda zirve yaptığı, estetik ve ihtişamın hüküm sürdüğü dönemlerde de Bâkî'ye, Hayalî'ye, Nedim'e ve onların hayal gücüne ihtiyaç vardı. Dünya bir daha yaratılsa, Osmanlı bir daha kurulsa, şüphesiz Osmanlı edebiyatı yine nevs ü nemâ bulurdu.

Bir edebî eseri değerlendirirken teşekkül ettiği çağın şartlarını göz önünde bulundurmamak yadsınamaz bir gerçektir. Beş yüz yıl sonra tarihî olaylar veya edebiyat için oturduğumuz yerden yapacağımız yorumlar sağlıklı olmayabilir. Bu nedenle klasik şiirimizi veya edebiyatımızı değerlendirirken, oluştuğu dönemin şartlarıyla birlikte ele almamız daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Hülasa; edebiyata şekil veren, teşekkül ettiği toplumun ihtiyaçlarıdır. Hiçbir edebiyat, gökten zembille inmez, ihtiyaçtan doğar, gelişir ve ihtiyaç bitince de sona erer. Klasik edebiyatımız da ihtiyaçtan doğmuş, oluştuğu dönemle uyum içinde gelişmiş, aşkı, estetiği, sosyal ve günlük hayatı, eleştiriyi dengeli bir biçimde işlemiş, dönemin ihtiyacına göre şekillenmiş, zamanı gelince de sona ermiş, İslam coğrafyasının ortak sesidir.

İmparatorluğun sisli, puslu ve son yüzyılı olan 19. yüzyılda, batılılaşma cereyanı gölgesinde, bu ortak sesin son jenerasyonları yine de yetişmeye devam etmiştir. Bu kadar köklü bir medeniyetin edebiyatının bu kadar eleştiri ve olumsuzluğa rağmen birden kesilmemiş olması da tabii bir durumdur. Bu yüzyılda yaşamış hem de Anadolu'nun kasaba sayılabilecek bir şehrinde dünyaya gelmiş, klasik tarzda şiirler yazmış Besnili Lüzûmî, belki de klasik edebiyatın halktan kopuk bir saray edebiyatı olduğunu

---

³ Fuzulî'nin Şikâyetnâmesi veya Nefî'nin hicivleri akla gelen ilk örneklerdendir. Bu konuda sayısız örnek verilebilir.

⁴ Divan edebiyatı sadece aşktan bahsetmediği gibi sadece sosyal meselelerden de bahsetmemiştir. Konu zenginliği oldukça üst seviyededir. Şehirleri anlatan surnâmeler, yolların ve şehirlerin gizeminden bahseden seyahâtnâmeler, savaşları anlatan gazâvâtnâmeler, ölümü anlatan mersiyeler ve daha birçok tür, divan edebiyatının konu yelpazesinin ne kadar geniş olduğunu ve bu yelpazeyi dar bir kalıba sığdırmanın mümkün olmadığını gözler önüne sermektedir.

söyleyenlere en güzel cevap olacaktır. Anadolu'nun mütevazı bir kasabası olan Besni'de bildiğimiz kadarıyla Lüzûmî'nin şiirlerini sunacağı bir saray yoktu ve Lüzûmî yazdığı şiirleri bir padişaha sunup yağcılık yapmıyordu. Şu kabul edilmelidir ki, diğer klasik sanatçılarımız gibi Lüzûmî'nin de yaptığı, Osmanlı Devleti'nin zerâfeti ve zenginliğiyle oluşan sanatsal ve estetik atmosferin yaydığı havayı teneffüs etmekte.

Bugün Adıyaman'ın bir ilçesi olan, 19. yüzyılda "Behisni" diye anılan Besni'nin, Lüzûmî'nin ölümünden yaklaşık on yıl sonra yapılan nüfus sayımına göre nüfusu, tüm köy ve nahiyeleriyle birlikte 15.582'dir (Arslan, 2009). Tek başına şehir nüfusunun ise 8720 (Arslan, 2009) olduğu Behisni'nin; klasik edebiyatın hitâma ermeye başladığı 19. yüzyılın son demlerinde bile başta Sıtkı Efendi⁵, Lüzûmî gibi iki divan sahibi şairi ve ayrıca birçok ilim erbâbını bağrından çıkarması,⁶ Osmanlı edebiyatının yüksek zümre edebiyatı olmadığı, halkın ihtiyacına göre oluştuğu, Osmanlı coğrafyasının en ücra köşelerinde bile klasik şiir estetiğinin hâkim olduğu sonucunu verir.

---

⁵ Kaynaklarda divanının olduğundan bahsedilmektedir. (Bilgin, 2010)

⁶ Bu çalışmaya kadar Lüzûmî'nin de divanının kaybolduğu sanılıyordu. Anadolu'da eserleri henüz gün yüzüne çıkmamış, kaybolmuş veya kaybedilmiş birçok sanatçı ve eseri olduğu unutulmamalıdır.

BESNİLİ LÜZÛMÎ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ, ESERİ

I. HAYATI

Lüzûmî'nin hayatı ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Şair tezkirelerinde ve eski Türk edebiyatı kaynaklarında ismi geçmeyen Lüzûmî Efendi ile ilgili bilgilere Adıyaman ve Besni hakkında yazılmış kitaplarda rastlamaktayız.

Lüzûmî Efendi Hicri 1218, Miladi 1802'de şu an Adıyaman ilinin bir ilçesi olan Besni'nin Hamra Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir (Komisyon, 1987). Şunu da belirtelim, Besni kasabasının adı Lüzûmî Efendi'nin yaşadığı 19. yüzyılda "Behisni" idi.

Lüzûmî Efendi tahsil hayatına Urfa, Diyarbakır, Halep medreselerinde devam etmiş, burada Arapça, Farsçanın yanında İslamî ilimlere de vakıf olmuştur. Tahsil hayatından sonra Besni'ye dönen Lüzûmî Efendi, burada müderrislik ve müftülük yapmıştır. Birçok talebe yetiştirmiştir. Besnili Sıtkı Efendi'nin de hocasıdır (Bilgin, 2010).

Halim-selim, duygulu bir kişiliğe sahip olan Lüzûmî, Adıyamanlı şair Rıfat Baba ile çağdaştır. Bu iki hemşehri şair arasında geçen bir diyalog şöyle rivayet edilir: "Bir gün Lüzûmî ile Rıfat Baba gezinirlerken, bir gübre yığınının altına rastlarlar. Lüzûmî Efendi Rıfat Baba'ya: 'Amma da rıf'atlı yığmışlar haa..' der. Tabi Rıfat Baba bu taşın altında kalmayarak: 'Lüzûmî olmasaydı yığmazlardı.' der (Bilgin, 2010).

Bugün 'Lüzûmîzâde' olarak bilinen Lüzûmî'nin torunları 'Uslu' soyadını taşımakta ve torunlarından bazıları halen Besni'de ikamet etmektedir.

Besnili Lüzûmî Efendi; Hicri 1283, Miladi 1867 tarihinde vefat etmiştir. Kabri Adıyaman'ın Besni İlçesi'ne bağlı Sülüklü Dere'dedir (Komisyon, 1987).

II. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Kültürümüzün en önemli parçasını oluşturan ve Osmanlı medeniyetinden günümüze kalan yazma eserlere maalesef son yıllara kadar gerekli ihtimam gösterilmemiş, bu yüzden birçok eser ya tahrip olmuş ya kaybolmuş ya da Besnili Lüzûmî Divanı'nda olduğu gibi yanlış sanatçılar adına kaydedilmiştir.

Ölümünden yaklaşık 150 yıl sonra kaybolan Divan'ına ve şiirlerine ulaştığımız Lüzûmî, içten bir şairdir. Hayatını anlatan kaynaklardan da duygulu, içten bir mizaca sahip olduğunu öğrendiğimiz Lüzûmî'nin bu ruhî yapısı şiirlerine fazlasıyla yansımıştır.

Lüzûmî Divanı'nın büyük bölümü gazellerden müteşekkildir ve bu gazellerin çoğunluğu liriktir. Özellikle aşk ve sevgiliyle ilgili şiirlerle şair, lirizmin zirvesine çıkar. Aşk, hüznü, ayrılığı, acıyı bu kadar içten ve samimi anlatan bir başka divan şairi herhalde pek azdır.

Aşk Lüzûmî Divanı'nda somut, anlaşılır bir tarzda işlenmiştir. Şair aşkı anlattığı şiirlerde sanatlı, ağdalı üslup yerine daha sade bir üslup kullanarak, lirizmin okuyucu üzerine daha fazla tesir etmesini sağlamıştır. Bu basitlik ve yer yer halk şiiri üslubu, şiirlerinin tesir gücünü arttırmış, aşkın o saf ve güzel cihetini okuyucunun zihninde müşahhas bir hale getirmiştir:

Ey ruhlar[1] gül nahl-i fidân yandım eliñden
V'ey lebleri mül gonce-dehân yandım elinden (G. 97/1)

Gül müsün bülbül müsün tûfî misin bilmem nesiñ
Nâzenîn-i şüh-edâlardan mısıñ bilmem nesiñ (G. 66/2)

Severim şol güzeli şüh ola endâm güzel
Bile nâz etmege 'uşşâkına hengâm güzel (G. 75/1)

Aşkı samimî, içten ve doğal anlatan Lüzûmî, özenle seçilen kelimelere eşlik eden şiirsel havayla, okuyanın duygu dünyasına nüfuz etmekte, sanki Türk filmlerindeki romantik sahnelerde yaşanan aşk diyaloglarından enstantane sunmaktadır:

Geçdi gönülüm dil-rübâ al ‘aşkıñı ver gönülümü
Görmedim senden vefâ al ‘aşkıñı ver gönülümü (G. 134/1)

Çandesin serv-i revânım göresim geldi seni
Sineye rûh-ı revânım şarasım geldi seni (G.129/1)

Divan’da yer alan 91. gazel Lüzûmî’nin aşkı ele alışındaki sade ve somut üsluba en güzel örneklerdendir. Aşkın ifadesindeki bu somut durum, maddî ve dünyevî kıymetler ile günlük hayatın edebiyatımıza girmesine öncü olan Nedim’in üslubunu andırır. Lüzûmî sazı eline alıp sevdiğine nağmeler düzen bir saz şairi gibidir:

Ey kad-i serv-i revânım sen benimsin ben senin
Nev-nihâl-i gül fidânım sen benimsin ben senin

Böyledir rûz-ı ezelden kavlimiz ikrârımız
Dönme olmaz nev-civânım sen benimsin ben senin

Ol kaba bakışların bir gün kıyar bu cânıma
Kıyma gel kaçış kemânım sen benimsin ben senin

Ağladıp ‘uşşâkıñı güldürme cânım ellere
Merhamet kıl mihribânım sen benimsin ben senin

Söyledikçe her sözüñ cânlar bağışlar ‘aşığa
Tûtî-i şîrin zebânım sen benimsin ben senin

Göz doyup gönülüm uşanmaz sevmişim cândan seni
Sinede rûh-ı revânım sen benimsin ben senin

‘Arz-ı hâl etdim Lüzûmî âh edüp cânâna ben
Dedi ğam çekme a cânım sen benimsiñ ben senin

Şairin ayrılık temasını işlediği birçok gazeli de mevcuttur. Bu şiirler genelde sevgiliden ayrılığın vermiş olduğu acı ve haykırışla doludur. Şu yadsınamaz bir gerçektir ki, Lüzûmî yanık bir aşk şairidir ve aşkı çok müessir şekilde anlatmıştır. Söz yine bu büyük şairde:

Elime şem‘ tek mihr-i vişâliñ bir dağı girse
Kesilsem rişteveş tîğ ile senden ayrı düşmezdim (G. 86/4)

Felek endîşe-i hicrâna tebdîl etdi tebdirim
Şeb-i firkatde göñlüm şöhet-i yârânesiz kaldı (G. 121/3)

Yâr yâd etmez şabâ gelmez eşer yok yârdan
Kimlere izhâr edem süz-ı beyânım âh âh (G. 114/4)

Lüzûmî’nin hikemî tarzda yazdığı şiirlerden de bahsetmek iktiza etmektedir. Bu tarzdaki beyitleri aşk şiirleri kadar bir yekûn tutmasa da önemli bir kıymete sahiptir. Divan’daki birçok şiirde insanoğluna verdiği öğütler, dinlemeye değerdir. Aşağıda bunlardan birkaç örnek yer almaktadır:

Ehl-i ‘aşk ol cām-ı mey nüş et fenâdan bî-ğam ol
Kâbil-i idrak iseñ ‘âlemde rind-i sersem ol (G. 74/1)

Fenâ bezminde cām-ı feyze mağrûr olma sulţânım
Şeh-i Cemşid olursañ kaçır [u] dīvânıñ bozar bir gün (G. 96/4)

Bu ğamıñ elbet mükâfâtın verür bir gün Hüdâ
Al tesellî ‘*usru yûsrâdan* dilâ Mevlâ kerîm (G. 77/6)

Nadir de olsa sosyal eleştirinin hissedildiği beyitler de mevcuttur. Lüzûmî dünyanın adaletsiz bir yer olduğunu, hak edenin hak ettiği yerde olmadığını sanatsal bir ifadeyle aşağıdaki beyitte dile getirmiştir:

Devr-i hālinden Lüzûmî ğam yeme ‘ālem bu yā
Ġonceniñ bülbül çeker ħārın sürer zevki[ni] zāğ (G. 58/6)

Lüzûmî eserinde tasavvufi ibare ve anlatımlara yer vermiştir. Bilindiği üzere, divan şairlerinin aşkı ele alış biçiminden dolayı maşuğun bir insan mı yoksa Yaradan mı olduğu mübhemdir. Osmanlı şairleri çoğu kez bu gerçekliği mana çeşitliliğinin derinliklerinde gizleme yoluna gitmişlerdir. Biz burada bu belirsizliği çözmeyi denemekten çok tasavvufi terminolojiye ait ifadelerin olduğu beyitleri nazarlara sunacağız.

Tasavvufla ilgili; pîr-i mugan, hırka-puş, ârif, dergâh, harâbât, hakikat, sabır, kanaat gibi ifadelere yer verilmiştir:

Bırakmam dâmen-i pîr-i muġanı lâ-cerem elden
Ĥaġîġat sırrına maġmûrını vâşıl eder bir ġün (G. 96/2)

Fenâdan ħırġa-pûş-ı ‘aşġ olup pervâne tek geçdim
Yine bir mâh-liġânîñ başına dünyâ döner şimdi (G. 127/4)

Lüzûmî ümitsizliğe düştüğü anda Allah’a sığınır, Allah’tan yardım diler. Mevlâ kerim redifli gazel Lüzûmî’nin Allah inancı ve tasavvuf düşüncesinin anlaşılması açısından önemli bir değere sahiptir:

Bu ġamiñ elbet mükâfâtın verür bir ġün Ĥudâ
Al tesellî ‘*usru yüsrâdan* dilâ Mevlâ ġerîm (G. 77/6)

Lüzûmî’nin yer yer müşkilleşse de sade bir üslubu vardır. Hususiyetle aşk şiirlerinde bu sade dil ve üslup kendini iyiden iyiye hissettirir. Nedimâne söyleyişi andıran bu üslup 18. yüzyıl mahallişme akımının etkisi altındadır. Kumanda, öykünmek gibi bugün kullanılan

ve son zamanlarda dilimize girmiş gibi görünen kelimeler Lüzûmî Divanı'nda yer almaktadır. Özgün Türkçe kelimelerin yanında “usru yüsra” gibi Arapça ibareler ve hatta bir gazelde redif olarak “an karib” ifadesi kullanılmıştır. Yeri gelmişken söyleyelim, Lüzûmî Divanı'nda çalar çarpar, ölçer döker, ‘an karib gibi alışılmadık, klasik şiirimizde az rastlanılan redifler de kullanılmıştır.

Tamlamalar umumiyetle Farsça kurallara göre kurulsada Türkçe kurallara göre kurulan tamlamalar da Divan'da çokça mevcuttur. Söz dizimi sağlamdır. Şair devrine göre sade bir dil kullanmıştır.

Divan'da dem urmak, kan etmek, daşa çalmak, başımda sevda eser gibi birçok deyim ve halk söyleyişine yer verilmiştir. Ayrıca “neynim” gibi yöresel kelimelerin yanında, darb-ı mesel olmuş, bugün de kullanılan atasözleri de kullanılmıştır. Aşağıdaki beyit, “Cefa çekmeyen, sefa süremez.” manasındadır:

Çok da şekvālanma hālîñden Lüzûmî epsem ol
Pür-cefāyı çekmeyen sürmez şafā Mevlā kerim (G. 77/7)

Kaynaklarda Lüzûmî'nin Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği yer olsa da Divan'ında sadece bir adet Farsça şiir vardır ve kolaylıkla anlaşılacak niteliktedir.⁷

Osmanlı şairleri beytin anlam güzelliğine çok önem verdiklerinden, hususiyetle gazelerde anlam birliği ve konu bütünlüğünü göz ardı etmişlerdir. Lüzûmî'nin bazı şiirlerinde bu durum gözükse de şiirlerinin büyük çoğunluğu anlam bütünlüğü açısından sağlam şiirlerdir.

Hemen hemen bütün klasik sanatçılarımız gibi Lüzûmî Efendi de Divanı'nda kendi şiiriyle ilgili değerlendirmelerde bulunmuş, şairliğini övmüş, şiirlerinin niteliklerini kendi şiirlerinde anlatmıştır. Bu değerlendirmeler, eser içinde yer alan müstakil bir poetika bahsi değildir. Birçok şairin yaptığı, gelenekselleşen ve Nef'î'de zirveye ulaşan bu uygulamaya

---

⁷ Bkz.: 93. gazel s. 160

Lüzûmî de katılarak gazellerin makta' beyitlerinde şairlikte ne kadar mâhir olduğunu vurgulamış, şairlerinin hususiyetini açıklamış ve kendini övmüştür:

Olur bir gün Lüzûmî tâc-ı ser beyne'l-ma' ârifde
Yed-i câhilde dâ'im dürr-i nazmım bî-bahâ kıalmaz (G. 50/5)

Ey Lüzûmî nüsha-i şî'rim vefâ kıânûn[ı]dır
Ehl-i diller nev-be-nev ta'lim eder cânânına (G. 116/8)

A. LÜZÛMÎ'NİN ETKİLENDİĞİ ŞAIRLER

Lüzûmî'nin etkilendiği şairlerin başında 18. yüzyıl şairi Nedim gelir. Bilindiği gibi Osmanlı edebiyatını dar mahzenlerden sokağa, mahalleye, semte taşıyan Nedim; somut kavramları kullanmaya Osmanlı edebiyatının kapısını açmıştır. Nedimâne üslupla bugün de anılan ve kendi şiir dünyasını ve üslubunu yaratan bu büyük şair, hiç kuşkusuz birçok şair gibi kendisinden 70-80 yıl sonra yaşayan 19. yüzyıl şairi Lüzûmî'yi de etkilemiştir. Lüzûmî'nin özellikle aşk şiirlerinin bazıları, Nedimâne söyleyişin etkisi altındadır:

Gâh öpsem anı oğşayarak müy miyânın
Ki semt-i der-âgûşa rızâ olsa n'olaydı (G. 133/4)

Diredince yeñi kıaynadı kıanım tende
Şoyarak başdan ayağa öpesim geldi seni (G. 129/3)

Ben ki 'aşk-ı dil-rübâlardan neler çekdim neler
Bî-vefâ hûb-liķâlardan neler çekdim neler (G. 29/1)

Lüzûmî'nin gönül redifli gazeli (73. gazel) Nedim'in ey gönül redifli gazelinin üslubuna o kadar benzer ki bu iki gazel aynı kalemden çıkmış gibidir.⁸

⁸ Nedim'in ey gönül redifli gazeli ve şerhi için bkz.: Muhsin MACİT, Nedim, Hayatı, Eserleri ve Sanatı, s.117

Şairimizin etkilendiği diğer sanatçı Nâbî'dir. "Sitem hep âşinalardan gelir bî-ganeden gelmez" diyen Nâbî gibi Lüzûmî de bu minvâlde bir beyit yazmıştır:

Derd-i dil ' uşşâka çeşm-i yâd-ı fıtratdan gelür
Tîr-i ğam hep âşinâ-yı bî-mürüvvetden gelür (G. 42/1)

Besnili Lüzûmî, Ahmed Paşa'dan da etkilenmiştir. Zira onun "yandım elinden" redifli gazeli Ahmed Paşa'nın "yandım elinden" redifli gazelinin bir benzeridir:

Ey ruhlâr[1] gül nahl-i fidân yandım eliñden
V'ey lebleri mül ğonce-dehân yandım eliñden (G. 97/1)

Ey fitnesi çok kavli yalan yandım elinden,
Bir nâz ile bin gönlüm alan yandım elinden⁹

Lüzûmî'nin etkilendiği diğer şairler ise Divan'ında gazellerini tahmis ettiği Nevres ve Es'ad Paşa'dır.

B. LÜZÛMÎ'NİN ETKİLEDİĞİ ŞAİRLER

Yaptığımız araştırmada Sivaslı Gulâmî adlı bir şairin Lüzûmî'nin etkisinde kaldığını ve çalışmamızda 77. gazel diye tesmiye ettiğimiz Lüzûmî'nin "Mevlâ Kerim" redifli gazelini tahmis ettiğini tespit ettik (M. Arslan, 2009).

Dilde verdim şubh-dem her kande yâ Mevlâ kerîm
Dâd eliñden ey sitemger dil-rübâ Mevlâ kerîm (G. 77/1)

Sivaslı Gulâmî 1854 yılında doğmuş, 1886 yılında çok genç denebilecek bir yaşta, 32 yaşında, vefat etmiştir. Lüzûmî'den yaklaşık 19 yıl sonra dâr-ı bekaya irtihal etmiştir (M. Arslan, 2009).

⁹ Gazelin tamamı için bkz.: Ahmed Paşa Divanı, Haz. Ali Nihad TARLAN, s. 229

III. ESERLERİ

Lüzûmî'nin elimizdeki tek eseri çalışmamıza konu olan Divanı'dır. Bu eserin de bu çalışmayı yapana kadar kaybolduğu sanılıyordu. Zira Besnili Lüzûmî'nin Divanı Milli Kütüphane'ye yanlış kaydedilmiştir. Milli Kütüphede 06 Mil Yz A 5380 /2 arşiv numaralı yazma eserin 56b-98a varaklarında yer alan Besnili Lüzûmî Divanı, şairin ismi tezkire ve diğer divan şiiri kaynaklarında yer almadığından, yanlışlıkla Diyarbakırlı Lüzûmî Ahmed adlı şair adına kaydedilmiştir. Yapılan bu yanlışlık yıllardır Besnili Lüzûmî'nin Divanı'nın kaybolduğu hükmünün oluşmasına sebebiyet vermiştir. Zaten hayatının anlatıldığı kaynaklarda şiirlerinin yer aldığı el yazması divanın kaybolduğu bilgisi mevcuttur. Divan'ın en son eski Malatya milletvekili Feyzi Efendi'ye intikal ettiği ve ortadan kaybolduğu rivayet edilir (Komisyon, 1987).

Tezkire ve divan şiiri kaynaklarında yer almayan, muhtemelen yerelde kalmış, şöhreti yakalayamamış olan bu sanatkârın derin sessizliği bu çalışmayla son bulmuş, Besnili Lüzûmî ve eseri tarihin derinliklerinde unutulup gitmekten kurtulmuş ilim âleminin nazarına sunulmuştur.

Divan gazellerle başlar. Gazeller harf sırasına göre mürettep bir şekilde dizilmiştir. Gazellerden sonra iki adet müstezad, iki adet müseddes, bir adet müsabbâ, bir adet muhammes ve iki adet tahmis mevcuttur.

Yazma eserin herhangi bir yerinde Divan'ın Besnili Lüzûmî'ye ait olduğunu gösteren bir kayıt yoktur. Ancak yazma nüshada 97. varakta Nevres'in gazeli tahmis edilirken şu ibare vardır: "Ġazel-i Nevres TaĦmîs-i Lüzûmî El-Behisnivî." Bu kayıt elimizdeki Divan'ın Besnili Lüzûmî'ye ait kaybolan divan olduğunu ispat etmektedir. Ayrıca, Besni ve Adıyaman'ı anlatan kitaplardaki Lüzûmî'ye ait birkaç şiir de Divan'daki şiirlerle uyuşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM LÜZÛMÎ DIVANI İNCELEMESİ

I. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

A. NAZIM ŞEKİLLERİ

Lüzûmî Divanı'nda nazım şekillerinin çoğunluğunu gazeller oluşturmaktadır. Divan'da 135 gazel bulunmaktadır. Eserde sadece altı nazım şekli örneği vardır. Eserde sırasıyla; 135 gazel, 2 müstezad, 2 müseddes, 1 Müsebbâ, 1 muhammes, 2 Tahmis vardır. Divan'da yer alan şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir:

NAZIM ŞEKLİ	TÜRKÇE	FARŞÇA	TOPLAM
Gazel	134	1	135
Müstezad	2	0	2
Müseddes	2	0	2
Müsebbâ	1	0	1
Muhammes	1	0	1
Tahmis	2	0	2
TOPLAM	142	1	143

Divan'ın hemen hemen tamamını gazeller oluşturduğundan gazellerle ilgili birkaç malumat daha vermek icap etmektedir. Aşağıda gazellerin beyit sayısına göre dağılımı yer almaktadır:

BEYİT SAYISI	GAZEL SAYISI
4	2
5	78
6	17
7	36
8	1
9	1
TOPLAM	135

Divan'da gazellerden sonra müstezadlar ve akabinde musammatlar yer almaktadır. İki tahmisten birinde Nevres, diğerinde ise Es'ad Paşa'nın gazeli tahmis edilmiştir. Müseddeslerin ikisi de mütekerrir müseddestir. Bir adet müsebbâ ve bir adet de muhammes mevcuttur.

B. VEZİN

Besnili Lüzûmî Divanı'nda hece vezni kullanılmamıştır. Şiirlere bakıldığında şairin aruz veznine hâkim olduğu söylenebilir. Aruz kusurlarına pek rastlanmaz. Şair, divanında sadece yedi çeşit vezin kullanmıştır. En çok kullanılan vezin Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün veznidir. Divan'daki şiirlerin vezinlere göre dağılımı şöyledir:

BAHİR	VEZİN						TOPLAM
	Gazel	Müstezad	Muhammes	Müseddes	Müsebbâ		
Remel	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	62		1	1	0	68
	Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün	18		0	0	0	18
Hezec	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün	11		0	0	0	11
	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün/ Mef' ülü Fe' ülün		1				1
	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün/ Müstef' ilâtün		1				1
	Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün	39		2	1	1	43
	Muzârî	Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün	5		0	0	0

C. KAFİYE VE REDİF

Divan'daki gazeller kafiyenin son harfine göre alfabetik olarak dizilmiştir, ama bazen kaymalar olmuştur. Örneğin, mim harfiyle gazeller sıralandığında kafiye harfi kâf olan bir gazelin araya sıkıştırıldığı görülmektedir. Müstensih bu tarz yanlışları dört yerde yapmıştır. Gazellerin kafiye harflerine göre dağılımı şöyledir:

Kafiye Harfi	Gazel
ا	8
ب	4
ت	3
ث	1
ج	0
چ	1
ح	1
خ	1
د	1
ذ	1
ر	24
ز	6
س	1
ش	2
ص	1
ض	1
ط	1
ظ	0
ع	0
غ	1
ف	1
ق	1
ك	13
ل	4
م	15
ن	10
ه	15
و	0
ی	18

Divan'da 38 gazel redifsiz, 97 gazel rediflidir. 22 redif iki, 4 redif üç, 2 redif dört, diğerleri bir kelimededen oluşmuştur. Birden çok kelimededen müteşekkil rediflerin bazıları tamlamadır. Birden çok kelimeli rediflerin bazılarında kelimelerin menşei farklı

olabilmektedir. Örneğin, “haber verdin” birleşik yapılı kelime grubunda haber Arapça, verdin ise Türkçedir. Fiil olan rediflerin tamamı Türkçedir. Tek kelimeli rediflerin 65’i Türkçe, 15’i Arapça, 4’ü Farsçadır. Aşağıda redif olarak kullanılan kelimelerin listesi yer almaktadır. Listeyi oluştururken sözcükleri tür bakımından isim, fiil ve edat-ünlem soylu kelimeler olarak üçe ayırdık. Sözcüklerin hangi dile ait olduğu bilgisini sözcüğün menşei sütununa kaydettik. Arapça, Farsça ve Türkçede de kullanılan yani hangi dile ait olduğu bilgisi lügatlerde belirsiz olan kelimelerin menşeiini “müşterek” olarak adlandırdık.

Redif	Sözcük Sovu	Menşei	Redif	Sözcük Sovu	Menşei
Sabā	İsim	Arapça	Hat	İsim	Arapça
Baḥā	İsim	Türkçe	Haber verdiñ	İsim-fiil	Ar.-T.
Saḥā	İsim	Türkçe	Eylediñ	Fiil	Türkçe
Cānā	İsim	Farsça	Hoş geldiñ	İsim-fiil	Far.-T.
Bu yā	İsim-ünlem	Türkçe	Nesiñ	İsim	Türkçe
Hep	İsim	Türkçe	Etdiñ	Fiil	Türkçe
‘ Aceb	İsim	Arapça	Seniñ	İsim	Türkçe
Ey gonce leb	Ünlem-İsim-	Müş.-Far.	Göñlümüñ	İsim	Türkçe
‘ An-karib	İsim	Arapça	Olsa ğam degil	Fiil-İsim	T.-Ar.
Minnēt	İsim	Arapça	Olduñ göñül	Fiil-isim	Türkçe
Et	Fiil	Türkçe	Ol	Fiil	Türkçe
Ba’ is	İsim	Arapça	Güzel	İsim	Türkçe
Elbet	İsim	Arapça	Mevlā kerīm	İsim-İsim	Arapça
Hic	İsim	Farsça	Yok neylevim	İsim-fiil	Türkçe
Ferah	İsim	Arapça	Divem	Fiil	Türkçe
Yoh	İsim	Türkçe	Sevdim	Fiil	Türkçe
Meded	İsim	Arapça	Edemem	Fiil	Türkçe
Leziz	İsim	Arapça	Göñlüm	İsim	Türkçe
Yandırur	Fiil	Türkçe	Benim	İsim	Türkçe
Yeridir	İsim	Türkçe	Bu dem	İsim-İsim	T.-Far.
Gezdirür	Fiil	Türkçe	Nedir bilmem	İsim-fiil	Türkçe
Dönmüstür	Fiil	Türkçe	‘ Askım	İsim	Arapça
Olmuş gelür	Fiil-Fiil	Türkçe	Seni gördüm	İsim-fiil	Türkçe
Gelmişdir	Fiil	Türkçe	Sen benimsiñ ben seniñ	İsim-isim-isim-isim	Türkçe
Demlerdir	İsim	Farsça	Ben	İsim	Türkçe
Neler çekdim neler	İsim-fiil-isim	Türkçe	Dura Dursun	Fiil-fiil	T.-T.
Ne bilir	İsim-fiil	Türkçe	Bir gün	İsim-İsim	Türkçe
Hasretidir	Fiil	Arapça	Yandıım elinden	Fiil-isim	Türkçe
Nedir	İsim	Türkçe	Olsa	Fiil	Türkçe
Düşer	Fiil	Türkçe	El vermez bize	İsim-fiil-isim	Türkçe
Verür	Fiil	Türkçe	Arasında	İsim	Türkçe
Beñzerdir	İsim	Türkçe	Edersem de	Fiil-bağlaç	Türkçe
Deprenür	Fiil	Türkçe	‘ Ah ah	Ünlem	Türkçe
Çalar çarpar	Fiil-fiil	Türkçe	Añlar beni	Fiil-isim	Türkçe
Gelür	Fiil	Türkçe	Olduğum kaldı	Fiil-fiil	Türkçe
Ölcer döker	Fiil-fiil	Türkçe	Kaldı	Fiil	Türkçe
Etmez	Fiil	Türkçe	Beni	İsim	Türkçe
İncinmez	Fiil	Türkçe	Gibi	Edat	Türkçe
Kalmaz	Fiil	Türkçe	beri	isim	Türkçe
Her-kes	İsim	Farsça	Kalsun mı	Fiil	Türkçe
Çok sürmez	İsim-fiil	Türkçe	Şimdi	İsim	Türkçe
İmiş	Türkçe takı	Türkçe	Geldi seni	Fiil-isim	Türkçe
Vermiş	Fiil	Türkçe	ucu	İsim	Türkçe
Mahşüs	İsim	Arapça	Olsa n’olaydı	Fiil-fiil	Türkçe
‘ arz	İsim	Arapça	Al ‘ aşkıñı ver göñlümü	Fiil-isim-fiil-isim	T.-Ar.
			Döndü	Fiil	Türkçe

II. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

A. DİN VE TASAVVUF

1. ALLAH

Lüzûmî Divanı'nda münacat veya Allah'ı anlatan müstakil bir manzume olmadığı için Allah ve onun sıfatlarına ait isimlere çok az rastlamaktayız, Allah'ın Esmâ-i Hüsnâ'sından olan Hak, Sübhan, Feyyâz, Mevlâ, Yezdân, Hudâ gibi bazı isimler muhtelif beyitlerde yer almıştır.

Divan'da Allah, güzellikleri yaratan sıfatıyla ön plana çıkmıştır:

Hañadır nañl kaddiñ nev-nihâl-i serve beñzetmek
Aña bir sâde şüret Hañ saña dürlü edâ vermiş (G. 54/4)

Tecellîgâh-ı kudret saña hüsn-i meh-liķâ vermiş
Meger Feyyâz-ı kısmet baña ' aşk-ı dil-küşâ vermiş (G. 54/1)

Allah sığınılacak yegâne kapıdır:

Râz-ı müşkildir niyâzım kimseden olmaz meded
Yüz dutup elden şıgındım Hañret-i Sübhân'a ben (G. 94/6)

Bu ğamiñ elbet mükâfâtın verür bir gün Hudâ
Al tesellî ' *usru yüsrâdan* dilâ Mevlâ kerîm (G. 77/6)

Yaradan bazen de lütuf, ihsan sahibi sıfatıyla karşımıza çıkar:

Güller açdı Lüzûmî erişüp hükm-i bahâr
Luţf-ı Yezdân ile geldi yine devrâna ferañ (G. 18/5)

2. MELEKLER

Melekler güzellik timsalidir. Kültürümüzde olduğu gibi divan Şiirinde de melekler bu cihetiyle ele alınır. Melek mefhumu Lzm Divanı'nda da aynı çağrışımla yer almakta, Şair sevgilinin güzelliğini meleğe teşbih etmektedir:

Ey Lzm bir 'aceb āŐüfte ĥl olduğ yine
Gördüğün dil-ber melek-sm m znnetdiğ 'aceb (G. 10/5)

Ayrıca, Divan'da Őeytanın melekler arasında yaşadığı ve henüz Hz. Adem'e secde etme emrini alıp da isyan etmediği zamanki adı olan Azazil kelimesi de geçmektedir. Azazil adı Azrail kelimesiyle çoğu zaman karıŐtırılmaktadır:

'Azzil tek cihnda ĥor bağan zt-ı Őerfna
Olur Őyeste-i la'net rev endm[1] çoğ sürmez (G. 52/3)

3. KTAPLAR

Divan'da mukaddes kitaplardan bahsedilmemektedir.

4. PEYGAMBERLER

a. Hz. Adem (A.S)

Hz. Adem Divan'da insan, insanoğlu anlamlarında kullanılmıştır:

Resm-i dem'de bulunmaz bu revıŐ ĥsn-i ed
Bir per-Őve melek-ehreli ĥavr m nedir (G. 32/2)

Miz-ı zv-i gerdnuğ bozulmuş sziŐ-i ėamdan
Yeği bir Őret-i nsre girmiş arĥ-ı mdėamdan
Rsm-ı mihr selb etmiş dil-i ebn-y dem'den (TAH. 2/3)

b. Hz. Yusuf (A.S)

Lüzûmî Divanı'nda adı geçen bir diğer peygamber Hz. Yusuf (A.S)'dır. Bilindiği üzere Hz. Yusuf güzellik timsâlidir. Şair beyitlerde genellikle “Yusuf-cemâl, Yusuf-ı hüsn” gibi ifadeler kullanarak sevgilinin güzelliğini övmüştür:

Eşheb-i nâzın sürüp meydâna ol Yūsuf-cemâl
Cümle hūbân içre mümtâz [u] pesend olmuş gelür (G. 26/3)

Geçdi fırsat ‘ âkıbet Yūsuf-cemâlim n’eyleyim
Oldu vuşlat dâmen-i dest-i temannâdan beri (G. 125/2)

Lüzûmî bir beyitte, Hz. Yusuf’un belirgin özelliği olan güzellik sembolü olmasının yanında, Hz. Züleyha ile olan münasebetine de yer vermiştir:

Ne teşhîr etdi gönülüm Yūsuf-ı bâzîçe-i vuşlat
Zelîhâ’veş dürûğ-ı çāk-ı dāmân olduğum kaldı (G. 120/3)

c. Hz. Süleymân (A.S.)

Hz. Süleymân (A.S) iktidar ve gücün sembolü olarak ele alınır:

Dîv-i haşma verme yol olsañ Süleymân-ı zamân
Selb-i mühr-i rāhatñ te’hîr-i fırsatdan gelür (G 42/6)

5. AYETLER

Divan’da münferit bir ayet yer almamaktadır, yalnız bir beyitte iktibas mahiyetinde ayetten alınan “usru yüsra” öbeğine rastlanır:

Bu ğamiñ elbet mükāfātın verür bir gün Hudā
Al tesellī ‘*usrü yūsradan* dilā Mevlā ķerim¹⁰ (G 77/6)

6. AHİRET İLE İLGİLİ MEFHURLAR

a. Mahşer

Mahşer, insanların öldükten sonra Allah’ın emriyle dirilip toplanacağı yerdir. Divan’da bir beyitte geçen mahşer sözcüğü “rûz-ı mahşer” terkihiyle; kıyamet günü, mahşer günü, hesap günü manasında kullanılmıştır:

Eliñden çekdigim bir bir dilersem rûz-ı mahşerde
Ne dersiñ ķanlı zālīm baña bunca pür ‘itāb etdiñ (G. 68/4)

b. Ahiret

Ahiret, İslam inancına göre insanların öldükten sonra var olacağı ve yaşayacağı son ikamet yeridir. Lüzûmî Divanı’nda “ukba” sözcüğüyle dünyanın zıddı anlamında kullanılmıştır:

Görünce bezmde aġyārdan dildār tenhāca
Çözüp bend-i miyānın çekdim āġüş üzre ra‘nāca
Gözümde ķalmadı bir şey dedim dünyāca ‘uķbāca (MÜS. 1/2)

c. Cennet

Cennet, İslam inancına göre müminlerin ahirette gidecekleri ve orada ebedi kalacakları yerdir.

---

¹⁰ ‘*Usru yūsra*. Bu beyitte ‘*usrü yūsra* öbeği kullanılarak Kur’an-ı Kerim’de 94. sure olan İnşirāh Suresi’nin tamamına atıfta bulunulmuştur. Zira beyitte sıkıntılara mukabil Mevlā’ya sığınma öğüdü verilir. İnşirāh Suresi teselli olmak için önemli bir liman ve tahassüngāhtır. İnşirāh Suresi’nin anlamı: Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? / Yükünü senin üzerinden atmadık mı? / Senin şanını yüceltmedik mi? / Elbette zorluğun yanında kolaylık vardır. / Evet, her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. / Boş kaldın mı, hemen başka işe koyul. Said ALPSOY, Açıklamalı Kur’an-ı Kerim Meali, s. 646

Divan'da "behiş" sözcüğüyle de karşılanan bu mefhum, sevgilinin güzelliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Bazı beyitlerde ise cennet-cehennem (güzel-çirkin) karşıtlığı üzerinde durulmuştur:

Dûzah etdi cennet-i kûyın baña zâlim ' adûv
Her raķib [dağı] zebânîdir ' azâb eyler baña (G. 3/3)

Şübhesiz ğilmân-ı cennetden işâretdir baña
' Âlem-i rû 'yâda olsam ben seniñle sine sâf (G. 59/6)

d. Cehennem

Cehennem kavramı ise dûzah, cahîm gibi isimlerle anılmaktadır. Şair sevgiliye olan aşkı cennet-cehennem ikilemi üzerine kurmuştur. Şaire göre sevgili olmadan cennet bile bir şeye yaramaz. Bu, bugün oldukça popüler olan ve Türk Sanat Musikîsi dinleyicilerinin diline pelesenk ettiği şu dizeleri akla getirir: "Seninle cehennem ödündür bana/ Sensiz cennet bile sürgün sayılır:

Temâşâ-yı ruhuñ aġyâr mekrinden selîm olsa
Behiřte meyl eder mi mübtelâ kûyuñ caġîm olsa (G. 104/1)

Dûzah-ı miġnet olur ' aynıma ' âlem sensiz
Eglenür yoksa gözüm nûru ġayâliñle seniñ (G. 63/2)

e. Gılman

Kelime anlamı tüyü bitmemiş delikanlı olup cennet hizmetkârı yerine kullanılır. Cennette cennet ahalisine hizmet edecek bu gençlerin dişilerine hurî denir:

Şübhesiz ğilmân-ı cennetden işâretdir baña
' Âlem-i rû 'yâda olsam ben seniñle sine-sâf (G. 59/6)

7. DİĞER İTİKADÎ KAVRAMLAR

a. Kaza-Kader

Kaza mefhumu Divan'da ok şeklinde, sevgilinin kaş ve kirpikleriyle beraber ele alınır:

Debredince ben derim sehm-i kazādan yā naşīb
Tirine dutmuş hedef müjgān ebrūlar beni (G. 132/2)

b. Peri

Periler toplumumuzda güzel oluşları, gözle görünmemeleri, uçmaları gibi yönlerle bilinir ve perilerin böyle olduklarına inanılır. Aslında halk arasında olan bu algı, metafizik bir algıdır, kimsenin peri gördüğü yoktur, ama öyle telakki edilir. Umumiyetle edebiyatımızda sevgilinin benzetileni olurlar. Lüzumi Divanı'nda da sevgili periye benzetilmiştir ve sevgilinin güzelliği övülmüştür:

Düşeli 'aşkıña senden göremem mihr [ü] vefā
Ne perisiñ ki görünmez eşeri sım teniñ (G. 63/3)

Gönlümü hayret seni gördükçe eyler bī-mecāl
Bir peri şüret-nümālardan mısıñ bilmem nesiñ (G. 66/6)

c. Şeytan (İblis)

Şeytan meleklerin âlimi iken kibrine yenilerek tard edilmiştir. Aşağıdaki beyitte bu olaya telmihte bulunulmuştur. Şair kibirli insanın şeytan gibi olacağını söyleyerek öğütte bulunmuştur:

Ṭavr-ı ḥod-binlik hevāsında gezen İblis tek
Reddolur dergāh-ı 'izzetden peşimān 'an-ḳarīb (G. 12/3)

8. TASAVVUFLA İLGİLİ MEFHURLAR

Bilindiği üzere, divan şiirinde anlam çeşitliliği vardır ve divan şairleri bu anlam çeşitliliğini iyi şair olmanın en önemli ölçütü sayarlar. Divan şairleri beşerî aşkın içinde ilahî aşkı gizlemeye çalışırlar. Bu, klasik şiirimize yorum zenginliği ve derinlik katmış, divan şiirimizi bayağılıktan kurtarmıştır.

Çeşitli medreselerde müderrislik yapan Lüzûmî Efendi de birçok divan şairi gibi tasavvufa değinmiştir; ya da şöyle desek daha doğru olur, bazı şiirlerinden doğrudan veya dolaylı olarak tasavvufî anlam çıkarabilmekteyiz. Hikemî tarzda yazdığı şiirleri bu tarzın en güzel örneklerinden olsa da Lüzûmî Efendi'ye tam anlamıyla mutasavvıf bir şair diyemeyiz. Lüzûmî, şiirlerinde (gazellerinde) daha çok beşerî aşkı anlatmıştır. Onun sevgilisi dünyaya ait olsa da tasavvuftan da kendini tam anlamıyla sıyıramadığı, tasavvufî objelerle örülü, Allah aşkının hissedildiği şiirler de yazmıştır.

Lüzûmî, tasavvufla ilgili motifleri bazen şiire serpiştirmiş, bazen ise şiiri bütünüyle bu motiflerle bezemiştir. Lüzûmî'nin tasavvufî söylemlerini temel başlıklar altında şöyle sıralayabiliriz:

a. Fena

Tasavvufî olarak fena, kendi varlığını Yaradan'ın varlığında yok etmek, kötü hasletlerden arınma, dünya muhabbetinin yerine Allah sevgisini kalbe yerleştirmedir. Aşağıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere Lüzûmî, fenadan bekaya (Allah'a ulaşma) geçişin ancak aşkla (ilahî aşk) olabileceğini ifade etmektedir:

Fenâ bezminde cām-ı feyze mağrūr olma sultānım
Şeh-i Cemşîd olursañ kaçır [u] dīvānıñ bozar bir gün (G. 96/4)

Ehl-i ' aşk ol cām-ı mey nūş et fenādan bî-ğam ol
Kābil-i idrak iseñ ' ālemde rind-i sersem ol (G. 74/1)

Fenādan hırka-pūş-i ‘ aşk olup pervāne tek geçdim
Yine bir māh-liḳānıñ başına dünyā döner şimdi (G. 127/4)

b. Batın-Zahir

İki zıt kelime olan batın ve zahir, iç-dış anlamındadır. Görünen âlem zahir, görünmeyen âlem ise batındır.

Divan şiirinde batınî güzellikleri olan daha efdaldır. Öyle ki, bayağı insanlar divan şiirinde “zâhir” olarak tavsif edilmiştir. Lüzûmî de bu geleneği sürdürmüştür:

Bâḫın[ı] ḥûn-rîz olandan zâhir añlamaz vefâ
Gülse de aldanma âl-i ğamze-i fettāna hiç (G. 17/3)

c. İrfan-Arif

İrfan bilme, sezme anlamındadır. Tasavvufta, seyr ü sülûkla vahdet sırrına eren kişi irfan sahibi yani ârif olur. Lüzûmî’ye göre ârif olan kişi her şeye farklı bakar ve alelade insanların görmediği incelikleri görebilir:

Ne añlar metn-i ḥüsnüñden dil-i nādān ‘ arz etme
O bahş-ı ḥāl [ü] ḥaṭlar zümre-i ‘ irfān içündür hep (G. 9/4)

d. Sabır-Kanâat

Sabır ve kanaat sahibi olmak, mutasavvıf için olmazsa olmaz bir özelliktir. Tasavvuf ehlinin kemâlâtı çoğu zaman sabır ve kanatle ölçülür. Lüzûmî’ye göre sabır ve kanaat sahibi olanlar her zaman kazananlardan olur:

Efsûn-ı ḥaṭme şâbir olan ‘ avn-ı Ḥaḳ ile
Beyzâ-sıfatda ğâlib olur müdde‘ āsına (G. 113/4)

e. Cezbe, Cezb Olma

Lüzûmî, tasavvufta kullanılan bu kavramı şiirlerinde kullanırken, tasavvuftan etkilendiğini gözler önüne sermektedir. Zira tasavvufî anlayışta derviş cezbe ugrayıp kendinden geçmelidir. Lüzûmî de aşkın câzibesine kapılmıştır:

Ben ki dem urdum Lüzûmî ‘ aşk odundan tâ ezel
Cezbe vermiş cismime hâlâ o yanğun gezdirür (G. 24/6)

Ârzû muharriḳ ḥayâl-i dil-rübâlardan yine
Âteş-i sūzâna cezbe olmuş me’âli gönlümün (G. 71/2)

f. Hırka

Hırkayı dervişler giyer, hırkayı giyen derviş kemâle erer ve dünya nimetlerinden elini eteğini çeker. Günümüzde de sosyal hayatta elbiselerin anlamı vardır. Akademisyenler, avukatlar cübbe giyer, hacılar ihrama girer v.s. Bu kıyafetler birer semboldür ve bu meslek ile makamlar için çok şey ifade eder.

Tasavvufta da hırkayı giyen derviş artık o tarikata, şeyhe bağlanmıştır. Dünya nimeti onun için bir hiçtir. Hırka bir yemin, akid yerine geçer. Lüzûmî de fenadan bekaya hırka giyerek geçmektedir:

Fenâdan hırka-püş-i ‘ aşk olup pervâne tek geçdim
Yine bir mâh-liḳânîñ başına dünyâ döner şimdi (G. 127/4)

g. Dergâh, Harâbât

Lüzûmî dergâh kelimesini Allah’ın makamı anlamında kullanmıştır:

Ṭavr-ı ḥod-bînlîk hevâsında gezen İblîs tek
Reddolur dergâh-ı ‘ izzetden peşimân ‘ an-ḳarîb (G. 12/3)

Harâbât kavramı ise Divan’da klasik şiirimizdeki anlamı olan meyhâne anlamıyla kullanılmıştır. Mutasavvıflar için meyhâne bir tekke ve burada müridler ilahi aşk şarabını içip sarhoş olurlar. Lüzûmî de bu aşk şarabını içenlerdendir:

Mestlikden hele başın alamaz ‘ aşık-ı zâr
Geh harâbât[a] gehi kûşe-i dāmāna düşer (G. 35/3)

Açma nâkış şüret-i pendîñ harâbât ehline
Şûfî sen bu bâtınî hâliñ degilsin a‘ lemi (G. 118/3)

h. Pîr-i Mugan ve Hakikat

Meyhânedede önemli bir figür olan “pîr-i mugan”, öğütleri dinlenen, ihtirâm edilen kişidir. Mecazî yani tasavvufî olarak meyhâne tekke; şarap hakikî aşka ulaşmada bir zikir aracı; pîr-i mugan mürşit, yol gösterici ve bilgedir.

Lüzûmî, pîr-i mugan kavramını yukarıda zikrettiğimiz anlamıyla kullanır. Ona göre pîr-i mugan insanı hakikat sırrına eriştiren kişidir. Hakikat Allah’tır, ilahî aşktır:

Bırakmam dāmen-i pîr-i muğānı lā-cerem elden
Haķīķat sırrına maħmūrını vāşıl eder bir gün (G. 96/2)

Dāmen-i pîr-i muğānı dutagör etme cedel
Var mı bir genc-i vefā kûşe-i mey-ḥāne gibi (G. 123/4)

i. Elest, Elest Meclisi

Elest meclisi, ezelde Allah’ın ruhlara “elestü birabbiküm” (ben sizin Rabbiniz değil miyim) diye sorduğu, ruhların da “evet” dediği günü ifade eder. Elest meclisine ezal meclisi de denir:

Terk-i zevķ-i ‘ aşķ edüp şıdķ-ı şafādan dönmeziz
Zāhidā devr-i elestden böyledir ikrarımız (G. 49/3)

j. Zâhid, Rind, Sofu

Rind meyhanede gününü geçiren, devamlı sarhoş olan bir gönül insanıdır. Divan şiirinde âşık veya şair kendini her zaman rind kabul eder. Çünkü rind gönül adamıdır, iki dünyayı da terk ederek Allah yoluna yönelmiştir, içtiği içki ise aşk şarabıdır. Tasavvufta âşık rind'tir ve divan şairi romantik bir saikle hep rind'i destekler. Zâhid ise göstermelik, bayağı ibadetlerle meşgul olan riyâkâr bir tiptir. Sofu zâhid ile aynı hüviyettedir ve bu iki tip dünyaya hep menfaat yeri olarak bakarlar, hiçbir şeyi gönülden gelerek yapmazlar, ikisi de Rind'in zıttı sayılabilirler.

Dünyanın fenasından emin olmak isteyen âlemde rind olması gerektiğini söyleyen Lüzûmî, aşk şarabı içen rind'in fenadan geçip bekaya yani Allah'a ulaşacağını savunur. Sûfi'ye ise suret-füruş diyerek sûfi tipini yermektedir, zâhid ise gerçeği görememektedir:

Ehl-i 'aşk ol cām-ı mey nūş et fenādan bî-ğam ol
Kābil-i idrak iseñ 'ālemde rind-i sersem ol (G. 74/1)

Terk-i zevk-i 'aşk edüp şıdık-ı şafādan dönmeziz
Zāhidā devr-i elestden böyledir ikrarımız (G. 49/3)

Şûfi-yi şüret-fürüşuñ pendini gūş etmeden
Hoş degil mi diñlemek çeng-i ney-i şehnāzdan (G. 98/4)

k. Terk

Terk, Allah'tan başka her şeyden vazgeçmektir. Âşığın veya dervişin her türlü dünya nimetinden kendini soyutlamasıdır:

Bir kadeh nūş ile terk-i ğam-ı ferdā edelim
Verelim kâlbe şu'ūr[ı] dem-i mestāna feraḥ (G. 18/4)

B. CEMİYET

1. ŞAHISLAR

a. Âsaf

Âsaf, Süleyman Peygamber'in veziridir. Âsaf erdem, fazilet, ileri görüşlülük, kararlılık ve idare sembolüdür. Âsaf'ı irfân kelimesiyle beraber kullanıp Âsaf'ın irfân yönünü vurgulayan Lüzûmî kendini övmektedir:

Olalı Âşaf-ı ' irfâna Lüzûmî pey-rev
Şermden çana batar kıl-k-i sühanbârîñ ucu (G. 130/5)

b. Cem, Cemşid

Cemşid'in asıl adı Cem'dir. İran'ın hükümdarlarından. İran mitolojisine göre Pişdadiyan sülalesinin dördüncü padişahı olup Tahmurs'un oğludur. Mitolojik bir şahsiyettir. Cemşid'in şarabı icat ettiğine inanılır. Bundan dolayı klasik şiirimizde kadeh, şarap ile birlikte zikredilir. Ayrıca, Cem divan şiirinde haşmetin ve zenginliğin timsali olarak da kabul edilir.

Lüzûmî Cem'i kadeh sözcüğüyle beraber kullanırken, bir beyitte de Cemşid'in padişâhlık, büyüklük ciheti üzerinde durarak insanoğlunun gururlanmamasını, bir gün her şeyin yer ile yeksan olacağını vurgulamaktadır:

Şorma hiç rāz-ı şafā-yı la' lin ey büseden
Añladıķ ' âlem-nümā keyfiyyetin cām-ı Cem'iñ (G. 76/4)

Fenā bezminde cām-ı feyze mağrūr olma sulţānım
Şeh-i Cemşid olursañ kaçır [u] dīvānıñ bozar bir gün (G. 96/4)

c. Felâton

Aristo'nun hocası olan Yunanlı filozoftur, Eflatun olarak da anılır.

Re'ÿ ile gerçi Felâton-ı zamân olsañ ne sūd
Olmayınca ʔālî' iñ bañt-ı sa' âdet hem-demi (G. 118/5)

d. Ferhad, Kays, Leyla, Mecnûn

Lüzûmî aşk temasını daha etkili anlatmak için, yaşadıkları aşklarla halk arasında şöhretşiar olmuş, Ferhad ile Şirin, Leyla ile Mecnûn gibi masal kahramanlarına Divan'ında yer vermiştir. Bilindiği üzere, bu masal kahramanları aşkla ilgili birçok efsaneye konu olmuştur:

Lüzûmî geçdi devr-i mâ-cerâsı ʔays [u] Ferhâd' iñ
Tîr-i şerh-i ğamîñ bezm-i cihân efsânesiz ʔaldı (G. 121/5)

ʔays degil Leylâ-yı dehriñ bir ' aceb dîvânesi
Deş-t-i ğam seyrinde şad Ferhâd Mecnûn gezdirür (G. 24/2)

Beni rüsvâ görüp el ʔays tek mülk-i cünûn içre
Şanurlar ʔurre-i Leylâ'yı zülf-i pür-kemendimdir (G. 34/3)

e. Kârûn

Kârûn Kur'an-ı Kerim'de adı geçen bir şahsiyettir (Mümin/23-24)¹¹. Hz. Musa (A.S.) döneminde yaşayan, çok zengin olmasına rağmen zekât vermeyen ve Allah'a isyan eden Kârûn, servetiyle beraber helâk olmuştur. Lüzûmî bu manaya atıfta bulunmuş ve insan

---

¹¹ Mümin Suresi 23 ve 24. ayette Kârûn, Firavun ve Haman ile beraber anılır. Ayet şöyledir: Biz Musa'yı, mesajlarımızla ve apaçık bir belgeyle elçi göndermiştik. Firavun'a, Haman'a ve Karun'a... Fakat onlar "Yalancı sihirbazın teki" demişlerdi. Mustafa İSLAMOĞLU'na göre bu üç ismin birlikte anılması anlamlıdır. Zira bu üçü iktidarın üç ayağını(*) temsil eder: Firavun siyasal ayağı, Haman bürokrasi ayağını, Karun ekonomik ayağı. (İslamoğlu, 2010)

* Bize göre burada iktidarın üç ayağı yerine Allah'a olan şirkin üç ayağı da denebilir.

Kârûn kadar zengin olsa da, bir gün insanın ölüme dũçâr olacağını ve diğer tarafa dünyadan hiçbir Şey gõtũremeyeceđini vurgulamıştır:

Ne deñlü merd-i mümsik māl ile Kārũn-ı derh olsa
Batar zĩr-i zemĩne ‘ aķıbet cism[i] kefensizce (G. 117/4)

Zekāt-ı genc-i ĥũsnũñ mübtelālardan dirĩđ etme
Bu ketm-i nā-sezādan geldi la‘ net genc-i Kārũn’a (G. 109/6)

f. Zeliha

Zũleyha, Hz. Yusuf’la olan macerası vesilesiyle konu edilmiştir. Lũzũmĩ burada da aşk kavramını daha etkileyici anlatmayı amaçlamıştır. Bilindiği üzere, Mısır azizinin eşi olan Zũleyha, Yusuf’u köle olarak satın almış ve sonra ona aşık olmuştur:

Ne teşĥĩr etdi göñlũm Yũsuf-ı bāzĩçe-i vuşlat
Zeliĥā’veş dürũđ-ı çāk-ı dāmān olduğum ĥaldı (G. 120/3)

2. KAVİMLER, IRKLAR

a. Hindũ

Hindũ Hintli manasındadır. Hintliler yüzlerine yapay ben yapması ve derilerinin esmer olması sebebiyle ben ve saç için benzetilen olarak ele alınır:

Bir bölük Hindũ çıķup řabũr şeklin düzer ĥař
Ėamzeler yalın şılıç ‘ arş etdir[ür] her yanına (G. 116/5)

Her şarafdan şurre-i Hindũlarıñ baş egmede
Aldı gũyā kişver-i ĥũsnũñ Habeş sultān[ı] ĥař (G. 57/4)

b. Habeş

Habeş, Afrika'nın doğusunda bulunan Habeşistan ülkesinde yaşayanlara verilen addır. Burada yaşayanlar siyah renkli olduklarından Habeş, "ben ve saç" için benzetilen olur:

Şakın yüz verme şâhım hâl-i hattı-ı ' anber-efşâna
O bir ceys-i Hâbeş'dir mihrîni pinhâna gelmişdir (G. 27/4)

c. Çingene, Çingâne

Toplumumuzda yanlış bir algıyla buçuk millet olarak tavsif edilip hakîr görülen Çingene'lere, Lüzûmî de menfî bir tutum sergilemektedir:

Lüzûmî verme yüz çingâne-meşreb-i heveskâra
' Ayâr-ı tab' bilmez naqd-i ' irfân[1] çalar çarpar (G. 41/6)

3. ÜLKELER, ŞEHİRLER VE DİĞER YERLEŞİM YERLERİ

a. Çin

Çin Anadolu'ya olan uzaklığı münasebetiyle zikredilmiştir. Lüzûmî sevgilinin zülfünün hayaliyle Çin'e ulaştığını söylerken, Çin'in uzaklığını vurgulayarak hayalinin ne kadar geniş olduğunu nazarlara sunmaktadır:

Hayâl-i ham-be-ham zülfüñle erdim mülket-i Çin'e
Müselsel kâkülüñ tek müşg-i ' anber-bûların sevdim (G. 80/3)

b. Mısır

Mısır divan şiiri için önemli bir coğrafyadır. Zira Yusuf ile Züleyha'nın macerası orada geçmiştir:

Mihnet-i gird-âb-ı dehr[e] lîk kıatlanmak gerek
Şâhım olursuñ gôñül Mışrı'na sulţân 'an-karîb (G. 12/4)

c. Rum, İrân

Esasen bu iki ÷lke ismi Nevres'in tahmis edilen gazelinin makta' beytinde geçmektedir.
Rum ÷lkesi ayrıca ikinci müstezâtta da zikredilmektedir:

Sipâh-ı şî'r ile iqlîm-i Rum'u zabt edüp Nevres
Kâşîde leşkeriyle niyyetim İrân'adır şimdi

d. Kândeher

Bugün Afganistan sınırlarında olan bir şehirdir:

Şordum nevâl-i la' l verür zevk-i ergüvân
Şandım zülâl meşreb ile Kândeherlîdir (G. 45/3)

e. Sarâhân ve Şâm

Sarâhân Hindistan'da bir şehirdir. Şâm ise Suriye'nin başkentidir:

Harâmî gözleriñ çâlâk gamzeñ turre-i zülfüñ
Urup Şâm-ı dil [ü] Çîn (ü) Şarâhân'[1] çalar çarpar (G. 41/3)

f. Akpınar

Adıyaman'a bağılı bir köydür. Cumhuriyet yıllarında Ağpınar olarak anılmaktaydı:

Sîm-âb-ı şüh-ı gerden[i] seyrinde dîdeler
Şâfîşarâb-ı eşk döker Ağpınarlîdir (G. 45/6)

4. NEHİRLER, DAĞLAR

Divan'da nehirlerden sadece Nil Nehri zikredilmiş ve âşığın gözyaşı Nil'e benzetilmiştir:

Her şeb ey Yūsuf-cemālim kūyīña yüz görmege
Kasr-ı dilde Nīl-i eşk-i revānım āh āh (G. 114/5)

Divan'da masalsı ve muhayyel bir yer olan Kaf Dağı da zikredilmiştir:

Degme Kāf-ı 'aşka etmezken gönül 'Ankā-şifat
Olmuşam şimdi hayālim şem'ine pervāne ben (G. 94/3)

5. İÇTİMAÎ HAYAT

a. Sosyal Tabakalanma

a.1. Sultan-Kul

Sultan veya padişah divan şiirinde sevgili anlamında kullanılır, dolayısıyla âşık da sultanın kulu olur. Sosyal hayatta da âşık bir nevi sevgilinin kuludur, sevgilinin her dediğini yapar, gözü ondan başka kimseyi görmez. Padişahın raiyyeti nasıl onun kuluysa, gerçek hayatta da âşık sevgiliye kul köle olur. Bu ikilem Lüzûmî Divanı'nda şöyle işlenmiştir:

Cevriñle şehā terk edemem hizmet-i 'aşkıñ
Açdım gözümü gönlüme sulţān seni gördüm (G. 90/5)

Dünyāda yeter 'aşıka bu devlet-i dīdār
Rü'yāda bu şeb ey şeh-i hūbān seni gördüm (G. 90/6)

Berāt-ı hüsni ile me'mûr-ı şâh-ı bende-i 'aşkıım
Dil-i 'âlem-nümâ âyîneveş ferhunde-i 'aşkıım (G. 88/1)

Padişahın hususiyetlerini (saltanat, güç, otorite) sevgiliye atfederken Lüzûmî'nin amacı, sevgiliyi en yüksek mertebeye çıkarmaktır. Zira padişah Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak bilinir ve yeryüzündeki en yüksek makamdadır. Bu durum, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın saray istiaresi benzetmesini akıllara getirir.¹²

Lüzûmî bî-nevâ dil intizâr-ı bâb-ı luţfuñdan
Teraħħum yok mu şâhım bende-i 'uşşâk-ı miskine (G. 115/5)

a.2. Zat-ı Şerifân

Şerefli insanlar anlamına gelen bu terkipten, Lüzûmî'nin nazarında toplumun bir kısmının önemli bir payeye sahip olduğu anlamını çıkarabiliriz:

'Azâzil tek cihânda ħor baķan zât-ı şerîfâna
Olur şâyeste-i la'net revâ endâm[1] çok sürmez (G. 52/3)

a.3. Gedâ

Dilenci manasında olan gedâ, divan şiirinde hükümdarın zıttı olarak ele alınır. Sevgili bir padişahsa gedâ da onun kapısında bekleyen âşıktır:

Ġurûr-ı hüsni ile kesme gedâdan luţf sultânım
Nazâr kıll ħâke düşmez mi şu'â' -1 mihr-i gerdüne (G. 109/3)

---

¹²Ahmet Hamdi Tanpınar 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde divan şiiri için saray istiaresi benzetmesini kullanmıştır. Tanpınar'a göre saray; aydınlığın, adaletin, feyzin, mutluluğun merkezidir. Hükümdarı yani sevgiliyi temsil eder, sarayda bulunan herşey hükümdara bağlıdır, yani âşığın rakipleridir. Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır.

b. Savaş

Savaşlar Osmanlı'da sosyal yaşamın mühim bir parçasıdır. Savaşla iç içe yaşayan Osmanlılar savaşa ait kavramları yaşamın merkezine almışlardır. Hatta klasik edebiyatımızda gazavâtnâme adında müstakil bir tür bile oluşmuştur.

Divan şairleri, savaşı ve aşkı birbirine meczetmeyi başaran inanılmazı güç bir anlatım tekniğine sahiptir. Mesela, bir divan şairi sevgilinin kirpiğini oka veya kaşını yaya benzetebilir. Bu benzetmeler divan şairinin hayal gücünün ne kadar geniş olduğunu bir göstergesidir. Savaşın o soğuk aletleriyle aşkı bu kadar güzel anlatmak heralde sadece Osmanlı aydınlarına hastır.

Aşağıdaki beyitte Lüzûmî, sevgilinin yüz özelliklerini anlatırken bir askerî içtimayı gözler önüne sermektedir:

Bir bölük Hindü çıkup tabûr şeklin düzer hat
Ġamzeler yalın kılıç 'arş etdir[ür] her yanına (G. 116/5)

Görüldüğü üzere arş, bölük, tabûr, hat, kılıç askerî terminolojiye ait sözcüklerdir ve bu sözcükler aşk şiiri olan gazelde bir divan şairinin mehâretiyle bir araya gelebilmektedir.

b.1. Kan, Hun

Her ne kadar kan savaş meydanlarına has bir kavram olsa da, Lüzûmî kan mefhumunu âşık için kullanır. Âşığın gözü, sînesi kanlıdır; ayrıca âşık kanlı gözyaşı döker, ağlar durur:

Sürse çeşminden nigâhı tîr-i müjgân deprenür
Zahmlar peydâ olur bu sînede kıan deprenür (G. 38/1)

Ĥayret-fezâ-yı la' l-i lebiñ intizâr ile
Dil-ĥastegânıñ dîdesi kıan olsa ĥam deĥil (G. 72/2)

Sirişkim Һasret-i  l-i ruĥuñdan  ana döndürdüñ
Mey-i gül-g numu ĥ n- be-i eşkim şar b etdiñ (G. 68/2)

b.2. Savaş Aletleri

b.2.1. Kılıç, Tig, Hançer

Kılıç ve diğer aletler keskin ve yaralayıcı oluşları hasebiyle; kirpik, gamze, kaş gibi unsurlar için benzetilen olur. Sevgili bu unsurlarla  şığı yaralamaktadır.

Olma L z m  ĥande-i n zına dil-fir b
eşminde tiğ-i ęamzeleri  b-d rlıdır (G. 45/9)

L z m  aşağıdaki beyitte  şığın çektiği “ah”ı kılıca benzetmiştir, ama bu kılıç tesirsizdir, çünkü sevgilinin kalbi taşlaşmıştır:

Tiğ-i  him berķ-i ĥ tif olsa te’şir eylemez
Daşa döndürmüş sitem  alb-i dil-i c n nımı (G. 124/3)

b.2.2. Ok, Tir, Sehm, Hadeng, Yay, Keman

Delici özelliği olan ok; gamze, kirpik, elem, hicran, gam gibi unsurların benzetilenidir. Yay ise ok atması ve şeklinin kavisli olması sebebiyle sevgilinin kaşının benzetileni olarak kullanılır. Aşağıdaki beyitlerde L z m  kirpikleri oka, kaşı ise kemana benzetmiştir:

Mest ne-reviş ř ĥ-ed  ęamzesi fett n
Kiprikleri oķ  aşı kem n yandım elinden (G. 97/4)

Geh ĥadeng etdim kem n-ı hicie gönlüm geh siper
Tir eşm [ ]  aşı ya’lardan neler çekdim neler (G. 29/3)

b.2.3. Savaşla İlgili Terim ve İfadeler

Lüzûmî Divanı'nda savaşla ilgili bölük, tabûr, ceys, gavga, cenk, a'da, arş, cedel, siper gibi terim ve ifadeler de zikredilmiştir.

c. Eğlence Hayatı

c.1. Bezm

Bezm içki (işret), eğlence, sohbet meclisidir. Özellikle ilkbaharda bahçe ve kırlarda oluşturulan bu eğlence şekli Osmanlı sosyal hayatında mühim bir yere sahiptir. Bu eğlence mekânlarında saki, kadeh, mutrip, gazelhan, rakkas gibi unsurlar ve ney, def, tanbur, rebab gibi çalgılar yer alır. Ayrıca geceleri tanzim edilen meclislerde mum ve چراغ da vazgeçilmez motifledendir.

Bu meclislerde insanlar daire şeklinde, yan yana, yere bağdaş kurarak oturur, saki herkese kâsede içki ikram eder. Bezmdeki musikî ve danslarla herkes kendinden geçer, coşar, gam ve tasalarından arınır.

c.1.1. Meyhâne (Meykede, Harâbât)

Meyhâne rind kimlikli âşığın içki içtiği yerdir. Âşık burada mest olur, kendinden geçer, kendine hayalî âlem kurar. Meyhâne âşık için bir sığınak, gam ve kederlerden kurtulma mekânıdır:

Dâmen-i pîr-i muğânı dutagör etme cedel

Var mı bir genc-i vefâ küşe-i mey-hâne gibi (G. 123/4)

c.1.2. Şarap(Bâde, Mey, Cür'a, Mül, Sahbâ)

Şarap Divan'da bâde, mey, cür'a, mül, sahbâ kelimeleriyle anılır. Şarap bezmin vazgeçilmez unsurudur. Sâkî mecliste oturan herkese aynı kadehten şarap ikram eder.

Ezelden nūş edüp ‘ aşkıñ şarābın ‘ andelībāne
Göñül dīvāne ben mestāne geldim bezm-i devrāna (G. 107/1)

Şarap rengi ve verdiği sarhoşluk sebebiyle teşbihlere de konu olur. Aşağıdaki beyitte âşığın sevgilinin gözlerine her baktığında sarhoş olduğu ve kendinden geçtiğini müşahede etmekteyiz:

Mey mi ya sāğar mıdır āhū mu āh o gözleriñ
Her nigehte ‘ aşıkā keyfiyyet-i şahbā verür (G. 36/2)

c.1.3. Kadeh (Cām, Sâgar, Sebû, Piyâle, Peymâne, Ayak)

Bezmin önemli unsurlarından olan kadeh cām, sâgar, sebû, piyâle, peymâne, ayak kelimeleriyle anılır. Kadeh şarap ile birlikte ele alınır ve bazen mecaz-ı mürsel yolu ile şarap yerine kullanılır:

Bir kadeh nūş ile terk-i ğam-ı ferdā edelim
Verelim kâlbe şu‘ ūr[ı] dem-i mestāna feraḥ (G. 18/4)

Yukarıda meyhâne, şarap ve kadeh sözcüklerini gerçek anlamıyla tahlil etmek de bu kelimelerin bu ilk anlamlarından başka bir de tasavvufî mana taşıdığı herkesin malumudur. Meyhâne hakikat âşığının dergâhı, şarap ise hakikate ulaşmada bir araçtır. Şarabın verdiği sarhoşluk ilâhî aşkın sarhoşluğudur. Divan şairlerinin bu mefhumları gerçek anlamla mı yoksa bu manayla mı kullandıkları çoğu zaman belli değildir. Zaten klasik edebiyatımızı güçlü kılan da bu müphemiyettir.

c.1.4. Mum (Şem’), Çerağ

Elektiriğin icadından önce akşamların vazgeçilmez unsuru mum veya çerağdır. Hususiyetle bugün babalarımızın bile hatırladığı ve bunu bizlere büyük bir iştah ve özlemle anlattığı bu mumlu veya gaz lambalı uzun gecelerin tadının bir başka olduğunu büyüklerimizden öğrenmekteyiz. Bu gecelerde hikâyeler anlatılır, sohbetler edilir, oyunlar

oyunanmış. Şu bir gerçek ki, ecdadımızın sosyal hayatı bizim şu an modern ötesi diye tavsif ettiğimiz çağımızdaki hayattan daha canlı, neşeli ve güzelmiş.

Aslında bugün mumun içtimai hayatımızda yer almaya devam ettiğini görmekteyiz. Anma programlarında, düğünlerdeki kına gecelerinde ve önemli yemeklerde mumun kullanılması, halen sosyal hayatımızın önemli bir parçası olduğunu göstermektedir.

Eski gece hayatının, özellikle içki ve eğlence meclisinin mühim bir figürü olan mum ve çerağ gibi aydınlatma araçları klasik edebiyatımıza birçok cihetiyle konu olmuştur. Örneğin, şem ve pervane birlikteliği divan edebiyatımızın vazgeçilmez bir mazmunudur. Pervane¹³ âşığın benzetileni olup sevgilinin benzetileni olan mumun etrafında döner durur:

Gehī bülbül gehī pervāneyim gāh tūṭī ‘ālemdē
Cemāl[i] şem‘ yāriñ rūy[ı] gülşen la‘l[i] khandımdır (G. 34/2)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin yanağı muma benzetilmiştir, diğer beyitte ise şem’ ile ümit beraber kullanılmış ve ümidin mumu anlamı ortaya çıkmıştır:

Tir-i hicriñ sīnem üzre açdı bir sūzende dāğ
Oldu göñlüm yanmadan şem‘ -i ruḥuñ rūşen çerāğ (G. 58/1)

Bezm-i ‘aşk-ı ‘ārifāniñ şem‘ -i ümmīdin yaқан
Bir melek-sīmā cihān-ārā ruḥ-ı bedrā imiş (G. 53/3)

c.2. Bağ-Bağçe, Seyir-Temaşa

Bağ ve bahçe kavramını eğlence bölümüne almayı uygun bulduk. Zira ecdadımızın eğlence hayatında bağ ve bahçe yaşamının önemli bir yeri vardır. Hususiyetle ilkbaharda bağ ve bahçelerde yapılan sohbetler, gezintiler, seyir ve temaşalar, yeme ve içmeler

---

¹³ Pervâne-mum mazmununun divan şiirindeki anlamı için İnsan başlığı altındaki Pervâne bahsine bakınız, s.65.

Osmanlı sosyal hayatının vazgeçilmez unsurlarındandır. Ayrıca, bezm bölümünde bahsettiğimiz içki meclislerinin bu bağ ve bahçelerde icra edildiğini de unutmayalım.

Bağ ve bahçelerin Osmanlı sosyal hayatındaki yerinin önemli olduğunu Lüzûmî ve diğer divan şairlerinin şiirlerinde de görebiliriz. Divan şairi sevgilisini bağlarda ve bahçelerde olan güzelliklerle tavsif eder. Sevgilinin yanağı gül, dudağı gonca, gözü nergis, boyu servi olur. Sevgilinin portresi çizilirken bağ-bahçe dekoru hep gözler önüne serilir:

Taqlîd edemez bâğda bir serv hırâmîñ
Nâzende-edâ kıamet-i dildârîña maḥşûş (G. 55/2)

Lüzûmî'nin bahçesinden gül ve bahar eksik olmaz. Âşık o bahçede inleyen bir bülbüldür:

Erdi gül mevsimi ḥandan olacaḳ demlerdir
Bâğda bülbül-i nâlân olacaḳ demlerdir (G. 28/1)

Bağ ve bahçeler bir seyr ü temaşa yeridir:

Cemâlîñ ' arz kıl seyr eylesün ey dil-rübâ her-kes
Necil-i mihr görsünler olup ' ibret-nümâ her-kes (G. 51/1)

c.3. Musikî

Musikî eğlence hayatının önemli bir parçasıdır. Divan'da rebab, ney, def, çeng gibi müzik aletlerinden bahsedilmektedir. Lüzûmî çalgıların muhtelif yönleriyle teşbihler yapmaktadır:

Yâr elinden dem urup geldikçe sūz-ı ḡam şabâ
İñledür ney tek derûn-ı ' âşıkı her dem şabâ (G. 2/1)

Def gibi sîne dögüp şevḳ-i muḥabbetle müdâm
Ney gibi hem-dem-i yârân olacaḳ demlerdir (G. 28/4)

c.4. Bayramlar

Divan'da bayram kavramı ıyd sözcüğüyle karşılanır. Aşağıdaki beyitte Kadir Gecesi ve bayramdan bahsedilmiştir. Kadir gecesi mevzubahis olunca akabinde gelen ıyd sözcüğünden kasıt Ramazan Bayramı'dır:

Şebim Kadiridi rûzum 'ıyd iken bezm-i cemâliñden
Vişâl-i devletin dünyâlara bir dem değişmezdim (G. 86/3)

d. Hüzün

Eğlence gibi hüzün de insan hayatındaki önemli motiflerdendir. Sosyal bir varlık olan insan, yaşamı boyunca acı ve sevinci beraber, iç içe yaşamaktadır. Bu nedenle içtimaî hayat bahsine böyle bir konu başlığı eklemeyi uygun gördük.

Divan'da gurbet, gussa, gam, hastalık, ayrılık gibi kavramlar sıkça geçer. Hususiyetle ayrılık ve gurbet teması şiirlerde kendini çokça hissettirir ve insanı derûnî bir duyguya gark eder:

Şabâ hayrânîñam yok mu haber kûy-ı dil-ârâdan
Hiç esmez mi bize bād-ı muhabbet zülf-i ra' nâdan (G. 101/1)

e. Kişisel Bakım

e.1. Süslenme

e.1.1. Kıymetli Madenler ve Taşlar

Kıymetli taşları süslenme bahsine aldık. Zira bu taşlardan ziynet eşyaları imal edilmektedir. Özellikle kadınlar, bu ziynet eşyalarını günlük yaşamda sıkça kullanırlar.

Lüzûmî Divanı'nda la'l, dür (lü'lü), billûr, sîm (gümüş) gibi kıymetli taşlardan bahsedilmiştir; lakin bir ziynet eşyası gibi değil, kıymetli oluşları sebebiyle bu taşlar ile

sevgilinin muhtelif uzuvları arasında ilişki kurulmuş, sevgilinin uzuvları bu taşlara benzetilmiştir:

Ağla kim olduñ göñül mümtāz ra‘ nādan beri
Bir bülend-i serv-i sīm-endām-ı zībādan beri (G. 125/1)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin dudağı kırmızılığı cihetiyle la’l’e benzetilmiştir:

Teşneyim cām-ı leb-i la‘ liñle cānāna meded
Eşk-i ḥasretle döner dīdelerim kıana meded (G. 20/1)

Aşağıdaki beyitte ise irfan kaleminden inci dökülmektedir:

Ey Lüzūmī dūr dökülse ḥāme-i ‘ irfāndan
Kābil-i ma‘ nā olan ehl-i sūḥan yok n’eyleyim (G. 78/5)

e.1.2. Kozmetik

Kokulardan anber, müşg(misk), reyhan zikredilir. Misk ve anber siyah renkli olduğundan sevgilinin saçı ile bu kokular arasında ilgi kurulur. Sevgilinin saçı daima misk ü anber kokar:

Beni mest etdi iki turre-i müşg-efşānıñ
Sünbül-i tāze midir ‘ anber-i sārā mı nedir (G. 32/4)

Ayrıca kadınlar için günlük yaşamda çok önemli olan sürme (tutiyâ), allık (gül-gûn) da Divan’daki yerini almıştır:

N’ola yüz göz sürersem reh-güzār-ı yāre ‘ ayb etmeñ
Olur mı tütüyāsız dīde-i ḥayret-nümün elbet (G. 16/3)

e.1.3. Diğer Süs Unsurları

Mengûş (küpe), ayîne gibi süs unsurlarına da Divan'da rastlanır. Ayna sadece kadınların kendilerini süslemek için başvurdukları bir süs aracı değildir, tasavvufî bir anlama da sahiptir; ayrıca tenasüp yoluyla yüz, çehre, yanak ile birlikte kullanılır:

Āteşin mir'atdır gūyā şafā-yı 'ārızın
Cezb-i şuret eylemiş hūrşid-i 'ālem-tābdan (G. 102/2)

e.2. Giyim-Kuşam

Fes, pirehen, hırka, bürka', cāme, kâlâ gibi kıyafetler Divan'da zikredilir.

'Alâyıkdan mücerred ey Lüzûmî bir huṭūr etdim
Çeküp āgūşuma rü'yâda yār[i] pîrehensizce (G. 117/7)

Lüzûmî "fes"i aşağıdaki örnekte tabiat unsurlarıyla beraber kullanmış, beyit hatırı sayılır bir mana derinliğine ulaşmıştır:

Şafha-i ruhsāra düşmüş revnaḡ-ı gül-gūn-ı fes
Yāsemem üzre açılmış ḡonce-i ḡamrā gibi (G. 131/4)

Hırka ise tasavvufî anlamıyla kullanılmıştır. Zira hırkayı dervişler giyer ve hırka giyen dervişler dünya nimetlerinden kendini soyutlar.¹⁴

f. Yiyecek, İçecek ve Alışveriş

Divan'da kebab, şeker, ma'cun, meyve (bâdem, elma) gibi yiyeceklerden bahsedilmiştir. Alışveriş ile ilgili ise çarsû, bâzâr gibi mefhumlar divanda sıkça zikredilir.

¹⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Tasavvuf başlığı altındaki Hırka bahsi, s.27.

İncecek olarak Divan'da en çok bahse konu olan şaraptır. Rengi (kırmızı), tadı, insana verdiği sarhoşluk özelliği ile ele alınır ve bu yönlerinden dolayı sevgiliyle ilişkilendirilir.

g. Bazı Tipler ve Meslek Erbabı

g.1. Attar

Attar güzel koku satan kimsedir. Sevgilinin saçları misk kokar, bu bakımdan birer attarı andırır:

Ḥāl fülful sünbül-i ter zülf-i 'anber gūn-a-gūn
Ṭabla-i 'attāra döndürmüş yüzün devrān-ı ḥaṭ (G. 57/6)

g.2. Bâğbân

Bâğbân bugünkü tabirle bahçıvan demektir. Divan şiirinde sevgili gül, âşık ise bülbüldür. Lüzûmî (âşık) aşağıdaki beyitte sevgilinin bahçesinde bülbül olamazsam da bari bir bâğbân olayım diye sevgiliye yalvarmaktadır:

Ḳadriñi bülbülce dutmazsañ Lüzûmî çākeriñ
Gülsitān-ı ḥüsnüñe bārī gülüm bâğbāniñ et (G. 14/5)

Aşağıdaki beyitte ise âşığa çok cevri eden sevgili uyarılmaktadır. İş işten geçmeden, ileride pişman olmamak için kendine değer verilmesini isteyen âşık, sevgiliye bir ültimatı vermektedir. Bâğbân ve bülbül burada da birlikte kullanılmıştır:

Bilür ḳadrini bir gün 'andelibiñ bâğbān amma
Geçer gülden o revnaḳ ṭab' -ı bülbülde hevā ḳalmaz (G. 50/3)

g.3. Tabip, Hâzık

Tabip hekim anlamıyla kullanılmıştır. Tabip hasta olan âşığa derman ulaştırır:

Ṭabībā şerḥ-i la' l-i yār vaşfın cāna luţf etdiñ
Derūnum raḥmına eczā-yı dermāndan ḥaber verdiñ (G 62/4)

Hâzık ise kelime anlamı olarak usta, işinin ehli anlamında olsa da doktor anlamıyla da kullanılır. Lüzûmî bu kelimeyi tabip, doktor anlamıyla kullanmış, sevgiliyi aşk yaralarını iyileştiren bir tabip ve hâzık olarak vasıflandırmıştır:

Luţf[1] var olsun dem-ā-dem sākī-i gül-çehreniñ
Zaḥm-ı aşkı maḥv eder ḥāzık ṭabībimdir benim (G. 87/3)

g.4. Cellâd

Cellâd sevgilinin göz ve kirpiklerinin benzetilene olarak zikredilir:

Meded arz-ı vişâl etsem çeker cellâtveş tîğın
Bu küstâh-ı ğama hep ğamze-i fettānedir bā' iş (G. 15/2)

g.5. Mutrib

Mutrib çalgıcı demektir. Divan şiirinde bezmin vazgeçilmez unsurlarından biridir:

Muṭrib derūn-ı ney gibi inletme tazedem
Eski nevā-yı ḥasret ile dil nağamlıdır (G. 43/4)

g.6. Gazelhan, Nağmehan

Gazelhan gazel okuyan, nağmehan ise nağmeli sözler söyleyen manasındadır. Gazelhanlar eğlence meclislerinin vazgeçilmezidir:

Ey Lüzûmî ne durursuñ yine ḥāmūş-liķā
Nev-pesendide ğazel-ḥān olacaķ demlerdir (G. 28/6)

g.7. Sâkî, Muğbeçe

Sâkî içki meclislerinin vazgeçilmez bir ögesidir ve bu meclislerde meclisin müdavimlerine kadehte içki sunan önemli bir kişiliktir:

Başdı sâķî ayağın meclis-i rindāna feraḥ
Yine bir cām ile baḥş etdi dil [ü] cāna feraḥ (G. 18/1)

Sâkî sevgili manasında da kullanılmıştır:

Değişmem sübhā-i mercāna sâķî bāde-i la' liñ
Olup zühhād-meşreb tevbeler iğmāz edersem de (G. 112/3)

Şunma sâķî sāğar-ı keyfiyyet el vermez bize
Bāde-i la' liñden özge ḥālet el vermez bize (G. 106 /1)

g.8. Serseri, Aşüfte

Serseri tipi Lüzûmî Divanı'nda bir yerde zikredilmiştir. Serseri kelimesi burada deli-divane manasındadır:

Ḥūblar[in] zülf-i girih-girine vābeste olan
Murğ-ı ' aqlın uçurur serserî dīvāna düşer (G. 35/6)

Aşüfte her ne kadar günümüzde iffetsiz kadınlar için kullanılan bir söz olsa da bu kelimenin “çılginca seven” diye bir anlamı da vardır ki Lüzûmî umumiyetle bu kelimeyi çılginca seven anlamında kullanır:

Nīm nigāh ile baqar mest-i ḥarāb eylemege
Bunca aşüfteligim yār-ı teğāfül ne bilür (G. 30/3)

g.9. Harâmî

Sevgilinin gözleri ve bakışını şair harâmîye benzetmiştir. Bu gözler âşığın hayatına kasteder, âşığın yolunu keser:

Harâmî gözleriñ çālāk gamzeñ turre-i zülfüñ
Urup Şâm-ı dil [ü] Çin [ü] Şarāhān'[1] çalar çarpar (G. 41/3)

g.10. Mest, Sarhoş

Sarhoş tipi divan şiirinde çok rastlanılan bir tiptir. Âşık çoğu zaman ya ilâhî aşktan, ya da beşerî aşkın vemiş olduğu mestlikle sarhoştur:

Her şiveleri 'aql alıyor nâz ile ser-hoş
Hurşid-reviş-i şüh-ı cihân yandım eliñden (G. 97/2)

g.11. Câzû

Cadı sihirbaz veya büyücü manasındadır. Divan'da birkaç yerde sevgilinin muhtelif uzuvlarının ya da doğrudan kendisinin benzetilene olur:

Kaldı hayretde gönül dide-i āhūlarına
'Ayn-ı cāzū mı eyā nergis-i şehlä mı nedir (G. 32/3)

g.12. Şu'bede-bâz (Hokkabaz)

Divanda hokkabazdan da bahsedilmiştir:

Bakma 'adū-yı şu'bede-bāziñ cilāsına
Seyr et zamir-i perde-keş-i mā-verāsına (G. 113/1)

h. İdeoloji

Sosyal hayatı tanzim eden en önemli unsurlardan biri siyasettir. Hemen hemen her insan bir siyasi görüşe sahiptir ve bu görüşe göre hayatını şekillendirmektedir.

Elbette ki, divan şairlerinin de siyasi görüşü vardır, yalnız kimi görüşünü eserlerinde yansıtmış, kimi ise bu konuda herhangi bir ipucu vermemiştir. Lüzûmî, Divanı'nda siyasi bir figür olan "Kızılelma" kavramına iki yerde değinmiştir.

Kızılelma Osmanlı Türkleri tarafından Roma'ya verilen addır. Roma, Hristiyanlık âleminin merkezi olup oradaki St. Pierre Kilisesi'nin kubbesi kıızıl bakırdan idi. Bu nedenle kıızıl elma sözü, fethedilecek en uç nokta anlamında yaygınlaşmıştır (Pala, 2011). Kızılelma özellikle milliyetçi grup tarafından çokça kullanılan, Türklüğün nihai hedef mefkûresidir:

O gül rüyaında hâle küfr-i zülfüñ baş eger her dem
Kızılelma'ya hüküm eyler Habeş sultânıdır cānā

G 5/2

i. Diğer İctimâî Mefhumlar

i.1. Mimarî

Hâne, saray, kasr, kâşâne, çeşme gibi mimarî yapılar Divan'da zikredilir, ayrıca bu yapıların yapı taşı olan tuğla ve kapıya da rastlamaktayız.

i. 2. Yazı

Yazı ile ilgili olarak hat, kalem (hame, kilk), varak zikredilir. Hat sevgilinin ayva tüylerinin benzetileni olarak kullanılır. Yazı çeşitlerinden rik'a, ta'lik, divanî'den bahsedilir.

i.3. Tarım Faaliyetleri ile İlgili Hususlar

Tarım insanoğlu için hayatî bir öneme sahiptir. Zira insanlar hayatlarını bu faaliyetlerle idame eder. Lüzûmî Divanı'nda tarım ile ilgili saban ve âsiyâba rastlanır.

i.3.1. Saban

Saban tarlayı sürmeye yarayan, öküzün koşulduğu bir alet olup Divan'da bir yerde geçer:

Bitmez bu huşk meşreble dil zirâ' ati
Şûfî kazâ-yı hırşâ şabân hiç sürütmesün (G. 103/3)

i.3.2. Âsiyâb

Asıl anlamı su değirmeni olan âsiyâb, dönmesi cihetiyle dünya, âlem manasında kullanılmıştır:

Fırşat-ı nevbet yetüb turur gelür bir gün bize
Âsiyâb-ı gerdiş-i ' âlem bu yâ Mevlâ kerim (G. 77/3)

C. İNSAN

Lüzûmî Divanı'nda insan motifi sevgili, âşık ve rakip üçlüsü üzerine bina edilmiştir. Ancak insan sadece bu üçlü ile sınırlı değildir. Divan'da sûfî, sarhoş, derviş, rind gibi tipler de yer almaktadır. Âşık, sevgili ve rakibi başrol oyuncusu olarak alırsak, diğerleri kimi zaman başrol oyuncularının rolünü üstlenir, kimi zaman da başrol oyuncularına yardımcı figüranlar olur.

1. SEVGİLİ

Sevgili, Divan'da ya doğrudan ismi ya da ismi yerine kullanılan teşbih unsurlarıyla zikredilmektedir. Sevgilinin yerine kullanılan veya sevgilinin benzetildiği bu kelimeler şunlardır:

Yâr, melek, sultan, padişah, şâh, şeh-levend, âhû, gonca, gül, serv, semen, fidan(nihal), ay (meh, mâh), güneş (mihr, âfitab), mum (şem'), Yusuf, perî, put, hümâ... Aşağıya bu teşbih ve istiarelerle ilgili birkaç örnek dercettik:

Bülbül oldum görelî gülşen-i hüsnüñ hürrem
Gül gibi bâğ-ı şafâda deresim geldi seni (G. 129/2)

Cevr edersin meh-likâ luğf eyle ihsânın mı yoğ
‘Aşka kâbil yoğsa bir ‘uşşâk-ı giryânın mı yoğ (G. 19/1)

Düşeli ‘aşkıña senden göremem mihr [ü] vefâ
Ne perîsin ki görünmez eşeri sîm-i tenin (G. 63/3)

Dâma düşmeñ yerlere konmañ seni görmek muğâl
Sevdiğim murğ-ı hümâlardan mısın bilmem nesiñ (G. 66/3)

a. Sevgilide Güzellik Unsurları

a.1. Saç

Saç divan şiirinde zülf, gîsû, mû, kâkül, turra gibi isimlerle anılır. Divan şiirinde sevgilinin saçının rengi her zaman siyah, şekli dağınık, kokusu ise misktir.

Sevgilinin saçı misk kokar ve saba rüzgârı bu kokuyu âşığa ulaştırır:

Hep şabâdandır Lüzûmî hâtırâ aşüftelik
Tâze hoş-bûlar getürmiş zülf-i sünbülde saña (G. 7/5)

Sevgilinin saçı zincir gibidir, âşığı tutsak eder, âşık af dileyen bir köledir:

Dutup zencîr-i zülfün devlet-i hüsnünde bend olmuş
Kerem kıl boynu bağı bir kuluñ dîvâna gelmişdir (G. 27/2)

Divan şiirinde saçın rengi her zaman siyahtır. Bu yüzden saç kâfir olarak nitelendirilir:

Füsûn-ı râz-ı çeşmiñ hayl-ı yârân[1] çalar çarpar
O kâfir-kîş zülfüñ tiğ-i gerdân[1] çalar çarpar (G. 41/1)

Sevgilinin saçının dağınık olması âşığın halini gösterir. Âşığın akli da sevgilinin saç gibi dağınık ve perişandır:

Dağıdup zülfüñ gibi serden perişân hâtırım
Ğonceveş cem^ç iyyeti bir dem muhâl etdiñ baña (G. 8/3)

Sevgilinin saçı hümâ kuşuna da teşbih edilir:

‘ Âķıbet sayd eylediñ göñlüm hümâ-yı zülfüñe
Murğ-ı bî-pervâ hâlâş olmaz per-i şeh-bâzdan (G. 98/2)

a.2. Yüz (Çehre, sîmâ, rû, likâ)

İnsandaki en mühim unsur yüzdür. Hayattaki birçok şey yüzümüzün aldığı şekille anlam kazanır. Sinirli halimiz, sevecenliğimiz, yalancılığımız, dalkavukluğumuz, pısrıklığımız, heyecanımız hep yüzümüzle açığa çıkar. İnsan psikolojisinin aynasıdır yüz.

Divan şiirinde de sevgilinin yüzü haliyle önem arzeder. Yüz sevgilinin güzelliğinin büyük bir bölümünü teşkil eder; çünkü kaş, göz, yanak, dudak yüzedir.

Sevgilinin ayvatüleri olan yüzü parlaktır. Güle, aya, meleğe, güneşe, periye, Yusuf'a benzetilen sevgilinin yüzü âşığa derinden tesir eder, âşık deli divane olur.

Şair sevgiliyi melek yüzlü olarak tasavvur eder. Melek yüzlü dilber âşığa pas vermez, meyli rakibedir. Yüzün meleğe teşbihi güzellik ve yücelik yönüyledir. Melek yüzlü sevgiliye âşık hiç ulaşamaz. Sevgili ulaşılmaz bir noktadadır.

Bize luř eylemez yāriñ Lüzūmī meyli ađyāra
Nedir cürmüm bu ğam kim ol melek-sīmā beyān etmez (G. 46/5)

Sevgilinin gül cemalinden ayrı olan âşık mecalsiz, bülbül gibi perişan olmuştur:

Zemistān-ı ğam-ı hicriñde ayrı gül cemāliñden
Dil-i şeydā efendim bülbül-i bī-tāba dönmüşdür (G. 25/4)

Sevgilinin yüzü periye de benzetilmiştir:

Şalın şāh-ı levendim nāz ile bāzār-ı ħüsn içre
Nedir görsün perī-şüretde bir şūĥ-ı edā her-kes (G. 51/2)

Âşık her gece sevgilinin Hz. Yusuf kadar güzel olan yüzünü görmeyi ummaktadır:

Her şeb ey Yūsuf-cemālim kūyiña yüz görmege
Kasr-ı dilde Nīl-i eşk-i revānım āh āh (G. 114/5)

Parlaklığı cihetiyle sevgilinin yüzünün en çok benzetildiği unsur aydır. Şair sevgiliyi “meh-lika” “meh-rū” diye tavsif eder:

Firĥat-i didār ile ħalsun mı zulmet-ĥānede
N’ola bir şeb meh-liĥā üftādei mihmāniñ et (G. 14/2)

a.3. Yanak (âruz, ruh, ruhsâr)

Yanak yüzün büyük bir kısmını oluşturur, yanağın rengi aldır. Lüzûmî sevgilinin yanağını al bir elmaya veya güle benzetir:

Ne leziz mīve-i ter la’ l-i zülāliñ ne leziz
Ne leziz sīb-i ruĥ-ı bāğ-ı cemāliñ ne leziz (G. 21/1)

Sitemle ağladıñ ‘ uşşâkın olsa gül gibi hurrem
Solar h̄ār-ı nedāmetle ruḡ-ı gül-fām[1] çok sürmez (G. 52/5)

Sevgilinin yanağı mum olur, parlar; sevgilinin yanağı öyle parlaktır ki güneşi bile kıskandırır:

Tīr-i hicriñ sīnem üzre açdı bir sūzende dāğ
Oldu göñlüm yanmadan şem‘ -i ruḡuñ rūşen çerāğ (G. 58/1)

Dökme mihr-i ‘ arız üzre kākül-i ḡam-be-ḡamiñ
Şalma kayd-ı ıztırāba āfitābın ‘ ālemiñ (G. 76/1)

a.4. Kaş (Ebrû)

Sevgilinin kaşı göz, kirpik, gamze ile beraber ele alınmakta ve umumiyetle kemana (yay) ve yeni aya teşbih edilmektedir.

Şair (âşık), sevgilinin kaş göz yaparak âşığa eziyet ettiğini, âşığı azarladığını söylemektedir:

Ġamz-ı çeşm [ü] kaş ile yārim ḡitāb eyler baña
Göz yumup açınca biñ zaḡm-ı ‘ itāb eyler baña (G. 3/1)

Sevgilinin keman kaşı ve bakışı âşık için öldürücü bir unsur olarak karşımıza çıkar:

Ol ḡaba bakışlarıñ bir gün kıyar bu cānıma
Ḗıyma gel ḡaşı kemānım sen benimsiñ ben seniñ (G. 91/3)

Sevgilinin kirpikleri ok, kaşı ise keman yani yaydır. Şair güzellik unsurlarını savaş aletlerine benzetmiştir. Âşığın ise bu oklara hedef olmaktan başka çaresi maalesef yoktur:

Mestāne-reviş şūḡ-edā gamzesi fettān
Kiprikleri oḡ ḡaşı kemān yandım elinden (G. 97/4)

Sevgilinin kaşının güzelliği ay ve güneşten daha mükemmeldir. Bir kere görenin ay ve güneşe artık bakmayacağını söyleyen şair (âşık) oldukça iddialıdır:

Bakmaz eşer-i mihrine hürşid hilâliñ
Her ayda gören bir kere ebrû-yı cemâliñ (G. 61/1)

Kaşın mihrab ve yeni ay ile olan münasebeti eğriliğe yani şekle dayanmaktadır. Zira kaş hilal gibi kavislidir:

Kaşlarıñ mihrâbına ta' zîm için ey mâh-ı nev
Kilk-i kudret bir elif çekmiş meger sîm-âbdan (G. 102/3)

a.5. Göz (Çeşm, dîde, ayn)

Lüzûmî Divanı'nda göz sınırlı olarak ele alınmıştır. Göz “göz yumup”, “göz göre”, “göz doyup” gibi deyimler vesilesiyle de zikredilmektedir.

Sevgilinin güzellik unsuru olarak göz âhû, nergis, kadeh ve içkiye teşbih edilmiştir. Kadeh ve içkiye teşbih edilmesi sevgilinin bakışlarının âşığı mest etmesi cihetiyledir:

Mey mi ya sâgar mıdır âhû mu âh o gözleriñ
Her nigehte ' âşıkâ keyfiyyet-i şahbâ verür (G. 36/2)

Demem la' l-i lebiñ keyfiyyeti şahbâyâ beñzerdir
Nigâhı mest çeşmiñ nergis-i şehlâyâ benzerdir (G. 37/1)

Göz ayrıca savaş aleti gibi âşığı vurur, yaralar:

Süzüp âşüb çeşmin bir tîr-endâz etdi ' uşşâka
Sitem kaşd etdi ammâ bu vefâyı mihribân etmez (G. 46/2)

a.6. Gamze

Gamze manalı bakıştır. Divan'da birçok beyitte zikredilmiştir. Umumiyetle kesici ve delici aletlere (şemşîr, tîg, hançer) teşbih edilmiştir. Çünkü sevgilinin bakışı âşığa acı verir, âşığın canına kasteder. Bunların en ilgi çekici olanı neşterdir. Zira neşter divan edebiyatında az kullanılan bir mazmundur:

Ƙanlı Ƙanlı yâreler açdıñ dil-i pür-hûnuma
Neşter-i ğamzeñle sînem dâĝ-ı rîzân eylediñ (G. 64/2)

Gamze bazı beyitlerde öldürücü özelliğiyle cellâda benzetilir. Hatta bir beyitte gamze gaddâr olarak tavsif edilmiştir:

Meded ˆ arz-ı vişâl etsem çeker cellâtveş tîĝin
Bu küstâh-ı ğama hep ğamze-i fettânedir bâˆ iş (G. 15/2)

Her Ƙaçan yâda gelür ğamze-i ğaddârıñ ucu
İlişir câna şanuñ tîĝ-i sitemkârıñ ucu (G. 130/1)

Ayrıca âşığın kafasını karıştıran, düşünme yetisini sekteye uğratan fettân, çâlâk gibi sıfatlarla da muhtelif beyitlerde dikkati çekmektedir:

Harâmî gözleriñ çâlâk ğamzeñ turre-i zülfüñ
Urup Şâm-ı dil [ü] Çîn [ü] Şarâhân'[1] çalar çarpar (G. 41/3)

a.7. Kirpik (Müje, Müjgân)

Kirpik Divan'da göz ve kaşla beraber ele alınmıştır. Zaten kirpik gözün tamamlayıcı bir ögesidir. Kirpik genel itibariyle oka benzetilir ve bu ok sevgiliyi can evinden vurur, yaralar:

Bir tîr-endâz-ı cefâdır cânıma işler geçer
Mû-be mû Ƙaşıñ gözüñ kiprikleriñ cânâ seniñ (G. 69/3)

Mestâne-reviş şüh-edâ gamzesi fettân
Kiprikleri oğ qaşı kemân yandım eliñden (G. 97/4)

a.8. Ayva tüyleri (Hatt)

Hat Lüzûmî Divanı'nda mahdûd bir şekilde zikredilmiştir. Birkaç beyitte yüzle birlikte kullanılmıştır.

Gül yanaklı sevgilinin ayva tüyleri âşığa sıkıntı vermektedir. Gül yanağın âşığa neşe vermesi gerekirken, hat işi bozar ve âşığı üzer. Sevgilinin ayva tüyleri güzellik unsuru olmaktan ziyade âşığa usanç verir. Yüz gül, yüzün üstündeki hat ise dikendir. Meşhurdur ki, "Gülü seven dikenine katlanır." Âşık da gül yüzün uğruna bu dikenlere (ayva tüyelerine) katlanmak zorundadır:

Ġam-ı haṭṭıñla zârım gül ruḥuñ devrinde miḥnetden
Felek bir gün bize göstermedi ḥâr[1] mihensizce (G. 117/3)

a.9. Ben (Hâl)

Yüzün çeşitli yerlerinde bulunabilen ben, divanda hat ve saç ile beraber kullanılır:

Şaḳın yüz verme şâhım ḥâl-i haṭṭ-ı 'anber-efşâna
O bir ceys-i Ḥabeş'dir mihrîñi pinhâna gelmişdir (G. 27/4)

Şabâ hoş-bü verür sünbül hevâdan nâfe-i çîne
Doḳunsa mâh yüzüñde ḥâl-i 'anber zülf-i müşgîne (G. 115/1)

a.10. Ağız (Dehân, dehen)

Sevgilinin güzellik unsurlarından olan ağız, Lüzûmî Divanı'nda birkaç beyitte zikredilmektedir. Daha çok goncaya benzetilen ağız, birkaç beyitte de tatlı (şirin) olarak nitelendirilmiştir:

Ey gonce-dehen gel varalım bāğa seniñle
Ben nāle kılam bülbül-i şeydā dura dursun (G. 95/5)

Bend olup murğ-ı gönül zülfüne şîrîn deheniñ
Çıkdı dilden heves-i sünbül [ü] gül yāsemeniñ (G. 63/1)

a.11. Dudak (Leb)

Dudak divan şiirinde şairlerin vazgeçemediği bir güzellik unsurudur. Kırmızılığı, küçüklüğü, kenarındaki beniyle dudak, divan şiirinde sevgiliye ait olan ve üzerinde en çok durulan güzellik ögesidir.

Lüzûmî Divanı'nda da dudak çokça zikredilmiş ve rengi cihetiyle la'l'e benzetilmiştir. Âşık sevgilinin dudağını her zaman öpmek arzusundadır:

Dilersem būs-ı la' liñ şemme-i zülfüñle hayrānım
Yine hām-ı hayāle hep dil-i dīvānedir bā' iş (G. 15/4)

Sevgilinin kırmızı dudağını öpen âşık için dudak şeker gibi lezzetlidir:

Hübdur her yeriñ ey şūh-ı gül-endām ammā
Sürh-i şekker gibi būs-ı leb-i āliñ ne lezīz (G. 21/2)

Ağızda olduğu gibi dudağın da en çok benzetildiği unsur goncadır. Hatta Lüzûmî dudak için gül-gonca ikilemini kullanmaktadır:

Bir leb-i gül-gonceniñ ' aşkıñda oldum ' andelīb
Gerçi hār-ı müdde' ālardan neler çekdim neler (G. 29/4)

Dudak rengi itibariyle kadehe ve şaraba da benzetilmektedir. Şair, âşığın sevgilinin kadehe benzeyen dudağına ulaşmasının mümkün olmadığını dile getirir:

Şahbā-yı leb-i la' liñe mümkün mü tevaşşul
Şu yerine kıan aķsa eger dīdelerimden (G. 100/2)

Ey ruĥlar[1] gül naĥl-i fidān yandım eliñden
V'ey lebleri mül ğonce-dehān yandım elinden (G. 97/1)

Dudak kevsere de teşbih edilmiştir. Kevser, ırmak veya içilmesi en lezîz su olarak kabul edilir:

Ĥırāmān-ı kıad-i tūbāña nisbet ey leb-i kevşer
Tecellī bār vermez serv gerçi müstaķim olsa (G. 104/3)

a.12. Diş (Dendân)

Lüzûmî sevgilinin dişini inciye benzetir:

Çekince silk-i taĥrīre Lüzûmî dürr-i dendāniñ
Nice meyl eylemez erbāb-ı dil bu dürr-i meknūna (G. 109/7)

a.13. Boy (Kadd)

Sevgilinin boyu klasik edebiyatımızda üzerinde en çok durulan unsurdur. Divan'da şimşad, servi, fidan, tuba gibi ağaçlara şekli yönüyle (uzun ve ince) benzetilen sevgilinin boyu; mevzun, bülend gibi sıfatlarla tavsif edilmiştir:

Ĥad-i şimşadıña yüz sürmege dil āba dönmüşdür
Gözüm merdümleri dü çeşme-i seyl-āba dönmüşdür (G. 25/1)

Ey kıad-i serv-i revānım sen benimsiñ ben seniñ
Nev-nihāl-i gül fidānım sen benimsiñ ben seniñ (G. 91/1)

Ĥad-i mevzūn ĥüb-reftār ra' nā ser-bülendimdir
Güzellerden güzel a' lādan a' lā şeh-levendimdir (G. 34/1)

a.14. Bel (Miyân)

Divan'da sınırlı bir şekilde konu edilen sevgilinin beli kıl gibi incedir ve âşık sevgilinin kıl gibi olan belini koçmak (kucaklamak) arzusundadır:

Bezmi-i gamda mû miyânîñ iltizâm-ı fikr edüp
Olmadıķ hām-ı hayâl eyler dil-i şeydâ bu yâ (G. 6/5)

a.15. Ten, Beden

Sevgilinin bedeni nazik ve nazenindir. Âşık nazik bedenli sevgiliden ayrı düştüğü için şekvâ etmektedir:

‘Âşıkım tab’ımca bir nâzik beden yoķ n’eyleyim
Bülbülüm bir gül’ izâr [u] yâsemen yoķ n’eyleyim (G. 78/1)

Sevgilinin inci teni ise saf bir billûru andırır:

Ey fûrûğ-ı ‘arızîñ hürşide olmuşdur muzâf
Mâh-ı nev şekl-i hilâliñdir teniñ billûr-ı şâf (G. 59/1)

Divan'da sevgilinin teni gümüşe ve güle de benzetilmiştir:

Düşeli ‘aşkıña senden göremem mihr [ü] vefâ
Ne perisiñ ki görünmez eşeri sîm teniñ (G. 63/3)

Teniñ gülden muşavver eylemiş naķķâş taşviriñ
O meh-rûya ‘anâşırdan mürekkeb bir cilâ vermiş (G. 54/2)

b. Sevgili ile İlgili Diğer Unsurlar

b.1. Bûse

Âşık sevgilinin dudağını öpmek arzusundadır:

Değişmem būs-ı la^ç liñ bāde-i gül-fāme ey sākī
Dil-i ^ç uşşāka yahşi āl ederseñ cām-ı şahbādan (G. 101/3)

b.2. Kapı, Eşik (Âsitan)

Sevgili, âşık için idealize edilmiş, ulaşılmaması zor bir varlıktır. Sevgilinin kapısı, eşiği, evi de ulaşılmaması mümkün olmayan makamlardır. Âşık nice yıllar sevgilinin kapısının eşiğinde durmuş, ama yine de sevgili ona yüz vermemiştir:

Ben kıl oldum nice yıllar āsitāniñ yaşdanup
Cām-ı vaşlıñ sen yine ağıyāra ihsān eylediñ (G. 64/4)

b.3. Kûy-ı Dilber (Semt, köy)

Âşık sevgilinin semtinden gece gündüz haber bekler, ağlayıp figan eder, yine de bir haber alamaz:

Biz ki maħrūm-ı vişāl olduğ şabālardan yine
Yol kesildi kûy-ı dil-berden gelen yoğ n'eyleyim (G. 78/4)

Âşık sevgilinin semtini vatan eylemiştir, kapısında beklemektedir. Öyle ki, bir kuru ten kalmıştır. Sevgili ona acımamakta eziyetine devam etmektedir:

Semt-i kûy-ı yārda dutdu dil-i şeydā vağan
Bir kuru ten kaldı hayretde a cānım āh āh (G. 114/3)

b.4. Söz

Sevgilinin sözleri çok tatlıdır, âşığı mest eder, hatta inciler saçır:

Gülse güller açılır gül-berg-i ḥandānım benim
Söylese dürler saçır la' l-i dür-feşānım benim (G. 83/1)

Ḳand-ı la' l-i leb-i vaşfinda Lüzūmī yāriñ
Nağme-i ṭūṭī şeker-riz maḳālīñ ne leziz (G. 21/5)

b.5. Naz, Şive

Sevgilinin en önemli özelliklerinden biri nazlı oluşudur. O, nâz ile yürür, salınır. Âşık maşuğuna o kadar meftûndur ki, sevgiliden başka güzel dünyada yoktur diyerek, büyük bir iddiada bulunur:

Şalın şāh-ı levendim nâz ile bāzār-ı ḥüsn içre
Nedir görsün perī-şüretde bir şūḥ-ı edā her-kes (G. 51/2)

Nazlı sevgili bağa girdiğinde gül ve sanavber onu kıskanır, çünkü sevgili naz ve işve ile salınır, herkes onun güzelliğine imrenir:

Şāḥ-ı güller baş egüp eyler şanavber ser-fürū
Girse bāğa nâz ile serv-i ḥırāmānım benim (G. 83/2)

2. ÂŞIK (SEVEN)

Lüzūmî Divanı'nda, sevgiliden sonra en çok konu edilen âşıktır. Sevgili âşıkla beraber başrol oyuncusudur. Âşık beyitlerde ya doğrudan ya da sevgiliyle beraber zikredilir.

Âşık şeydâ, pervâne, bülbül, dîvâne, mecnûn gibi vasıflarla Divan'da yer almaktadır. Ayrıca, âşık yüreği dağlanmış, gözü yaşlı, umutsuz, kimsesiz, terkedilmiş, teşne-dil, bî-

çare, aşüfte, ayrılık elemine dûçâr olmuş şekilde de karşımıza çıkmaktadır. Divan'da âşık tipi, sevgilinin gazabına uğramış, aşk elemi çekmekten mihnete gark olmuştur:

Perīveşler ruḥundan dem urup leb teşne dil ḥayrān
Cihān bāğında gāhī bülbülüz ki şem' e pervāne (G. 107/2)

Âşık kimi zaman sevgilinin kapısında/eşiğinde yıllarca bekler, kimi zaman bülbül olup sevgilinin bağında terennüm eder, bir türlü sevgiliye kavuşamaz. Zaten aşkı var eden, aşkın özünde olan bu ayrılık ve kavuşamama hususiyetidir. Bunun aksine her seven kavuşsaydı, âşktan bahsedilemezdi, Leylâ ve Mecnûn, Kerem ile Aslı gibi efsaneler oluşmazdı.

a. Âşıkla İlgili Teşbih ve Mecaz Unsurları

a.1. Bülbül (*Andelîb*)

Klâsik edebiyatımızın genelinde olduğu gibi Lüzûmî Divanı'nda da âşığın en çok teşbih edildiği unsur bülbüldür. Sevgilinin gül gonca olduğu hayalî durumlarda âşık da bülbül olur ve sevgilinin bahçesinde öter durur. Maşuk âşığın kadrini bilmez, ona aldırış etmez; âşık ise hep sıkıntı çekmektedir:

Bilür kadrini bir gün ' andelîbiñ bāğbān ammā
Geçer gülden o revnağ ṭab' -ı bülbülde hevā ḫalmaz (G. 50/3)

Bir leb-i gül-gonceniñ ' aşkıında oldum ' andelîb
Gerçi ḥār-ı müdde' ālardan neler çekdim neler (G. 29/4)

a.2. Tûtî

Sevgilinin bağında bülbül gibi tûtî de öter:

Bāğ-ı ḥüsnünde Lüzûmî işidüp nāle o şüh
Dedi bülbül mi öten tûtî-i güyā mı nedir (G. 32/5)

a.3. Hümâ

Âşığın hümâ kuşuna benzetilmesi, hüma kuşunun yüksekte uçuşması ve yere inmemesi cihetiyledir. Yüksekte uçan âşık yâre kavuşamaz:

Hümâ-yı hâtırım evc-i vişâl-i yâre inmezken
Çeker seyyâre tek firâkât şebinde nâleler şimdi (G. 127/2)

a.4. Pervâne

Pervâne ışık etrafında daire çizerek dolaşan, her seferinde dönme açısını daraltıp ve en sonunda ışığa çarpıp yanan bir böcektir. Bu durum, elektriğin icadından sonra mumun insan hayatından çıkmasıyla çok rastlamadığımız bir olaydır. Mumun aydınlatma aracı olarak kullanıldığı dönemlerde bu vak'a, divan şairlerine ilham olmuş, sevgili muma, âşık ise mumun etrafında dönen bu kelebeğe benzetilmiştir. Pervanenin mumun etrafında dönmesi gibi âşık da sevgilinin etrafında deli divane gibi döner durur, sonra da kendini ateşe atar:

Yanar hâl ehl[i] süz-ı gamla yanmaz derdin ağıyâra
Şalar cānān için pervâne cānın nāra incinmez (G. 47/3)

a.5. Ney

Âşığın neye teşbihi inlemesi cihetiyledir:

Def gibi sîne dögüp şevk-i muhâbbetle müdām
Ney gibi hem-dem-i yārān olacağ demlerdir (G. 28/4)

Dem mi var kim yâre ney tek kalb-i nālānım diyem
Āh edüp dāğ-ı firāk-ı cism-i sūzānım diyem (G. 79/1)

b. Âşığın Vücut Aksamı

b.1. Gönül (Dil)

Gönül, âşığın içgüdüleriyle beslediği, söz geçiremediği ve aklın önüne geçen bir iç mekanizmadır. Zira sevdiği ona zulmedip değer vermese de âşığın gönlü sevdiğinden vazgeçemez. Âşığın akli hayır dese de gönlü yine o perî-sûrete meftûn olur, onu bırakamaz:

Qaldı hayrette gönül dide-i ahûlarına
‘Ayn-ı cüzü mı eyâ nergis-i şehlä mı nedir (G. 32/3)

Ayrılık acısını çeken hasta gönül, derdi ne kadar büyük olursa olsun, bu durumdan rahatsız olmaz, dert gelirse maşuktan gelsin, mühim değildir, der. Sevgilinin her cefası sîneye çekilir:

Çekenler dâğ-ı hicrân hadeng-i yâra incinmez
Devâ erdikçe derdinden dil-i bîmâra incinmez (G. 47/1)

Gönül kuşa benzetilir, çünkü gönül hep havalardadır. Uçar, sevgiliyi arar, sonunda pervâne-misal ateşlere düşer, yanar:

Bir şem‘ -i ruhuñ bezmine pervâne mi olduñ
Ey murğ-ı gönül âteşe düşmüş per ü baliñ (G. 61/3)

Âşığın gönlü sevgiliye olan aşkından deli-divanedir:

Mübtelâ-yı zülfüñ oldum kayd-ı ‘âlemden geçüp
Şormadıñ ahvâlini bir gün dil-i divâneniñ (G. 70/3)

b.2. Sîne

Âşığın sînesi kanlıdır. Sevgilinin bakışları âşığın sînesinde derin yaralar açmaktadır:

Sürse çeşminden nigāhı tīr-i müjgān deprenür
Zahmlar peydā olur bu sīnede kıan deprenür (G. 38/1)

b.3. Göz (Dīde), Gözyaşı

Âşığın gözleri ağlamaktan kanlı yaşlar döker. Sevgiliden ayrı olmak âşık için yaşanan en kötü durumdur ve âşık sevgiliden meded ummaktadır:

Teşneyim cām-ı leb-i la^ç liñle cānāna meded
Eşk-i hasretle döner dīdelerim kıana meded (G. 20/1)

Girībān çāk edüp dād-ı cefādan dīdeler giryān
Lüzümü hālını ^ç arz etmege sulṭāna gelmişdir (G. 27/5)

b.4. Can

Gönül manevî, can ise maddî ıztırapların hissedildiği yerdir. Âşık sevgiliye olan aşkı sebebiyle kendi canına önem vermez, canını canan için feda etmekten çekinmez. Âşığa can gerekli değildir, sevgilinin derdi, gamı ona kâfidir:

Sākī kim depretse cām-ı la^ç l-i nābiñ ^ç aşkına
Dil harāretten yanar cismimdeki cān deprenür (G. 38/2)

Cān firāk-ı ğamda dil hayretde çeşmim intizār
Devr-i hicriñ günlerim yevm'ül-hisāb eyler baña (G. 3/4)

b.5. Akıl

Âşığın akli başından uçup gitmiştir. Zirâ âşık akıyla değil, kalbiyle hareket eder ve âşığın yaptıklarını akıl ve mantıkla izah etmek mümkün değildir:

Hūblar[ın] zūlf-i girih-gīrine vābeste olan
Murğ-ı ʿaqlın uçurur serserī dīvāna düşer (G. 35/6)

b.6. Ten

Âşığın teni sevgilinin peşinde dolaşmaktan kurumuş, solmuştur:

Semt-i kūy-ı yārda dutdu dil-i şeydā vaṭan
Bir kuru ten kaldı ḥayretde a cānım āh āh (G. 114/3)

c. Âşığın Hususiyetleri ve Bazı Halleri

c.1. Garip, miskin

Âşık sevgilinin semtini mesken tutmuş bir garip münzevidir. Derviş misal gezer durur. Amacı sevgiliye kavuşmaktır, lakin o vuslat günü hiç gelmemektedir:

Dāda gelmişdir Lüzūmī bī-naşībiñdir seniñ
Kūyuñ içre hem-nişin olmuş garībiñdir senin (MUH. 1/4)

Lüzūmī bī-nevā dil intizār-ı bāb-ı luṭfuñdan
Teraḥḥum yok mu şāhım bende-i ʿuşşāq-ı miskīne (G. 115/5)

c.2. Deli-Divane-Şeydâ, Hasta (Bîmâr)

Âşık maşuğunun aşkından divaneye dönmüştür. Âşığın akli kuş misali uçup gitmiştir, âşık divane olup dere tepe gezmektedir:

ʿĀrız üzre kākülün endişe-i kaydında ben
Mihr-i şubh[1] şāmdan fark eylemez dīvāneyim (G. 89/4)

Aşkından hasta olan âşık, sevgiliden bu hastalığına ilaç olmasını istemektedir:

Şafâ geldiñ şabâ ‘ uşşâka cānāndan haber verdiñ
Dil-i bīmār-ı ‘ aşka merhem-i cāndan haber verdiñ (G. 62/1)

c.3. Bende-Kul-Esir

Sevgilinin aşkıdan aklı uçup giden âşık, artık sevgilinin kapısında bir esirdir, bendedir. Sevgilinin onu görmesini ve sevmesini beklemektedir:

Rahm edüp bir gün vefā etmeñ Lüzūmī bendeñe
Söyle ey zālīm ezelden ‘ ahd [ü] peymāniñ mı yoğ (G. 19/5)

c.4. Aşüfte, Üftade, Serseri

Aşk âşığın gözlerini kör etmiştir. Âşık bir düşkün, aşüfte ve sefildir. Hiçbir şeyi aklıyla yapmamaktadır, aşkın esiri ve mübtela bir serseridir:

Hūblar[ın] zūlf-i girih-girine vābeste olan
Murğ-ı ‘ aqlın uçurur serserī dīvāna düşer (G. 35/6)

Mübtelā-yı zūlfüñ oldum kayd-ı ‘ ālemden geçüp
Şormadıñ ahvālını bir gün dil-i dīvāneniñ (G. 70/3)

Firkat-i didār ile kıalsun mı zūlmet-hānede
N’ola bir şeb meh-likā üftādei mihmāniñ et (G. 14/2)

c.5. Sarhoş

Aşk âşığı mest etmiştir. Sevgilinin bakışı, gülüşü onun aklını başından almıştır. Âşık avare avare gezen bir sarhoştur:

Her ŧiveleri ‘ aql alıyor nāz ile ser-ħoŧ
Ĥurŧid-reviŧ-i ŧuħ-ı cihān yandım eliñden (G. 97/2)

Beni mest etdi iki ħurre-i muiŧg-efŧāniñ
Sünbül-i tāze midir ‘ anber-i sārā mı nedir (G. 32/4)

c.6. Yaŧlı Güz

Âŧıĝın gözleri yaŧlıdır. Âŧık sevgiliden ayrı olduĝu her an kanlı gözyaŧı dökmede, teselliyi ağlamakta bulmaktadır. Âŧıĝın gözyaŧı akarsular gibidir:

Tükendi yoluña ŧarf etmeden eŧk-i gözüm cānım
Aħarŧular dururmuŧ böyle cevri-i nā-sezālarla (G. 110/4)

c.7. Teŧne

Teŧne susamıŧ, susuzluktan çatlamıŧ manasındadır. Âŧıĝın teŧne sözcüĝüyle tavsifi Leylā ve Mecnūn hikāyesindeki Mecnūn’un çölde avare avare dolaŧması sonucu susamasıyla ilgilidir. Divan ŧiirinde âŧık, Mecnūn gibi çöllerde dolaŧır ve vücudunun her noktası kuru bir dala döner, teŧne-dil olur.

Ayrıca, çölde dolaŧmanın oluŧturduĝu maddi bir susamıŧlıĝın dıŧında, manevî olarak aŧkın âŧıĝa yaptıĝı tesir sonucu âŧıĝın vücudunun solması kuruması da teŧne sözcüĝüyle ifade edilmektedir:

Cām-ı la‘ liñ añsa dil ħayret zebānım yandırur
Teŧnemendi ārzū cismimde cānım yandırur (G. 22/1)

c.8. Āħ u Feryād, Nālān

Ayrılık acısına dayanamayan âŧık feryad eder. Feryadı ve inlemesi o kadar içten ve derindir ki ateŧ saçar:

Dem urunca dāğ-ı hicrinden dil-i hūn-hārımız
Ney gibi dem-sūz olur feryād-ı āteş-bārımız (G. 49/1)

Göñül kim gonce-i la'l-i lebin giryānıdır cānā
Anuñcün bāğ-ı dehrin bülbül-i nālānıdır cānā (G. 5/1)

Âşğın âhi gece gündüz sürmektedir, lakin sevgili onu duymamaktadır:

Bezm-i gamda rüz şeb feryād [u] āh [u] nāleden
Diñle cānım diñle yā hāl-i perīşānım diyem (G. 79/2)

c.9. Gam, Gussa, Keder, Belâ

Âşık hayatını gam içinde geçirir. Zira aşk onu kedere gark eder, hayatını sevgilinin peşinde bir yaprak misali sürüklenerek geçirir, hayatından vazgeçer:

Dem-i firkatde āh [u] zārlar ile eglenür göñlüm
Ġamıñdan bülbülāsā zārlar ile eglenür göñlüm (G. 82/1)

c.10. Pişmanlık

Âşık sevgiliye duyduğu derin aşktan dolayı pişmandır, çünkü âşık sevgiliye kavuşamaz, hayatını acı, sıkıntı içinde geçirir, en sonunda da pişmanlığını dile getirir:

Her kime cānım desem   alemdede çekdim bir cefā
  Ahdım olsun kimseye cānım ne cānānım diyem (G. 79/6)

3. RAKİP

Lüzûmî Divanı'nda rakîp, âşık ve sevgiliye nazaran daha az zikredilmektedir. Rakîp âşıkla rekabet eden, sevgilinin aklını çelmeye çalışan bir tiptir. Bu yüzden âşğın en büyük

düşmanıdır. Bu münasebetle menfi bir tip olarak karşımıza çıkar. Sevgiliyle aralarına girdiği için âşık rakîpten şikâyet eder ve bu şikâyeti daha çok sevgiliye yapar.

Aşağıdaki beyitte rakîbe yüz veren sevgiliye kızan âşık, rakîbi yerer; rakîbin bülbül değil karga olduğunu söyleyen âşık, bu karganın neyine tutulduğunu söyleyerek sevgiliye alay eder:

Bizi terk etdiñ rakîbe yüz verüp ey gonce-fem
Zâğ gördüñ bülbül-i gūyā mı zannetdiñ ‘aceb (G. 10/2)

Divan’da rakipten ağyâr, düşman, şeytan, zebânî, kâfir, nâdân, zag, diken, müddeî diye de bahsedilir. İnsan zihninde kötü çağrışımları olan bu kelimelerle rakîbe hitap edilmesindeki amaç, rakîbe hakaret etmek, onu küçük düşürmektir:

Erince şu‘ le-i âhım çıkardı kūy-ı dil-berden
Raķip nā-sezā döndü şahāb dökmüş şeyātine (G. 115/4)

Âşık, kendisine her daim azap ettiği için rakîbe zebânî diye seslenir. Zirâ rakîp âşığın işini bozar, sevgiliye kavuşmasına engel olur. O âşık için apaçık bir düşmandır:

Dūzah itdi cennet-i kūyın baña zālim ‘adūv
Her raķib [dahı] zebānīdir ‘azāb eyler baña (G. 3/3)

Rakîbe kâfir diye hitap eden âşık, Kabe gibi kutsallık atfettiği sevgiliye, kâfirin Kabe’nin etrafında dolaşmasının mümkün olamayacağını haykırarak, sevgiliden onu kovmasını istemektedir. Zira kıskançlık içinde olan âşık, sevgilinin tek sahibinin kendisi olduğunu düşünmektedir:

Sür raķib-i rū-siyeh nā-dān[1] bezmiñden şehā
Kılmasun kâfir ĥarīm-i Ka‘ be-i ĥüsnüñ tavāf (G. 59/5)

Âşık rakîbi huzur bozucu, insana sıkıntı veren dikene de benzetmektedir. Güle teşbih edilen sevgilinin etrafında dolaşan rakîp, diken olarak tavsif edilmiştir. Diken âşık için en

büyük engeldir. Dikenden yani rakîpten çok çektiğini dile getiren âşığın kendi de bülbül yani andelîbdir:

Bir leb-i gül-gönceniñ ‘aşkında oldum ‘andelîb
Gerçi hâr-ı müdde‘âlardan neler çekdim neler (G. 29/4)

D. TABİAT

Tabiatı eserlerinde işleme sadece Doğulu anlayışa sahip Osmanlı aydınlarına has değildir. Batılı anlayışla yoğrulmaya çalışan, başka bir deyişle yönünü batıya dönmüş Tanzimat aydınları da şiirlerinin yanında romanlarında bile tabiat unsurlarını zikretmekten kendilerini alamamışlar, kasidelerin giriş bölümleri gibi romanlara tabiat tasvirleriyle başlamışlardır.¹⁵ Bunun istersek Klasik edebiyatımızın bir alışkanlığı istersek de insanımızın tabiata olan sevgisinden kaynaklandığını düşünelim, doğru olan bir şey var ki; tabiat, tâ ilk ürünlerimiz olan destanlar dâhil olmak üzere bütün Türk edebiyatında ehemmiyetli bir yere sahiptir.

Şu hususun da altı çizilmesi gerekir: Toplumsal olayların anlatılmadığı, aşkın, kadının veya insanı ilgilendiren ölüm, ayrılık gibi olayların, özetle insanın içsel meselelerine dair konuların anlatıldığı eserlerde tabiat vazgeçilmez bir motiftir. Zira sanatçılar insan psikolojisine ait birçok soyut kavramı (aşkı, sıkıntıyı, sevinci) tabiat unsurlarıyla müşahhas hale getirirler. Örneğin, ayrılık sonbahar mevsimiyle ilişkilendirilir ya da şair âşıkta mutluya bir bahar gününün güzel güneşini tasvir eder veya Osmanlı edebiyatında olduğu gibi sevgili tavsif edilirken gül, ceylan, ay, güneş gibi tabiat unsurlarıyla ilişki kurulur. Yani menfi durumlar tabiatın kötü çağrışım yapan, müspet durumlar ise tabiatın güzel çağrışım yapan unsurlarıyla anlatılır.

Attila İlhan'ın “Kasım, akşamüstü” (İlhan, 2004) şiirinden iktibas edilen ve tabiat unsurlarıyla karamsar bir atmosferin oluşturulduğu aşağıdaki dizeler, sanırım bahsimizi daha somut hale getirecektir:

---

¹⁵ Bu konuda daha fazla bilgi için bkz.: Nilüfer İLHAN, Yeninin İçinde Eski: Tanzimat Dönemi Romanlarına Divan Şiirinin Yansıması.

bulutlardır
karanlık bir telâşla kopup marmara'dan
gök gürültüsü ve şimşek
istanbul'un omuzlarına sarkan
değiştirip
tepeden tırnağa zamanı

Tabiatın Lüzûmî Divanı'nda hangi imgelerle yer aldığına şöyle bir göz atalım:

1. KOZMİK ÂLEM

a. Gökyüzü (Çarh, gerdûn, felek, sipihr, semâ)

Gökyüzü Divan'da çarh, âsumân, gerdûn, felek, sipihr, semâ gibi kelimelerle karşılanmaktadır. Gökyüzü herkes gibi divan şairlerinin de ilgisini çekmiş, birçok hayalî teşbihe konu olmuştur.

Şairler iyi gitmeyen dünya işleri karşısında feleği suçlarlar. Aslında bu, Yaradan'a şekvâ etmemek için seçilen bir yoldur. Zirâ kötü giden durumlara mukabil Allah'a şekvâ etmek, İslam akidelerine göre önemli günahlardandır. Bu duruma düşmek istemeyen şairler feleği veya çarhı suçlamayı tercih ederler. Ayrıca, feleğin insanların geleceğini tayin etme telâkkisi de söz konusudur. Bundan dolayı felekle baht arasında sıkı bir ilişki kurulur:

Ey Lüzûmî şîve-i bahtım siyâh etmiş felek
Mihr-i tal' atler nice ref'-i niğâb eyler baña (G. 3/6)

Lüzûmî feleği suçlarken, daha ileri gidip bir gün feleğin yaptıklarından pişman olacağını savunmaktadır:

Dânâya bunca miñneti nâ-dâna hürmeti
Bir gün felek de nâdim olur bu cefâsına (G. 113/6)

Sevgiliyi övmek için sevgilinin gökyüzüyle ilişkilendirilmesi de Divan'da görülen hususlardandır:

Kimi görsem benim üftâdedir ol şâh-ı hûbâna
Sipîhr-i hüsne bir mihr-i cihân-ârâya beñzerdir (G. 37/3)

Gökyüzü şekil itibariyle sütunsuzdur, yani boşlukta durur. Bu durum Divan'da şöyle dile getirilir:

Ey Lüzûmî ber-devâm olmaz bu çarh-ı bî-sütûn
Gün geçer sâ' at geçer aḥvâl-i devrân deprenür (G. 38/5)

Gökyüzünün “gerdûn” sözcüğüyle ifade edilmesi gökyüzünün döndüğünün tasavvur edilmesi sebebiyledir. Bir beyitte de çarh-ı âsiyâb ifadesiyle gökyüzü değirmene benzetilerek gökyüzünün sabit olmadığı, döndüğü, değiştiği nazarlara sunulur. Dönen gökyüzü aşağı, alçak (süflâ) olarak vasıflandırılır:

Mihnet-i dānâlara gerdûn-ı süflâ-perveriñ
Zümre-i nâ-dâna hep ibrâz-ı ğayretten gelür (G. 42/5)

Gökyüzü âşîğın âhının ulaştığı yerdir. Âşık öyle içli âh çeker ki, bu âh arşa ulaşır ve bir karşılık bulur. Aslında âşîğın çektiği âhın feleğe ulaşması, Yaradan'a ulaşmasıdır. Yaradan'a vâsıl olan âşîğın âhı bir karşılık bulur ve âşîğın isteği yerine gelir. Bu âh bir duadır. Duayı Yüce Mevlâ mukabelesiz bırakmaz ve kuluna cevâp verir:

Ḥadeng-endâz-ı âhımdan ḥazer kıl çok da cevr etme
Geçer saḫf-ı semâdan yerde âh-ı mübtelâ ḳalmaz (G. 50/2)

b. Yıldızlar

Divan'da yıldızlarla ilgili bir bahis yoktur.

c. Seyyâreler

Divan'da seyyârelerden sadece güneş ve aydan bahsedilmiştir. Bu iki kozmik unsurun zikredilişinin sebebi, sevgiliyle ilgili kurulan teşbih münasebetleridir.

c.1. Güneş (*Mîhr, Âfitâb, Hûrşîd*)

Güneş parlaklığı, ulaşılmaz oluşu, yakıcılığı, yüksekliği gibi hususları dolayısıyla söz konusu edilmektedir. Bu yönüyle Divan'da, umumiyetle sevgilinin güzelliğini övmek maksadıyla zikredilir. Zirâ güneş göz kamaştırıcı bir parlaklığa sahiptir. Şair de sevgilinin yüzünü bu yüzden güneşe teşbih etmiştir. Diğer beyitte ise sevgili âlemi yakar ve dünyayı süsler:

O şūhuñ âfitâbāsâ levend-rûların sevdim
Vefâ-bağş-ı nigâh-ı dâde-i âhûların sevdim (G. 80/1)

Kişver-i hûsn içre şimdi ol şeh-i ra' nâ bu yâ
İşte ' âlem-süz olan mihr-i cihân-ârâ bu yâ (G. 6/1)

Sevgiliyi aya benzeten şair, sevgilinin ay gibi parlak yanağını göstermesi durumunda bulutların parçalanacağını ve parlak güneşin titreyeceğini vurgular. Yani, güneş sevgilinin ay yüzünü kıskanır:

' Ârızın ' arz etse gîsûlar miyânında o mâh
Şanki ebr çâk olur hûrşîd-i rağşân deprenür (G. 38/3)

c.2. Ay (*Mâh, Meh, Kamer*)

Ay da güneş gibi parlaklığı, yüksekliği, yuvarlaklığı yönünden muhtelif benzetmelere konu olur. Ayın gökyüzünde tarifi imkânsız bir güzelliğe sahip oluşu, sevgilinin çeşitli uzuvlarının aya teşbih edilmesini sağlamıştır:

Tecellîgâh-ı kudret saña hüsni meh-likâ vermiş
Meger feyyâz-ı kısmet baña 'aşk-ı dil-küşâ vermiş (G. 54/1)

c.3. Ayın Diğer Halleri

c.3.1. Hilâl (Mâh-ı Nev)

Sevgilinin kaşları hilâle benzetilir. Zirâ hilâl sevgilinin kaş gibi kavislidir:

Hilâl ebrûların mı dahme-i hüsniünde tılsım mı
Kılıçlar çatmış efsün ile her yan[1] çalar çarpar (G. 41/2)

Ay gökyüzünde otuz gün boyunca çeşitli şekillerde görünmektedir. Şair aşağıdaki beyitte bu astronomik olaydan bahsetmiştir. Ayın devamlı şekil değiştirdiğini ifade eden şair, sevgilinin de ay gibi sabit durmadığını, devamlı değiştiğini, bîkarar olduğunu dile getirmektedir:

Nev-hilâl yâre beñzer giremez bir hey'ete
Mâh-ı nev her ayda bir şeklin tarâvetlendirür (G. 40/2)

d. Diğer Kozmik Unsurlar

d.1. Ay Tutulması

Divan'da bir beyitte ay tutulmasından bahsedilmiştir. Sevgilinin yüzü karanlık gecede tutulmuş aya benzetilmiştir. Çünkü sevgilinin saçları ay gibi parlak olan yüzünü kapatmakta ve sevgilinin yüzüne tutulmuş ay görünümü vermektedir:

Perîşân zülfünü ref' eyle yüzden ey kamer-ı tal'at
Şeb-i zulmetde ruhsârîñ dutulmuş aya beñzerdir (G. 37/2)

d.2. Hâle, Mehtâb

Hâle ayın etrafında oluşan parlak dairedir. Mehtâb ise ay ışığı manasındadır:

Sed çekdi vefâ menziline hâle-i âhım
Düşmez o perî n'eyleyelim dâm-ı vişâle (G. 105/3)

Düşelden hâtır-ı 'uşşâka mihr-i 'arızîñ cânâ
Şeb-i firqatde dil tâbende-i meh-tâba dönmüştür (G. 25/2)

d.3. Berk, Evc

Berk şimşeğin Arapçadaki karşılığıdır. Hızlı hareket etmesi özelliğiyle âşığın âhına benzetilmiştir:

Tiğ-i âhım berq-i hâtif olsa te'sîr eylemez
Daşa döndürmüş sitem kalb-i dil-i cânânımı (G. 124/3)

Evc, güneşin 21 Nisanda dünyadan en uzakta bulunduğu noktadır. En son, en uzak nokta anlamında kullanılır. Âşık için sevgiliye kavuşma çok uzaktır:

Hümâ-yı hâtırım evc-i vişâl-i yâre inmezken
Çeker seyyâre tek firqat şebinde nâleler şimdi (G. 127/2)

2. ZAMAN

Zaman Divan'da vakt, rûz, eyyâm, yıl, saat, an gibi ifadelerle zikredilir. Zaman divan şiirinde umumiyetle menfî olarak ele alınırken, Lüzûmî'nin zamana karşı bazen müspet bir algı içinde olduğu görülmektedir. Ona göre zaman ayrılık acısını unutturmada yegâne ilaçtır. Bugün darb-ı mesel olan "Zaman her şeyin ilacıdır." sözü aşağıdaki beyitte işlenmiştir:

Ketm olur mu hiç tabîb-i rûzgârîñ himmeti
Çâre-sâz-ı merhem-i hicrânda yektâ imiş (G. 53/4)

Divan'da zamanın akıcılığı da söz konusudur. Birçok beyitte zamandan akan, giden, biten bir unsur olarak bahsedilir. Zamanın geçmekte olduğu algısı Lüzûmî'nin şiirlerine yansımıştır:

Ey Lüzûmî ber-devâm olmaz bu çarḥ-ı bî-sütûn
Gün geçer sâ' at geçer aḥvâl-i devrân deprenür (G. 38/5)

Şair zamanın akıcılığından çokça söz ederken kum saatinden de bahseder. Kum saati içine kum doldurulmuş altı üstü geniş, beli ince, eşit miktarda bir sıvının ya da çok ince taneli bir katının bir delikten geçerken daima aynı zamana ihtiyaç göstereceği ilkesine dayanarak çalışan, ilkel bir zaman ölçme aracıdır. Şair âşığın kalbini kum saatine benzetmiştir. Sıkıntılara dūçâr olan âşığın kum saati olan kalbine felek de gam kumu döker, yani sıkıntının süresini uzatır, âşığın daha fazla acı çekmesini ister:

Şîşe-i ḳalbim emîn olmaz Lüzûmî ḡuşşadan
Çarḥ her sâ' at-be-sâ' at reml-i hemm ölçer döker (G. 44/5)

a. Günler

Divan'da rûz, yevm, eyyâm gibi sözcüklerle karşılanan gün, yirmi dört saatlik zaman dilimini kapsamaktadır. Müstakil gün isimleri (Pazartesi, Salı gibi...) Divan'da yer almamaktadır.

Ayrıca bir gazelde redif olarak kullanılan “bir gün” ifadesi zaman unsuru olarak kullanılmıştır, lakin buradaki “bir” “herhangi bir” anlamında kullanıldığı için belgisizdir. O günün sınırı ve ne zaman olacağı meçhuldür:

Açar ḡîsû-yı baḥtım şâne-i âh-ı seher bir gün
Gider âyîne-i dilden ḡubâr-ı pür-ḥaṭar bir gün (G. 96/1)

a.1. Gün İçinde Olan Vakitler

a.1.1. Rûz-Şeb

Divan'da günün gece-gündüz olarak ikiye ayrıldığı kullanımlar da mevcuttur. Rûz şeb, şâm u seher gibi ikilemeler zamana bir genişlik ve uzunluk kazandırmak için kullanılır. Hatta rûz kelimesinde yapılan med, teleffûzu daha da uzatırken, zamanın sınırını genişletir, okuyucuya âşığın içinde bulunduğu menfi durumun çok sürdüğü izlenimi verir. Divan'da, zaman genelde akıp giden bir özellikteyken, âşık söz konusu olunca zaman akmaz, geçmez, âşığın âhı, sıkıntısı, çilesi nihayet bulmaz:

Bezm-i gamda rûz şeb feryâd-ı âh-ı nâleden
Diñle cânım diñle yâ hâl-i perîşânım diyem (G. 79/2)

Bunun yanında, rûz sözcüğünün gündüz manasında, şeb sözcüğünün de gece manasında müstakil olarak kullanımları da söz konusudur.

a.1.2. Şeb-i Yelda

Şeb-i Yeldâ 22 Aralık gününün gecesidir. Bu gece yılın en uzun gecesidir olup, uzunluğu ve karanlığı nedeniyle sevgilinin saçları ile bu gece arasında ilgi kurulur:

Ey Lüzûmî kâkül-i sevdâsın izhâr eyleme
‘Âlemi zulmet dutar bir gün şeb-i yeldâ gibi (G. 131/5)

a.1.3. Sabah, Seher

Divan'da zaman mefhumu, âşığın ızdırabını nazarlara daha tesirli sunmak için kullanılmıştır. Hususiyetle zaman ifade eden ikilemeler, zaman olgusuna bir devamlılık (hiç bitmeyen bir devamlılık) kazandırır, âşığın aşk karşısında içine düştüğü dinmek bilmeyen acıları gözler önüne serer:

Lüzūmī ye 's-i ümmīd oldu āḥir cām-ı vaşlıñdan
Seher tā şeb bu āteşle perīşān olduğum ҡaldı (G. 120/5)

Güneşin doğuşu ile başlayan sabah vaktinden subh, seher, subh-dem gibi ifadelerle söz edilir:

Ey Lüzūmī ' aşq-ı fenninden alup ders-i vefā
Metn-i ḥüsn-i yārdır her şubḥ-dem ezkārımız (G. 49/7)

a.1.4. Akşam, Şām

Akşam, güneşin batışından sonra başlayan ve uyuma vaktine kadar olan zaman dilimidir. İslām akidelerine göre akşam ezanından yatsıya kadar olan aralıktır. Divan'da şām ve aḥşam sözcükleriyle karşılanan bu zaman unsuru Divan'da birkaç yerde zikredilir:

Maḥfi maḥfi ' ayş [u] nūş eylemege mā'il ola
Gündüz olmaz ise gele yanıña aḥşam güzel (G. 75/2)

a.1.5. Saat

Saat altmış dakikadan oluşan bir zaman birimidir. Diğer bir tabirle, günün yirmi dördte biridir:

Ey Lüzūmī ber-devām olmaz bu çarḥ-ı bī-sütūn
Gün geçer sâ' at geçer aḥvāl-i devrān deprenür (G. 38/5)

b. Aylar

Divan'da ay isimlerinden bahis yoktur. Otuz günlük zaman dilimini ifade eden anlamıyla sadece bir yerde māh u sāl ikilemiyle kullanılmıştır. Māh, meh ve kamerin diğer kullanımları zaman anlamıyla değil, gökyüzündeki ay (dünyanın uydusu) manasıyla kullanılmıştır:

Raḥm edüp bir gün Lüzūmī ḥāl-i zārın şormadıñ
Nice bir ҡānūn-ı hicriñ māh u sāl etdiñ baña (G. 8/5)

c. Yıl (Sâl)

Yıl zaman unsuru olarak birkaç beyitte ele alınmıştır. Yıl süre anlamında en uzun zaman birimlerinden biridir. Şairler, umumiyetle yıl mefhumunu ayrılık acısını ifade etmek için kullanır. Zirâ ayrılık günleri uzundur, zaman genişler, uzar, geçmez, bir an bir yıl olur:

Ki senden ayrı düşsem bir günüm bir yıl geçer cânım (MÜSB. 1/4)

Yıllarca sevgilinin kapısı eşiğinde bekleyen âşık yine de sevgiliye kavuşamamış, sevgiliyi rakîbe kaptırmıştır:

Ben kıl oldum nice yıllar âsitânîñ yaşdanup
Câm-ı vaşlıñ sen yine ağıyâra ihsân eylediñ (G. 64/4)

d. Mevsimler

d.1. Bahar

Kış mevsiminin bittiği, her tarafın yeşile boyandığı, kâinatın adeta haşır provası yaptığı, Orta Asya ve Anadolu'da yaşayan insanların bunu bayram olarak kutladığı bahar, Osmanlı edebiyatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Klasik edebiyatımızda mevsimler içerisinde en çok bahse mazhar olan bahar mevsimi; zevk u safa, eğlence ve iştret zamanı, şairlerin ilham kaynağıdır. Zira sevgiliyle ilgili birçok imaj baharın içinde barındırdığı güzellikler üzerinden oluşturulmaktadır:

Güller açıldı Lüzümî erişüp hükmi bahâr
Luţf-ı Yezdân ile geldi yine devrâna ferağ (G. 18/5)

d.2. Hazan

Bahar ve yaz mevsiminde yapılan işret ve zevk u safa eğlencelerinden sonra gelen hazan yani sonbahar kışın habercisidir. Divan’da hazan baharın zıddı olarak ele alınır, dolayısıyla hazanın zihinlerde oluşturduğu çağrışım menfidir:

Bir nev-resīde gül sevenin ‘ andelībveş
Āhīr bahār-ı zevk[i] hazān olsa gam değil (G. 72/4)

d.3. Kış (Zemistân, Şitâ)

Kış mevsimi insanların sevmediği ve şikâyet ettiği bir mevsimdir. Havanın soğuması, gıda ve yakacak ihtiyacının artması şikâyetleri daha da ziyadeleştirir. Kış mevsiminin bu özelliği, ayrılık imajıyla beraber ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Yârdan ayrı düşmek de kış gibi soğuk, istenilmeyen ve azap verici bir durumdur:

Zemistân-ı gam-ı hicriñde ayrı gül cemâliñden
Dil-i şeydâ efendim bülbül-i bî-tâba dönmüşdür (G. 25/4)

3. DÖRT UNSUR (Anâsır-ı Erba’a)

Anâsır-ı Erba’a su, toprak, ateş ve havadır. Bu dört unsur varlık âlemini oluşturur. Zira canlılardaki hücreler ve maddenin yapı taşı olan atom, bu dört unsurdan meydana gelir.

a. Su (Âb)

Su hayatın kaynağıdır. Su Divan’da âşığın gözyaşıyla ilişkilendirilerek zikredildiği gibi bitki motifleriyle ilgi kurularak da zikredilmiştir.

Şair, umumiyetle sevgilinin gözyaşını su imajıyla nazarlara sunmayı yeğler. Öyle ki, bazen ileri gider (mübalağa), âşığın gözyaşını akarsuya bile benzeter. Sevgilisinden ayrı olan âşık ne kadar ağlasa da sevgiliye kavuşmamaktadır:

Nağd-i eşkim Şu gibi bezl-i viŐal etdim yine
Ol melek-simā ile el vermedi bāzārimiz (G. 49/4)

Bitkilere su verme ve aŐıĝın sevgilinin peşinde koŐma realiteleri, aŐaĝıdaki beyitte bir mana zenginliĝi oluŐturmuŐtur:

Őu gibi her serv-ķaddūn yūz sūrūp ayaĝına
Őaĝn-ı bāĝ devreder rind-i Őafā demdir bu dem (G. 84/3)

Ayrıca, Divan'da kevser ırmaĝından da bahsedilmiŐtir. Kevser cennette bir ırmaĝın, gōlūn veya suyun adıdır. Kevser'i cennette Peygamberimize verilmiŐ özel bir havuz olarak tefsir edenler de vardır. (Pala, 2011) Tefsirlerde kevserle ilgili deĝiŐik yorumlar yapılmıŐtır. Klasik edebiyatımızda sevgilinin dudaĝı iēin benzetilen olur.

a.1. Suyla İlgili Unsurlar

a.1.1. Deniz (Deryā, Bahr)

Lūzūmī Divanı'nda būyūklūk, geniŐlik, sonsuzluk gibi hususlar dolayısıyla ēeŐitli benzetmelere konu olan deniz, birkaç yerde zikredilir.

Őair aŐaĝıda aŐk denizi derken aŐkının umman kadar būyūk ve girdap kadar amansız, öldürücü olduĝunu vurgulamaktadır:

DūŐmūŐūz bir ĝāl ile gird-āb-ı baĝr-ı ' aŐķa kim
Zevraķ-ı Őahbādan el vermez bize bir dem ferāĝ (G. 58/2)

Őair aŐaĝıdaki beyitte meydan okumaktadır. Zira dūŐman ne kadar gūēlū olursa olsun dūŐmandan ēekinilmemesi gerektiĝini ifade eden Őair, halkın diline pelesenk olmuŐ olan "Demirden korkan, trene binmez." deyiminin "Denize giren girdaptan ēekinmez" diye farklı bir versiyonunu nazarlara sunmaktadır:

Ehl-i ‘ālem şiddet-i a‘ dādan etmez ihtirāz
Dāh̄il-i deryā olan kılmaz h̄azer gird-ābdan (G. 102/4)

a.1.2. Dalga (Mevc), Su Kabarcığı(Habâb)

Dalga, Divan’da aşkın coşkunu ifade etmek ve ayrıca âşğın gözyaşıyla ilgi kurmak amacıyla zikredilir. Ayrıca, beyitte su kabarcığından da (habâb) bahsedilmiştir:

Cüş eder ‘aşkıñ derûn-ı sîne[de] ey ğonce-fem
Mevc urup eşk-i habâb çeşm-i giryân deprenür (G. 38/4)

a.1.3. Akarsu (Cûybâr, nehr)

Suyun âb-ı revân, âb-ı firâvan gibi ifadelerle zikredilişiyile akarsu kastedilmektedir. Akarsu Divan’da âşğın gözyaşının benzetileni olarak kullanılmaktadır:

Tükendi yoluña şarf etmeden eşk-i gözüm cânım
Akarşular dururmuş böyle cevri-i nâ-sezâlarla (G. 110/4)

Deşt-i hicrân içre durmaz nehr-i cārî gözlerim
Döndü dolāba iki ‘aynımla nem ölçer döker (G. 44/2)

a.1.4. Bulut(Ebr)

Divan’da sadece bir yerde geçmektedir. Sevgilinin güzelliğini övmek maksadıyla gökyüzünün bir parçası olarak ele alınmıştır:

‘Ārızın ‘arz etse ğisûlar miyânında o mäh
Şanki ebr çāk olur h̄urşid-i raşşân deprenür (G. 38/3)

b. Toprak (Hâk)

Toprak umumiyetle sevgili veya övülenin ayağı toprağını veya kapısının toprağını ifade etmek için kullanılır. Âşık sevgilinin ayağının toprağına yüz sürer ya da kapısı toprağına gözyaşını döker:

Şu gibi eşkin revân etmiş Lüzûmî dîdeden
Ġâlibâ kılmış yine hâk-i der-i sulţāna ‘arz (G. 56/5)

Sevgilinin yaşadığı yerin toprağı da mevzubahis edilir. Sevgilinin yaşadığı mekânın toprağı âşığın ağlayan gözüne sürme olur:

Dem urduñ hâk-i kūy-ı dil-rübâlardan sa‘âdetle
Mükaḥḥal tütîyâ-yı çeşm-i giryāndan ḥaber verdiñ (G. 62/3)

b.1. Toz (Gubar)

Toz da toprak gibi ele alınmaktadır, sevgilinin semtinin veya ayağının tozu ifadeleriyle zikredilir. Sevgilinin yaşadığı yerin toprağının tozu âşığın yaşlı gözüne sürme olur, âşığın derdi azalır:

Getürdiñ kühl-i çeşmāsâ ġubār-ı hâk-i kūyından
Çekildiñ tütîyâveş dîde-i giryāna ḥoş geldiñ (G. 65/2)

c. Ateş (Od, Nâr)

Ateş, Divan’da yakıcılığı cihetiyle teşbih unsuru olur. Muhtelif imajlar içinde hasret, ayrılık ve âşığın âhi için benzetilen olarak yer alır. Âşık devamlı aşk oduyla yanmaktadır:

Ey Lüzûmî kimi görsem oda ben gibi yanar
‘Aşķ [u] şevķından olur âteş[i] mestāneleriñ (G. 67/5)

Ġam-ı ‘aşķıñla sīnem menzil-i ḥayret-me’ab etdiñ
Yeter cānım yaķup hicr oduna baġrım kebāb etdiñ (G. 68/1)

Bazı beyitlerde ateş dumanla birlikte zikredilir. Duman ve ateş ayrılmaz bir ikilidir:

Şaldîñ âteş albime ıdı duānım göklere
Yandırur eflāk[1] āhım āşinā Mevlā kerīm (G. 77/2)

d. Hava İle İlgili Mefhumlar

d.1. Rüzgâr (Bâd, Yel)

Rüzgârdan, sevgiliden haber getirmesi yönüyle bahsedilir. Rüzgâr sevgilinin kokusunu âşığa getiren önemli bir unsurdur. Bu koku, umumiyetle sevgilinin saçının kokusudur.

Bununla beraber, Divan’da rüzgârla ilgili yelmek fiili kullanılır. Bu fiil koşmak, acele etmek, esmek anlamındadır: (Dilçin, 1983)

Dehr bâğın durmayup yelmekdesin göñlüm gibi
Sen de mi bir serviniñ hayrânısıñ bilmem şabā (G. 2/4)

Yele vermek yani boşa gitmek, hebâ olmak anlamına gelen bâda vermek deyiimi de Di van’da zikredilmektedir:

Sitem-i nârla yakdîñ bâda verdiñ göñlün ‘uşşâiñ
azer ıl āh odundan ‘ālemi ey büt arāb etdîñ (G. 68/3)

d.1.2. Bazı Rüzgâr Çeşitleri

d.1.2.1. Sabâ

Sabâ kuzey-doğudan hafif esen bir rüzgârdır. Sevgilinin zülfünün kokusunu getirmesi yani haberci oluşu yönüyle söz konusu edilir. Aşağıdaki duygu yüklü beyit, “saba”nın klasik edebiyatımızda yüklendiği mana ve telakkiyi gözler önüne sermektedir:

Şabâ hayrânîñam yok mu haber kûy-ı dil-ârâdan
Hiç esmez mi bize bād-ı muḥabbet zülf-i ra‘nâdan (G. 101/1)

Divan’daki ikinci gazel sabâ redifli bir gazeldir. Bu gazelin son beytinde, sabâ rüzgârının âşîğın dert ortağı, arkadaşı, yoldaşı olduğu dile getirilir:

Söyle bir bir yâr rahm etsün Lüzümî ḫâline
Şimdi himmet sendedir ey ‘âşık-ı hem-dem şabâ (G. 2/6)

d.1.2.2. Nesîm

Nesîm hafif esen tatlı rüzgârdır, Divan’da birkaç yerde geçmektedir:

Verdi ruḫ-ı rengîn-terin reşk nesîme
Ruḫşârîñ ile baḫş edeli bâğda lâle (G. 105/2)

d.1.2.3. Kasırğa (Sarsar)

Sarsar şiddetli esen rüzgârdır ve âşık bu rüzgârı mahvolur. Gam denizinde mihnet kasırğası, âşîğın kayığın aşk çıkmazına atıp târumâr eder:

Perîşân eyledi gîsû-yı yâr[i] şarşar-ı gerdün
Dirîğâ murğ-ı göñlüm deşt-i ğamda lânesiz kaldı (G. 121/2)

Çevirdi baḫr-ı ğamda bâdbânım şarşar-ı miḫnet
Atup gird-âb-ı ‘aşka zevrağ-ı cân[1] çalar çarpar (G. 41/4)

4. HAYVANLAR

a. Kuşlar

Kuş, genel anlamda yani cins belirtilmeden kullanıldığında, âşığın gönlü ve aklı için benzetilen olmaktadır:

Ḥūblar[ın] zūlf-i girih-gīrine vābeste olan
Murğ-ı ʿaqlın uçurur serserī dīvāna düşer (G. 35/6)

Periṣān eyledi gīsū-yı yār[i] şarşar-ı gerdūn
Dirīgā murğ-ı gönlüm deşt-i ğamda lānesiz kaldı (G. 121/2)

a.1. Divan'da Geçen Kuş Türleri

a.1.1. Bülbül (Andelîb)

Divan'da en çok bahsedilen kuş türü bülbüldür. Sadece Osmanlı edebiyatının değil, bütün Doğu edebiyatlarının değişmez iki figürü olan bülbül-gül ikilisi, âşık ve sevgiliyi sembolize etmektedir. Bülbül, Lüzûmî Divanı'nda da bu münasebetlerin dışına pek çıkmaz. Ağlayan, inleyen, âh u feryat eden, ayrıca sevgilisi için hayranlığını ve aşkını terennüm eden bülbül, âşıktır; gül ise vefasız, zalim, nazlı, âşığa yüz vermeyen sevgilidir:

Göñül kim ğonce-i la'l-i lebin giryânıdır cānā
Anuñçün bāğ-ı dehrin bülbül-i nālânıdır cānā (G. 5/1)

Maḥrem-i gülzār iken zārîñ ne ey bülbül yine
Ben gibi ya bir leb-i gül-berg-i ḥandāñîñ mı yoğ (G. 19/4)

Gazellerin makta' beytinde şair, kendini ve şiirlerini överken kendini bülbüle benzeter:

Nağme-i ʔab‘ iñ Lüzūmī eyledi Һayrān beni
Būlbūl-i Őirīn-nevālardan mısıñ bilmem nesīñ (G. 66/7)

a.1.2. Tūtī

Būlbūlden sonra en çok söz konusu edilen tūtī, daha çok konuşması yönüyle ele alınır. Tūtīnin en önemli özelliđi ayna karşısında konuşmasıdır. Aşağıdaki beyitte sevgilinin billūr sinesi aynaya benzetilirken, âşığın ancak sevgilinin sinesini görünce tūtī gibi konuşacağı vurgulanır:

Nuṭṭa gelmez murğ-ı dil billūr sīneñ açmadan
Söylemez āyīnesiz hiç tūtī-yi güyā bu yā (G. 6/3)

Tūtī Őeker yer ve güzel konuşur. Bu yönüyle bazen sevgilinin benzetilene olur. Zira sevgili tūtī gibi güzel konuşur, ağzından bal damlar, âşığı mest eder:

Şahbā-yı dem-i Һāl-i diđer-gūne ne Һacet
Mest etdi beni tūtī-i Őeker-rīz maṭāliñ (G. 61/5)

Tūtī būlbūl gibi Őairin de benzetilene olur. Őair Őairlik hūnerlerini övmek için kendini tūtīye benzetir.

a.1.3. Şahin (Şehbāz)

Şahin yırtıcı bir kuştur. Avlanmadaki mâhirlīgi dolayısıyla evcilleştirilip, avcılar tarafından kullanılmaktadır. Divan’da avcı olması yönüyle ele alınmıştır:

‘Āḳıbet sayd eylediñ göñlüm hūmā-yı zūlfūne
Murğ-ı bī-pervā Һalāş olmaz per-i Şeh-bāzdan (G. 98/2)

a.1.4. Hümâ

Hümâ efsanevî bir kuştur. Divan'da zor ele geçmesi, yere konmaması yönüyle söz konusu edildiğinden sevgilinin benzetileni olur:

Dâma düşmeñ yerlere qonmañ seni görmek muḥâl
Sevdiğim murğ-ı hümâlardan mısıñ bilmem nesiñ (G. 66/3)

a.1.5. Anka

Anka, Kaf Dağı'nda yaşadığına inanılan muhayyel bir kuştur. Yaşadığı yer de yani Kaf Dağı da hayalî bir dağdır. Bu iki unsur da mitolojik unsurlardır.

Lüzûmî Divanı'nda "Anka" tasavvufî söylemler içinde Kâf-ı istiğna, Kâf-ı kanaatla beraber kullanılır ve okuyucuya ahlakî öğüt vermeye çalışılır:

‘Ankâ dile âmâde iken Qâf-ı tevekkül
Bir kısmet için bu denî devvâra ne minnet (G. 13/2)

Çekmeden her dūna bir minnet denî dünyâ için
‘Âlem içre Qâf-ı istiğnâ gözet ‘Ankâ-dem ol (G. 74/5)

a.1.6. Karga (Zag)

Karga ile rakip arasında ilgi kurulur. Bu durumda sevgili gül, âşık bülbül, rakip de karga olur:

Devr-i hâlinden Lüzûmî ğam yeme ‘âlem bu yâ
Ğonceniñ bülbül çeker ḥârın sürer zevki[ni] zâğ (G. 58/6)

a.1.7. Atmaca (Zegan, Çaylak)

Atmaca alçaktan uçuşması, herhangi bir özelliği olmaması dolayısıyla alelade kuş sınıfına girdiği için Divan'da cahilin (rakip) benzetilene olur:

Lüzūmī ih̄tilāt[1] şoḥbet-i ʿirfāna nā-dāniñ
Dil-i bülbül ile ebḥāş zeḡan-güyāya beñzerdir (G. 37/5)

b. Dört Ayaklı Hayvanlar

b.1. Ceylan (âhû)

Âhû gözlerinin güzelliği dolayısıyla sevgilinin benzetilene olur, sevgilinin gözleri âşığı kendinden geçirir:

Mey mi ya sāḡar mıdır āhū mu āh o gözleriñ
Her nigeḥde ʿāşıkā keyfiyyet-i şahbā verür (G. 36/2)

b.2. At (Eşheb)

Eşheb kır attır. Bilindiği üzere siyah at haşmet ve gücün sembolüyken, beyaz at güzellik, letâfet ve zerâfetin sembolüdür. Beyaz at diğer atlar içinde bu yönüyle ön plana çıkar ve beyaz atın güzelliği kolayca fark edilir. Divan'da beyaz at sevgilinin bindiği at olarak tasavvur edilmiştir. Güzel sevgili ve bindiği at bütün güzeller arasında göz kamaştırıcıdır:

Eşheb-i nāzın sürüp meydāna ol Yūsuf-cemāl
Cümle ḥübān içre mümtāz [u] pesend olmuş gelür (G. 26/3)

c. Sürüngenler, Balıklar, Böcekler

c.1. Yılan (Mâr)

Yılan soğuk hayvanlardandır. Divan'da, umumiyetle menfi cihetiyle söz konusu edilir. Sevgiliyi hatırladıkça sıkıntıya giren âşık, bu sıkıntısını yedi başlı yılanla benzetir:

Heft ser-i mâr olur endîşe baña şubha degin
Düşeli hâtıra ferhâl-i siyeh-kârîñ ucu (G. 130/4)

Siyah yılanın bahse konu olduğu aşağıdaki beyitte ise karayılan, rengi cihetiyle sevgilinin saçının benzetilene durumundadır:

Görüp ruşşârîñ üzre kâkülüñ dil murğ[1] ÷an ağlar
Dolaşmış şanki bir mâr-ı siyâh gül-berg-i nesrîne (G. 115/2)

c.2. Pervâne

Pervâne gece yanan mumun etrafında dönen küçük gece kelebeğidir. Mumun etrafında daire çizerek dönen bu kelebek, tedrici olarak dönme çapını daraltır, en sonunda da mumun ateşine çarparak kendini yakar.

Pervane mum ile birlikte anılır. Bülbül ile gül ikilisinde olduğu gibi pervane âşığı, mum ise sevgiliyi sembolize eder. Pervânenin mumun etrafında döndükten sonra kendini yakması gibi âşık da daima sevgilinin peşinden koşarak, eşiğinde bekleyerek kendini heder eder.

Doğu toplumlarına has olan pervane mum gibi birçok muhayyel teşbih, Doğu toplumlarının hayal gücü, muhakeme derinliği ve gözlem yeteneğinin tezahürüdür:

Bir şem' -i ruhuñ bezmine pervâne mi olduñ
Ey murğ-ı gönül âteşe düşmüş per ü bâliñ (G. 61/3)

c.3. Ejderha

Ejderha büyük yılanlardır. Ejderha da Anka ve Hüma gibi mitolojik/masalsı bir yaratıktır. Osmanlı şiirinde rengi ve kıvrımlı oluşu cihetiyle sevgilinin saçları yerine kullanılır:

Bâğ-ı hüsni eṭrâfını dutmuş o gîsûlar siyâh
Şah-ı gülşende yatan âşüfte ejderhâ gibi (G. 131/3)

c.4. Deniz Canlıları (Ehl-i Yem)

Divan'da deniz canlılarından genel olarak bahsedilmiştir. Denizde yaşayan canlı türlerinden bahis yoktur. "Ehl-i yem" ibaresiyle sadece denizde yaşayanlar kastedilmiştir:

Şüfî-i huşş-ı leb ile zevrak-ı mey bahşini ço
Ehl-i yem hâlini seyyâh-ı sevâhil ne bilür (G. 30/4)

5. BİTKİLER

a. Ağaçlar (Eşcar, Fidan, Nahl)

Divan'da cins belirtilmeden genel manada ağaçtan, kalemin benzetilene olarak sadece bir yerde bahsedilmiştir. Fidan ise umumiyetle sevgilinin boyuyla ilişki kurularak ele alınmıştır:

Ḥaṭâdır nahl ḳaddiñ nev-nihâl-i serve beñzetmek
Aña bir sâde şüret Ḥaḳ saña dürlü edâ vermiş (G. 54/4)

Divan'da, ağaç çeşitlerinden servi, şimşad, tûbâ ve sanavberden bahsedilmiştir:

a.1. Servi

Servi ince, uzun şekli ve rüzgârda hafif hafif salınması sebebiyle sevgilinin boyunun benzetilene olur:

Şalınan bāğda bir şūh-ı dil-ārā mı nedir
Yoğsa gülşende biten serv-i semen-sā mı nedir (G. 32/1)

a.2. Şimşir Ağacı (Şimşâd)

Servi gibi sevgilinin boyunun benzetileni olan şimşir ağacı, suyla beraber anılmıştır. Sevgiliye kavuşmak su tasavvuruyla ilişkilendirilmiştir. Ağaç ve su münasebeti olunca âşığın gözyaşlarını da zikretmek kaçınılmaz olur:

Şad-i şimşâdıña yüz sürmege dil āba dönmüşdür
Gözüm merdümleri dü çeşme-i seyl-āba dönmüşdür (G. 25/1)

a.3. Sanavber

Sanavber çam fıstığı ağacıdır. Servi ve şimşad cinsinden bir ağaçtır. Şimşir ve servi gibi sevgilinin boyuyla birlikte anılır:

Şāh-ı güller baş egüp eyler şanavber ser-fürü
Girse bāğa nāz ile serv-i hırāmānım benim (G. 83/2)

a.4. Tûbâ

Sidre'de bulunan ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilahî bir ağaçtır. Her çiğnenmesinde ve her yudumunda başka lezzetleri olan meyveleri vardır. (Pala, 2011) Sevgilinin boyuna nisbet edilen cennet ağacı olan Tûbâ, yine cennetteki ırmağın veya suyun adı ve sevgilinin dudağının benzetileni olan Kevser'le¹⁶ aynı beyitte yer almıştır:

Hırāmān-ı şad-i tûbāña nisbet ey leb-i kevşer
Tecellî bār vermez serv gerçi müstaķīm olsa (G. 104/3)

¹⁶ Kevserle ilgili daha fazla bilgi için bkz.: Dört Unsur başlığı altındaki Su bahsi, s.84.

b. Çiçekler

Çiçekler, Osmanlı şiirinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Öyle ki, şairlerimiz hemen hemen her gazelde bu figürü kullanmışlardır.

Lüzûmî Divanı'nda genel anlamda çiçekten bahsedilmemiştir; lakin gül, lale, gonca, yasemin gibi çiçek türleri çokça zikredilmiştir.

b.1. Gül, Sümbül

Çiçeklerin şahı, sultanı olan gül, klasik sanatçılarımızın hayal dünyasını süsleyen çiçeklerin başında gelir. Umumiyetle sevgilinin benzetilene olarak kullanılır. Osmanlı şairlerinin tahayyül ettiği sevgili profili genelde gül çehrelidir. Gül-bülbül ikilisinin sevgili ile âşığı sembolize ettiğine daha önce değinmiştik.

Bî-sebeb kıatlanurız cevrine gül-çehreleriñ
Çekeriz bār-ı girān ise müdārā yeridir (G. 23/5)

Gülün sevgilinin yüzünün benzetilene olmasının yanında, sevgilinin yanağının, yahut sevgilinin herhangi bir uzvunun değil, istiareyle bizzat sevgilinin kendisinin benzetilene de olduğu beyitler mevcuttur. Aşağıda sevgili gül-endām olarak tavsif edilmiştir:

Hūbdur her yeriñ ey şūh-ı gül-endām ammā
Sürh-i şekker gibi būs-ı leb-i āliñ ne lezīz (G. 21/2)

Sümbül, Lüzûmî Divanı'nda gül ve goncadan sonra en çok zikredilen çiçektir. Divan'da sümbülün, rengi ve kokusu yönüyle sevgilinin saçıyla birlikte anıldığını müşahede etmekteyiz. Sevgilinin misk kokan saçının rayihasını sabâ rüzgârı âşığa ulaştırır:

Gülzār-ı hūsn[i] ol şanemiñ nev-bahārlıdır
Gīsūsı çin sümbül-i ter gül' izārlıdır (G. 45/1)

b.2. Lale, Gonca

Lale, renginden dolayı sevgilinin yanağı ve yüzüyle ilişki içinde ele alınır:

Verdi ruḥ-ı rengīn-terin reşk nesīme
Ruḥşārīñ ile baḥş edeli bāğda lāle (G. 105/2)

Goncanın en çok benzerlik halinde hayal edildiği unsur, sevgilinin dudağı ve ağzıdır. Çünkü gonca açılmamış çiçek, tomurcuktur. Sevgilinin ağzının küçüklüğü, gonca gibi tasavvur edilmesinde önemli bir etkidir. Ayrıca goncanın kapalı hali de şiirlerde değişik mecazlara konu olmuştur:

Açıldıñ gonceveş dā'im sen evvel şūḥ-edālarla
Beni bülbül gibi koyduñ fiğān-ı bī-nevālarla (G. 110/1)

Ey ruḥlar[1] gül naḥl-i fidān yandım eliñden
V'ey lebleri mül gonce-dehān yandım eliñden (G. 97/1)

b.3. Nergis, Yasemin, Ergûvân

Nergis, klasik şiirimizde olduğu gibi Lüzûmî Divanı'nda da sevgilinin gözünün benzetilene olarak ele alınır. Zira nergisin ortasındaki belirgin yuvarlaklık göz bebeğini andırmaktadır:

Ḳaldı ḥayretde gönül dīde-i āhūlarına
‘Ayn-ı cāzū mı eyā nergis-i şehlā mı nedir (G. 32/3)

Yasemin rengi ve kokusu dolayısıyla sevgilinin yanağı ile ilgi içerisinde ele alınır. Ergûvân ise rengi itibariyle sevgilinin dudağıyla benzerlik içinde kullanılır:

Şafḥa-i ruḥsāra düşmüş revnaḥ-ı gül-gün-ı fes
Yāsemen üzre açılmış gonce-i ḥamrā gibi (G. 131/4)

6. BAĞ, ÇEMEN, ÇİÇEKLİK

a. Bağ, Bahçe, Bostan, Çemen

Klasik edebiyatımızda tabiatın mühim bir yere sahip olduğunu daha önce söylemiştik. Klasik sanatçılarımız sevgiliyi resmederken mutlaka bağ, bahçe gibi figürleri kullanmayı ihmal etmezler. Bunu yapmadaki amaç, okuyucunun zihninde güzel bir etki bırakmak ve sevgiliyi dünyanın güzel nimetleriyle iç içe zikretmektir. Zira sevgili de dünyanın güzelliklerindedir.

Bağda gül, gonca, servi, sümbül gibi sevgilinin güzelliklerinin anlatılmasına yardımcı figürler vardır. Şair bu bitkilerle sevgilinin güzelliğini över. Bu yüzden bağ, bahçe, bostan motifi klasik edebiyatımızın olmazsa olmazıdır:

Ehl-i aşka cām-ı la' liñ gonca-i ra' nā imiş
Mübtelā-yı bāğ-ı hüsün bülbul-i gūyā imi (G. 53/1)

Osmanlı şiirine konu olan meclis diğer adıyla bezm, bu bahçelerde yapılmaktadır.¹⁷ Sâkî meclisin müdavimlerine kadeh sunar. Hususiyetle, baharın gelişyle bu bahçeler şenlenir. Öyle ki, Osmanlı şiirinde “Bahariyye” namıyla baharı, bağı, bahçeyi anlatan müstakil bir tür bile oluşmuştur.

b. Gülzar, Gülşen, Gülistan

Sevgilinin çiçeklerle anıldığı klasik şiirimizde, gül bahçesi anlamına gelen gülzâr, gülşen, gülistân gibi ifadeler de yerini almıştır. Âşık sevgiliyi hep bu tabiat tasavvurlarıyla beraber anar. Sevgili cennetâsâ bahçelerde tahayyül edilir. Âşık da bu gül bahçelerinin bahçıvanıdır, tabii ki sevgili kabul ederse:

Qadriñi bülbulce dutmazsañ Lüzümî çakeriñ
Gülsitân-ı hüsnuñe bārî gülüm bāğbāniñ et (G. 14/5)

¹⁷ Bilgi için Eğlence Hayatı başlığı altındaki Bezm bahsine bakınız, s. 39.

7. MEYVELER

Divan'da iki meyveden bahsedilmektedir. Biri elma, diğeri ise bâdemdir. Elma Farsçadaki karşılığı olan “sîb” sözcüğüyle Divan'da bir yerde geçmekte ve sevgilinin yanağının benzetilene olarak ele alınmaktadır:

Ne lezîz mîve-i ter la' l-i zülâliñ ne lezîz
Ne lezîz sîb-i ruĥ-ı bāğ-ı cemâliñ ne lezîz (G. 21/1)

Bâdem ise sevgilinin gözüyle benzerlik ilişkisi içinde kullanılır:

Gehî la' lin şuna peymâneye kı̇abil gehî cām
Ola mestâne-edā nergis-i bādām güzel (G. 75/3)

İKİNCİ BÖLÜM

LÜZÛMÎ DİVANİ - TRANSKRİPSİYONLU METİN

I. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

Lüzûmî Divanı'nın tek nüshası olduğundan sağlam bir metin oluşturma adına çeşitli uygulamalar yaptık:

Metinde bazı yerlerde, yükleme hali eki âyinei, cânânei örneklerinde olduğu gibi hemzeyle gösterilmiştir. Yani kelime yazılıp yalın şekilden sonra son sesli harfin üzerine hemze konularak yükleme hali eki yazılmıştır. Biz de bu kullanıma uyarak “y” koruyucu ünsüz kullanmadan kelimeye doğrudan yükleme (-i) hal ekini getirdik. Bu durum metnin tamamında görülen bir özellik değildir.

Metinde Farsça kurallara göre yapılan tamlamada izafet terkibi bazen (ع) harfiyle gösterilmiştir. Bu da metnin tamamında görülen bir hususiyet değildir.

Metnin tek nüsha olması, müstensihin yapmış olabileceği muhtemel hataları tespit edememize sebebiyet verdiği için, metinde eksik olduğunu düşündüğümüz, vezne uymayan ifadeleri tamir yoluna giderek, bu uygulamaları parantez [ ] içinde gösterdik.

Lüzûmî'nin 19. yüzyılın ikinci yarısında, günümüze yakın bir zamanda, yaşamış olması hasebiyle metni oluştururken günümüz Türkçesine yakın bir fonetik kullanmayı tercih ettik. Metinde yuvarlak ünlü kullanımında bir standart yoktur. Sadece için, niçün gibi sözcüklerde, up-üp zarf-fiil eki (yakup, alup, atup), emir kipi üçüncü tekil şahıs eki (kılmasun, gelmesün), geniş zaman eki (gelür, eglenür)'nde yuvarlaklaşma standart olarak gösterildiğinden biz de bu ek ve sözcükleri hep yuvarlaklaşmış şekilde metinde kullandık, ama diğer kullanımlarda standart olmadığından hep metne sadık kaldık, yuvarlaklaşma gösterilmişse transkripsiyonlu metinde gösterdik, geri kalanlarda günümüz Türkçesi fonetiğini kullanmayı tercih ettik. Ayrıca ışk, fûrkat, çihre, mahabbet gibi sözcükleri de günümüzdeki kullanımlarıyla aşk, firkat, çehre, muhabbet olarak transkripsiyonlu metne aldık. Bunu yapmamızdaki temel sebep eserin günümüze yakın bir döneme ait olmasıdır.

Transkripsiyonlu metni oluştururken, Arapça-Farsça kelime ve eklerin imlası hususunda İsmail ÜNVER'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" makalesindeki bilgileri esas aldık.

Gazelleri ve diğer şiirleri numaraladık ve şiirlerin veznini şiirin baş tarafına yazdık. Önemli gördüğümüz hususlarla ilgili yaptığımız açıklamaları dipnot olarak gösterdik. Ayrıca nüshanın varak numaralarını da sayfaların sol tarafına kaydettik.

II. YAZMA NÜSHANIN TANITIMI

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Lüzûmî Divanı'nın tek nüshası vardır. Nüsha 06 Mil Yz A 5380/2 arşiv numarasıyla Milli Kütüphaneye kayıtlıdır. Yazma eserin tamamı 109 varaktır. Lüzûmî Divanı 56a-98b varakları arasındadır. 98b-108b arasına, Arapça şiirler, 99a ve b'de Rifat Babadan iki gazel, 107b'de Süvaî ve Kâzım Beyin gazeli yazılıdır.

Yazma nüsha siyah meşin ciltli ve satır sayısı 13'tür. Boyutu 198x142 mm'dir. Yazı türü talik, kâğıt türü krem cedid'dir.

Yazma nüshanın üzerinde herhangi bir kayıt olmadığından eser, kütüphaneye Diyarbakırlı Lüzûmî Ahmed isimli bir şair adına kaydedilerek büyük bir yanlışlık yapılmıştır. Muhtemelen eser kaydedilirken, Besnili Lüzûmî'nin adı herhangi bir kaynakta (tezkire v.s.) geçmediğinden, kaynaklarda¹⁸ Lüzûmî mahlaslı şair olarak sadece Diyarbakırlı Lüzûmî Ahmed'in ismi geçtiğinden, kaydı yapan kişi eserin Diyarbakırlı Lüzûmî'ye ait olduğunu sanmıştır. Biz eserin Besnili Lüzûmî Efendi'ye ait olduğunu Nevres'in gazelini tahmis ederken şiirin başına konulan başlıktan tespit ettik. Ayrıca, özellikle Adıyaman ve Besni ile ilgili yazılan kitaplarda yer alan Besnili Lüzûmî'ye ait birkaç şiirin birkaç küçük değişiklikle Divan'da yer aldığını da tespit ettik.

Yazmanın müstensahi ve istinsah tarihi bilgisi mevcut değildir. Yazma eser Milli Kütüphane'ye Fahriye DURSUNOĞLU tarafından bağışlanmıştır.

---

¹⁸ Tuhfe-i Nâilî ve Ali Emirî Tezkiresi

III. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ء	’		س	S	s
ا	A,E	a,e	ش	Ş	ş
آ	Â	â	ص	Ş	ş
ب	B	b	ض	Ž Đ	ž đ
پ	P	p	ط	Ṭ	ṭ
ت	T	t	ظ	Z	z
ث	Ṣ	ṣ	ع	‘	
ج	C	c	غ	Ġ	ġ
چ	Ç	ç	ف	F	f
ح	H	h	ق	Q	q
خ	H	h	ك	K,G,Ñ	k,g,ñ
د	D	d	ل	L	l
ذ	Z	z	م	M	m
ر	R	r	ن	N	n
ز	Z	z	و	V (O,Ö,U,Ü)	v (o,ö,u,ü)
ژ	J	j	ه	H(E,A)	h (e,a)
			ی	Y (I,İ)	y (ı,i)

IV. METİN

GAZELLER

1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 56b 1 Her ki hayrān sāğar-ı ' aşk ile olmuş āşinā
Keşf olur rüy-ı haqīkatden aña mihr [ü] vefā
- 2 ' Ākıbet gencinde bulmuşdur selāmet gevherin
Kim ki pinhān eylemiş zātında ' aşkıñ bī-riyā
- 3 Cām-ı Cem'dür zāhidā her cür' a-i sahbā-yı ' aşk
Nüş iden bulur şafā-i neş'e-i ' ālem-nümā
- 4 Kim ki ' aşkıñ kayd-ı ser-gerdān[1] kılmış kendüzin
Eylemiş dest-i ta' alluğdan girībānın rehā
- 5 Peyk-i a' zamdır Lüzümī menzil-i maqşūda ' aşk
Bir melek-sīmā yeter mürşid dilerseñ reh-nümā

2

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Yār elinden dem urup geldikçe sūz-ı gam şabā
İñledür ney tek derün-ı ' aşığı her dem şabā
- 2 Ğamdan açdıñ şāne tek gīsū-yı ' aqd-ı hātırım
Reste-i hicrāna olmuşken gönül müdgam şabā

- Rāz-ı ʿaşka eylemez bî-gâne[i] maḥrem şabā
- 4 Dehr bāğın durmayup yelmekdesin gönlüm gibi
Sen de mi bir serviniñ ḥayrānısıñ bilmem şabā
- 57 a 5 Nev-nesīm-i şubḥ tek eyler dili ʿanber-şemīm
Ṭurreler açdıqça yüzden kākül-i pür-ḥam şabā
- 6 Söyle bir bir yār raḥm etsün Lüzūmī ḥāline
Şimdi himmet sendedir ey ʿāşıq-ı hem-dem şabā

3

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Ğamz-ı çeşm [ü] kaş ile yārim ḥiṭāb eyler baña
Göz yumup açınca biñ zaḥm-ı ʿitāb eyler baña
- 2 N'ola bir yüzden saña şerḥ-i derūn etsem şehā
Ğamzeler yalın kılıç kaṭ-ı cevāb eyler baña
- 3 Dūzaḥ etdi cennet-i kūyın baña zālim ʿadūv
Her raḳīb [daḥı] zebānīdir ʿazāb eyler baña
- 4 Cān firāq-ı ğamda dil ḥayretde çeşmim intizār
Devr-i hicriñ günlerim yevm'ül-ḥisāb eyler baña
- 5 ʿĀrıziñ fikrinde her şeb kākülün endişesi
Şubḥ-ı āmālim ḥayāl-i piç [u] tāb eyler baña

---

¹⁹G 2/3a eksiktir.

6 Ey Lüzümî şive-i bahtım siyāh etmiş felek
Mihr-i tal' atler nice ref' -i niqāb eyler baña

4

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Mülk-i dillerde müsellemdir dil-āverlik saña
Hem-revādır devr-i meh-rūlarda hem-serlik saña

2 Serverā maḥrūm-ı vaşlūñ dā'imā dil raḥma gel
Alma āhım dād olur vehmim mükedderlik saña

3 Āl ile idrāk alur siḥr-āver olma la' l-i gül
Mā'il-i ḥāl olmada mersūm-ı aḥmerlik saña

57b 4 Serde sevdā kākül-i dildāra dem urduñ meger
Olmada ḥāsıl gönül her dem mu' aṭṭarlik saña

5 Rām[dur] her-kes Lüzümî kilik-i gevherdārīña
Silk-i saṭr-āverdedir 'ālemde serverlik saña

5

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1 Gönül kim ḡonce-i la'l-i lebin giryānıdır cānā
Anuñcün bāḡ-ı dehrin bülbul-i nālānıdır cānā

2 O gül rüyuñda ḥāle küfr-i zülfüñ baş eger her dem
Kızılma'ya ḥükm eyler Ḥabeş sultānıdır cānā

3 Vefā resmin unutma gāhī cevr etseñ de 'uşşāka
Cefā-i dā'im bī-dādlar erkānıdır cānā

- 4 Meded hân-ı vişâliñ mübtelâ dilden dirîğ etme
Göñül küyuñ gedâ-yı bî-vefâ mihmânıdır cânâ
- 5 Bilür ‘aşkıñla her-kes şormadan hâl-i perişânın
Lüzümî mübtelâ bir âfetiñ hayrânıdır cânâ

6

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Kişver-i hüsn içre şimdi ol şeh-i ra‘ nâ bu yâ
İşte ‘âlem-süz olan mihr-i cihân-ârâ bu yâ
- 2 ‘Anber-i hod-rû deyü mażmün[1] izhâr eyleme
Gülşen-i rüyuñda hâr-ı haţ-ı nâ-bercâ bu yâ
- 3 Nuţka gelmez murğ-ı dil billür sîneñ açmadan
Söylemez âyînesiz hiç tûṭi-i güyâ bu yâ
- 4 Cevriñe memnûn idim gâhice luţf etseñ şehâ
‘Âdet-i hûbânda kânûn-ı istiğnâ bu yâ
- 59a* 5 Bezm-i ğamda mû miyânıñ iltizâm-ı fikr edüp
Olmadıķ hâm-ı hayâl eyler dil-i şeydâ bu yâ²¹
- 6 Fitne-i çeşm-i müretteb hâme-i gül-gün ile
‘Âşkıñ âliyle Mecnûn eyleyen Leylâ bu yâ
- 7 Nâ’il-i mihr [ü] vefâ iken Lüzümî şubḥ-dem
Şimdi yâd olduķ nazardan baht-ı nâ-bercâ bu yâ

*58a ve 58b metinde boştur.

²¹Metinde birkaç yerde daha geçen hâm-ı hayâl tamlamasının lügatlerdeki kullanımını hayâl-i hâm’dır. Türkçe tamlama mantığıyla hâm hayâl kullanımını tercih ettiğimizde ise veznin bozulduğunu tespit ettiğimizden metne uyarak vezin gereği hâm-ı hayâl şeklini kullanmayı uygun gördük.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gelmeſe ħayret ħadeng-i āh-ı bülbülden ſaňa
Cāme kim olſa münāſib yāſemen gülden ſaňa
- 2 Ŗoldurur dil-süz-ı āhım gülſen-i ħüſnüň deyi
Korkarım ki ſerĥ edem aĥvālimi dilden ſaňa
- 3 Kıl ħazer bāzīçe-i aġyār-ı bed-endiſden
Eylemiſ ŧama' -ı ħām sū-i teġāfülden ſaňa
- 4 Var iſe bir cām-ı lu᧑fuň ' aſıķ-ı bī-dillere
Raĥm kıl ſāhım nedir maķſūd te'emmülden ſaňa
- 5 Hep ſabādandır Lüzūmī ħā᧑ıra āſüftelik
Tāze ħoſ-būlar getürmiſ zülf-i ſünbülden ſaňa

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Cāme-i gül-gün ile ' arz-ı cemāl etdiň baňa
Gönlüm aldıň siĥr ile zālīm ne āl etdiň baňa
- 2 Mīve-i la' liň ićün düſdüm hevā-yı ' aſķıňa
Āteſin ſevdā ile ħām-ı ħayāl etdiň bana
- 3 Daġıdup zülfüň gibi serden periſān ħā᧑ırım
Ėonceveſ cem' iyyeti bir dem muĥāl etdiň baňa
- 59b 4 Eylemez bu mihneti bir kāfir imān ehline
Sen ki bu firħat ile zulm-ı melāl etdiň baňa

5 Raħm edüp bir gün Lüzümü ħāl-i zārın şormadıñ
Nice bir қанүн-ı hicriñ mäh u sāl etdiñ baña

9

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1 Felekden imtinā'ı ' aşığıñ bir cān içündür hep
Niye bunca muħabbet cānda cānān içündür hep

2 Giribān çāk edersem ħasret-i la' liñ ğamındandır
Hırāş-ı şab' -ı bülbül ğonce-i ħandān içündür hep

3 Sitem ağyārdan yā yārdan bi-hüde derlerse
Mezāk-ı mübtelālar baĝş-i ser-gerdān içündür hep

4 Ne añlar metn-i ħüsnüñden dil-i nā-dān ' arz etme
O baĝş-ı ħāl [ü] ħařlar zümre-i ' irfān içündür hep

5 Lüzümü bunca řevķi dil-ħırāş eyler terennümle
Nihān [ü] keşf [ü] ğüç bir nükte-i pinhān içündür hep

10

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1 Rind-i ' aşığıñ mā' il-i sahbā mı zannetdiñ ' aceb
Ey şeker-leb ' aşığıñ řeydā mı zannetdiñ ' aceb

2 Bizi terk etdiñ raķibe yüz verüp ey ğonce-fem
Zāĝ ğördüñ bülbül-i ğüyā mı zannetdiñ ' aceb

3 Cevrin efzün etme hicrinden ğaraż ol āfetiñ
Ey dil-i şüride istignā mı zannetdiñ ' aceb

- 60a 4 Çekmediñ ayağı mestiñ görmediñ merdānesin
Sen bu bezmi sāḳiyā tenhā mı zannetdiñ ʿaceb
- 5 Ey Lüzümī bir ʿaceb āşüfte-ḫāl olduñ yine
Gördüğüñ dil-ber melek-simā mı zannetdiñ ʿaceb

11

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Kes'mayağıñ meclis-i rindān[e]den ey ḡonce-leb
Ġāfil olma naʿ ra-i mestāneden ey ḡonce-leb
- 2 Gāhī bir cām-ı vişāliñ kılma ʿāşıkdan dirīḡ
Kıl ḫazer āh-ı ciger-süzāneden ey ḡonce-leb
- 3 Almayınca būs-ı laʿ liñ bezmde mestāne-dil
Neş'e-yāb olmaz dem-i peymāneden ey ḡonce-leb
- 4 Yāda karşı gülme laʿ liñ sırrı izḫār olmasun
Āşināyı fark kıl bī-gāneden ey ḡonce-leb
- 5 Naḡme-ḫān-ı bāḡ-ı ḫüsnüñdür Lüzümī mübtelā
Nāle ḡuş et bülbül-i mestāneden ey ḡonce-leb

12

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Naḡme-i āḫım eder te'şir cānān ʿan-ḫarīb
Aḡlama elbet gülersiñ çeşm-i giryān ʿan-ḫarīb
- 2 Zinet-i dünyāya maḡrūr olma ey ʿālī-cenāb
Gösterür kendiñ saña mir'āt-ı devrān ʿan-ḫarīb

- 3   3   Țavr-ı ĥod-bīnlik hevāsında gezen İblīs tek
Reddolur dergāh-ı ʿizzetden peşimān ʿan-ķarīb
- 4   4   Miĥnet-i gird-āb-ı dehr[e] līk ķatlanmaķ gerek
Şāhım olursuñ göñül Mışrı’na sultān ʿan-ķarīb
- 60b   5   Merkez-i ĥadden tecāvüz eyleyen pergārveş
İstikāmetden olur rāhı perīşān ʿan-ķarīb
- 6   6   Ey Lüzümī dutalım bilmezse nā-dān ķadriñi
Ĥürmetiñ ser-tāc eder merd-i süĥan-dān ʿan-ķarīb

13

Meʿūlü Meʿāʿilü Meʿāʿilü Feʿūlün

- 1   1   Yār elde iken dāmen-i dildāra ne minnet
Nev-ğonce güşāyende iken ĥāra ne minnet
- 2   2   ʿAnķā dile āmāde iken Ķāf-ı tevekkül
Bir ķısmet için bu denī devvāra ne minnet
- 3   3   Laʿliñ hevesi muzmer iken şīşe-i dilde
Sāķīye mey ü sāğar-ı ser-şāra ne minnet
- 4   4   Nāyiñ bilinür nāle-keş-i dāğ-ı dilinden
Erbāb-ı dile şāhid-i der-kāra ne minnet
- 5   5   Yāriñ sevüsi eşk-i güher-bāre Lüzümī
Cüyende dil ol dirhem [ü] dīnāra ne minnet

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gāh yaqup gönlüm şehā ' aşkıñla gāh hayrāñ et
Devlet-i hüsnüñ çerāğından beni sūzāñ et
- 2 Firqat-i dīdār ile qalsun mı zulmet-hānede
N'ola bir şeb meh-liqā üftādei mihmāñ et
- 3 Cevr ile senden döner mi mübtelā diller şehā
' Aşkıñ ' add et gerek bir bende-i dīvāñ et
- 61a 4 Tek vişālīñ ' ıydına irgür dil-i nālānımı
Kām-yāb olsun da isterseñ yine qurbāñ et
- 5 Qadriñi bülbülce dutmazsañ Lüzümī çakeriñ
Gülsitān-ı hüsnüñe bārī gülüm bāğbāñ et

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Beni dūr etmege senden dil-i bī-gānedir bā' iş²²
Seniñ bu cevri istiğnāña cānım yā nedir bā' iş
- 2 Meded ' arz-ı vişāl etsem çeker cellātveş tiğün
Bu küstāh-ı gāma hep gāme-i fettānedir bā' iş
- 3 Görünce ehl-i ' aşkı cezb eder ol āteşin şüret
Ki şanmañ ihtiyār yanmağa pervānedir bā' iş

²² Metinde önce vīrane yazılmış, daha sonra üzeri çizilerek bī-gāne yazılmıştır.

- 4 Dilersem būs-ı la‘ liñ şemme-i zülfüñle hayrānım
Yine hām-ı hayāle hep dil-i dīvānedir bā‘ iş
- 5 Lüzümī tūṭīveş ṭab‘ ım ne ola çerb-zebān olsa
Bu güftār-ı şeker-rīze leb-i cānānedir bā‘ iş

16

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Bulur bir vech ile ferḥundelik baht-ı nigün elbet
Murād üzre döner bir gün bu çarḥ-ı bāz-gün elbet
- 2 Nic’etsün yanmasun pervāne dil ruḥsār-ı cānāna
Olur şevḳ-i āteşle ḥāl-i ‘ uşşāḳıñ füzün elbet
- 3 N’ola yüz göz sürersem reh-güzār-ı yāre ‘ ayb etmeñ
Olur mı tütüyāsız dīde-i ḥayret-nümün elbet
- 61b 4 Sipihriñ ni‘ met-i nā-dāna luṭfundan sebep şorma
Çeker dūnuñ medār-ı ğayretin hem-cins-i dūn elbet
- 5 Lüzümī n’ola küstāḥ olsa vaşf-ı pīç-i kākülden
Begüm eksikligin izḥār eder ṭab‘ -ı cünün elbet

17

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Pek ḥaṭā ey dil ilişme kākül-i cānāna hiç
Olma var müşkil ḥayāl-i hām ile dīvāne hiç
- 2 Ḥürmetinden dem urursañ şūfī mey nūş etmeden
Maḥrem-i esrār olur mı ḥāṭır-ı bī-gāne hiç

- 3 Bāṭın[1] ḥūn-rīz olandan zāhir añlamaz vefā
Gülse de aldanma āl-i ğamze-i fettāna hīç
- 4 Keşf-i rāz etmez sebū aġyāra memlū olsa da
Sırrın açmaz qābil-i idrāk olan nā-dāna hīç
- 5 Ey Lüzūmī kimse kām almaz ‘arūs-ı dehrden
Sihr eder aldanma āl-i ziynet-i devrāna hīç

18

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Başdı sākī ayaġın meclis-i rindāna feraḥ
Yine bir cām ile baḥş etdi dil [ü] cāna feraḥ
- 2 Görse ḥār-ı ğam ile giryemi cānāna güler
Nā’il-i bülbül imiş ğonce-i ḥandāna feraḥ
- 62a 3 Qadem-i ḥākini ‘arz eyle şabā ol şanemiñ
Çekelim sürme gibi dāde-i giryāna feraḥ
- 4 Bir qadeḥ nūş ile terk-i ğam-ı ferdā edelim
Verelim qalbe şu‘ūr[1] dem-i mestāna feraḥ
- 5 Güller açıldı Lüzūmī erişüp ḥükm-i bahār
Luṭf-ı Yezdān ile geldi yine devrāna feraḥ

19

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Cevr edersin meh-likā luṭf eyle iḥsāniñ mı yoḥ
‘Aşqa qābil yoḥsa bir ‘uşşāq-ı giryāniñ mı yoḥ

- 2 Dāğ-ı ‘aşkıñ nice elden ketm edem ey қаşı ya
Sīnede қanlı nişānı tīr-i müjgānıñ mı yoğ
- 3 Meyl edüp aǵyāra terk etdiñ қadīm ‘āşıkıñ
N’oldu ey zālīm zāmirde bir қаşıқ қanıñ mı yoğ
- 4 Maḥrem-i gülzār iken zārıñ ne ey bülbül yine
Ben gibi ya bir leb-i gül-berg-i ḥandānıñ mı yoğ
- 5 Raḥm edüp bir gün vefā etmeñ Lüzūmī bendeñe
Söyle ey zālīm ezelden ‘ahd [ü] peymānıñ mı yoğ

20

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Teşneyim cām-ı leb-i la‘ liñle cānāna meded
Eşk-i ḥasretle döner dīdelerim қana meded
- 62b 2 Pāy-māl-i gam ile қоyma ayaқlarda beni
Dest-gīr ol şanemā ‘āşık-ı sūzāna meded
- 3 Қadem-i ḥākin erişdir n’ola ey peyk-i şabā
Tütüyāveş çekelim dīde-i giryāna meded
- 4 Bezm-i firқatde Lüzūmī nice bir yana gönül
‘Arz-ı ḥāl eyleyelim ol şeh-i ḥūbāna meded

21

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Ne lezīz mīve-i ter la‘ l-i zülālīñ ne lezīz
Ne lezīz sīb-i ruḥ-ı bāğ-ı cemālīñ ne lezīz

- 2 Hübür her yerin ey şüh-1 gül-endām ammā
Sürh-i şekker gibi būs-1 leb-i āliñ ne leziz
- 3 Düşdü sevdalara dil turre-i zülfün görelî
Kaldı serde hevesi hām hayālîñ ne leziz
- 4 Nedir ol şüh-1 edā mihr [ü] vefā şive-i nāz
‘ Āşıkā cāzibe-i cām-1 vişālîñ ne leziz
- 5 Kānd-1 la‘ l-i leb-i vaşfinda Lüzümî yāriñ
Nağme-i tūti şeker-riz maqālîñ ne leziz

22

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Cām-1 la‘ liñ añsa dil hayret zebānım yandırur
Teşnemendî ārzū cismimde cānım yandırur
- 63a 2 Hālî şanmañ hāne-i dil yanmadan her şeb müdām
Bezm-i ümmidim hayāl-i mihrībānım yandırur
- 3 Şaldı hicriñ sūz bir aḥker sarāy-1 sīneme
Firḳāt-efzā-yı taḥammül hānmānım yandırur
- 4 Bātınım hayrettedir gülsem de zāhir lāleveş
Şād isem de şuretā dāğ-1 nihānım yandırur
- 5 Hālîme yanmaz baña raḥm eylemez ammā o şüh
Bir gün anı inkisār-1 bī-emānım yandırur
- 6 Ney gibi dil-sūz nālem rüz şeb ta‘ n eylemeñ
Cezbe-i dem-beste cism-i nā-tüvānım yandırur

- 2   ays degil Leylā-ıyı dehrin bir  aceb dıvānesi
Deřt-i am seyrinde řad Ferhād Mecnūn gezdırır
- 3   Cān atup pervāneveř yandım yaıldım hūsnūne
Bir uru řuret beni  ālemde mabūn gezdırır
- 4   řemme almıř ālibā mūřgin zūlfünden řabā
Durmayup ilden ile hoř-bū-ıyı efsūn gezdırır
- 5   Ugradım sevdā-ıyı  ařkından hayāl-i zūlfūne
řimdi ōnlūm oyle bir hāl-i diger-gūn gezdırır
- 6   Ben ki dem urdum Lūzūmī  ař odundan tā ezel
Cezbe vermiş cismime hālā o yanun gezdırır

25

Mefā ilūn Mefā ilūn Mefā ilūn Mefā ilūn

- 1   ad-i řimřadına yūz sūrmege dil āba dōnmūřdūr
Gōzūm merdūmleri dū eřme-i seyl-āba dōnmūřdūr
- 2   Dūřelden hātır-ı  uřřāa mihr-i  arızın cānā
řeb-i firatde dil tābende-i meh-tāba dōnmūřdūr
- 3   Velī  uřřāa luřfuñ var ise řimden girū eyle
Geçen zev [ū] řafālar hep hayāl-i hūāba dōnmūřdūr
- 4   Zemistān-ı am-ı hicriñde ayrı ul cemāliñden
Dil-i řeydā efendim būlbūl-i bī-tāba dōnmūřdūr
- 64a   5   Lūzūmī tā-ı ebrūya teveccūh ıl niyāz eyle
Ricāsı mūstecāb olmaz mı dil mihrāba dōnmūřdūr

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Serv-i nāzım şāh-ı gülden ser-bülend olmuş gelür
Tāb-ı mülden lebleri nūş ile kıand olmuş gelür
- 2 'Arz için bī-çāreler dāmānın almış sū-be-sū
'Ārzü hayret ile diller derdmend olmuş gelür
- 3 Eşheb-i nāzın sürüp meydāna ol Yūsuf-cemāl
Cümle hūbān içre mümtāz [u] pesend olmuş gelür
- 4 Tılsım-ı zencīr ile dīvāneler şayd etmege
İki yüzden bend-i gīsūlar kemend olmuş gelür
- 5 Ey Lüzūmī hāliñi 'arz et yürü sultānıma
Mülk-i 'aşka 'adl için şāh-levend olmuş gelür

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Göñül nār-ı hayāl-i hasretiñden yanagelmişdir
Şehā devr-i cemālīñ şem'ine pervāne gelmişdir
- 2 Dutup zencīr-i zülfüñ devlet-i hüsnuñde bend olmuş
Kerem kııl boynu bağılı bir kuluñ dīvāna gelmişdir
- 3 Ayağım kimse depretmez deyü meydān-ı 'aşk içre
Yine sākī yaşağın kaç' edüp rindāne gelmişdir
- 4 Şağın yüz verme şāhım hāl-i haṭṭ-ı 'anber-efşāna
O bir ceyš-i Hābeş'dir mihriñi pinhāna gelmişdir

- 5 Giribān çāk edüp dād-ı cefādan dīdeler giryān
64b Lüzūmī hālını ‘ arz etmege sultāna gelmişdir

28

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Erdi gül mevsimi hāndān olacaķ demlerdir
Bāğda bülbül-i nālān olacaķ demlerdir
- 2 Düşüp ayağına ol sākī-i bezm-i çemeniñ
Çeşm-i nergis gibi hayrān olacaķ demlerdir
- 3 Germ-i şahbādan olup şevķ ile pervāne-i ‘ aşķ
Dil-fürüz-ı ruķ-ı cānān olacaķ demlerdir
- 4 Def gibi sine dögüp şevķ-i muħabbetle müdām
Ney gibi hem-dem-i yārān olacaķ demlerdir
- 5 Rind-i sevdā ile şahrāyı dutup lāle-şifāt
Sīneler dāğ[1] nümāyāñ olacaķ demlerdir
- 6 Ey Lüzūmī ne durursuñ yine hāmūş-liķā
Nev-pesendīde ğazel-hān olacaķ demlerdir

29

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ben ki ‘ aşķ-ı dil-rübālardan neler çekdim neler
Bī-vefā hūb-liķālardan neler çekdim neler
- 2 İstedim cām-ı lebin cānāna minnet geçmedi
Teşne-leb sūz-ı cefālardan neler çekdim neler

- 3 Geh hadeng etdim kemān-ı hicre gönlüm geh siper
Tır-çeşm [ü] kaşı ya'lardan neler çekdim neler
- 4 Bir leb-i gül gonceniñ 'aşkında oldum 'andelib
Gerçi hār-ı müdde'ālardan neler çekdim neler
- 5 Ey Lüzūmī ser-güzeşti diñle hāmem söylesün
65a Gör bu devr-i nā-sezālardan neler çekdim neler

30

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Rind-i şahbā-yı ser-āzādei gāfil ne bilür
Neş'e-i ma' rifet esrārını cāhil ne bilür
- 2 Būs-ı la' liñle bulur nağme-i 'uşşāk şabā
Resm-i ma' cūñ-ı şadā zevkını bülbul ne bilür
- 3 Nīm nigāh ile baqar mest-i harāb eylemege
Bunca āşüfteligim yār-ı tegāfül ne bilür
- 4 Şūfī-i huşk-leb ile zevrağ-ı mey bağşını ko
Ehl-i yem hālını seyyāh-ı sevāhil ne bilür
- 5 Ey Lüzūmī dem-i vaşlın şeb-i ferdāya şalar
O perī bizde 'aceb var mı taħammül ne bilür

31

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Dil-i şūrīdemiz sevdā-keş-i hayrān-ı haşretidir
Serim bī-hüş-ı zār-ı nağme-i elhān-ı haşretidir

- 2 Ben ol mihr-i cemāl-i ʿālem-ārādan cüdā düşdüm
Yine şahn-ı şafā ʿaynıma zindān-ı ʿaşretdir²³
- 3 Kimi görsem o servī-ķadde beñzer mest olur göñlüm
O deñlü gözlerim kim vālih [ü] giryān-ı ʿaşretdir
- 4 Olur dem-süz-ı ʿhayret ney gibi muḥriķ hevālardan
Vücūdum dāğdār-ı süzen-i hicrān-ı ʿaşretdir
- 5 Lüzümī tūṭī ṭabʿım nuṭķa gelmez oldu ʿhayretten
Ne demlerden berü dem-beste-i nālān-ı ʿaşretdir

32

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

- 65b 1 Şalınan bāğda bir şūḥ-ı dil-ārā mı nedir
Yoķsa gülşende biten serv-i semen-sā mı nedir
- 2 Resm-i Ādemʼde bulunmaz bu reviş ḥüsn-i edā
Bir perī-şīve melek-ķehreli ḥavrā mı nedir
- 3 Kaldı ʿhayretde göñül dīde-i āhūlarına
ʿAyn-ı cāzū mı eyā nergis-i şehlā mı nedir
- 4 Beni mest etdi iki ṭurre-i müşg-efşānıñ
Sünbül-i tāze midir ʿanber-i sārā mı nedir
- 5 Bāğ-ı ḥüsnünde Lüzümī işidüp nāle o şūḥ
Dedi bülbül mi öten tūṭī-i güyā mı nedir

²³ G 31/2b: Bir hece eksiktir.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Devr-i āh [u] nāleden rūzum şeb-i hicrānıdır
Pertev-i şubh-ı vişāliñ gözlerim hayrānıdır
- 2 Görmesem ruhsārıñı 'ālem görünmez 'aynıma
Meh-liķā sensiz baña dünyā cefā zindānıdır
- 3 Ey perīveşler ğamın terk et diyen nāsih baña
Ketm-i 'aşkı kim demiş bilmem size erzānıdır
- 4 Dildeki ğamdan kime kılsam şikāyet der baña
Şāh-ı 'aşkıñ şabr kıl cevır [ü] sitem erkānıdır
- 5 Devr-i hicriñden Lüzūmī hālin eylerseñ su'āl
Firķat eyyāmında deşt-i miñnetiñ giryānıdır

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Kıad-i mevzūn hūb-reftār ra' nā ser-bülendimdir
Güzellerden güzel a' lādan a' lā şeh-levendimdir
- 66a 2 Gehī bülbül gehī pervāneyim gāh tūtī 'ālemde
Cemāl[i] şem' yāriñ rüy[ı] gülşen la' l[i] kıandımdır
- 3 Beni rüsvā görüp el Kıays tek mülk-i cünün içre
Şanurlar turre-i Leylā'yı zülf-i pür-kemendimdir
- 4 Ne deñlü āh edüp kūyiñda yāriñ nāleler kılsam
Demez bī-çāre düşmüş zār eder bir derdmendimdir

- 5 Görüp resm-i cefâ ' arz-ı vefâ etmem mi ol şūha
Lüzūmī luṭf ederken de ' ināyetlü efendimdir

35

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Dem-be-dem yād ruḥ-ı pertev-i cānāna düşer
Dil-i sevdā-zedemiz āteş-i sūzāna düşer
- 2 Dest-i men' ile ḥalel verme gel ey Yūsuf-ı ḥüsn
Biñde bir dāmen-i fırsat yed-i imkāna düşer
- 3 Mestlikden hele başın alamaz ' āşık-ı zār
Geh ḥarābāt[a] gehī kūşe-i dāmāna düşer²⁴
- 4 Merd-i ġāfil ne bilür sūziş-i mestāneligi
Şu' le-i āteşe ancak dil-i pervāne düşer
- 5 Serv tek başına āzāde olan ' ālemde
Ḥarem-i ğonce-i maḫşūduna bī-gāne düşer
- 6 Ḥūblar[iñ] zūlf-i girih-ġirine vābeste olan²⁵
Murġ-ı ' aḫlın uçurur serserī dīvāna düşer
- 7 Leyle-i ḥüsnüñe ermezse Lüzūmī şanemā
Ḳays tek vālih olup kūh [u] beyābāna düşer

²⁴ Metinde yanlışlıkla harabatı yazılmıştır.

²⁵ Zūlf sözcüğü yanlışlıkla zūlfüne olarak yazılmıştır.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 66b 1 ' Arz-ı didār eyleseñ ħurşide istiğnā verür
Düşse mihr-i ' arızın āyineye iclā verür
- 2 Mey mi ya sāgar mıdır āhū mu āh o gözleriñ
Her nigeħde ' aşıkā keyfiyyet-i şahbā verür
- 3 Lāleniñ bögründedir şahnında ħār[ı] ğonceniñ
Çarħ-ı miñnet dāğını her şaħşa bir ğünā verür
- 4 Rind-i cām-ı ' aşħ olup añma cihān efsānesin
Sine-i mir 'ātūña jeng-i ğam-ı ferdā verür
- 5 Aħz edüp metn-i cemāliñden Lüzümī dersini
Tuħfe tuħfe nev-be-nev t̄aliblere inşā verür

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Demem la' l-i lebiñ keyfiyyeti şahbāya beñzerdir
Nigāhı mest çeşmiñ nergis-i şehlāya beñzerdir
- 2 Perişān zülfünü ref' eyle yüzden ey kamer-tal' at
Şeb-i zulmetde ruħsarıñ dutulmuş aya beñzerdir
- 3 Kimi görsem benim üftādedir ol şāh-ı ħübāna
Sipihr-i ħüsne bir mihr-i cihān-ārāya beñzerdir
- 4 Vefā maṭlūb eden mīr [ü] emīrinden bu devrāniñ
Şanavberden ümīd-i bār eden şeydāya beñzerdir

5 Lüzūmī iḥtilāṭ[1] şoḥbet-i ʿirfāna nā-dāniñ
Dil-i bülbül ile ebḥāş zeġan-güyāya beñzerdir

38

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Sürse çeşminden nigāhı tīr-i müjgān deprenür
Zaḥmlar peydā olur bu sīnede ḳan deprenür
- 67a 2 Sākī kim depretse cām-ı laʿl-i nābiñ ʿaşḳına
Dil ḥarāretten yanar cismimdeki cān deprenür
- 3 ʿĀrızın ʿarż etse ġisūlar miyānında o māh
Şanki ebr çāk olur ḥurşid-i raḥşān deprenür
- 4 Cüş eder ʿaşḳiñ derün-ı sīne[de] ey ġonce-fem
Mevc urup eşk-i ḥabāb çeşm-i giryān deprenür
- 5 Ey Lüzūmī ber-devām olmaz bu çarḥ-ı bī-sütün
ġün geçer sâ at geçer aḥvāl-i devrān deprenür

39

Meʿ ulü Meḥāʿ ilü Meḥāʿ ilü Feʿ ulün

- 1 Göñlüm dem-i maḥmūr-ı mey-i cām-ı ezeldir
Şahbā-yı lebin elde mezāyā-yı ʿaseldir
- 2 Āşüfte-dil olsam n'ola laʿliñ hevesinden
Şordum elemiñ aşlı efendim bu emeldir
- 3 Şun cām hele mest olayım sākī bu demde
Teşviş-i ġam-ı kār-ı cihān ʿaḳla ḥaleldir

- 4 Ğamdan nice āsūde ola sīne-i ‘uṣṣāk
Tīr-i elemi ğamze-i cānāna maḥalldir
- 5 Efkenelik eylerse Lüzūmī n’ola ḥāme
Yāriñ leb-i vaşfında hoş-āyende ğazeldir

40

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

- 1 Ṭab‘ -ı ehl-i ‘aşkı dil-berler nezāketlendirür
Bülbül-i mestānei güller şetāretlendirür²⁶
- 2 Nev-hilāl yāre beñzer giremez bir hey’ete
Māh-ı nev her ayda bir şeklin tarāvetlendirür
- 3 Merd-i dānālar bilür erbāb-ı nazmıñ ḳadrini
Gevher-i pākīzei şarrāf ḳıymetlendirür
- 67b 4 Hey’et-i aşlın ferāmuş eyleyenler bādeveş
Kendüzün tarḥ eyleyüp ayaĝa zilletlendirür
- 5 Pest u ālādır demez devrinde çarḥ-ı āsiyāb
Her-kesi bir gūne miḳdārınca nevbetlendirür
- 6 Cām-ı nazmım cür‘asın bir dem Lüzūmī nūş eden
Meclis-i ‘irfānda ṭab‘ ın leṭāfetlendirür

²⁶ Bülbülden sonra vav konulmuştur. Ancak yukarıdaki gibi okunması daha doğrudur.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Füsün-ı rāz-ı çeşmiñ hayl-ı yārān[1] çalar çarpar
O kâfir-kîş zülfüñ tîğ-i gerdān[1] çalar çarpar
- 2 Hilāl ebrûların mı dağme-i hüsünüde tılsım mı
Kılıçlar çatmış efsün ile her yan[1] çalar çarpar
- 3 Hārāmī gözleriñ çālāk gamzeñ turre-i zülfüñ
Urup Şām-ı dil [ü] Çin [ü] Şarāhān'[1] çalar çarpar
- 4 Çevirdi bahır-ı gamda bādbānım şarşar-ı miñnet
Atup gird-āb-ı 'aşka zevrağ-ı cān[1] çalar çarpar
- 5 Kızılma'da ceş-i hāl koymaz leşker-i hañtıñ
Şeh-i mülk-i Habeş'dir kâfiristān[1] çalar çarpar
- 6 Lüzümī verme yüz çingāne-meşreb-i heveskāra
'Ayār-ı tab' bilmez nağd-i 'irfān[1] çalar çarpar

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Derd-i dil 'uşşāka çeşm-i yād-ı fıtratdan gelür
Tir-i gam hep āşinā-yı bī-mürüvvetden gelür
- 2 Renc-i ğurbet meşreb-i pākizeye vermez hālel
Vahşet-i ğurbet dile endüh-ı küdretten gelür
- 68a 3 Pāk-tab' āniñ füzün eyler cilāsın cevr-i çarğ
Şem' e vech-i rüşenālık tîğ-i miñnetden gelür

- 4 Hāke yüz vermek ğubār-ālūd eder āyīnei
Pāk-ṭab‘ a ğam ḥilāf-ı cinse rağbetden gelür
- 5 Miḥnet-i dānālara gerdün-ı süflā-perveriñ
Zümre-i nā-dāna hep ibrāz-ı ğayretten gelür
- 6 Dīv-i ḥaşma verme yol olsañ Süleymān-ı zamān
Selb-i mühr-i rāḥatıñ te’ḥīr-i fırsatdan gelür
- 7 Bunca āteşlik cefā-keşlik Lüzümī ṭab‘ ıma
Āsitān-ı meclis-i dildāra firḫatden gelür

43

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Sāķī ayağı bezme yetür sīne ğamlıdır
Derd-i firāķ ol şanemiñ āh remlidir
- 2 Dökme ayağa cür‘ a gibi i‘ tibār-ı mey
Raḥm-ı şarāb-ı eşkime dü dāide nemlidir
- 3 Ey dil ilişme ḥande-i nāzına aldanup
Ḥün-rīz tīğ-i ğamzeleri pek sitemlidir
- 4 Muṭrıb derün-ı ney gibi iñletme tāzeden
Eski nevā-yı ḥasret ile dil nağamlıdır
- 5 Devr-i zeheble sürḫ-seriñ çıķdı cengāri
Şūfī mekrle ma‘den-i aşlıñ baķamlıdır
- 6 Yetmez Lüzümī işrine her çend şā‘ irān
Ḥāmem fezā-yı nazmda bir ṭay ḳalemlidir

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 68b 1 Dehr-i 'ömrüm ħarmanın ħarrās-ı ğam ölçer döker
Mezra' -ı āmāl-peymāyı elem ölçer döker
- 2 Deşt-i hicrān içre durmaz nehr-i cārī gözlerim
Döndü dolāba iki 'aynımla nem ölçer döker
- 3 Bezm-i 'ayş [u] nūşda sākī şürāhī üstüne
Sāġar-ı zerrīn [ü] cām[ı] dem-be-dem ölçer döker
- 4 Derc edüp maĥsül-i zevk-i 'ālem[i] gendüm gibi
Dest-i ğamla şahne-i devr sitem ölçer döker
- 5 Şişe-i kalbim emīn olmaz Lüzümī ğuşşadan
Çarġ her sā'at-be-sā'at reml-i hemm ölçer döker

Mef' ūlü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

- 1 Gülzār-ı ħüsn[i] ol şanemiñ nev-baġārlıdır
Ġisūsı çīn sünbül-i ter gül-'izārlıdır
- 2 Serv[i] hevā-yı kıddine āşüfte bāġda
Nergis nigāh-ı dīdesine intizārlıdır
- 3 Şordum nevāl-i la'l verür zevk-i ergüvān
Şandım zülāl meşreb ile Kıāndehārlıdır

- 4 Ruhsār meşķ-i ‘ aşķ eder ‘ uşşāk resmini
Levh-i vefāda hūsn-i haṭ şekker-bārlıdır²⁷
- 5 Diller girift halka-i mengūş-ı gūşına
Cānlar fütāde zūlf-i hevāsıyla hārlıdır
- 6 Sīm-āb-ı şūh-ı gerden[i] seyrinde dādelər
Şāfī şarāb-ı eşķ doker Ağpınarlıdır
- 7 Şehr-i rūsūm-ı şīvede rüyında dest-māl
Zībende nāz-ı şan‘ at ile sīm-kenārlıdır
- 69a 8 Kuzāt-ı ‘ aşķ eyledi i‘ lām-ı midḥatin
İmzā-yı hūsn-i hūccet ile iştiḥārlıdır
- 9 Olma Lüzūmī ḥānde-i nāzına dil-firīb
Çeşminde tiğ-i ğānzeleri āb-dārlıdır

46

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bahār oldu efendim ‘ azm-ı bāğ [u] gūlsitān etmez
Şalınmaz serv tek yanınca dil murğ[ı] fiğān etmez
- 2 Süzüp āşūb çeşmin bir tīr-endāz etdi ‘ uşşāķa
Sitem kaşd etdi ammā bu vefāyı mihrībān etmez
- 3 Çerāğ-ı pertev-i hūsnūñle yandır bezm-i rindānı
Efendim mihr-i ‘ ālem-tāb olan nūrın nihān etmez

²⁷ G 45/4b: Vezin bozuktur.

- 4 Lebiñden büse va‘ d etdiñ şafā baḡş eyleyüp cānā
Kerem kıł şāhlar va‘ dinde ḡulf-ı dāstān etmez
- 5 Bize luḡf eylemez yāriñ Lüzümī meyli aḡyāra
Nedir cürmüm bu ḡam kim ol melek-simā beyān etmez

47

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Çekenler dāḡ-ı hicrān ḡadeng-i yāra incinmez
Devā erdikçe derdinden dil-i bīmāra incinmez
- 2 Olur ma‘ şūḡ ḡāfil ‘ aşıḡıñ serd-i niyāzından
Ne ḡalb[i] saḡt olur kim āh-ı āteş-bāra incinmez
- 3 Yanar ḡāl ehl[i] sūz-ı ḡamla yanmaz derdın aḡyāra
Şalar cānān iḡün pervāne cānın nāra incinmez
- 69b 4 Gelür rüsvālıḡından yoḡsa dād-ı bülbulüñ ḡülden
Ḥaḡıḡat mübtelā-yı ‘ aşḡ olan hiç ḡāra incinmez
- 5 Göñül geḡmez Lüzümī cevr ile Yūsuf-cemālinden
Dutan elbet muḡabbet dāmen[in] āzāra incinmez

48

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Devr-i ḡüldür açıl ey ḡül-ḡonce-i ḡülzār-ı nāz
Ḥalmasun dem-beste dil bülbul gibi ehl-i niyāz
- 2 ‘ Ālem-i ‘ aşḡıñda taşvır-i ḡayālīñ yazmadan
Baldu özge āşınālardan derūnum imtiyāz

- 3 Nice terk-i ‘ayş edüp dutsam haķıķat dāmenin
Āh o āhū gözleriñ ārām vermez bī-mecāz
- 4 Remz ile işmām eder şorsañ dimāğın bādeniñ
Sırrın ifşā-yı leb-i ağıyāra vermez ehl-i rāz
- 5 El-ħazer aldanma dehriñ şuret-i zībāsına
İhtirāz et bī-vefālardan Lüzūmī ihtirāz

49

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Dem urunca dāğ-ı hicrinden dil-i ħūn-ħārımız
Ney gibi dem-süz olur feryād-ı āteş-bārımız
- 2 Gāhī şem‘ iz ħūblar bezminde gāh pervāneyiz
Rište-i cān ile yanmışdır ki sönmez nārımız
- 3 Terk-i zevķ-i ‘aşķ edüp şıdķ-ı şafādan dönmeziz
Zāhidā devr-i elestden böyledir iķrārımız
- 4 Naķd-i eşkim şu gibi bezl-i vişāl etdim yine
Ol melek-simā ile el vermedi bāzārımız
- 70a 5 Ney gibi firķatde hem-dem bize ancaķ nāledir²⁸
Dem-be-dem bī-hūde şanmañ bunca āh [u] zārımız
- 6 Vermeziz zevķ-i ķanā‘ at kūşesin dünyālara
Ķāf-ı dilde şubķ-dem ‘anķālanur cerrarımız

²⁸ Metinde “firķat” yanlışlıkla iki kere yazılmıştır.

- 7 Ey Lüzümü ' aşk fenninden alup ders-i vefā
Metn-i hüsn-i yārdır her şubḥ-dem ezkārımız

50

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Çeken bir cām dest-i sākīden kim bī-nevā kıalmaz
Dutan bir pāk dāmen dehrde bī-āşinā kıalmaz
- 2 Ḥadeng-endāz-ı āhımdan ḥazer kııl çok da cevır etme
Geçer saķf-ı semādan yerde āh-ı mübtelā kıalmaz
- 3 Bilür kıadrini bir gün ' andelibiñ bāġbān ammā
Geçer gülden o revnaķ ṭab' -ı bülbülde hevā kıalmaz
- 4 Ğarāz ḥ^vān-ı vişāl-i yāre nā' il olmadır yoķsa
Naşibe ermedik bezm-i cihānda bir gedā kıalmaz
- 5 Olur bir gün Lüzümü tāc-ı ser beyne'l-ma' ārifde
Yed-i cāhilde dā'im dürr-i nazmım bī-bahā kıalmaz

51

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Cemāliñ ' arz kııl seyr eylesün ey dil-rübā her-kes
Necil-i mihr görsünler olup ' ibret-nümā her-kes
- 2 Şalın şāh-ı levendim nāz ile bāzār-ı hüsn içre
Nedir görsün perī-şüretde bir şūḥ-ı edā her-kes
- 70b 3 Gül-i ruḥşāra kıarşu ṭañ mı ' āşık olsa dem-beste
Degildir rāz-ı ' aşķa bülbülāsā āşinā her-kes

- 4 Bilürken hayr [u] şerri kısmet-i devr-i *kasemnādan*²⁹
Niçün erbāb-ı ʿaşq daħl eder etmez hayā her-kes
- 5 Lüzümī genc-i ğamda vālih olmuş cām-ı firķatle
Dem-i ʿişrettedir cānān ile eyler şafā her-kes

52

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

- 1 Merāyā-yı sipihriñ devr-i nā-fercām[1] çok sürmez
Olur āreste-nāsūr gönüller kām[1] çok sürmez
- 2 Sebū-yı feyzine mağrūr olan bed-mest nā-dāniñ
Şarāb-ı ğamla telh-āmiz olur ter cām[1] çok sürmez
- 3 ʿAzāzil tek cihānda ğor baķan zāt-ı şerīfāna
Olur şāyeste-i laʿnet revā endām[1] çok sürmez
- 4 Ne deñlü ehl-i ʿaşkıñ ʿahd-i meyde üstüvār olsa
Anı medhūş eder bir dil-beriñ ibrām[1] çok sürmez
- 5 Sitemle ağladıñ ʿuşşāķın olsa gül gibi ğurrem
Şolar ğār-ı nedāmetle ruĥ-ı gül-fām[1] çok sürmez
- 6 Kemānāsā kıran tezvīr dāmın rāst-ṭabʿāna
Geçirür gerden-i küstāĥına ol dām[1] çok sürmez
- 7 Lüzümī pençe-i ğayretde kıalmaz defter-i nazmım
Olur ārāyiş-i bezm-i kerem encām[1] çok sürmez

²⁹ *Ķasemnā*: Taksim ettik, bölüştürdük manasında olan bu kelimeyle Zuhruf Suresi 32. ayete atıfta bulunulmuş, hayır ve şerrin ezelden taksim edildiği vurgulanmıştır. Zuhruf Suresinin 32. ayetinin anlamı: Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik ve onlardan kimini ötekine derecelerle üstün kıldık ki, biri diğerine iş gördürebilsin. Rabbinin rahmeti onların toplayıp yığdıklarından daha hayırlıdır. Said ALPSOY, Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, s. 528

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ehl-i 'aşka cām-ı la' liñ gonce-i ra' nā imiş
Mübtelā-yı bāğ-ı hüsnüñ bülbül-i gūyā imiş
- 71a 2 Nāzenin nāzik beden nev-sāle-i serv [ü] semen
Çeşm-i şehlā zülf-i 'anber sālīb-i şahbā imiş
- 3 Bezm-i 'aşk-ı 'ārifāniñ şem' -i ümmidin yağan
Bir melek-simā cihān-ārā ruḥ-ı bedrā imiş
- 4 Ketm olur mu hiç ṭabīb-i rüzgāriñ himmeti
Çāre-sāz-ı merhem-i hicrānda yektā imiş
- 5 Ey Lüzūmī Ka' be-i maḫşūda sa' y et lā-cerem
Kūy-ı dil-ber 'āşıkāna maḫşad-ı aḫşā imiş

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Tecelligāh-ı kudret saña hüsn-i meh-liḳā vermiş
Meger Feyyāz-ı kısmet baña 'aşk-ı dil-küşā vermiş
- 2 Teniñ gülden muşavver eylemiş naḳḳāş taşviriñ
O meh-rūya 'anāşırdan mürekkeb bir cilā vermiş
- 3 Dökenler naḳd-i eşkin çārsū-yı vaşl-ı dil-berde
Güherler bezl edüp kālā-yı hüsne kim bahā vermiş
- 4 Ḥaṭādır naḥl ḳaddiñ nev-nihāl-i serve beñzetmek
Aña bir sāde şüret Ḥaḳ saña dürlü edā vermiş

- 5 Lüzūmī şafha-i sīneñde etmiş bir ğazel inşā
Yedine ehl-i ‘aşkıñ şanki mir’āt-ı şafā vermiş

55

Mef’ülū Mefā’ilū Mefā’ilū Fe’ülün

- 1 Şehnāz-ı nevā şīve-i güftārīña maḥşūş
Ma’cūn-ı şadā la’l-i şeker-bārīña maḥşūş
- 71b 2 Taklīd edemez bāğda bir serv ḥurāmīñ
Nāzende-edā kāmēt-i dildārīña maḥşūş
- 3 Bir bülbül-i şūrīde ki bu ḥāme-i ṭab’ım
Ol bāğçe-i gülşen-i ruḥsārīña maḥşūş
- 4 Farq eyleyemez ‘ālem[i] ḥayrān nigāhīñ
Maḥmūr-ı şafā dīde-i bīmārīña maḥşūş
- 5 Pervāne-şıfat devr-i cemālīñde Lüzūmī
Bir ‘āşık-ı üftāde ki dīdārīña maḥşūş

56

Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün

- 1 Bunca kıldım ārzū geçmez leb-i cānāna ‘arz
Etmedim bir kerre bu dil derdini dermāna ‘arz
- 2 Gördü ḥālī şāh-ı ḥüsnüñ şafha-i ruḥsārda
Kılmadan bī-çāre ḥālin ḡonce-i ḥandāna ‘arz
- 3 Kan edüp bildirmediñ şāhım nedir cürmüm baña
Yā niçün kıldıñ o zālīm ḡonce-i fettāna ‘arz

- 4 ‘Aşk zevkinden dil-i pervâne āgāh olmadı
Cism-i zārın etmeyince āteş-i sūzāna ‘arz
- 5 Şu gibi eşkin revān etmiş Lüzūmī dīdeden
Ġālibā kılmış yine hāk-i der-i sultāna ‘arz

57

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 72a 1 Aldı istiğnā yüzünden çehre-i cānān[1] haṭ
Bir şeb-i tārīke döndürdü ruḥ-ı raḥşānı haṭ
- 2 Gördü ḥālī şāh-ı ḥüsnüñ şafḥa-i ruḥsārda
Çekdi tuğrālar yırttı sū-be-sū fermān-ı haṭ
- 3 Nüşḥa-i mihr [ü] vefāda ḥāme-i eşcār ile
Riḳ‘ a [vü] ṭa‘ līḳ nesh etmiş açup dīvānī haṭ
- 4 Her taraftan ṭurre-i Hindü’larıñ baş egmede
Aldı gūyā kişver-i ḥüsnüñ Ḥabeş sultān[1] haṭ
- 5 Bāde-i gül-gūna sākī ğayr minnet kalmadı
Şimdi ḥār-ı guşşadan üftādeler ḥayrān-ı haṭ
- 6 Ḥāl fülful sünbül-i ter zülf-i ‘anber gūn-ā-gūn
Ṭabla-i ‘attāra döndürmüş yüzüñ devrān-ı haṭ
- 7 Ey Lüzūmī zevk-i vaşlıñ rāygān etmiş o şūḥ
N’ola izḥār-ı niyāz etsem vefādır şān-ı haṭ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Tır-i hicriñ sīnem üzre açdı bir sūzende dāğ
Oldu gönlüm yanmadan şem' -i ruħuñ rüşen çerāğ
- 2 Düşmüşüz bir hāl ile gird-āb-ı baħr-ı ' aşka kim
Zevrağ-ı şahbādan el vermez bize bir dem ferāğ
- 3 Pāy-māl-i ğuşsa-i devr olmadan erbāb-ı dil
Kesme sākī bir qadem bezm-i muħabbetden ayağ
- 4 Sen qadı serv semen-i ra' nāya öykünmüş deyü
Lerze-i tevbīh alur her dem şabādan serv-i bāğ
- 72b 5 Dāda gelmiş ' arz-ı hāl eyler Lüzümī mübtelā
Ben qulum sen şahsıñ vaqt-i mürüvveddir bu çāğ
- 6 Devr-i hālinden Lüzümī ğam yeme ' ālem bu yā
Ğonceniñ bülbül çeker ğarın sürer zevki[ni] zāğ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey fūrūğ-ı ' arızıñ ğurşīde olmuşdur muzāf
Māh-ı nev şekl-i hilālīndir teniñ billür-ı şāf
- 2 Eylemez cānā seniñ refitāriña nisbet qabül
Öykünüp ğülşende serv urmasın bī-hüde lāf

- 3 Cennet-i kıy-yı vişālinden beni men‘ eyleme
 Āh firākıñ dü ruğundan *neccinā mimma neḥāf*³⁰
- 4 Hicr ile gönlüm yakup şāhım yine cevr eyleme
 Ḥān-mān-efrüz olur teklif-i şāhiden mu‘ āf
- 5 Sür raķīb-i rü-siyeh nā-dān[1] bezmiñden şehā
 Kılmasun kāfir ḥarīm-i Ka‘be-i ḥüsnüñ tavāf
- 6 Şübhesiz ğilmān-ı cennetden işāretdir baña
 ‘Ālem-i rü’yāda olsam ben seniñle sine sāf
- 7 Ey Lüzümī ‘ālem-i behcetde sulṭānım gibi
 Bir nazīri var diyen ḥāşā ki bühtāndır ḥilāf

60

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 73a 1 Şafḥa-i gülden alur her şubḥ-dem bülbül sebaķ
 Görmemiş bī-çāre kānūn-ı vefādan bir varaķ
- 2 Ṭal‘ atin gördüm şeb-i vuşlatda şubḥ bilmedim
 Fāriğ oldum ki cemāl-i yārdan etmiş şafaķ
- 3 Kıldı şūfi lāleden da‘vā-yı ‘aşķ[ın] i‘tirāf
 Şāhid-i der-kār ile izḥār olur elbet de ḥaķ
- 4 Kaşlarıñ vaşfin yazarken doķunup müjgāniña
 Oldu ḥāmem şerḥa-i tır-i ḥayāliñden dü şaķ

³⁰ “Bizi korktuklarımızdan kurtar.” manasında dua.

- 5 Cām-ı vaşlıñdan Lüzümî zār [u] nevmîd eyleme
Bār[i] kesdiñ ğonce-leb bezm-i muħabbetden ayak

61

Mef^ˆülü Mefā^ˆilü Mefā^ˆilü Fe^ˆülün

- 1 Bařmaz eşer-i mihrine ħurřîd hilâliñ
Her ayda ğören bir kere ebrü-yı cemâliñ
- 2 Bir būs-ı lebiñ biñ dem-i řahbāya deĝiřmem
Dutmam mey ile ħürmetini řand-i zülâliñ
- 3 Bir şem^ˆ-i ruĥuñ bezmine pervâne mi olduñ
Ey murĝ-ı ğönül âteşe düşmüş per ü bâliñ
- 4 Ğörmek seni düşvâr ise zâhirde efendim
Bir laĥza ğönülden mi çıkar şekl-i ħayâliñ
- 5 řahbā-yı dem-i ħâl-i diĝer-ĝüne ne ħâcet
Mest etdi beni tũĝî-i şeker-rîz maķâlîñ
- 6 Ta^ˆn etmeñ ile zevķden ^ˆařķ ehl[i] geçer mi
Deĝsün bařıña řũfî seniñ seng-i melâliñ
- 73b 7 İcinme Lüzümî sitem-i ehl-i riyâdan
Hem-cins bilür şadrini erbâb-ı kemâliñ

62

Mefā^ˆilün Mefā^ˆilün Mefā^ˆilün Mefā^ˆilün

- 1 şafâ ĝeldiñ şabâ ^ˆuřřâķa cânāndan ħaber verdiñ
Dil-i bîmâr-ı ^ˆařķa merhem-i cāndan ħaber verdiñ

- 2 Dil-i dem-bestemi açdıñ gül ruḥṣār yādından
Dimāğ-ı bülbüle bû-yı gülistāndan ḥaber verdiñ
- 3 Dem urduñ ḥāk-i kūy-ı dil-rübālardan sa‘ ādetle
Mükaḥḥal tūtiyā-yı çeşm-i giryāndan ḥaber verdiñ
- 4 Ṭabībā şerḥ-i la‘ l-i yār vaşfin cāna luḫf etdiñ
Derūnum raḥmına eczā-yı dermāndan ḥaber verdin
- 5 Lüzūmī himmet-i merd-i süḥandān ile ‘ālemde
Ġazel telmīḥ edüp āşār-ı ‘irfāndan ḥaber verdiñ

63

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Bend olup murğ-ı gönül zülfüne şırīn deheniñ
Çıkdı dilden heves-i sünbül [ü] gül yāsemeniñ
- 2 Dūzaḥ-ı miḥnet olur ‘aynıma ‘ālem sensiz
Eglenür yoḫsa gözüm nūrı ḥayālīñle seniñ
- 3 Düşeli ‘aşkıña senden göremem mihr [ü] vefā
Ne perisiñ ki görünmez eşeri sīm teniñ
- 4 Ben nice göñlümü ḥıfz eyleyem ey kaşları ya
Aldı dünyāyı bu efsūn ile çeşm-i fiteniñ
- 5 Cism-i zārım nice ġayret oduna yanmaya kim
Göz görüp yetmez elim vaşlına serv [ü] semeniñ
- 74a 6 Ḥālīmī ‘arza göz açdırmadı bir demde baña
Tīr-i efsūn ile ol ġamze-i ḥāṭır-şikenīñ

7 Nice dem ursa Lüzümü o perî hüsnünden
Bergüzâr olmadadır bezmine ehl-i sühanîñ

64

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1 'Aqlım aldıñ 'âkıbet zülfüñle hayrân eylediñ
Göñlüm aldıñ sonra ahvâlim perişân eylediñ

2 Kanlı kanlı yâreler açdıñ dil-i pür-ğūnuma
Neşter-i ğamzeñle sīnem dāğ-ı rīzân eylediñ

3 Bağmadıñ ahvâlime zâlim terahhūm etmediñ
Ben niyâz etdikçe sen cevr-i firāvân eylediñ

4 Ben kıl oldum nice yıllar âsitânıñ yaşıdanup
Câm-ı vaşlıñ sen yine ağıyâra ihsân eylediñ

5 Ey Lüzümü nâle-i feryadıña yoğ i' tibâr
Zâr [u] zâr kendüziñ bî-hūde giryân eylediñ

65

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1 Gel ey peyk-i vefâ semt-i şafâdan cāna hoş geldiñ
Haber ver yâr ilinden meclis-i yârâna hoş geldiñ

2 Getürdiñ kühl-i çeşmâsâ ğubâr-ı hâk-i kuyıñdan
Çekildiñ tütüyâveş dīde-i giryâna hoş geldiñ

3 Cemâl-i mihrin izhâr ile açdıñ zulmet-i ğamdan
Göñül şem' in yakup bu sīne-i sūzâna hoş geldiñ

- 4 Cihānı dutmuş iken ıztırab[1] āh-ı ‘ uşşāķıñ
Neşāţ-endāz [u] baĥş-ı zevķ edüp devrāna ĥoş geldiñ
- 74b 5 Peyām-ı nār-ı sīnemden açıldıñ ġonceveş nāme
Lüzūmī zāre luţf etdiñ dil-i nālāna ĥoş geldiñ

66

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ey ķamer nūr-ı ziyālardan mısıñ bilmem nesiñ
Māh [u] ĥurşīd-liķālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 2 Gül müsün bülbül müsün tūţī misin bilmem nesiñ
Nāzenīn-i şūĥ-edālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 3 Dāma düşmeñ yerlere ķonmañ seni görmek muĥāl
Sevdiğim murġ-ı hümālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 4 Pertev-i ruĥsārīña pervāne ķıldıñ ‘ ālemi
Şem‘ -i bezm-i dil-rübālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 5 Gözleriñ mey tek kızarmış ĥām-ı ĥ^vāb-ı şīveden
Mest-i maĥmūr-ı şafālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 6 Göñlümü ĥayret seni gördükçe eyler bī-mecāl
Bir peri şūret-nümālardan mısıñ bilmem nesiñ
- 7 Naġme-i tab‘ ĩñ Lüzūmī eyledi ĥayrān beni
Bülbül-i şīrīn-nevālardan mısıñ bilmem nesiñ

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Böyle nev-şūḥde ferzendi mi olur anneleriñ
Böyle maḥbūb mı olur meclis[i] rindāneleriñ
- 2 Böyle hem cāzibe-i çehre-i ḥübān mı olur
Ḥāh nā-ḥāh sebeb-i ' aqlına dīvāneleriñ
- 3 Ben nice tākāt [u] tāb eyleyeyim zülfüne kim
Nice çāk etdi lebin cevri ile gör şāneleriñ
- 75a 4 Şem' tek pertev-endāz-ı vişāl olmağ için
Per olur yanmağa āşüftesi pervāneleriñ
- 5 Ey Lüzūmī kimi görsem oda ben gibi yanar
' Aşk [u] şevkinden olur āteş[i] mestāneleriñ

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Ğam-ı ' aşkıñla sīnem menzil-i ḥayret-me'āb etdiñ
Yeter cānım yaqūp hicr oduna bağrım kebāb etdiñ
- 2 Sirişkim ḥasret-i āl-i ruḥuñdan kıana döndürdüñ
Mey-i gül-gūnumu ḥūn-ābe-i eşkim şarāb etdiñ
- 3 Sitem-i nārila yaqdıñ bāda verdiñ göñlün ' uşşākıñ
Ḥazer kıl āh odundan ' ālemi ey büt ḥarāb etdiñ
- 4 Eliñden çekdigim bir bir dilersem rüz-ı maḥşerde
Ne dersiñ kanlı zālīm baña bunca pür ' itāb etdiñ

- 5 Yağar şevk âteşine ‘ âlem[i] bir demde ruhsârîñ
Niçün hürşîd-rûyîñdan şehâ ref‘ -i niķâb etdiñ
- 6 Lüzümî mâ-cerâ-yı fenn-i ‘ aşkıñ şerhin etmekden
Dü satır metn-i ruhsârını yâriñ bir kitâb etdiñ

69

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Artırur günden güne hüsniñ bu istiğnâ seniñ
Mihr-i ‘ âlemdir cemâliñ ey melek-sîmâ seniñ
- 2 Āteşin endâm ile bir gün bakarsañ ‘ âlemi
Ṭal‘ atîñ hürşîde döndürmüş ruḥ-ı zîbâ seniñ
- 3 Bir tîr-endâz-ı cefâdır cânıma işler geçer
Mû-be mû kaçîñ gözüñ kiprikleriñ cânâ seniñ
- 75b 4 Kimde var reftârîña ṭâkat be-hey âteş-ḥırâm
Ben degil üftâde-i ‘ aşkıñ bütün dünyâ seniñ
- 5 Gizli gizli bu nevâzişler baķışlar şîveler
Nâzenînim ġâlibâ vaşlıñ baña îmâ seniñ
- 6 Hoş-nevâ-yı vaşl-ı pâkiñden Lüzümî şubh-dem
ġülşen-i hüsniñde olmuş bülbül-i ġüyâ seniñ

70

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

- 1 Geldi ḥatt[1] n’ola aġlarsam ruḥ-ı cânâneniñ
Ḥâr-ı güldendir fiġânı bülbül-i mestâneniñ

- 2 Bir tecellî şevkdir zâtında hayret ‘ aşıkıñ
Şem‘ şanmañ cism-i zârın yandıran pervāneniñ
- 3 Mübtelā-yı zülfüñ oldum kayd-ı ‘ âlemden geçüp
Şormadıñ aḥvālını bir gün dil-i dīvāneniñ
- 4 Çok da gülmez gonceveş üftādesin ḳan ağladan
Āh-ı bülbül şolduran bergin gül-i ḥandāneniñ
- 5 ‘ Aşḳ derdin farḳ edüp ‘ uşşāḳ ḳadriñ bilmediñ
Dāḡ-ı hicrin çekmeden bir āfet-i devrāneniñ
- 6 Ḳayd- ı zülf-i āşinā çekmek ne düşvār olduğun
Farḳ eder ḥāl ehli şad-çāk dilinden şāneniñ
- 7 Ey Lüzümî bir saç[1] Leylā ḥayālinden yine
Ḳays-ı bî-pervāsı olduḡ ‘ âlem-i efsāneniñ

71

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Şanmañız aḡyārdan āşüfte ḥālî gön̄lümüñ
Cevr-i bî-rahm āşinādandır melālî gön̄lümüñ
- 76a 2 Ārzū muḥarriḳ ḥayāl-i dil-rübālardan yine
Āteş-i sūzāna cezb olmuş me’ālî gön̄lümüñ
- 3 Va‘ d-i ḥulf-āmiz ile yandırma ey māh sīnemi
Pertev-endāz eyle maḡv olsun melālî gön̄lümüñ
- 4 Perçemiñle nev-hilālîñ bā‘ iş-i icmālîne
Rüz [u] şeb geçsün mi böyle māh [u] sāl[1] gön̄lümüñ

- 5 Küfr-i zülfünden mi dem urmuş Lüzümî bilmezem
Öyle bir sevdāya bend olmuş hayālî gönülümüñ

72

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Derdiñle dile dāğ-ı nihān olsa ğam degil
‘Aşkıñ hayāl-i mūnis-i cān olsa ğam degil
- 2 Hayret-fezā-yı la‘l-i lebiñ intizār ile
Dil-ḥastegāniñ dādesi ḳan olsa ğam degil
- 3 Dil-ber vefāda hem-dem ola mübtelāsına
‘Ālem raḳīb-i fitne-keşān olsa ğam deĝil
- 4 Bir nev-resīde gül sevenin‘ andelībveş
Āḥir bahār-ı zevḳ[i] ḥazān olsa ğam deĝil
- 5 Düşdüñ Lüzümî bir saç[1] Leylā’niñ ‘aşkına
Gönülüm bu demde Ḳays-ı zamān olsa ğam deĝil

73

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Mest iken şahbā-yı hayretten ḥarāb olduñ gönül
Āteş-i hicrāna mı yandıñ kebāb olduñ gönül
- 2 Ğālibā semt-i vefādan esdi bir bād-ı feraḥ
Bār-ı ğamdan pīre dönmüşken şebāb olduñ gönül
- 76b 3 Ḳaldı dil-süz-ı hayāl-i la‘l-i dil-ber sīnede
Āteşin sāğar gibi hayret-me‘āb olduñ gönül

- 4 Ben gibi bir meh-likādan sen de mi mehcürsuñ
Pür-hayāl-i şevk ile bir mäh-tāb olduñ gönül
- 5 Şerh-i hālin yād kılmakdan Lüzümī ‘ aşıkıñ
Kilk-i eş‘ arım gibi pür-ıztırāb olduñ gönül

74

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ehl-i ‘ aşk ol cām-ı mey nüş et fenādan bī-ğam ol
Kābil-i idrāk iseñ ‘ ālemde rind-i sersem ol
- 2 Kıl temāşā ol perīveşler cemālin şubh-dem
Pertev-i āyīne-i şun‘ -ı Hudā’ya mahrem ol
- 3 Gelmesün kılca ta‘ alluğ kayd-ı ‘ ālemden saña
Hüb-rūlardan esīr-i kākül-i ham-be-ğam ol
- 4 Cāma şarf et himmetiñ şāf et dil-i āyīneveş
Cem gibi gerd-i havādişden zamīr-i hurrem ol
- 5 Çekmeden her dūna bir minnet denī dūnyā için
‘ Ālem içre Kāf-ı istiğnā gözet ‘ Ankā-dem ol
- 6 Ey Lüzümī söyle mey tek rāz-ı dil erbābinā
Her-kese izhār-ı hāl etmek haṭadır epsem ol

75

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Severim şol güzeli şūh ola endām güzel
Bile nāz etmege ‘ uşşākına hengām güzel

- 2 Maḥfi maḥfi ‘ ayş [u] nüş eylemege mā’ il ola
Gündüz olmaz ise gele yanıña aḥşam güzel
- 77a 3 Gehī la‘ lin şuna peymāneye ḳābil gehī cām
Ola mestāne-edā nergis-i bādām güzel
- 4 ‘Ahdine şābit ola ḳavline iḳdām ederek
Vaşlına nā’ il ola ‘ aşık-ı ḥod-gām güzel
- 5 Ey Lüzümī dem-i vuşlatda cefā çekmeye dil
Kendi luḥfundan ola ‘ aşıḳa ibrām güzel

76

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Dökme mihr-i ‘ arız üzre kākül-i ḥam-be-ḥamiñ
Şalma ḳayd-ı ıztırāba āfitābın ‘ ālemiñ
- 2 Ḳoyma mülk-i göñlümü āşüb çeşmüñ re`yine
Fitne ehlinden gelür şāhım ḥārabı ‘ ālemiñ
- 3 İki tuḒla var ise olduñ müşir-i mülk-i ‘ aşḳ
Yeridir zencir ile çengāl-i zülf-i perçemiñ
- 4 Şorma hiç rāz-ı şafā-yı la‘ lin ey būseden
Añladık ‘ ālem-nümā keyfiyyetin cām-ı Cem’ iñ
- 5 Epsem olmaz ḥāḫırıñ ney tek Lüzümī nāleden
Ol leb-i şiriniñ oldukça hevāsı hem-demiñ

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dilde verdim şubḥ-dem her ẓande yā Mevlā kerim ³¹
Dād eliñden ey sitemger dil-rübā Mevlā kerīm
- 2 Şaldıñ āteş ẓalbime çıqdı duḥānım göklere
Yandırur eflāk[1] āhım āşınā Mevlā kerīm
- 77b 3 Fırşat-ı nevbet yetüp turur gelür bir gün bize
Āsiyāb-ı gerdiş-i 'ālem bu yā Mevlā kerim
- 4 Dā'imā şalmaz naẓārdan ol perīveşler bizi
Açılur bir gün ola bāb-ı recā Mevlā kerīm
- 5 Aldıñ āhım ey perī cevriñle yıqdıñ göñlümü
Yerde ẓalmaz inkisār-ı mübtelā Mevlā kerīm
- 6 Bu ğamıñ elbet mükāfātın verür bir gün Ḥudā
Al tesellī 'usru yūsradan dilā Mevlā ẓerīm ³²
- 7 Çok da şekvālanma ḥālīñden Lüzümī epsem ol
Pür-cefāyı çekmeyen sürmez şafā Mevlā kerim

³¹ Gulamī'nin tahmis ettiği bu gazel ile Lüzümī'nin hayatı ile ilgili bilgilerin olduğu Adıyaman ve Besni'yi anlatan kitaplarda olan birkaç şiir, Lüzümī Divanı'nda bazı farklılıklarla yer almaktadır. Bu farklılıkların bu şiirlerin sözlü olarak dillerde dolaşmasından kaynaklanmış olması muhtemeldir.

³² 'Usru yūsra: Bu beyitte 'usru yūsra öbeği kullanılarak Kur'an-ı Kerim'de 94. sure olan İnşirāh Suresi'nin tamamına atıfta bulunulmuştur. Zira beyitte sıkıntılara mukabil Mevlā'ya sığınma öğüdü verilir. İnşirāh Suresi teselli olmak için önemli bir liman ve tahassüngâhtır. İnşirāh Suresi'nin anlamı: Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? / Yükünü senin üzerinden atmadık mı? / Senin şanını yüceltmedik mi? / Elbette zorluğun yanında kolaylık vardır. / Evet, her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. / Boş kaldın mı, hemen başka işe koyul. Said ALPSOY, Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, s. 646

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 'Āşıkım ṭab'ımca bir nāzik beden yoğ n'eyleyim
Bülbülüm bir gül' izār [u] yāsemen yoğ n'eyleyim
- 2 Bāğa girsem şāḥ-ı gül āteş görünür 'aynıma
Göñlüm egler kāmēt-i serv-i çemen yoğ n'eyleyim
- 3 Bezm-i 'işretten ayağım çekdiğim 'ayb eylemeñ
Meşrebimce sākī-yi şīrīn-dehen yoğ n'eyleyim
- 4 Biz ki maḥrūm-ı vişāl olduđ şabālardan yine
Yol kesildi kūy-ı dil-berden gelen yođ n'eyleyim
- 5 Ey Lüzümī dūr dökülse ḥāme-i 'irfāndan
Ḳābil-i ma' nā olan ehl-i sūḥan yođ n'eyleyim

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Dem mi var kim yāre ney tek ḳalb-i nālānım diyem
Āh edüp dāğ-ı firāḳ-ı cism-i sūzānım diyem
- 78a 2 Bezm-i ğamda rūz şeb feryād [u] āh [u] nāleden
Diñle cānım dinle yā ḥāl-i perīşānım diyem
- 3 'Āḳıbet ayaga şaldıñ yüzde 'ālī-ḳadr iken
Ṭurre-i zülfüñ gibi baḥt-ı hirāsānım diyem
- 4 Naḳd-i göz gevherlerin bir pūla zālīm dutmadıñ
Yoluña bezl etdiğim eşk-i firāvānım diyem

- 5   Çaldı muzmer sinede denmez ki her söz aşikâr
Ser-güzeşt-i hâlim hep râz-ı pinhânım diyem
- 6   Her kime cânım desem ‘ âlemde çekdim bir cefâ
‘ Ahdim olsun kimseye cânım ne cânânım diyem
- 7   Çatre-i eşkim döküp yazdım Lüzûmî ‘ arz-ı hâl
Yâre taqdim eyleyüp rahm eyle sultânım diyem

80

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1   O şûhuñ âfitâbâsâ levend-rûların sevdim
Vefâ-bahş-ı nigâh-ı dîde-i âhûların sevdim
- 2   Ol olur ‘ âkıbet mülk-i hüs[ü]nde cânâ tîr-endâz
O şâh-ı kişver-i hüsnuñ kemân-ebrûların sevdim
- 3   Hayâl-i ham-be-ham zülfüñle erdim mülket-i Çîn’e
Müselsel kâkülüñ tek müşg-i ‘ anber-bûların sevdim
- 4   Nigâh-bahş feyz-âver vefâ-âgâz dil-perver
Temâşâ-yı perîveşler kad-i dil-cûların sevdim
- 5   Lüzûmî mest-i lâ-ya‘ kıl füsûn-ı dehrden gâfil
Tarîk-i ehl-i ‘ aşkıñ dem-be-dem yâ hû’ların sevdim

81

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 78b 1   O perî hüsñ [ü] vefâ bezmine teşhîr edemem
Nice biñ âh ile bir göñlüne te’sîr edemem

- 2 Dilde bir sūziş-i gam var ki ruhuñ şevkinden
Söylesem lerze verür ‘āleme taqrīr edemem
- 3 N’ola dem-beste isem gonce-lebiñ şevkinden
Şerh-i hāl-i dil-i bülbül gibi teşhīr edemem
- 4 Hāme-i mū-yı hayālīñ ile biñ çāk etsem
Yine kiprikleriniñ vaşfını taḥrīr edemem
- 5 Ey Lüzūmī düşeli bir şanemiñ ‘aşkına dil
Şūretā hālimi bir vech ile tağyīr edemem

82

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dem-i firqatde āh [u] zārlarla eglenür gönülüm
Ġamıñdan bülbülāsā zārlarla eglenür gönülüm
- 2 Alup bū-yı şemīm-i bāğ-ı ruḥsārīñ şabālardan
Hevā-yı zülf-i ‘anber-bārlarla eglenür gönülüm
- 3 Naşīb olmazsa görmek gül cemālīñ nev-semen gülde
Nigāh-ı lāle-i gülzārlarla eglenür gönülüm
- 4 Perīveşler çeküp dāğ-ı firāqın kūşe-i gamda
Şemender-meşrebim ki nārlarla eglenür gönülüm
- 5 Lüzūmī tūḫī-yi zārım leb-i vaşfında cānānīñ
Nev-āmūz-ı şeker-güftārlarla eglenür gönülüm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Gülse güller açılır gül-berg-i ḥandānım benim
Söylese dürler şaçar la' l-i dür-efşānım benim
- 79a 2 Şāḥ-ı güller baş egüp eyler şanavber ser-fürü
Girse bāğa nāz ile serv-i ḥırāmānım benim
- 3 Şimdi memnūn-ı nigāh-ı iltifāt eyler yine
Böyle kalmaz ' aşıkā devletlü sulṭānım benim
- 4 Dāğ-ı hicriñden esirge sīnemi ey māh-rū
Dem-be-dem inletme ney tek ḳalb-i sūzānım benim
- 5 Ey Lüzūmī yār[i] bu endām ile seyr eyleyen
Lā-cerem ' ayb eylemez çāk-ı girībānım benim

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Faşl-ı ra' nādır bu devr-i dil-küşā demdir bu dem
Ġonceveş diller açan vaḳt-i şafā demdir bu dem
- 2 Şubḥ-dem bülbül kitābın destine almış henüz
Şafḥa-i gülden oḳur ders-i vefā demdir bu dem
- 3 Şu gibi her serv-ḳaddūñ yüz sürüp ayağına
Şaḥn-ı bāğ devreder rind-i şafā demdir bu dem
- 4 Mübtelā bir cām ile geçmiş serīr-i zevḳe hep
Neş'e-i Cem ' arz eder bāy [u] gedā demdir bu dem

- 5 Gül açılmış lāleler hayretde bülbül intizār
Reng-i rūyuñ arzūsundan şehā demdir bu dem
- 6 Rū-be-rū izhār eder nāz-ı niyāz ülfetde hep
Rind ile gülşende sāķī āşinā demdir bu dem
- 7 Cām-ı la^ç liñden naşīb ister Lüzūmī mübtelā
Kām alur dildārdan her bī-nevā demdir bu dem

85

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

- 79b 1 Hārāb-ı mest-i nāzım sāğar-ı şahbā nedir bilmem
Dil-i medhūş-ı ^ç aşķım sāķī-yi ra^ç nā nedir bilmem
- 2 Nigāh-ı remz-i çeşm-i dil-rübādan ğayr bir hālet
Bu cāna şīve-bağş-ı kāmēt-i bālā nedir bilmem
- 3 O çin-i müşg-i ^ç anber ğam-be-ğam āşüfte zülfüñden
Perişān halkā halkā serde bu sevdā nedir bilmem
- 4 Hāyāl-i la^ç l-i nābīñ olduğıçün mazhar dilde
Ferāmuş etdi göñlüm bāde-i ğamrā nedir bilmem
- 5 Lüzūmī hūblar ğayrānıyım bir bende-i ^ç aşķım
Göñül vermekde şūğ olsun denī a^ç lā nedir bilmem

86

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

- 1 Alaydım kām-ı vaşlıñ sūziş-i ğamla alışmazdım
Çeküp şahbā-yı hicriñ dāğ-ı miñnetle dutuşmazdım

- 2 Bileydim nāz-ı hicriñ bunca düşvār olduğun cānā
Bu deñlü mübtelālīk ‘ arz edüp cāndan sevişmezdim
- 3 Şebim Ƙadir’di rūzum ‘ ıyd iken bezm-i cemālīñden
Vişāl-i devletin dünyālara bir dem değışmezdim
- 4 Elime şem‘ tek mihr-i vişālīñ bir dağı girse
Kesilsem rişteveş tīg ile senden ayrı düşmezdim
- 5 Bu mehcūr-ı cefāya tırveş dūr olduğum bilsem
Kemān-ı ‘ aşkıña dil-ber olup cāndan ilişmezdim
- 6 Mürüvvet var şanurdım yoksa Ƙalb-i nāzenīnlerde
Cihānda bir perī-endām ile hergiz konuşmazdım
- 7 Lüzümī her ne gelse cāna minnet semt-i dil-berden
80a ƘaƘīƘat olsa ben de bunca şekvāya duruşmazdım

87

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Gül yüzüñ meyyāl-i Ƙab‘ -ı ‘ andelībimdir benim
Āh-ı Ƙasret nāle-i Ƙayret şekībimdir benim
- 2 Māh-rūlar cevrine ihsānına yā hū dedim
Her ne gelse rūz-ı Ƙısmetden naşībimdir benim
- 3 Luţf[1] var olsun dem-ā-dem sākī-i gül-çehreniñ
Zaħm-ı ‘ aşkı maħv eder ģazīƘ Ƙabībimdir benim

- 4 Çekmeñ tîr-i kemān ender ğama bā^ç iş yine
Her kemān-ebrū-yı dūna dil-firîbimdir benim
- 5 Ey Lüzümî devr-i kıy-yı nāzenînimden ^ç arz
Oldur ümmîdim ki bir gün der ħabîbimdir benim

88

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

- 1 Berāt-ı ħüsn ile me^ğmür-ı şāh-ı bende-i ^ç aşkım
Dil-i ^ç ālem-nümā āyîneveş ferħunde-i ^ç aşkım
- 2 Perîveşler ħayāl-i zülf-i ser-gerdāniyim ammā
^ç Aceb ħāl-i dige-gün ile bir efgende-i ^ç aşkım
- 3 Neşāt-ı feyz-i dehriñ kılca gelmez ^ç aynıma sensiz
Felekden kayd-ı bî-ħāşıl dilā nālende-i ^ç aşkım
- 4 Şabādan ğonce-lebler vaşf edince ^ç andelîbāne
Nevā-yı nağmeler icād eder ħānende-i ^ç aşkım
- 5 Lüzümî ħūblar ta^ç şîr-i vaşlın nice men^ç eyler
Berāt-ı ħüsn ile me^ğmür-ı şāh-ı bende-i ^ç aşkım

89

Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilātün Fā^ç ilün

- 80b 1 Rind-i ^ç aşkım mā^ğil-i cām-ı leb-i cānāneyim
Bülbülāsā ħār-ı ğamdan çeşm-i ħün-efşāneyim
- 2 Cānıma minnet dilerseñ cilvegāh-ı ħüsnüñe
Eyle bir himmet efendim ^ç āşık-ı bî-gāneyim

- 3 Dür isem ger rüz şeb bezm-i cemālînden şehā
Pertev-endāz ḥayālîñ şem‘ine pervāneyim
- 4 ‘Ārız üzre kākülünñ endîşe-i kaydında ben
Mîhr-i şubh[1] şāmdan fark eylemez dîvāneyim
- 5 Zülf-i dil-berden Lüzūmî gālibā esdi şabā
Şimdi bir ‘anber şemīm-efzā ile mestāneyim

90

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Düşdüm emel-i‘ aşkıñ cānān seni gördüm
Şabā-yı leb-i ‘āşıka dermān seni gördüm
- 2 Her şūḥda bir cezbe-i vicdān olur ammā
Bu ḥüsn ile bir āfet-i devrān seni gördüm
- 3 Kim ‘āşık-ı maḥzūnunu şād etmedi cānā
Bir mihnet[i] çok cevri firāvān seni gördüm
- 4 Her-kes dem-i vaşında o yāriñ güler oynar
Ey dil elem-i hicr ile giryān seni gördüm
- 5 Cevriñle şehā terk edemem ḥizmet-i ‘aşkıñ
Açdım gözümü göñlüme sulṭān seni gördüm
- 6 Dünyāda yeter ‘āşıka bu devlet-i didār
Rü‘yāda bu şeb ey şeh-i ḥübān seni gördüm
- 7 ‘Ālemde Lüzūmî dil-i üftāde çok ammā
81a Bu ‘aşk ile bir āteş-i sūzān seni gördüm

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey kad-i serv-i revānım sen benimsiñ ben seniñ
Nev-nihāl-i gül fidānım sen benimsiñ ben seniñ
- 2 Böyledir rüz-ı ezelden kavlimiz ikrārımız
Dönmeğ olmaz nev-civānım sen benimsiñ ben seniñ
- 3 Ol kaba bağışlarıñ bir gün kıyar bu cānıma
Kıyma gel kaşı kemānım sen benimsiñ ben seniñ
- 4 Ağladıp 'uşşāķını güldürme cānım ellere
Merhamet kıl mihribānım sen benimsiñ ben seniñ
- 5 Söyledikçe her sözüñ cānlar bağışlar 'aşıka
Tūti-i şirin zebānım sen benimsiñ ben seniñ
- 6 Göz doyup gönlüm uşanmaz sevmişim cāndan seni
Sinede rūh-ı revānım sen benimsiñ ben seniñ
- 7 'Arz-ı hāl etdim Lüzümü āh edüp cānāna ben
Dedi ğam çekme a cānım sen benimsiñ ben seniñ

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Kesmezem ey perī hurşid ruhuñdan nazarım
Geçse zülfüñ gibi sevdā ile şām [u] seherim
- 2 Teng-i ğamda koma açıl beni ey gonce-dehen
'Andelibāne füzün oldu bu hārī kederim

- 3 Çok da zulm ile ciger-süz edüben âh eleme
Şaşkın ey serv-i revanım dokunır bir eşerim
- 81b 4 Serv kıddim göricek pâyine yüz sürmek için
Nehr-i cārī gibi cüyende olur dīdelerim
- 5 Ey Lüzümī dilemem şadr-ı serīrin dehrīñ
Olsa bir bende kıadar yāriñ işiginde yerim

93

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ey şabā ger bi-güzerī ān kişver-i cānān-ı men³³
Şod perīşān-ħāl dil peygām bi-dih sulţān-ı men
- 2 Reft şobh-i vuşleteş āmed şebī ender fıraq
Der-ķucā bīnem İlāhī ān meh-i tābān-ı men
- 3 Ĥūn bi-rīzem dīde em germende hemķū ' andelīb
Tā be-key be'gşūde la' l-i ĝonce-i ĥandān-ı men
- 4 Şem' -rā pervāne-i āşufte ez-dīden bisuħt
Der-ħeyāl-ı ' ārizeş sūzed dil-i ĥeyrān-ı men
- 5 Dāmen-i cānān be-ārem ger Luzümī dest-rā
Bes vefā-rā ' arz dāred nāle [vü] efgān-ı men

---

³³ Şiirin Anlamı: 1) Ey sabā, eğer sevgilimin o ülkesinden geçersen, gönlün hâlinin perişan olduğu haberini benim sultanıma ilet. 2) Ona (sevgiliye) kavuşma sabahı gitti (de) içinde ayrılık gecesi geldi; İlâhî, parlak ayımı ben (artık) nerede göreyim? 3) Gülümseyen goncamın dudakları açılincaya dek, gözüm (kırık bir) testi yâhut bülbül misâli kan akıtsın . 4) Âşufte pervâne, mumu gördüğünde yandı, benim şaşkın gönlüm de onun (sevgilinin) yanağının hayâlinden yanar. 5) Lüzümî, eğer sevgilinin eteğini ele alabilirsem, inilti ve çılgılığım vefâyı (sevgiliye olan sadâkatimi) arz edecektir.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 ' Arz ederken derd-i ' aşkı rü-be-rü cānāna ben
Mest-i nāz idim uruldum ğamze-i fettāne ben
- 2 Bir bakışda cezb edüp idrākimi benim nigāh
İçmeden oldum şarāb-ı nāzile mestāne ben
- 3 Degme Kāf-ı ' aşka etmezken gönül ' Ankā-şifat
Olmuşam şimdi hayālim şem' ine pervāne ben
- 82a 4 Olmayınca serv-i nāzım sākī la' linden şarāb
Tevbeler başmam ayağı meclis-i rindāna ben
- 5 Yār gördüm şem' tek rāz-ı dil[i] izhār edüp
Hālimi ' arz eyledim meclisde yana yana ben
- 6 Rāz-ı müşkildir niyāzım kimseden olmaz meded
Yüz dutup elden şıgındım Hāzret-i Sübhān'a ben
- 7 Ey Lüzümī maḥzen-i lü 'lü-yi ṭab' imdan yine
Nükte-i ser-zīb çekdim nüşha-i ' irfāna ben

Me' ulü Me' ilü Me' ilü Fe' ulün

- 1 Şun sākī lebiñden mey [u] şahbā dura dursun
Hayrānıñ olam ğuşsa-i ferdā dura dursun
- 2 Sen hüsnüñü ' arz eyle yanam ben daḥı bir şeb
Pervāne ile şem' -i şeb-ārā dura dursun

- 3 Çok vaşf-ı mezāyā-yı dehānın süzüp ezme
Koy şīşe-i hātırda meyāsā dura dursun
- 4 Ver ṭab‘ a şafā zevk-i huzūruñ koma elden
Efsāne-i keyfīyyet-i dünyā dura dursun
- 5 Ey gonce-dehen gel varalım bāğa seniñle
Ben nāle kılam bülbül-i şeydā dura dursun
- 6 Taşriḥ-i vişāl ile degil ‘ ahde vefā kııl
Çeşmiñle olan bezmde imā dura dursun
- 7 Biz neşr edelim dehre Lüzümī dem-i ‘ aşkı
Efsāne-i Mecnūn ile Leylā dura dursun

96

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 82b 1 Açar gīsū-yı bahtım şāne-i āh-ı seher bir gün
Gider āyīne-i dilden gubār-ı pür-ḥaṭar bir gün
- 2 Bırakmam dāmen-i pīr-i muğānı lā-cerem elden
Ḥaḳīḳat sırrına maḥmūrını vāşıl eder bir gün
- 3 Dem-ā-dem gonce-i maḳşūdumuz dem-beste leb ḳalmaz
Emel bāğında sūz-ı āhımız güller açar bir gün
- 4 Fenā bezminde cām-ı feyze mağrūr olma sulṭānım
Şeh-i Cemşid olursañ ḳaşr [u] dīvānıñ bozar bir gün
- 5 Dil-i vīrānemi elbet Lüzümī dest-i himmetle
Ümidim ki kılar ābāde bir ‘ ālī nazar bir gün

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

- 1 Ey ruḥlar[1] gül naḥl-i fidān yandım eliñden
V'ey lebleri mül ḡonce-dehān yandım eliñden
- 2 Her şīveleri 'aql alıyor nāz ile ser-ḡoş
Ḥurşīd-reviş-i şūḡ-ı cihān yandım eliñden
- 3 Kākül gibi başıñda döner murḡ-ı ḡöñüller
Zülfüñ gibi daḡıtma aman yandım elinden
- 4 Mestāne-reviş şūḡ-edā ḡamzesi fettān
Kiprikleri oḡ ḡaşı kemān yandım eliñden
- 5 Ṭāḡat mi gelür cezbe-i ḡübāna Lüzümī
Keşf eyleyemem rāz-ı nihān yandım eliñden

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ders-i istiḡnā alup metn-i cemāl-i tāzeden
Çıḡdı sanmañ bu dil-i dīvānemi şīrāzeden
- 83a 2 'Āḡıbet şayd eylediñ ḡöñlüm ḡümā-yı zülfüñe
Murḡ-ı bī-pervā ḡalāş olmaz per-i şeh-bāzdan
- 3 Sāyeveş yanından ayrılmazdım ol meh-pāreniñ
Ḥālī bulsam n'ola bir şeb kūyını ḡammāzdan
- 4 Şūfī-i şūret-fürüşuñ pendini ḡuş etmeden
Ḥoş degil mi diñlemek çeng-i ney-i şeh-nāzdan

5 Hāk-i pā-yı yāre yüz sürdüm Lüzūmī lā-cerem
Sākin oldum tūtiyā-yı dīde-i dem-sāzdan

99

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1 Hayāl etdiñ dil-i ebrū hilālīñ mū hayālīñden
Geçerdiñ za' f ile bir mū deyü çarhıñ hilālīñden

2 Dilerse būs-ı la' liñ ' aşıkıñ sevdālıdır başı
Gelür hām-ı hayāl-i kākülün āşüfte hālinden

3 Benim her laḥza göñlüm yandırur gam sūz-ı firḫatle
Yanar ancak dil-i pervāne bir şem' iñ vişālinden

4 Şabā tek dehr bāğın devrden ma' zürdur göñlüm
Eser başımda bir serviñ hevāsı zülf [ü] hālinden

5 Felekden levḥ-i dilde eyle bir gün biñde bir doğmaz
Diler mihr-i vefā her gün göñül yāriñ cemālinden

6 Lüzūmī metn-i ḥüsnüñ şerḥ edince ziver-i ḫaṭla
Mümeyyizler hayāl-āmūz olur hep kıl [u] ḳālinden

100

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

1 Mehcūr olalı mihr-i cemālīñ nazarımdan
Zindān oluyor ' aynıma dünyā kederimden

83b 2 Şahbā-yı leb-i la' liñe mümkün mü tevaşşul
Şu yerine ḳan aḳsa eger dīdelerimden

- 3 Düşdüñ elem-i firķate vuşlatdan eşer yok
‘Arz eyle şabā yāre bu āh-ı kederimden
- 4 Şahrā-yı vaţan oldu baña kūşe-i ğurbet
Ol semt-i dil-ārā-yı hayāl-i haţırımıdan
- 5 Naķd-i suhanım bir pula degmezse Lüzümī
Şermende eder şab‘ımı nā-dān güherimden

101

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Şabā hayrānıñam yok mu ğaber kūy-ı dil-ārādan
Hiç esmez mi bize bād-ı muğabbet zülf-i ra‘nādan
- 2 Vefā-āĝāz-ı bāĝ-ı āşināsiñ böyle himmetle
Tehī koyma bizi luţf eyle sen ol serv-i bālādan
- 3 Deĝişmem būs-ı la‘liñ bāde-i gül-fāma ey sākī
Dil-i ‘uşşāķa yaĝşi āl edersiñ cām-ı şahbādan
- 4 Vefā bezminde ‘aşķ ehlin görüp řa‘n eyleme zāhid
Ĝarāz şun‘-ı tecellī ğüsn-i ğübān[1] temāşādan
- 5 Bu şeb kūyında dildārıñ varup bir saĥt āh etdim
Bir inķılāb-ı dehşet ğāsıl oldu řarĥ-ı süflādan³⁴
- 6 Lüzümī görmesem ruĥsār-ı yār[i] baĝlanur şab‘ım
Cüdā düşse ne söyler tūṭī mir’āt-ı mücellādan

³⁴ İnķılāb metinde istiķlāb yazılmış.

- 1 Şöyle mest olmuş ki ol āfet şarāb-ı nābdan
Tāze bī-dār oldu zanneyler görenler ḥ^vābdan
- 84a 2 Āteşin mir'atdır gūyā şafā-yı 'ārızıñ
Cezb-i şüret eylemiş ḥurşid-i 'ālem-tābdan
- 3 Kaşlarıñ mihrābına ta' zīm için ey mäh-ı nev
Kilk-i kudret bir elif çekmiş meger sīm-ābdan
- 4 Ehl-i 'ālem şiddet-i a' dādan etmez iḥtirāz
Dāhil-i deryā olan kılmaz ḥazer gird-ābdan

- 1 Bezm-i şafāda sāķi ayağın devretmesün
Rindān cām-ı la' l şunup leb şurutmasun
- 2 Muḥrib rebābı evce resid etme nāleden
Güş-ı girān-ı ehl-i riyā çok pür etmesün
- 3 Bitmez bu ḥuşk meşreb ile dil zirā' ati
Şüfi kazā-yı hırşa şabān hiç sürütmesün
- 4 Zāğ-ı raķibe verme yüz ey şūḥ-ı mehveş
Yanmış çerāğ-ı baḥtım āh-ı ğam yürütmesün
- 5 Kıldı Lüzümī 'arşa-i 'irfāna dil-āğāz
Hep nev-hevesler tevsen-i ṭab' ın dürtmesün

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Temāşā-yı ruḥuñ aḡyār mekrinden selīm olsa
Behište meyl eder mi mübtelā kūyuñ caḡım olsa
- 2 Ḥam-ı zülfüñden ayrı murḡ-ı dil bir laḡza eglenmez
Letāfet gülşeninde lāne-i *ḡuldu 'n-na' im* olsa³⁵
- 84b 3 Ḥırāmān-ı ḡad-i ḡübāña nisbet ey leb-i kevşer
Tecellī bār vermez serv gerçi müstaḡım olsa
- 4 Göñül sensiz gülistān-ı cihānı n'eylesin cānā
Açılsa ḡonce güller bezmine bülbül nedīm olsa
- 5 Lüzūmī zevḡ-i vaşl-ı āşinālık özge ḡāletdir
Ḥuḡūḡ-ı dil-rübālar lik 'ālemde ḡadīm olsa

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

- 1 Şahbā-keş-i la' liñ dem[i] geldikçe ḡayāle
Şermende olur gül gibi destimde piyāle
- 2 Verdi ruḡ-ı rengin-terin reşk nesīme
Ruḡsārıñ ile baḡş edeli bāḡda lāle
- 3 Sed çekdi vefā menziline ḡāle-i āhım
Düşmez o perī n'eyleyelim dām-ı vişāle

³⁵ *Ḥuldu 'n-na' im*: Dördüncü ve beşinci cennet manasında.

- 4 Görmek hevesi kāmile ‘aşk-ı zen[i] mezmūm
Leylā diyerek yetmedi mi Kays o kemāle
- 5 Āh̄z etdi Lüzūmī varaḡ-ı mihr-i ruḡundan
Nev-ḡaḡ ile telḡiṣ-i vefā düşdü cemāle

106

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Şunma sāḡi sāḡar-ı keyfiyyet el vermez bize
Bāde-i la‘ liñden özge ḡālet el vermez bize
- 2 Āteş-i ‘aşk ile yanmış bir bölük şeydalarız
Kim verür āb-ı tesellī ḡayret el vermez bize
- 3 Dāmen-i dildāra bī-dād-ı cefādan düşmege
El erişmez müdde‘ ādan fırsat el vermez bize
- 85a 4 Kılma ey nāṣiḡ cefā bizden nāṣiḡat terkin et
Lā ‘ubālī meşrebiz her şohbet el vermez bize
- 5 Ey Lüzūmī maḡzar-ı cām-ı ḡaḡiḡat ḡāyil ol
Ol perīveşlerle ḡayrī ülfet el vermez bize

107

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Ezelden nūş edüp ‘aşḡıñ şarābın ‘andelībāne
Göñül dīvāne ben mestāne geldim bezm-i devrāna
- 2 Perīveşler ruḡundan dem urup leb teşne dil ḡayrān
Cihān bāḡında ḡāhī bülbulüz ki şem‘e pervāne

- 3 Bütün medhūş-ı cām reh-rev-i mey-ḥāne-i ‘ aşkız
Efendim şorma erbāb-ı riyyā girmez bu meydāna
- 4 Deger bir cūr‘ amız naqd-i şalāḥın biñ riyyākārīñ
Mezāk-ı zevkimiz ‘ ibret verürse tañ mı nā-dāna
- 5 Şavaşı ni‘ met-i dünyā için şūfi sen inşāf et
Çekilsün mi ğam-ı ferdā dururken elde peymāne
- 6 Leb[i] ‘ arz-ı ḥaḳīḳat çeşm[i] teklif-i mecāz eyler
Lüzümī nice demdir bendeyüz bir şāh-ı ḥübāna

108

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Rind kim düşse de bu ḥāl ile elden ele de
Cūr‘ a-ı cāmını vermez yine biñ ‘ āḳile de
- 2 Vālih-i cāzibe-i şem‘ -i ruḥ-ı ḥübānız
Duramaz cāhil-i nā-puḥte bizim maḥfilede
- 3 Heves-i la‘ liñ için zūlfüñe şayd oldu göñül
Ḥāleti bilmeyen āşüfte gezer silsilede
- 85b 4 Dem-i mevcūda bakar her ne ise rind-i şafā
Ĝam-ı ferdā ile koymaz serini ğā’ ilede
- 5 Bāğda bir görelî zūlf-i ruḥun cānānīñ
Ḥaclet el verdi revācı güle de sūnbüle de
- 6 Leb-i cānānei būs etme Lüzümī emelim
N’ola ḥallolsa niyyāzım bu dem-i müşkilede

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Berāt-ı pertev-i hüsnüñ gelince mühr-i efsūna
Kemān-eburularıñ tuğrā yürütdi rub' -ı meskūna
- 2 Gözüm hūn-āb olur sākī mezāk-ı hayretim artar
Lebiñ yād ile dutsam intizār cām-ı gül-gūna
- 3 Ğurūr-ı hūsn ile kesme gedādan luṭf sulṭānım
Nazār kıl hāke düşmez mi şu' ā' -ı mihr-i gerdūne
- 4 Beyābān-ı ğam-ı hicriñde giryān olduğum demler
Seni Leylā'ya teşbih etdiler ben zār[1] Mecnūn'a
- 5 Göñül levhinde timşāl-i ruḥuñ naḳş etmeden cānā
Beyāz-ı dīdemi döndürdü hicriñ āteş-i hūna
- 6 Zekāt-ı genc-i hüsnüñ mübtelālardan dirġ etme³⁶
Bu ketm-i nā-sezādan geldi la' net genc-i Ğārūn'a
- 7 Çekince silk-i taḥrīre Lüzūmī dürr-i dendānıñ
Nice meyl eylemez erbāb-ı dil bu dürr-i meknūna

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Açıldıñ ğonceveş dā'im sen evvel şūḥ-edālarla
Beni bülbül gibi koyduñ fiğān-ı bī-nevālarla

³⁶ Mısradaki zekāt sözcüğü yazma nüshada Kur'an'daki imlasıyla (zekevāt) yazılmıştır.

- 86a 2 Giyüp gül-güne cāme şeh-levendim nāzik-endām
Aman yıķdıñ cihānı āl ile āteş-nümālarla
- 3 Niyāzım kesme gel nāz ile raħm et nāzenīnim āh
Vefā resmin geçerdıñ böyle ķānūn-ı cefālarla
- 4 Tükendi yoluña şarf etmeden eşk-i gözüm cānım
Aķarşular dururmuş böyle cevı-i nā-sezālarla
- 5 Elim yetmez n'ola ' arz-ı vişāle bārī sultānım
Saña hālim ifāde eyleyem bād-ı şabālarla
- 6 Hāķīķat-ehl[i] şandım halk[ı] resm-i āşinā buldum
Geçürdim rüzumu ülfet-nişin-i bī-vefālarla
- 7 Lüzümī bī-vefā dünyā gibi yüz döndürüp bizden
O şāhī nāzenīnim eylemez ülfet gedālarla

111

Mef'ülü Mefā'ülü Mefā'ülü Fe'ülün

- 1 Nev-ğonce küşād oldu zemistān arasında
Bülbüller āğāz etdi gülistān arasında
- 2 Zülf ile ruħun seyr eden üftāde şanur kim
Güller şoķunur deste-i reyħān arasında
- 3 Yok şanma vefā harf-i dehānında nihāndır
Nā-süfte güher leb ile dendān arasında
- 4 Çok nīk [ü] bed-i medħal-i ' aşķ eyleme zāhid
Ser-keşlik ile meclis-i ' irfān arasında

- 5 Bir tuhfe gâzel söyledi şânında Lüzûmî
Taḫsîm okunur zümre-i yârân arasında

112

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 86b 1 Açılmaz râz-ı ṭab' ım zâre ben âgâz edersem de
Zamîrim nüktesin bülbül gibi ibrâz edersem de
- 2 Şabâ söyle nevâ-yı hayretim ' uşşâk ağzında
Geçüp evce niyâzım nağme-i şehnâz edersem de
- 3 Değişmem sübḫa-i mercâna sâķi bâde-i la' liñ
Olup zühhâd-meşreb tevbeler iğmâz edersem de
- 4 Yine bir câma gönlüm nâ ' il etmez bezmde sâķi
Dögüp def gibi sînem ney gibi dem-sâz edersem de
- 5 Olur metn-i ma' âniden muṭavvel şerḫ-i ruḫsârîñ
Beyân-ı ḫatt-ı ḫüsnüñ ḫaşr edüp icâz edersem de
- 6 Derûnum sūziş-i pervâne eglar nâlemi bülbül
Ḥuzûr-ı iḫtiyârım selb edüp hem-râz edersem de
- 7 Lüzûmî ḫaldı mübhem râz-ı ṭab' ım imtiyâz olmaz
Şeref-kerde-i bâb-ı meclis-i ' irfân edersem de

113

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 1 Baḫma' adû-yı şu' bede-bâzîñ cilâsına
Seyr et zamîr-i perde-keş-i mâ-verâsına

- 2 Gülden vefā-yı şemme gelür hardan keder
Her-kes rübüde tıynetiniñ muqtezāsına
- 3 Yetmez kemāle sihr-i dil-i ehl-i fitneniñ
Seyr et derün-ı ‘uqbālarıñ soñ cezāsına
- 4 Efsün-ı haṭme şābir olan ‘avn-ı Haḫ ile
Beyzā-şifatda gālib olur müdde‘āsına
- 5 Dehriñ emīr [ü] mīrine hürmet zamānede
Beñzer ne dīde māre mürüvvet edāsına
- 87a 6 Dānāya bunca miḫneti nā-dāna hürmeti
Bir gün felek de nādim olur bu cefāsına
- 7 Bezm-i ḫabībe söyle şabā āh ‘arīzamı
Yansun Lüzūmī ḫāl-i dil-i mübtelāsına

114

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Bāda düşdü şevḫ-i bezm-i mihrībānım āh āh
Yanmasun mı ḫalb-i zār-ı nā-tüvānım āh āh
- 2 ‘Āşık-ı āşüfteyim künd-i ḫayālīm şem‘ine
Bezm-i ḡamda hem-demim vird-i zebānım āh āh
- 3 Semt-i kūy-ı yārda dutdu dil-i şeydā vaṭan
Bir ḫuru ten ḫaldı ḫayretde a cānım āh āh
- 4 Yār yād etmez şabā gelmez eşer yoḫ yārdan
Kimlere izhār edem sūz-ı beyānım āh āh

- 5 Her şeb ey Yūsuf-cemālim kūyına yüz sürmege
Çasr-ı dilde Nīl-i eşk-i revānım āh āh
- 6 Ney gibi dildāra derd-i ‘aşqdan dem urmadan
Çaldı muzmer sīnede rāz-ı nihānım āh āh
- 7 Ey Lüzūmī şerh-i hicr-i yār taqrīr etmeden
Yandı elde hāme-i āteş-feşānım āh āh

115

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Şabā hoş-bū verür sūnbül hevādan nāfe-i çine
Doğunsa māh yüzünde hāl-i ‘anber zūlf-i müşgīne
- 2 Görüp ruhsārīñ üzre kākülūñ dil murğ[1] kan ağlar
Dolaşmış şanki bir mār-ı siyāh gül-berg-i nesrīne
- 87b 3 Hırām ile eger bāzār-ı hūsne çıksa ol āfet
Çıkar ins [ü] melek kālā-yı hūsnün veç-i taşsīne
- 4 Erince şu‘le-i āhım çıkardı kūy-ı dil-berden
Raķīb-i nā-sezā döndü şahāb dökmiş şeyātīne
- 5 Lüzūmī bī-nevā dil intizār-ı bāb-ı luţfuñdan
Teraḥḥum yoķ mu şāhım bende-i ‘uşşāķ-ı miskīne

116

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Şāh-ı ‘aşkıñ mülk-i hūsn rām edüp fermānına
Çekdi tuğrā kâşlarıñ şāhāne-i ‘ünvānına

- 2 Nev-uşul-i şiveden kılmış cemâlin hoş nizâm
Serv-i nâzım sâde fes girdi vefâ meydânına
- 3 Sağ sol açmış bölük-i zülfüñ kumanda-yı şabâ
Ser-livâ-yı kâkülüñ baş egdirür erkânına
- 4 Ben müşîr-i mülk-i ‘aşkıım sînedede dâğım nişân
Çeşm-i âhûlar alay açmış gönül dîvânına
- 5 Bir bölük Hindü çıkup tabûr şeklin düzer hat
Ġamzeler yalın kılıç ‘arş etdir[ür] her yanına
- 6 Ceng için ‘uşşâka hûn-efşân gözler çarhdır
Şeh-süvârım kim durur tîr ü müjg peykânına
- 7 Hâlî yüzden kur‘a-yı bahtımda hat çıkdı siyâh
Karağol bekler gönül küyuñ şeb-i hicrânına
- 8 Ey Lüzümî nüsha-i şî‘rim vefâ kânûn[1]dır
Ehl-i diller nev-be-nev ta‘lîm eder cânânına

117

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 88a 1 Getürmeñ bezme cām sāķî-i nâzik bedensizce
Behişt olsa dem olmaz sever ‘ayn-ı sîm-tensizce
- 2 O efsünger nigâh ile hayâl-i turre-i zülfüñ
Çeker zencîr-i sevdâya beni kayd-ı resensizce
- 3 Ġam-ı hattıñla zârım gül ruhuñ devrinde miñnetden
Felek bir gün bize göstermedi hâr[1] mihensizce

- 4 Ne deñlü merd-i mümsik māl ile Qārūn-ı dehr olsa
Batar zīr-i zemīne ʿāqıbet cism[i] kefensizce
- 5 Yine bir gün felekden sirkat etdim devr-i ʿālemde
Düşürdüm bezme ol mihr[i] raqīb-i pür-fitensizce
- 6 Nice dünyāya naqd-i būriyāsın bezl eder zāhid
Hele qalsun da gör hemyān bir sāʿ at şemensizce
- 7 ʿAlāyıkdan mücerred ey Lüzümī bir huṭūr etdim
Çeküp āgūşuma rüʾyāda yār[i] pīrehensizce

118

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Eyle ʿayş [u] nüş edüp ol kim şafāniñ maḥremi
Pertev-i sāğarla çıqsun bezmden dünyā gamı
- 2 Mürdedir gönlüm gam-ı bī-gānelikden sākiyā
Qıl beni bir cām ile pīr-i muğāniñ maḥremi
- 3 Açma nāqış şüret-i pendiñ ḥarābāt ehline
Şūfi sen bu bāṭını ḥāliñ değılsin aʿ lemi
- 4 Müştemil ʿaks-i vefā izhār eder āyīneveş
Bī-vefālar şüretinden seyr kıldım ʿālemi
- 5 Reʾy ile gerçi Felāṭun-ı zamān olsañ ne sūd
Olmayınca ṭāliʿ iñ baḥt-ı saʿ ādet hem-demi

- 88b 6 Kūşe-i ʿ uzletde menfūr eyleyüp dānā-yı çarḥ
Şadr-ı istignāya bend etmiş ḥar-ı *lā-yefthem*³⁷
- 7 Ey Lüzūmī bir hezār-ı bāğ-ı ʿ aşkım kim baña
Bezm gülşen gül kadeḥ eşk-i şarābım şebnemi

119

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

- 1 Mest-i ʿ aşkım her gören rind-i şarāb añlar beni
Çeşm-i maḥmūruñ gibi ḥāl-i ḥarāb añlar beni
- 2 Cuybār-ı eşk ile feryād-ı nālem gūş eden
Vādi-i firḳatde ḳalmış āsiyāb añlar beni
- 3 Daḥl ederse şüretim ger şūfi-i şüret-fürüş
Çeşm-bendin çāk eden ehl-i ḥubāb añlar beni
- 4 Kim gören dāğ-ı ḥayālīñ sīnede her şeb müdām
Gerdiş-i şevḳ ile cānā māh-tāb añlar beni
- 5 Ğam degil ḳadriñ Lüzūmī bilmese nā-dān-ı dūn
Nükte-dān-ı dehr olan ʿ āli-cenāb añlar beni

120

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

- 1 O şūḥuñ gülşen-i ḥüsnünde nālān olduğum ḳaldı
Cemāl-i şemʿ ine pervāne sūzān olduğum ḳaldı

³⁷ *Lā-yefthem*: Anlayışız manasında.

- 2 Şabā tek şubh-dem sevdāya gönlüm yelse lāyıkdır
O zülf-i müşg-i ‘ anber-būya hayrān olduğum kaldı
- 3 Ne teşhīr etdi gönlüm Yūsuf-ı bāzīçe-i vuşlat
Zelīhā’veş dürüg-ı çāk-ı dāmān olduğum kaldı
- 4 Döküp eşkim vişāl-i naḡdine āşüfte çeşmimden
Şebīler ārzū hayretle giryān olduğum kaldı
- 89a 5 Lüzūmī ye’s-i ümmīd oldu āhir cām-ı vaşlīndan
Seher tā şeb bu āteşle perīşān olduğum kaldı

121

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

- 1 Kesüp mihr [ü] vefāsın yār dil cānānesiz kaldı
Yanup şem‘ -i hayāl bezmimiz pervānesiz kaldı³⁸
- 2 Perīşān eyledi gīsū-yı yār[i] şarşar-ı gerdün
Dirīgā murğ-ı gönlüm deşt-i ğamda lānesiz kaldı
- 3 Felek endīşe-i hicrāna tebdīl etdi tebdīrim
Şeb-i firḡatde gönlüm şöḡbet-i yārānesiz kaldı
- 4 ‘ Aceb ansız ne demde ğurbet ellerde nigārım āh
Yine gülzār-ı ḡüsñü bülbül-i mestānesiz kaldı
- 5 Lüzūmī geçdi devr-i mā-cerāsı Ḳays [u] Ferhād’iñ
Tīr-i şerḡ-i ğamiñ bezm-i cihān efsānesiz kaldı

³⁸ G 121/1b: Mısra vezne göre bir hece eksiktir.

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Öyle medhüş etdi cām-ı ıasret-i cānān beni
Yār ilinden gelse kim eyler şabā ıayrān beni
- 2 Yanmasun yaqılmasun pervāne dil yā n'eylesün
Şiše-i fānūsa döndürdü ğam-ı hicrān beni
- 3 Çeşm-i sāġar tek perişān olduġum 'ayb eylemeñ
Cezbe-i ğamdan açar bu nāle-i efgān beni
- 4 Dem urup sahbā nigāhından göñül bir āfetiñ
Eyledi mest-i ıarāb ol nergis-i fettān beni
- 5 Zanneder Mecnūn'dur yā küh-ken bīzār-ı dil
Görse her kim turre-i zülfüñle ser-gerdān beni
- 89b 6 Dāġ-ı aşkıñ sīnem üzre lāleveş pinhān iken
Korqarım rüsvā kılar bu dīde-i giryān beni
- 7 Ey Lüzümī mest-i lā-ya' kııl gönül bī-ihtiyār
Nāzenīnler 'aşkına vaqfeylemiş devrān beni

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Kılma terci' -i nevā bülbüle mestāne gibi
Dönegör şem' -i cemāle dil-i pervāne gibi
- 2 Kākül-i dil-ber[i] būs etme dilerseñ ey dil
Kendüziñ 'ucb ile şad çāk edegör şāne gibi

- 3 Var mı bir hāl-i dige-gün verür cān-ı dile
Şāh-levendim niġeh-i nergis-i fettāne gibi
- 4 Dāmen-i pīr-i muġānı dutaġör etme cedel
Var mı bir genc-i vefā kūşe-i mey-hāne gibi
- 5 İšte bu āteš-i ġayretle yanar ‘āšıġ-ı zār
Bile hālīñ o perī šormaya bī-gāne gibi
- 6 Bize va‘d eyledi būs-ı leb-i la‘lin ammā
Dönmeseydi o güzel ‘ahdine peymāne gibi
- 7 Hāvf-i aġyār ile ġizmetde Lüzümī šanemā
Ser-i kūyuñ dolašur her gece dīvāne gibi

124

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Ešk-i çešm[im] ġarġ-ı ġün etmiš šeb-i hicrānımı
Nehr-i cārī ġıldı cevriñ dīde-i giryānımı
- 2 Nāle ġılsam šubġ-dem bülbül gibi ‘ayb eylemeñ
ġoydu devrān ġār elinde ġonce-i ġandānımı
- 90a 3 Tīġ-i āhım berġ-i ġāñif olsa te‘šir eylemez
Daša döndürmüš sitem ġalb-i dil-i cānānımı
- 4 Artırur bir ġam daġı kimden tesellī istesem
Almadı bir kimse ġamdan ġāñır-ı nālānımı
- 5 Bī-vefālardan Lüzümī isteyüp resm-i vefā
ġöz ġöre ben daša ġaldım cevher-i ‘irfānımı

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Ağla kim olduñ gönül mümtāz ra' nādan beri
Bir büleñd-i serv-i sīm-endām-ı zībādan beri
- 2 Geçdi fırsat ' āķıbet Yūsuf-cemālim n'eyleyim
Oldu vuşlat dāmen-i dest-i temennādan beri
- 3 Nā'il-i gülzār iken zārın ne ey bülbül yine
' Āşķāsā olmadan kūy-ı dil-ārādan beri
- 4 Sāyeveş bir yerde ārām etmedi gönülüm dağı
Oldum ol günden ki mihr-i ' ālem-ārādan beri
- 5 Dil veren dehriñ Lüzümī turre-i Leylā'sına
Çays tek kılmaz serin bī-hüde gavgādan beri

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

- 1 Gönül hār-ı ğam ile şubħ-dem āşüfte ķalsun mı
Dil-i bülbül açıl ey ğonce-fem dem-beste ķalsun mı
- 2 Sen ol zevķ-i şafāda mātem-i firķatde ' uşşāķıñ
Çeküp cevı-i kemān-ebrūlarıñ ser-geşte ķalsun mı
- 3 Düşen hicrān-ı ' aşķa ister elbet mīve-i la' liñ
Gelen dārü'l-şifā-yı kūyıña dil ğaste ķalsun mı
- 90b 4 Çöz ol bend-i ğirībānıñ açılsun bāğ-ı rıdvānıñ
N'ola bāb-ı sa' ādet nāzeninim beste ķalsun mı

- 5 Şitâb-ı saht lâzımdır Lüzûmî menzil-i ‘aşka
Maḥall-i kûy-ı maḫşûda giden âheste ḳalsun mı

127

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Göñül ḫayrân-ı la‘l-i yâr iken mest-i keder şimdi
Benim sâğar gibi çekdiklerim hep derd-i ser şimdi
- 2 Hümâ-yı ḫâtırım evc-i vişâl-i yâre inmezken
Çeker seyyâre tek firḳat şebinde nâleler şimdi
- 3 Göñülde bir perîniñ ḳayd-ı zülfün çekmeden ḫâlâ
Serimde bir hevâ-yı ‘anberîn sevdâ eser şimdi
- 4 Fenâdan ḫırḳa-püş-ı ‘aşḳ olup pervâne tek geçdim
Yine bir mâh-liḳânîñ başına dünyâ döner şimdi
- 5 Toḳundur zülf-i yâre bâr-ı âh-ı âteşinimden
Şabâ ol kişver-i cânâna eylerseñ güzer şimdi
- 6 Ğurûb-ı mihre döndü ḫaṭ gelüp ruḫsâr-ı cânânîñ
Felek şubḫ-ı murâdım eyledi şâm-ı ḫaṭar şimdi
- 7 Lüzûmî gevheriñ tarḫ etme hîç bâzâr-ı gerdûna
Medâr-ı ḫürmet olmaz elde kâlâ-yı hüner şimdi

128

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Göñül meydân-ı ‘aşḳîñ merd [ü] ser-endâzdır şimdi
Hevâ-yı ğamze-i cânân ile cânbâzdır şimdi

- 2 Dögüp şevk ile sīnem bezm-i k̄ānūn-ı muḥabbetde
Rebābāsā ne ğamda ḥātırım dem-sāzdır şimdi
- 91a 3 Çıkar evce dem-i nev-rūzdur elḥān-ı ʿuşşākıñ
Şabā ḥālīm nevā-yı ḥasret-i şehnāzdır şimdi
- 4 Değişdim cām-ı ʿaşka şūfiyā ne bu riyā şeklin
Şafā-yı duḥt-i rezle meşrebim hem-zārdır şimdi
- 5 Lüzūmī tāze zevk-i bezm-i dehrde āşinā oldum
Mekānım bezmgāh bir büt-i mümtāzdır şimdi

129

Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilātün Feʿ ilün

- 1 Kandesin̄ serv-i revānım göresim geldi seni
Sineye rūḥ-ı revānım şarasım geldi seni
- 2 Bülbül oldum görelī gülşen-i ḥüsnuñ ḥurrem
Gül gibi bāġ-ı şafāda deresim geldi seni
- 3 Diredince yeñi kaynadı kanım tende³⁹
Şoyarak başdan ayaġa öpesim geldi seni
- 4 Tıfl-ı nāzım ne güzel mīve-i cān olmuşsun
Beni menʿ etme cigerden sevesim geldi seni
- 5 Tāze gül ğonce idin̄ nāz ile açılmışsın
Birden āġūşa a cānım alasım geldi seni

³⁹ G 129/3a: Mısra bir hece eksiktir.

- 6 Nice bir hā' il-i nezzāresin ey bürka' -i yār
Yine sāgar gibi şad çāk edesim geldi seni
- 7 Reh-güzārında Lüzümī gözedir yollarını
Kandesin serv-i revānım göresim geldi seni

130

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Her kaçan yāda gelür gamze-i gaddārın ucu
İlişir cāna şanuñ tığ-i sitemkārın ucu
- 91b 2 Çeker üftādei sevdā-keş-i çengāl-i gama
Zir-i fesden çıkalı kākül-i dildārın ucu
- 3 Şanurım ceyb-i felekde görünür mihr ile māh
Çıksa bürka' dan o ebrū ile ruhsārın ucu
- 4 Heft ser-i mār olur endişe baña şubha degin
Düşeli hātıra ferhāl-i siyehkārın ucu
- 5 Olalı Aşaf-ı ' irfāna Lüzümī pey-rev
Şermden kana batar kilik-i sühanbārın ucu

131

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 ' Arızın ' arz eyleyüp mihr-i cihān-ārā gibi
Verdi pertev ' āleme hurşid-i istiğnā gibi
- 2 Süzdü çeşmin egdirüp nük-i hilāl-ebrūların
Geçdi hançerden nice ' aşık dil-i şeydā gibi

- 3 Bāğ-ı hüsni eṭṭāfını dutmuş o gīsūlar siyāh
Şāhn-ı gülşende yatan āşüfte ejderhā gibi
- 4 Şafḥa-i ruḥsāra düşmüş revnağ-ı gül-gün-ı fes
Yāsemen üzre açılmış ğonce-i ḥamrā gibi
- 5 Ey Lüzūmī kākül-i sevdāsın izḥār eyleme
‘Ālemi ḫulmet dutar bir gün şeb-i yeldā gibi

132

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 1 Rūşen etdi ğamdan istiḫbāl-i meh-rūlar beni
Ḳıldı müstāgnī ḥayāl-i serv-i dil-cūlar beni
- 2 Debredince ben derim sehm-i ḳazādan yā naşīb
Tirine dutmuş hedef müjġān ebrūlar beni
- 92a 3 Nağd-i eşkim bir pula şaymaz ol istiġnā-fürüş
Vaşl bāzārında maḥcūb etdi lü’lüler beni
- 4 Gösterür ġāh çin-i ebrū ġāh nigeḥ ferḫāl ḫāl
Gör ne sāḫir-beççedir mūlarla cāzūlar beni
- 5 Görse Mecnūn reşk eder bend içre maġbūn ğönlüme
Şaldı bir sevdāya kim zencir gīsūlar beni
- 6 Nice terk-i ‘ayş edüp dutsam ḫaḳīḳat dāmenin
Bir baḳışda cezb eder o çeşm-i āhūlar beni
- 7 Ey Lüzūmī ol şanem ḫālim bilüp raḫm eylemez
Ser-niġūn eyler bu nā-hem-vār ġayġular beni

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Hüsniñ gibi dil rüşen-edā olsa n'olaydı
Çeşmiñ gibi maħmūr-ı şafā olsa n'olaydı
- 2 Bir dil-bere dil vāşıl-ı ħodgām olur olsa
Ĥaṭṭımdaki ol māh-liķā olsa n'olaydı
- 3 Vaşlıñ hevesi üzre yanup şem'-i murādım
Bu devlet ayā baḥta nümā olsa n'olaydı
- 4 Gāh öpsem anı oḥşayaraķ müy miyānın
Ki semt-i der-āgūşa rızā olsa n'olaydı
- 5 Ğam etmez idim miḥnet-i kec-revine yāriñ
Biz bize kuşūrum farazā olsa n'olaydı
- 6 Bu naḫd-i firāvān ile bāzār-ı vişāle
Eşkim güheri kemce baḫā olsa n'olaydı
- 7 Yasdandı der-i vaşf-ı cemāliñde Lüzümī
92b Bu ħizmetimiz bār[i] edā olsa n'olaydı

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Geçdi gönlüm dil-rübā al 'aşkıñı ver gönlümü
Görmedim senden vefā al 'aşkıñı ver gönlümü
- 2 Bunca yıllar āteş-i hicrāna yanmışken yine
Etme ey zālīm cefā al 'aşkıñı ver gönlümü

- 3 Sen ki benden yād ile etdiñ ise cānānelik
Ben de buldum āşinā al ‘aşkıñı ver göñlümü
- 4 Cevr sen kes meyl ben luţfuñ baña lāzım degil
Faşl olup tā bir yaña al ‘aşkıñı ver gönlümü
- 5 ‘Āşıkā raḥm eyleyüp üftāde ḳadrin bilmediñ
Bī-vefāsıñ bī-vefā al ‘aşkıñı ver göñlümü
- 6 Şu gibi çıqdiñ Lüzūmī’niñ gözünden ey şanem
Ba‘d-ez-īn yā hū saña al ‘aşkıñı ver gönlümü ⁴⁰

135

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Ḥayf oldu şitā bāğçe-i gülzārına döndü
Güller güzeliñ şafḥa-i ruḥsārına döndü
- 2 Būs etdigiçün leblerini ḳand-i mükerrer
Maḳbūliyet-i ḳand-ı şeker-bārına döndü
- 3 Yüz yerde kimi görse recā dāmen[i] elde
Mestāne göñül meykede cerrārına döndü
- 4 Zülfünde vefā görmedi āşüfteligiñden
Dil sīnesini ḡamze-i ḡaddārına döndü
- 5 Taşvīr edeli her güzeliñ naḳş-i ḥayālin
Kāşāne-i dil muḡ-beçe bāzārına döndü

---

⁴⁰ *Ba‘d-ez-īn*: Bundan böyle

- 93a 6 Şābit kademī va' de-i vaşlında nigārīñ
İncāzesi yoğ mīrler ikrārına döndü
- 7 Şanmañ o bütüñ la' lini būs etdi Lüzūmī
Pervāne-şıfat şu' le-i dīdārına döndü

MÜSTEZADLAR

1

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn

Müstef' ilātūn

1

Bir bağdı nezāketle tenim kişveri yandı
Gözleri zālīm
Leb-teşne harāretle dilim қana boyandı
Lebleri balım

2

Ṭāqat mi gelür baқmaya ḥurşid-i cemāle
Қaşı hilāle
Süzdü nigeḥi ḥaңçeri müjgāne ṭayandı
Kesdi mecālim

3

Depretdi lebin eyledi bir şive-i güftār
Vermedi ikrār
Şebnem dökülüp teşnelerin ağzı şulandı
La' l-i zülālīm

4

Belini kocup la^ç lini būs etme dilerseñ
Vuşlat umarsañ
Ey dil bu dem-i müşg ile çoklar şınandı
Geçdi hayālim

5

Çavl etdi Lüzūmī'ye o büt būse-i la^ç lin
Va^ç de-i vaşlın
Aldatdı yalan söyledi bī-çāre inandı
Serv-i nihālim

2

Mef^ç ūlū Mefā^ç ilū Mefā^ç ilū Fe^ç ūlūn
Mef^ç ūlū Fe^ç ūlūn

1

93b Biz kahr-ı ğam-ı çarḥ-ı sitemkāre alışdıķ
Aḥbāb oluñ āgāh
Cevr-i sitem-i yār ile aġyāre alışdıķ
Nā-çār u nā-ḥ^vāh

2

Bir ğonce-lebiñ olalı meftūn-ı vişāli
Göñlümde hayāli
Bülbül gibi hem nāleye hem zāre alışdıķ
Her şām u seher-gāh

3

‘Uşşāk kelīm oldu göñül Tūr-ı cemāle
Cān etdi vişāle
Tāb-efgen olup pertev-i didāre alışdıķ
Bir şevķ ile nā-gāh

4

Kānūn-ı cefā etdi yerim çarķ-ı sitemger
Mānend-i şemender
Āteşgede ğurbetde henüz nāra alışdıķ
Ġamdır bize hem-rāh

5

Gitdikçe dile sūziş-i ‘aşķ oldu firāvān
Dutdu teb-i hicrān
Pervāne-şıfat şu‘le-i ruhsāre alışdıķ
Maḫzūn-ı ciger-gāh

6

Āşüfte düşüp lāle gibi kūh-ı cefāya
Endūh-ı belāya
Dāĝ-ı elem-i sīne-i ḫūn-ḫāre alışdıķ
Ḥār oldu göñül āh

7

Pey-rev olalı Āşaf-ı irfāna Lüzūmī
Zeyn eyledi Rum’u
Şevķ-āver-i mażmūn-ı güher-bāre alışdıķ
Ḥayr eyleye Allāh

MÜSEDESLELER

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1

94a 'Arūs-ı zevk-i dehriñ naqş-ı bî-ma' nâ imiş neynim⁴¹
Hevâ-yı dil-rübâlar bir kıru hulyâ imiş neynim
Cihânda ehl-i 'aşkıñ çekdiği sevdâ imiş neynim
Görüp h^vâb içre yâr[i] bilmedim ferdâ imiş neynim
Uyandım ki şeb-i zulmetde bir rü'yâ imiş neynim
Aradım kimse yokdur bir yalan da' vâ imiş neynim

2

Görünce bezmde ağıyardan dildâr tenhâca
Çözüp bend-i miyânın çekdim âgüş üzre ra' nâca
Gözümde kalmadı bir şey dedim dünyâca 'uqbâca
Şarıldım gerden-i pâkine kocdum yâr[i] zibâca
Uyandım ki şeb-i zulmetde bir rü'yâ imiş neynim
Aradım kimse yokdur bir yalan da' vâ imiş neynim

3

Dedim yandı murâdım şem' [i] âh-ı âteşinimle
Uyandı hâb-ı gâmdan tâli' im zâr [u] eninimle
Nice zevk [u] muhabbet eyleyüp ol mâh-ı cebinle
Ederken pür niyâz-ı nâz-ı ülfet nâzeninimle
Uyandım ki şeb-i zulmetde bir rü'yâ imiş neynim
Aradım kimse yokdur bir yalan da' vâ imiş neynim

⁴¹ "Neynim" neyleyim manasında, Anadolu'nun muhtelif yörelerinde kullanılan bir kelimedir.

4

94b Dedim cānān için cām-ı lebūñden mübtelā kıanmaz
Dedi keyfiyyet-i kāmın bilenler anı dem Şanmaz
Dedim ki kıorķarım ey meh-liķā vaŐlıñ baña kıalmaz
Dedi bir kimsenin aşla ķerāđı Őubħa dek yanmaz
Uyandım ki Őeb-i zūlmetde bir rü'yā imiŐ neynim
Aradım kimse yoķdur bir yalan da'vā imiş neynim

5

Lüzūmī fark kııldım 'ālemi rü'yāya nisbetle
Aña meyl eylemez bīdār olan diller bu hey'etle
Gelince ħ^vāb içinde yanıma dil-ber nezāketle
Göründü bī-vefā dūnyā gibi zīb-i Őarāvetle
Uyandım ki Őeb-i zūlmetde bir rü'yā imiŐ neynim
Aradım kimse yoķdur bir yalan da'vā imiş neynim

2

Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1

Őimdi Mecnūn nevbetin 'arz eyledi devrān baña
Gösterür Leylā yüzünden Őurre-i cānān baña
Geldi zūlf-i yārdan sevdā-yı ser-gerdān baña
ĀeŐm-i bīmārıñ gibi ħālim gören ħayrān baña
Özge ħāl oldum ħayāl-i 'aŐķ olup miħmān baña
Verdi biñ ħālet nigāħ-ı nergis-i fettān baña

2

95a Kim bilür ney tek nevā-yı kalb-i sūzānım nedir
Lāle tek sīnemde hār-ı dāğ-ı peymānım nedir
Ġonceveş dem-beste-i çāk-ı girībānım nedir
Şubh-dem bülbül gibi feryād [u] efgānım nedir
Özge hāl oldum hayāl-i ‘ aşk olup mihmān baña
Verdi biñ hālet nigāh-ı nergis-i fettān baña

3

Cümle ‘ ālem hūb olup ‘ arz etse her dem zülf [ü] hāl
Kılca gelmez ‘ aynıma naqş-ı vefādan bir hayāl
Ger beni kılsañ reh-i ‘ aşkıñda şāhım pāy-māl
Dāmen-i luţfuñ bırağmam elden ey Yūsuf-cemāl
Özge hāl oldum hayāl-i ‘ aşk olup mihmān baña
Verdi biñ hālet nigāh-ı nergis-i fettān baña

4

Uğraşırken dilde naqş-ı hāl-i Hindū’larla ben
Göñlümü sevdālara şaldım o gīsūlarla ben
Bilmedim düşvār imiş ülfet o cāzūlarla ben
Mest-i hāb oldum hayāl-i çeşm-i āhūlarla ben
Özge hāl oldum hayāl-i ‘ aşk olup mihmān baña
Verdi biñ hālet nigāh-ı nergis-i fettān baña

5

95b Ey Lüzūmī h^vāba varmış tālī‘ -i dūnum benim
Nāleden hiç epsem olmaz kalb-i mağzūnum benim
Kimse bilmez n’eydügin hāl-i diger-gūnum benim
Bir gül-i ra‘ nā çün ağlar çeşm-i pür-hūnum benim
Özge hāl oldum hayāl-i ‘ aşk olup mihmān baña
Verdi biñ hālet nigāh-ı nergis-i fettān baña

MÜSEBBA

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1

Göñülden çıkmaz oldu āteş-i endüh-ı hicrānıñ
Tenimde sancılup yüz göz açıldı tır-i müjgānıñ
Serimde cizginür sevdaları zülf-i perişānıñ
Cihānda görmesem bir lahza ger serv-i hırāmānıñ
Baña āteş görünür bāğ [u] dāğ [u] bezm-i devrānıñ
Meded bu zulm ile ağlatma gel ' uşşāk-ı giryānıñ
Ki sen bir şāh-ı ' ādilsin vefā etmek dürür şānıñ

2

Ezelden ' aşka kâbil zevke mā' il mihrībānımsıñ
Hırām-ı nāzenin-endām nāzik gül-fidānımsıñ
Gözümde nürsuñ göñlümde sūrī tende cānımsıñ
Dilimde yādigārım sinede rūh-ı revānımsıñ
Hābībim sevdiğim yār-i nigār-ı dil-sitānımsıñ
Meded ağlatma gel bu zulm ile ' uşşāk-ı giryānıñ
Ki sen bir şāh-ı ' ādilsin vefā etmek dürür şānıñ

3

96a

Kesüp yüz luṭf benden hicr ile āşüfte-hāl etme
Şalıp zülfüñ gibi ayağa göñlüm pāy-māl etme
Güzelsiñ alma āhım baña çok zulm-ı melāl etme
Efendim rüz şeb kārım benim fikr-i hayāl etme
Vefā kânūnunu terk eyleyüp kaṭ' -ı vişāl etme
Meded bu zulm ile ağlatma gel ' uşşāk-ı giryānıñ
Ki sen bir şāh-ı ' ādilsin vefā etmek dürür şānıñ

4

Seniñle eglenür 'ālemde ancağ kalb-i nālānım
Ki senden ayrı düşsem bir günüm bir yıl geçer cānım
Nedir hālīñ demezseñ yandı ğamdan cism-i sūzānım
' Aceb fırsat mı yok ağyārdan senden mi hayrānım
Buyur tenhāca bir şeb zevke ruḥşat eyle sulṭānım
Meded ağlatma gel bu zulm ile ' uşşāğ-ı giryānıñ
Ki sen bir şāh-ı ' ādilsin vefā etmek dūrür şānıñ

5

Lüzūmī zārıñ ol nā'il-i vaşlıñ ile şād etdiñ
Ruḥuñ ' arz ile ğamdan kalb-i maḥzūnun küşād etdiñ
Yok ayrılmağ saña benden deyü va' d ile dād etdiñ
Şalup şimdi nazardan bu dil-i maḥzūnu yād etdiñ
Niçün ikrāra gelmezsiñ vefā hicriñ irād etdiñ
Meded bu zulm ile ağlatma gel ' uşşāğ-ı giryānıñ
Ki sen bir şāh-ı ' ādilsin vefā etmek dūrür şānıñ

MUHAMMES

1

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1

96b Böyle şāhım ülfet-i cānānelik olsun mu yā
Yād ile ' işret bize mestānelik olsun mu yā
Āteş-i ğamdan dile sūzānelik olsun mu yā
Bunca nār-ı mihnete pervānelik olsun mu yā
Böyle ey cānım gözüm bī-gānelik olsun mu yā

2

Cām-ı cevriñden dil[i] hayrān [u] medhūş eylediñ
Meclis-i aġyārda vardıñ kadeh nūş eylediñ
Mübtelā-yı zārıñı firkatde hāmūş eylediñ
Āşinālık resmini döndüñ ferāmūş eylediñ
Böyle ey cānım gözüm bī-gānelik olsun mu yā

3

Raħm kıl ‘uşşāka ey nāzik beden inşāfa gel
Açma dilden raħne-i dāġ-ı mihen inşāfa gel
Yanmadan bu āteş-i hicrāna ben inşāfa gel
Bu perīşān hālime raħm eyle sen inşāfa gel
Böyle ey cānım gözüm bī-gānelik olsun mu yā

4

Dāda gelmişdir Lüzümī bī-naşibiñdir seniñ
Kūyuñ içre hem-nişin olmuş ġaribiñdir seniñ
Kıl mürüvvet ‘āşık-ı zārıñ habibiñdir seniñ
Nāle eyler gülşeniñde ‘andelibiñdir seniñ
Böyle ey cānım gözüm bī-gānelik olsun mu yā

TAHMİSLER

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Ġazel-i Nevres Tahmīs-i Lüzūmī El-Behisnivī

1

97a Göñül mest-i nigāh-ı nergis-i fettānedir şimdi
Serim bī-hūş fikr-i zülf-i müşg-efşānedir şimdi
Şikeste hātırım sevdā-yı aşka lānedir şimdi
Dil-i şeydā esīr-i turre-i cānānedir şimdi
Daķup zencīr-i aşkı boynuna dīvānedir şimdi

2

Olurken bülbülāsā nā'il[i] ol ğonce-ruhsārīñ
Nevāl-i vaşlına reh-yāb idim her dem vefākārīñ
Nevā-yı nāz ederdim gülşen-i vaşfında dildārīñ
Ķanā' at eylemezken seyr-i bāĝ-ı hūsñüne yārīñ
Firāķ u hāsret ile sīne āteş-ĥānedir şimdi

3

Çekelden ķayd-ı zülfüñ serde sünbül tek perīşānım
Baña göstermedi cem' iyyet[i] baĥt-ı hirāsānım
Sitem-i nārla yandı hān-mān-ı ķalb-i nālānım
Sarāy-ı sīnede ümmīd-i ta' mīr umma sulķānım
Ol evvel gördüĝüñ ma' mūrlar vīrānedir şimdi

4

Hümā-yı hâtırım qadr ile feyz-ārā iken evvel
Maqāmım bezm-i dilde evc-i istiğnā iken evvel
Bülend-i ʿizzetim aʿlālara aʿlā iken evvel
Göñül Qāf-ı qanāʿat lānede ʿAnqā iken evvel
Hevā bezminde şemʿ-i miḥnete pervānedir şimdi

5

97b Lüzümī şeh-süvār-ı eşheb-i ṭabʿım görüp her-kes
Gelür meydān-ı nazma cünbüş-i ḥamem gibi ser-mes
Nizām-ı ʿaşq ile ṭabūr-ı nazmı dirşürüp serbes
Sipāh-ı şîʿr ile iqlīm-i Rumʼu zabṭ edüp Nevres
Qaşīde leşkeriyle niyyetim Īrānʼadır şimdi

2

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Gazel-i Esʿad Paşā Tahmīs-i Lüzümī

1

Şîʿār-ı şāh-ı ḥüsnüñ ʿaks-i qānūn-ı vefādır hep
Reʿāyā dillere dād etdiğñ zulm-ı cefādır hep
Efendim bu revişler cāna endüh [u] belādır hep
Raḳībe luṭf ederseñ her zamān cevriñ bañadır hep
Gel inşāf eyle cānā böyle şeyler nā-becādır hep

2

Neşāṭ-āmīz fer yok cām-ı baḥt-ı mübtelālarda
Qomuş āteş ḥırām-ı yār cān[a] sūz-ı cefālarda
ʿAceb kim gördü zerre-i mihr ḥurşīd-liqālarda
İnanmam kim dese ben mihrībān var dil-rübālarda
Nice ḥünāne dil verdim ki kāfir mā-cerādır hep

3

Mizāç-ı zevk-i gerdünuñ bozulmuş sūziş-i ğamdan
Yeñi bir şüret-i nāsüre girmiş çarh-ı müdgamdan
Rüsüm-ı mihr selb etmiş dil-i ebnā-yı Ādem'den
Felek maḥv etmiş āşār-ı vefāyı tab^ç-ı ^çālemden
Güzeller ḥaḳḳına bī-hūde derler bī-vefādır hep

4

98a Meded kūyiñda bir ^çuşşāḳ-ı zārım şefḳatiñ yoḳ mu
Yeter a^ç dā-i ğamdan yandı cismim himmetiñ yoḳ mu
Degil mi saña rāci^ç ḥār-ı feyzim ^çizzetiñ yoḳ mu
Bilürken ittiḥād-ı ḥüsn-i ^çaşḳı ğayretiñ yoḳ mu
Baña etdikleri āzār-ı aġyārıñ sañadır hep

5

İşigiñde kul oldum bunca ey şāh görmedim luḫfuñ
Bu deñlü ḥizmet-i ^çaşḳıñda nā-gāh görmedim luḫfuñ
Nice çāk-ı girībān etmiyem āh görmedim luḫfuñ
Hezār efsusuñum ^çömrümde ey māh görmedim luḫfuñ
Ne miḥnetler emekler çekdim ^çaşḳıñda hebādır hep

6

Nedir bu ḥuşk-serlik şüfi nüş et yek ḳadeḫ mülden
Şafā-yı ^çaşḳa dem ur ğāfil olma pend-i kāmilden
Nihādıñ baña ḳıl ālūde jengār-ı teġāfülden
Çıkar at bu riyāyı sen de zāhid ḥāne-i dilden
Seni maḫrūd-ı bezm-i i^ç tibār eden riyādır hep

Lüzümî ser-güzeşt-i 'aşkıımı bir hûb maķāl etdim
Yüzüm sürdüm rikāb-ı şāh-ı hûsne arz-ı hāl etdim
Görünce zerreveş mihrini cism[im] pāy-māl etdim
Varup ol şūha maḥlaş infi'ālinden su'āl etdim
Cevāben ğamze-i pür-gūdan aldım mā-mezādır hep

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVAN'IN DİZİNİ

- A**
- a, 173
a cānım, 159
āb, 168
āba, 117
ābāde, 162
āb-dārlıdır, 130
‘aceb, 108, 109, 117, 120
‘Aceb, 157, 195, 198
‘Aceb, 178
açan, 154
açar, 162, 179
Açar, 162
açdı, 138
açdıķça, 104
Açdım, 158
açdıñ, 141, 142
açdırmadı, 141
açıl, 131, 159, 181
açıldı, 113, 194
açıldıñ, 143
Açıldıñ, 170
Açılmaz, 172
açılmış, 155, 185
açılmışıñ, 183
Açılsa, 167
açılsun, 181
açılır, 154
Açılır, 150
açınca, 104
Açma, 176, 196
açmadan, 106
açmaz, 113
- açmış, 175
açup, 137
a‘dā, 199
a‘dādan, 166
‘add et, 111
Ādem’de, 121
Ādem’den, 199
‘Ādet, 106
‘ādilsin, 194, 195
‘adl, 118
‘adū, 172
‘adüv, 104
āfet, 146, 158, 166, 174
āfetiñ, 106, 108, 179
āfitābāsā, 152
āfitābın, 149
āgāh, 137, 189
āgāz, 172
āgāz etdi, 171
Ağla, 181
ağladıñ, 134
Ağladıp, 159
Ağlama, 109
ağlar, 193
ağlarsam, 145
ağlatma, 194, 195
Ağpınarlıdır, 130
āgūş, 191
āgūşa, 183
āgūşuma, 176
ağyār, 107, 167, 180
- ağyāra, 113, 114, 131, 132, 142
ağyārda, 196
ağyārdañ, 108, 146, 191, 195
ağyāre, 189
ağyārıñ, 199
ağzı, 188
ağzında, 172
āh, 107, 109, 122, 124, 128, 131, 133, 143, 144, 151, 152, 160, 162, 165, 166, 171, 173, 178, 182, 190, 191, 199
Āh, 132, 139, 146, 156
āh (u) zārlarla, 153
āh [u] zārımız, 132
āh āh, 173, 174
āh edüp, 159
Āh edüp, 151
āh etdim, 165
Aħbāb, 189
‘ahd, 114, 134
‘ahde, 162
‘Ahdim, 152
‘ahdine, 180
‘Ahdine, 149
āheste, 182
āhım, 105, 107, 150, 167, 174, 180, 194
- āhımdan, 133
āhımız, 162
āħir, 178
Āħir, 147
aħker, 115
aħmerlik, 105
aħşam, 149
āhū, 132
āhū mu, 124
āhūlar, 175, 185
āhūların, 152
āhūlarla, 193
aħvāl-i devrān, 125
aħvālīm, 142
aħvālīme, 142
aħvālīmī, 107
aħvālīnī, 146
Aħz edüp, 124
Āħz etdi, 168
Aħşarşular, 171
‘aħd, 103
‘āķıbet, 142, 152, 176, 181
‘Āķıbet, 103, 151, 163
‘āķīle, 169
‘aķl alıyor, 163
‘aķla, 125
‘Aķlım, 142
‘aķlına, 144
‘aks, 176, 198
aķsa, 164
aķşā, 135
āl, 106, 107, 113, 144, 165, 171

Āl, 105	‘ālem-nümā,	‘anber-būların,	ārām vermez,
al aşkıñı, 186,	103, 149, 157	152	132
187	‘ālem-süz, 106	‘anber-būya, 178	arasında, 171,
a‘lā, 155, 198	‘ālem-tāb, 130	‘anber-efşāna,	172
a‘lādan a‘lā, 122	‘ālem-tābdan,	118	ārāyiş, 134
ālādır, 126	166	‘anberīn, 182	āreste, 134
a‘lālara, 198	alışdıq, 189, 190	ancaq, 123, 164,	‘ārız, 149
alasım geldi, 183	alışmazdım, 155	195	‘Ārız, 158
alay, 175	‘ālī, 162	‘andelīb, 120	‘Ārızın, 184
Alaydım, 155	‘ālī-cenāb, 109,	‘andelībāne,	‘Ārızın, 125
‘Alāyıkdan, 176	177	157, 168	‘ārızıñ, 117, 138,
aldanma, 113,	‘ālī-ķadr, 151	‘Andelībāne,	166
132	ālīñ, 115	159	‘Ārızıñ, 104
aldanup, 128	Allāh, 190	‘andelībimdir,	‘ārifāniñ, 135
Aldatdı, 189	alma, 194	156	‘arīzamı, 173
Aldı, 137, 141	Alma, 105	‘andelībiñ, 133	‘arşa, 166
aldım, 200	Almadı, 180	‘andelībiñdir,	‘arş, 175
aldıñ, 107, 142	Almayınca, 109	196	artar, 170
Aldıñ, 150	almış, 118, 154	‘andelībveş, 147	Artırur, 145, 180
‘ālem, 122, 138,	almuş, 117	anı, 115, 186,	‘arūs, 113
139, 141, 146,	ālūde, 199	192	‘Arūs, 191
150, 193	alup, 133, 163	‘Anķā, 110, 198	‘arż, 111, 116,
‘Ālem, 131, 139,	Alup, 153	‘Anķā-dem, 148	136, 137, 157,
147, 148	alur, 105, 139	‘anķālanur, 132	169, 171, 195
‘ālem[i], 129	āmāde, 110	‘an-ķarīb, 109,	‘Arż, 118
‘ālem[i], 145	āmālim, 104	110	‘arż eder, 154
‘ālem-ārādan,	āmāl-peymā,	‘Anķā-şıfat, 161	‘Arż ederken,
121, 181	129	Añladıq, 149	161
‘ālemde, 105,	aman, 163	añlamaz, 113	‘arż edüp, 156
117, 122, 123,	Aman, 171	añlar, 108, 177	‘arż et, 118
141, 148, 152,	ammā, 115, 130,	añma, 124	‘arż etme, 108
167, 176, 195	133, 157, 158,	anneleriñ, 144	‘arż etmege, 119
‘Ālemde, 158	180	añsa, 115	‘arż etse, 125,
‘ālemden, 146,	aña, 103	ansız, 178	193
148, 199	Aña, 135, 192	Anuñcün, 105	‘arż eyle, 113,
‘ālemdir, 145	‘anāşırdan, 135	Aradım, 191,	161
‘āleme, 153, 184	‘anber, 104, 121,	192	‘Arż eyle, 165
a‘lemi, 176	135, 137, 155,	ārām edemez,	‘arż eyledi, 192
‘ālemi, 143, 144,	158, 174	116	‘arż eyledim,
145, 176, 192	‘Anber, 106	ārām etmedi,	161
‘Ālemi, 185	‘anber-bārlar,	181	‘arż eyleyüp,
‘ālemiñ, 149	153		184

- ˆ arz kıl, 133
 ˆ arza, 141
 ˆ arz-ı cemāl, 107
 ˆ Arz-ı dīdār, 124
 ˆ arz-ı hāl, 138, 152, 200
 ˆ Arz-ı hāl, 159
 ˆ Arz-ı hāl eyleyelim, 114
 ˆ arz-ı vefā, 123
 ārzū, 115
 ārzū, 136, 178
 Ārzū, 118, 146
 ārzūsundan, 155
 Āşaf, 184
 āşār, 141, 199
 ˆ aseldir, 125
 Āsitān, 128
 āsitāniñ, 142
 āsiyāb, 177
 Āsiyāb, 150
 aşla, 192
 aşlı, 125
 aşlın, 126
 aşlıñ, 128
 āsūde, 126
 ˆ āşık, 104, 107, 114, 133, 136, 149, 157, 158, 180, 184
 ˆ Āşık, 173
 ˆ āşıkā, 124, 149, 154, 158, 159
 ˆ Āşıkā, 115, 187
 ˆ āşıkāna, 135
 ˆ Āşıkāsā, 181
 ˆ āşıkdan, 109
 ˆ āşıkı, 103
 ˆ āşık-ı bī-çāre, 116
 ˆ āşık-ı zār, 123
 ˆ āşık-ı zārñ, 196
 ˆ Āşıkım, 151
 ˆ Āşıkın, 106
 ˆ āşıkıñ, 108, 114, 131, 146, 148, 164
 ˆ Āşıkıñ, 111
 āşıkār, 152
 āşinā, 103, 127, 133, 146, 150, 155, 171, 187
 āşinā oldum, 183
 āşinādandır, 146
 āşinālardan, 131
 āşinālık, 167
 Āşinālık, 196
 āşināsiñ, 165
 Āşināyı, 109
 ˆ aşk, 103, 117, 118, 119, 124, 131, 132, 133, 134, 135, 149, 158, 165, 168, 192, 193, 198
 ˆ Aşk, 137, 144, 146
 ˆ aşk eder, 130
 ˆ aşk eyledi, 130
 ˆ aşk eyleme, 171
 ˆ aşk olup, 182
 ˆ aşka, 104, 138, 140, 161, 181, 182, 183, 194, 197, 199
 ˆ Aşka, 113
 ˆ aşkdan, 174
 ˆ aşkı, 111, 122, 156, 161, 162, 197, 199
 ˆ aşkım, 155, 157, 175, 177
 ˆ aşkımı, 200
 ˆ aşkıñ, 103, 108, 114, 116, 125, 145, 152, 158, 168, 174, 179, 182, 191
 ˆ Aşkıñ, 147
 ˆ aşkına, 125, 147, 153, 179
 ˆ aşkıña, 107, 141, 156, 158
 ˆ aşkında, 120
 ˆ aşkıñda, 131, 193, 199
 ˆ aşkıñdan, 117
 ˆ aşkınla, 106
 ˆ aşkıñla, 111, 144
 ˆ aşkız, 169
 āşüb, 130, 149
 āşüfte, 129, 146, 155, 164, 169, 178, 181, 185
 Āşüfte, 190
 Āşüfte-dil, 125
 āşüfte-hāl, 109, 194
 āşüfteligim, 120
 āşüfteliğinden, 187
 āşüftelik, 107
 āşüftesi, 144
 āşüfteyim, 173
 at, 199
 āteş, 123, 137, 150, 151, 158, 170, 180, 186, 194, 196, 198
 Āteş, 146, 168, 195
 āteş[i], 144
 āteş-bāra, 131
 āteş-bārimız, 132
 āteşe, 123, 140
 āteş-feşānım, 116, 174
 Āteşgede, 190
 āteş-hānedir, 197
 Āteş-i hicrāna, 147
 āteşin, 111
 Āteşin, 107, 145, 147, 166
 āteşine, 145
 āteşinimden, 182
 āteşinimle, 191
 āteşle, 112, 178
 āteşlik, 128
 āteş-nümālarla, 171
 ˆ attāra, 137
 Atup, 127
 ˆ avn, 173
 aya, 124
 ayağ, 138
 ayağa, 151, 183, 194
 ayağa, 128
 ayağı, 109, 161
 ayağı, 128
 ayağım, 151
 ayağın, 113, 166
 ayağına, 119, 154
 Ayağum, 118
 ayak, 140
 ayaklarda, 114
 ˆ Ayār, 127
 ˆ ayb, 151
 ˆ ayb etmeñ, 112
 ˆ ayb eylemeñ, 179, 180

‘ayb eylemez, 154	bādām, 149	baḥş, 108, 143	baş egdirür, 175
ayda, 126, 140	bādbāñım, 127	baḥş etdi, 113	baş eger, 105
āyīne, 106, 148, 162	bāde, 155, 165, 172	baḥş eyleyüp, 131	baş egmede, 137
āyīnei, 128	Bāde, 137, 168	baḥt, 106, 112, 151, 176, 197, 198	baş egüp, 154
āyīneveş, 148, 157, 176	bādeniñ, 132	baḥtım, 105, 162, 166	başdan, 183
āyīneye, 124	bādeveş, 126	bā‘ iş, 111, 112, 146, 157	başı, 164
‘ayn, 175	<i>Ba‘d-ez-īn</i> , 187	baḫamlıdır, 128	başımda, 164
‘Ayn-ı cāzū, 121	bāğ, 105, 114, 130, 135, 153, 154, 165, 177, 181, 183, 194, 197	baḫar, 120, 169	başın alamaz, 123
‘aynım, 129	Bāğ, 121, 185	baḫarsañ, 145	başına, 123, 182
‘aynıma, 121, 122, 141, 151, 157, 164, 193	bāğa, 154, 162	baḫdı, 188	başıña, 140
ayrı, 117, 156, 167	Bāğa, 151	baḫışda, 161, 185	başında, 163
ayrılmaḫ, 195	bāğbān, 133	baḫışlar, 145	batar, 184
ayrılmazdım, 163	bāğbāniñ, 111	baḫışlarıñ, 159	Batar, 176
‘ayş (u) nūş edüp, 176	bāğçe, 136, 187	Baḫma, 172	Bātin, 113
‘ayş (u) nūşda, 129	Bağda, 119	Baḫmadiñ, 142	Bātınım, 115
‘ayş [u] nūş, 149	bāğda, 121, 129, 136, 167	baḫmaya, 188	bātinī, 176
‘ayş edüp, 132, 185	Bāğda, 169	Baḫmaz, 140	bāy, 154
‘azāb, 104	bāğ-ı ḫüsnüñdür, 109	bālā, 155	bāzār, 174, 182, 186
āzāde, 123	bāğın, 104, 164	bālādan, 165	bāzār-ı ḫüsn, 133
a‘zamdır, 103	bāğında, 162, 168	baña, 104, 105, 107, 108, 115, 122, 135, 139, 141, 144, 145, 165, 177, 184, 187, 192, 193, 194, 199	bāzārımız, 132
āzār, 199	bağışlar, 159	Baña, 194, 197, 199	bāzārına, 187
āzāra, 131	bağlanur, 165	bañadır, 198	bāzārında, 185
‘Azāzil, 134	bağlı, 118	bār, 167, 182	bāz-gün, 112
‘azm, 130	bağrım, 144	Bār, 140, 147	bāzıçe, 107, 178
	bahā, 135	bār[i], 186	bed, 171
	baḫā, 186	bār-ı girān, 116	beden, 135, 151, 196
	bahār, 113, 147	bārī, 111, 171	bed-endişden, 107
	Bahār, 130	Başdı, 113	bedensizce, 175
	baḫr, 138	başmam, 161	bed-mest, 134
	baḫr-ı ğamda, 127		Begüm, 112
	baḫş, 108		behcetde, 139
	baḫş edeli, 167		be-hey, 145
	baḫşini, 120		<i>Behisnivī</i> , 197
			Behişt, 175
			Behište, 167
			bekler, 175
			belādır, 198
			belāya, 190

Belini, 189
 ben, 139, 144,
 159, 161, 172,
 185, 193, 196
 Ben, 114, 117,
 119, 121, 138,
 141, 142, 145,
 148, 175, 187
 ben de, 156
 bend, 118, 181,
 185, 191
 Bend, 116
 bend etmiş, 177
 bend olmuş, 118,
 147
 Bend olup, 141
 bende, 155, 157,
 160, 169, 174
 bende-i dīvānīñ,
 111
 benden, 187,
 194, 195
 bendeñe, 114
 bendin, 177
 beni, 114, 139,
 140, 143, 159,
 177, 179, 185,
 193
 Beni, 111, 170
 benim, 124, 154,
 156, 161, 194
 Benim, 164, 182
 benimsiñ, 159
 beñzer, 121, 126
 Beñzer, 173
 beñzerdir, 124,
 125
 beñzetmek, 135
 Berāt, 157, 170
 ber-devām
 olmaz, 125
 bergin, 146
 Bergüzār, 142
 beri, 181
 berķ, 180
 berü, 121
 beste, 181
 Beyābān, 170
 Beyān, 172
 beyān etmez,
 131
 Beyāz, 170
 beyne'l-
 ma'ārifde, 133
 Beyzā-sıfatda,
 173
 bezl, 132
 bezl eder, 176
 bezl edüp, 135
 bezl etdigim,
 151
 bezm, 119, 130,
 133, 134, 143,
 156, 158, 168,
 173, 178, 183,
 194, 198, 199
 Bezm, 106, 114,
 115, 129, 135,
 151, 166, 173,
 177
 bezmde, 109,
 162, 172, 191
 bezmden, 176
 bezme, 128, 175,
 176
 bezmgāh, 183
 bezmi, 109
 Bezm-i cānda,
 116
 Bezm-i 'irfānda,
 116
 bezm-i
 muḥabbetden,
 138, 140
 bezmimiz, 178
 bezminde, 132,
 162, 165, 198
 bezmiñden, 139
 bezmine, 140,
 142, 152, 167
 bıraķmam, 193
 Bıraķmam, 162
 bī-āşinā, 133
 bī-bahā, 133
 bī-çāre, 122,
 136, 139, 189
 bī-çāreler, 118
 bī-dād, 168
 bī-dādlar, 105
 bīdār, 192
 bī-dār, 166
 bī-dillere, 107
 bī-emānım, 115
 bī-ğam, 148
 bī-gāne, 112,
 123, 180
 bī-gāne[i], 104
 bī-gāneden, 109
 bī-gānedir, 111
 bī-gānelik, 195,
 196
 bī-gānelikden,
 176
 bī-gāneyim, 157
 bī-hāşıl, 157
 bī-hūde, 108,
 132, 138, 142,
 181, 199
 bī-hūş, 120, 197
 bī-iḥtiyār, 179
 bildirmediñ, 136
 Bile, 148, 180
 bilenler, 192
 Bileydim, 156
 billür, 106
 billür-ı şāf, 138
 bilmedim, 139,
 191
 Bilmedim, 193
 bilmedin, 146
 bilmediñ, 187
 bilmem, 104,
 122, 143, 155
 bilmese, 177
 bilmeyen, 169
 bilmez, 127, 193
 bilmezem, 147
 bilmezse, 110
 bilsem, 156
 bilüp, 185
 bilür, 126, 140,
 193
 Bilür, 106, 133
 Bilürken, 134,
 199
 bīmār, 140
 bīmāra, 131
 bīmāriñ, 192
 bīmāriña, 136
 bī-mecāl, 143
 bī-mecāz, 132
 bī-mürüvvetden,
 127
 biñ, 104, 140,
 152, 153, 169,
 192, 193
 bī-naşibiñdir,
 196
 biñde, 164
 Biñde bir, 123
 bī-nevā, 133,
 155, 174
 bī-nevālarla, 170
 bī-pervā, 163
 bī-pervāsı, 146
 bir, 104, 108,
 111, 114, 124,
 138, 141, 151,

- 153, 154, 155,
156, 160, 164,
169, 176
Bir, 103, 117,
140, 143, 145,
161, 172, 193
bir bir, 104, 144
bir gün, 108,
114, 133, 145,
146, 150, 157,
159, 162, 164,
175, 176, 185
Bir gün, 115,
173
bir şey, 191
bī-raḥm, 146
Birden, 183
bī-riyā, 103
Bī-sebeb, 116
bī-tāba, 117
biten, 121
Bitmez, 166
bī-vefā, 106,
171, 187, 192
Bī-vefā, 119
bī-vefādır, 199
Bī-vefālar, 176
bī-vefālardan,
132
Bī-vefālardan,
180
bī-vefālarla, 171
Bī-vefāsiñ, 187
Biz, 151
Biz bize, 186
bīzār, 179
bizde, 120
bizden, 168, 171
bize, 138, 150,
165, 168, 175,
190, 195
Bize, 180
bizi, 150, 165
bizim, 169
boynu, 118
boynuna, 197
bozar, 162
bozulmuş, 199
bögründedir, 124
bölük, 168, 175
böyle, 146, 165,
171, 198
Böyle, 144, 154,
195, 196
böyledir, 132
Böyledir, 159
bu, 110, 125,
138, 145, 150,
159
Bu, 156, 158,
186
bū, 141, 153
bu dem, 189
bu yā, 106, 138
Buldu, 131
buldum, 171,
187
bulmuşdur, 103
bulsam, 163
bulunmaz, 121
bulur, 103, 120
Bulur, 112
bunca, 108, 144,
156, 173, 199
Bunca, 120, 136,
186, 195
būriyāsın, 176
būs, 112, 115,
140, 164, 165,
169, 180
Būs, 120
būs etdi, 188
Būs etdiğiçün,
187
būs etme, 179,
189
būse, 131, 189
būsedən, 149
būs-ı la' liñ, 109
Buyur, 195
bühtāndır, 139
būlbül, 105, 108,
113, 114, 117,
120, 121, 122,
125, 131, 136,
138, 139, 145,
146, 153, 154,
155, 162, 167,
170, 172, 178,
180, 181, 193
Būlbül, 126,
143, 183, 189
būlbül müsün,
143
būlbülāsā, 133,
153, 197
Būlbülāsā, 157
būlbülce, 111
būlbülde, 133
būlbüldeñ, 107
būlbüle, 141,
179
būlbül-i gūyā,
108, 135
būlbül-i
mestānedən,
109
būlbül-i nālān,
119
Būlbüller, 171
Būlbülüm, 151
būlbülün, 131
būlbülüz, 168
bülend, 181
Bülend, 198
būrqa', 184
būrqa' dan, 184
büt, 144, 183,
189
bütün, 145
Bütün, 169
bütüñ, 188
- ## C
- cāhil, 120, 169
caḥīm, 167
cām, 107, 109,
113, 114, 115,
124, 125, 133,
148, 149, 154,
157, 162, 165,
166, 168, 169,
170, 175, 176,
178, 179, 183,
192, 198
Cām, 103, 115,
126, 140, 142,
155, 196
cām[1], 129, 134
cāma, 172
Cāma, 148
cāme, 171
Cāme, 107
cām-ı Cem'iñ,
149
cām-ı firqatle,
134
cām-ı la' liñ, 135
cām-ı lebin, 119
cāmını, 169
cān, 108, 125,
132, 147, 180,
183
Cān, 104
Cān atup, 117
Cān etdi, 190
cān[a], 198
cān[1], 127

- cāna, 142, 152,
155, 156, 184,
198
- cānā, 105, 117,
131, 138, 145,
156, 158, 167,
170, 177, 198
- cānān, 108, 109,
119, 131, 134,
137, 158, 179,
182, 192
- cānāna, 112,
113, 114, 119,
123, 126, 136,
159, 161, 182
- cānāndan, 140
- cānāne, 169
- cānānedir, 112,
197
- cānānelik, 187,
195
- cānāneniñ, 145
- cānānesiz, 178
- cānāneyim, 157
- cānānım, 152
- cānānımı, 180
- cānāniñ, 153,
169, 182
- cānānına, 175
- cānbāzdir, 182
- cānda, 108
- cāndan, 140,
156, 159
- cānım, 111, 115,
144, 151, 152,
159, 171, 173,
183, 195, 196
- cānıma, 145, 159
- Cānıma, 157
- cānımsıñ, 194
- cānın, 131
- cānlar, 159
- Cānlar, 130
- cārī, 129, 160,
180
- cāzibe, 115, 144,
169
- cāzūlar, 185
- cāzūlarla, 193
- cebīnle, 191
- cedel, 180
- cefā, 122, 123,
152, 168, 186
- Cefā, 105
- cefā çekmeye,
149
- cefādan, 119,
168
- cefādır, 145, 198
- cefā-keşlik, 128
- cefālarda, 198
- cefālardan, 119
- cefālarla, 171
- cefāsına, 173
- cefāya, 156, 190
- cefāyı, 150
- cellātveş, 111
- Cem, 148, 154
- Cem'dür, 103
- cemāl, 116, 121,
139, 163
- Cemāl, 142, 177
- Cemāl[i], 122
- cemāle, 168, 179
- cemālin, 148,
175
- cemāliñ, 114,
118, 140, 145,
164
- Cemāliñ, 133
- cemāliñde, 136,
186
- cemālinden, 164
- cemāliñden, 156,
158
- cem'ıyyet, 197
- cem'ıyyeti, 107
- Cemşid, 162
- Ceng, 175
- cengāri, 128
- cennet, 104
- Cennet, 139
- cennetden, 139
- cerrārımız, 132
- cerrārına, 187
- cevāb, 104
- Cevāben, 200
- cevher, 180
- cevr, 105, 111,
122, 131, 142,
144, 171, 181
- Cevr, 111, 113,
146, 187, 189
- cevr etme, 133
- cevr eyleme, 139
- cevri, 158
- cevr-i çarḥ, 127
- Cevrin, 108
- cevriñ, 180, 198
- cevriñden, 196
- cevrine, 116,
156
- Cevriñe, 106
- cevriñle, 150
- Cevriñle, 158
- ceyb, 184
- ceyş, 118
- ceyş-i ḥāl, 127
- cezāsına, 173
- Cezb, 166
- cez̄b eder, 111,
185
- cez̄b edüp, 161
- cez̄b olmuş, 146
- cez̄be, 158, 163
- Cezbe, 115, 117,
179
- çigerden, 183
- çiger-gāh, 190
- çiger-ḥūn, 116
- çiger-sūz, 160
- çiger-sūzāneden,
109
- cihān, 124, 125,
163, 178
- Cihān, 168
- cihān-ārā, 106,
135, 184
- cihān-ārāya, 124
- cihānda, 133,
134
- Cihānda, 156,
191, 194
- cihānı, 167, 171
- Cihānı, 143
- cilā, 135
- cilāsın, 127
- cilāsına, 172
- cilvegāh, 157
- cinse, 128
- cism, 151, 195
- Cism, 141
- cism[i], 176
- cism-i zārın, 146
- Cism-i zārın,
137
- cismim, 115,
199
- cismimde, 115
- cismimdeki, 125
- cismime, 117
- cizginür, 194
- Cüş eder, 125
- Cuybār, 177
- cüyende, 160
- Cüyende, 110
- cüdā, 121

Cüdā düşse, 165
Cümle, 118, 193
cünbüş, 198
cünün, 112
cür^c a, 103, 128
Cür^c a, 169
cür^c amız, 169
cür^c asın, 126
cürmüm, 131,
136

Ç

çāğ, 138
çāk, 108, 178,
179, 184, 193
çāk eden, 177
çāk edüp, 119
çāk etdi, 144
çāk etsem, 153
çāk olur, 125
çākəriñ, 111
çāk-ı giribān,
199
çāk-ı giribānım,
154
çālāk, 127
çalar çarpar, 127
Çāre-sāz, 135
çarḥ, 112, 165,
177, 190, 199
Çarḥ, 129
çarḥdır, 175
çarḥ-ı āsiyāb,
126
çarḥ-ı bī-sütün,
125
Çarḥ-ı miḥnet,
124
çarḥıñ, 164
çārsü, 135
çehre, 137, 144
Çekdi, 137, 174

çekdigi, 191
çekdigim, 144,
151
çekdiklerim, 182
çekdim, 119,
152, 161, 191,
199
Çekelden, 197
çekelim, 114
Çekelim, 113
Çeken, 133
Çekenler, 131
çeker, 111, 138
Çeker, 112, 175,
182, 184
Çekeriz, 116
Çekildiñ, 142
Çekince, 170
çekmeden, 146,
182
Çekmeden, 148
Çekmediñ, 109
çekmek, 146
Çekmeñ, 157
çekmeyen, 150
çekmiş, 166
Çekülsin, 169
çeküp, 153
Çeküp, 155, 176,
181
çemen, 151
çemeniñ, 119
çend, 128
çeng, 163
çengāl, 149, 184
çerāğ, 55, 138,
166
Çerāğ, 130
çerāğı, 192
çerāğından, 111
çerb-zebān, 112

çeşm, 104, 106,
120, 127, 141,
155, 157, 180,
185, 193
Çeşm, 119, 175,
177, 179, 192
çeşm[i], 169
çeşmāsā, 142
çeşme, 117
çeşm-i fiteniñ,
141
çeşm-i giryān,
109, 125
Çeşm-i şehlā,
135
çeşmim, 104
çeşmimden, 178
çeşmin, 130, 184
çeşmiñ, 124, 127
Çeşmiñ, 162,
186
Çeşminde, 130
çeşminden, 125
çeşmüñ, 149
Çevirdi, 127
çıkalı, 184
çıkar, 140
Çıkar, 174, 183,
199
çıkartdı, 174
çıkdı, 128, 150,
175
Çıkdı, 141, 163
çıkdıñ, 187
çıkmaz oldu, 194
çıksa, 174
Çıksa, 184
çıksun, 176
çıkup, 175
çin, 129, 155,
185
Çin, 127

Çin'e, 152
çine, 174
çingāne-meşreb,
127
çok, 134, 158,
166
Çok, 150, 160,
162, 171
çok da, 133
Çok da, 146
çoklar, 189
Çöz, 181
Çözüp, 191
çün, 193

D

dād, 105, 119,
131
Dād, 150
dād etdigiñ, 198
dād etdiñ, 195
Dāda, 138
Dāda gelmişdir,
196
dāğ, 115, 119,
131, 132, 138,
142, 147, 151,
153, 155, 177,
193, 194, 196
Dāğ, 114, 146,
154, 179, 190
dāğdār, 121
dāğ-ı dilinden,
110
Dağıdup, 107
dāğım, 175
dāğımı, 124
dağıtma, 163
dahı, 156, 161,
180, 181
Dāhil, 166
dahıl eder, 134

Dağl ederse, 177
 dağme, 127
 dā'im, 105, 133,
 170
 dā'imā, 105
 Dā'imā, 150
 Dağup, 197
 dām, 167
 dām[ı], 134
 Dāma, 143
 dāmān, 178
 dāmāna, 123
 dāmānın, 118
 dāmen, 123, 133,
 162, 181
 Dāmen, 168,
 180, 193
 dāmen[i], 187
 dāmen[in], 131
 dāmen-i dildāra,
 110
 dāmenin, 132,
 185
 dāmın, 134
 dānā, 177
 dānālara, 128
 Dānāya, 173
 dārü'l-şifā, 181
 dāstān, 131
 Daşa, 180
 daşa çaldım, 180
 davā, 139, 191,
 192
 Debredince, 185
 Dedi, 121, 159,
 192
 dedim, 156, 191
 Dedim, 191, 192
 def, 172
 Def, 119
 defter, 134
 Deger, 169
 degil, 145, 162
 Degil mi, 199
 Degildir, 133
 degilsin, 176
 degin, 184
 Değişdim, 183
 değişmem, 140
 Değişmem, 165,
 172
 değişmezdim,
 156
 Degme, 161
 degmezse, 165
 Degsün, 140
 dehānın, 162
 dehānında, 171
 deheniñ, 141
 dehr, 164, 177
 Dehr, 104, 129
 dehr[e], 110
 dehrde, 133, 183
 dehrden, 113,
 152
 dehre, 162
 dehrin, 105
 dehriñ, 117, 132,
 157, 160, 181,
 191
 Dehriñ, 173
 dehşet, 165
 dek, 192
 dem, 107, 109,
 113, 120, 125,
 126, 138, 140,
 149, 156, 158,
 162, 169, 175,
 183, 192, 193
 Dem, 134, 153,
 169
 Dem mi, 151
 dem ur, 199
 dem urdum, 117
 dem urduñ, 105
 Dem urduñ, 141
 dem urmadan,
 174
 dem urmuş, 147
 dem ursa, 142
 Dem urunca, 132
 dem urup, 103,
 168
 Dem urup, 179
 dem urursañ,
 112
 dem[i], 167
 dem-ā-dem, 156
 Dem-ā-dem, 162
 dem-be-dem,
 129, 152
 Dem-be-dem,
 123, 132, 154
 dem-beste, 115,
 121, 133, 153,
 162, 181, 193
 dem-beste-dil,
 131
 dem-bestemi,
 141
 demde, 125, 141,
 145, 147, 178
 demdir, 169
 demdir bu dem,
 154, 155
 Demem, 124
 demez, 126
 Demez, 122
 demezseñ, 195
 demiş, 122
 demler, 170
 demlerden, 121
 demlerdir, 119
 dem-sāz, 172
 dem-sāzdan, 164
 dem-sāzdır, 183
 dem-süz, 132
 dem-süz-, 121
 dendān, 171
 dendāniñ, 170
 deni, 110, 148,
 155
 deñlü, 121, 122,
 134, 156, 176,
 199
 denmez, 152
 deprenür, 125
 Depretdi, 188
 depretmez, 118
 depretse, 125
 der, 137, 157,
 186
 der-āğūşa, 186
 Derc edüp, 129
 derd, 161, 174,
 182
 Derd, 127, 128
 derdin, 131, 146
 derdinden, 131
 derdini, 136
 Derdiñle, 147
 derdmend, 118
 derdmendimdir,
 122
 deresim geldi,
 183
 dergāh-ı
 izzetden, 110
 derh, 176
 derim, 185
 der-kār, 139
 der-kāra, 110
 derler, 199
 derlerse, 108
 dermān, 158
 dermāna, 136
 dermāndan, 141
 ders, 154

Ders-i istignā, 163
 ders-i vefā, 133
 dersini, 144
 derūn, 103, 104, 128, 173
 derūnum, 131
 Derūnum, 141, 172
 deryā, 166
 dese, 198
 desem, 152
 dest, 103, 133, 162, 181
 Dest, 123, 129
 deste, 171
 Dest-gİR, 114
 destimde, 167
 destine, 154
 dest-māl, 130
 Deşt-i ğam, 117
 deşt-i ğamda, 178
 Deşt-i hicrān, 129
 deşt-i miḥnetiñ, 122
 Devā, 131
 devlet, 118, 158, 186
 Devlet-i ḥüsnüñ, 111
 devletin, 156
 devletlü, 154
 devr, 105, 116, 118, 120, 129, 134, 136, 138, 154, 157, 176, 178
 Devr, 104, 122, 128, 131, 138
 devrān, 137, 158, 179, 180, 192
 devrāna, 113, 143, 168
 devrāneniñ, 146
 devrāniñ, 124, 194
 devrden, 164
 devreder, 154
 devretmesün, 166
 devr-i elestden, 132
 devrinde, 126, 175
 devvāra, 110
 deyü, 106, 107, 118, 164, 195
 dīdār, 111, 158
 dīdāre, 190
 dīdārına, 188
 dīdārına, 136
 dīde, 112, 114, 128, 136, 142, 152, 164, 173, 179, 180
 dīdeden, 137
 dīde-i āhūlarına, 121
 dīde-i giryāna, 113
 dīdeler, 119, 130
 dīdelerim, 114, 160
 dīdelerimden, 164
 dīdemi, 170
 dīdesi, 147
 dīdesine, 129
 diger-gün, 117, 157, 180
 diger-güne, 140
 diger-günüm, 193
 dil, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 115, 116, 117, 123, 127, 128, 131, 132, 136, 137, 142, 143, 146, 148, 149, 153, 158, 163, 164, 166, 168, 173, 174, 178, 179, 180, 181, 184, 186, 187, 195, 198, 199
 Dil, 117, 120, 123, 125, 140, 141, 155, 157, 162, 165, 181, 187, 197
 dil [ü] cāna, 113
 dil murğ[i], 130
 dil[i], 161, 196
 dilā, 150, 157
 dil-āġāz, 166
 dil-ārā, 121, 165
 dil-ārādan, 165, 181
 dil-āverlik, 105
 dil-ber, 109, 147, 192
 Dil-ber, 147
 dil-ber olup, 156
 dil-berde, 135
 dil-berden, 151, 156, 158, 174
 dil-bere, 186
 dil-beri[i], 179
 dil-beriñ, 134
 dil-berler, 126
 dil-cūlar, 185
 dil-cūların, 152
 dildār, 191
 dildāra, 105, 128, 168, 174
 dildārdan, 155
 dildārıñ, 165, 184, 197
 dildārına, 136
 dilde, 110, 155, 164, 193, 198
 Dilde, 150, 153
 Dildeki, 122
 dilden, 106, 107, 141, 162, 196, 199
 dile, 110, 127, 147, 180, 190, 195
 dilemem, 160
 Diler, 164
 Dilerse, 164
 dilersem, 144
 Dilersem, 112
 dilerseñ, 103, 157, 179, 189
 dil-firīb, 130
 dil-firībimdir, 157
 Dil-fürüz, 119
 Dil-ḥastegāniñ, 147
 dil-ḥırāş, 108
 dil-i dīvānedir, 112
 dil-i nālānımı, 111
 dil-i şeydā, 173
 dilim, 188
 Dilimde, 194
 dilinden, 146

dil-küşā, 135,
 154
 diller, 111, 118,
 154, 192
 Diller, 130
 dillerde, 105
 dillere, 198
 dil-perver, 152
 dil-rübā, 133,
 150, 186
 dil-rübādan, 155
 dil-rübālar, 167,
 191
 dil-rübālarda,
 198
 dil-rübālardan,
 119, 141, 146
 dil-rübālardan
 mısıñ, 143
 dil-sitānımsıñ,
 194
 dil-süz, 107,
 115, 147
 Dimāğ, 141
 dimāğın, 132
 dīnāra, 110
 diñle, 120, 151
 Diñle, 151
 diñlemek, 163
 dirhem, 110
 dirīğ, 106, 109
 dirīğ etme, 170
 Dirīğā, 178
 dirşürüp, 198
 Dīv, 128
 dīvāna, 118, 123
 dīvāne, 112, 168,
 180
 dīvānedir, 197
 dīvāneler, 118
 dīvāneleriñ, 144
 dīvānemi, 163
 dīvāneniñ, 146
 dīvānesi, 117
 dīvāneye, 116
 dīvāneyim, 158
 dīvānına, 175
 dīvānī, 137
 diyem, 151, 152
 diyen, 122, 139
 diyerek, 168
 doğmaz, 164
 doğunır, 160
 Doğunsa, 174
 doğunup, 139
 dolāba, 129
 Dolaşmış, 174
 dolaşur, 180
 dögüp, 119
 Dökenler, 135
 döker, 130
 Dökme, 128,
 149
 dökmüş, 174
 dökülse, 151
 dökülüp, 188
 döküp, 152
 Döküp, 172,
 178, 183
 döndü, 174, 182,
 187
 Döndü, 129
 döndüñ, 196
 döndürdü, 137,
 170, 179
 döndürdüñ, 144
 döndürmüş, 137,
 145, 180
 Dönegör, 179
 döner, 111, 112,
 114, 163, 182
 Dönmek, 159
 Dönmeseydi,
 180
 dönmeziz, 132
 dönmüşdür, 117
 dönmüşken, 147
 duḡānım, 150
 duḡt-i rezle, 183
 dūn, 112, 177
 dūna, 148, 157
 dūnum, 193
 dūnuñ, 112
 dūr, 111, 156
 Dūr, 158
 dura dursun,
 161, 162
 Duramaz, 169
 Durmayıp, 117
 durmayup, 104
 durmaz, 129
 durur, 175
 dururken, 169
 dururmuş, 171
 durursuñ, 119
 duruşmazdım,
 156
 dutagör, 180
 dutalım, 110
 Dutan, 131, 133
 dutar, 185
 dutdu, 173
 Dutdu, 190
 dutmadiñ, 151
 Dutmam, 140
 dutmazsañ, 111
 dutmuş, 143,
 185
 dutmuş hedef,
 185
 dutsam, 170, 185
 dutulmuş, 124
 dutup, 119
 Dutup, 118
 dutuşmazdım,
 155
 Dūzah, 104, 141
 dü, 117, 128,
 139
 Dü, 145
 dünyā, 122, 145,
 148, 162, 164,
 169, 171, 176,
 182, 192
 dünyāca, 191
 Dünyāda, 158
 dünyālara, 132,
 156
 dünyāya, 176
 dünyāyı, 141
 dūr-efşānım, 154
 dūrler, 154
 dūrlü, 135
 dürr, 151, 170
 dürr-i nazmım,
 133
 dürtmesün, 166
 dūrüg, 178
 düşdü, 168, 173
 Düşdü, 115
 düşdüm, 107,
 121
 Düşdüm, 158
 Düşdüñ, 147,
 165
 Düşelden, 117
 düşeli, 153
 Düşeli, 141, 184
 Düşen, 181
 düşer, 123
 düşmege, 168
 düşmeñ, 143
 düşmez, 170
 Düşmez, 167
 düşmezdim, 156
 düşmüş, 122,
 140, 185
 Düşmüşüz, 138

düşse, 169
Düşse, 124
düşsem, 195
düşüp, 190
Düşüp, 119
Düşürdüm, 176
düşvār, 140, 146,
156, 193
düzer, 175

E

ebhās, 125
ebnā, 199
ebr, 125
ebrū, 140, 164,
184, 185
ebrūları, 116
ebrūlarıñ, 181
ebrūya, 117
eczā, 141
edā, 115, 135,
186
edāsına, 173
edegör, 179
edeli, 187
eden, 124, 199
eder, 109, 165
ederdim, 197
Ederken, 191
edersem, 108
edersem de, 172
edersēñ, 165
edersīñ, 113
edesim geldi,
184
edhem, 116
edüben, 160
edüp, 106, 122,
132, 141, 143,
172

efendim, 117,
125, 130, 140,
157
Efendim, 130,
169, 194, 198
efendimdir, 123
efgān, 179
efgānım, 193
efgende, 157
Efkendelik, 126
eflāk[ı], 150
efrüz, 139
Efsāne, 162
efsāneniñ, 146
efsānesin, 124
efsānesiz, 178
efsün, 117, 127,
141
Efsün, 173
efsūna, 170
efsünger, 175
efsūsūñum, 199
efzā, 115
efzün, 108
egdirüp, 184
eger, 164, 174
eglenmez, 167
eglenür, 153,
195
Eglenür, 141
egler, 151, 172
ehl, 111, 140,
152, 177, 191
ehl[i], 131
Ehl-i ‘ālem, 166
Ehl-i ‘aşk, 148
Ehl-i ‘aşka, 135
ehl-i ‘aşkı, 126
Ehl-i ‘aşkı, 116
ehl-i ‘aşkıñ, 134,
136
Ehl-i diller, 175

ehl-i fitneniñ,
173
ehl-i niyāz, 131
ehl-i rāz, 132
ehl-i riyā, 116,
166
ehl-i sühan, 151
ehl-i sühaniñ,
142
Ehl-i yem, 120
ehlin, 165
ehlingen, 149
ehline, 176
ehlini, 116
ejderhā, 185
eksikligin, 112
el verdi, 169
el vermedi, 132
el vermez, 138,
168
el verse, 116
elbet, 109, 112,
139, 150, 162,
181
elde, 110, 125,
169, 187
elden, 114, 162,
169, 193
ele, 169
elem, 129, 158,
165, 190
eleme, 160
elemiñ, 125
elhān, 120, 183
El-ḥazer, 132
elif, 166
elim, 141
Elim, 171
Elime, 156
elinde, 180
elinden, 103
eliñden, 150

Eliñden, 144
ellerde, 178
ellere, 159
emekler, 199
emel, 158
Emel, 162
emeldir, 125
emelim, 169
emīn olmaz, 129
emīr, 173
emīrinden, 124
encām[ı], 134
endām, 145, 148,
154
endām[ı], 134
ender, 157
endişe, 158, 178,
184
endişesi, 104
endüh, 127, 194,
198
Endüh, 190
epsem, 193
epsem ol, 148,
150
Epsem olmaz,
149
erbāb, 134
erbāb-ı dil, 138,
170
Erbāb-ı dile, 110
erbāb-ı kemāliñ,
140
erbāb-ı nazmıñ,
126
erbāb-ı riyā, 169
erbābınā, 148
Erdi, 119
erdikçe, 131
erdim, 152
ergüvān, 129
Erince, 174

- erişdir, 114
erişmez, 168
erişüp, 113
erkânıdır, 105,
122
erkânına, 175
ermedik, 133
ermezse, 123
erzânıdır, 122
Es'ad Paşâ, 198
esdi, 147, 158
eser, 182
Eser, 164
eşer, 140, 165,
173
eşeri, 141
eşerim, 160
esir, 148, 197
Eski, 128
esmez, 165
esrâr, 112, 116
esrârını, 120
eş'ârım, 148
eşcâr, 137
eşheb, 198
Eşheb, 118
eşk, 110, 130,
151, 174, 177
Eşk, 114, 180
eşk-i gözüm, 171
eşk-i habâb, 125
eşkim, 144, 152,
178, 185
Eşkim, 186
eşkime, 128
eşkin, 137
et, 111
etdi, 104, 190
etdikçe, 142
etdikleri, 199
etdim, 159
etdiñ, 107, 108,
144, 187
etdir[ür], 175
etme, 106, 194
Etme, 186
Etmedim, 136
etmek dürür, 194
etmekden, 145
etmekdürür, 195
etmem, 123
etmeyince, 137
etmez, 186
etmezken, 161
etmiş, 105, 136,
139, 180
etmiyem, 199
etseñ, 106
etseñ de, 105
etsün, 104
eṭrâfını, 185
evc, 182, 198
evce, 166, 172,
183
evvel, 170, 176,
197, 198
ey, 108, 114,
115, 141, 142,
144, 146, 149,
154, 159, 160,
165, 166, 168,
179, 181, 186,
187, 193, 199
Ey, 105, 108,
119, 120, 128,
138, 143, 144,
146, 153, 154,
158, 160, 161,
162, 163, 177,
179, 185
Ey dil, 189
eyâ, 121
eyle, 146, 164,
195
Eyle, 157, 176
eyledi, 143, 182,
188
Eyledi, 179
eyleme, 140
eylemege, 120,
149
eylemeñ, 151
eylemez, 104,
171
Eylemez, 107,
138
eylemezken, 197
eylemiş, 135,
166
Eylemiş, 103,
107
eyler, 104, 106,
108, 143, 154,
169, 179
eylerse, 126
eylerseñ, 122,
182
eyleseñ, 124
eyleyeyim, 144
eyleyüp, 152,
177, 191
eyyâmında, 122
ezel, 117
ezelden, 114,
159
Ezelden, 168,
194
ezeldir, 125
ezkârımız, 133
F
fânüsa, 179
farażâ, 186
Fâriğ oldum, 139
Farğ eder, 146
farğ edüp, 146
farğ eylemez,
158
Farğ eyleyemez,
136
farğ kıl, 109
farğ kıldım, 192
Faşl, 154
Felâṭun-ı zamân,
176
felek, 105, 173
Felek, 175, 178,
182, 199
felekde, 184
felekden, 176
Felekden, 108,
157, 164
Fenâ, 162
fenâdan, 148
Fenâdan, 182
fenn, 145
fenninden, 133
fer, 198
ferâğ, 138
ferah, 41, 113,
147
Ferâmuş etdi,
155
ferâmüş eylediñ,
196
ferâmuş
eyleyenler,
126
ferdâ, 113, 124,
161, 169, 191
Ferhâd, 117
Ferhâd'ıñ, 178
ferḡâl, 184, 185
ferḡunde, 157
ferḡundelik, 112
fermân, 137

fermānına, 174
feryād, 132, 151,
177, 193
feryādīña, 142
ferzendî mi, 144
fes, 175, 185
fesden, 184
fettān, 163, 179,
192, 193
fettāna, 113, 136
fettāne, 161, 180
fettānedir, 111,
197
Feyyāz, 135
feyz, 157
feyz-ārā, 198
feyz-āver, 152
feyze, 162
feyzim, 199
feyzine, 134
fezā, 128
fırşat, 123, 168,
181, 195
Fırşat, 116, 150
fırşatdan, 128
fıtratdan, 127
fidān, 163
fiğān, 170
fiğān etmez, 130
fiğānı, 145
fıkr, 106, 197
fıkr-i hayāl, 194
fıkrinde, 104
firāk, 104, 128,
151
Firāk, 197
firākın, 153
firākıñ, 139
firāvān, 158,
186, 190
firāvān eylediñ,
142

firāvānım, 151
firqat, 107, 182
Firqat, 111, 122
Firqāt, 115
firqatde, 114,
132, 153, 177,
178, 181, 196
firqatden, 128
firqate, 165
firqatle, 164
Fitne, 106, 149
fitne-keşān, 147
fūlfūl, 137
fürūğ, 138
fūsūn, 152
Fūsūn, 127
fütāde, 130
füzūn, 112
füzūn eyler, 127
füzūn oldu, 159

G

ğaddārıñ, 184
ğaddārına, 187
ğāfil, 120, 131,
152
Ġāfil, 109
ğāfil olma, 199
gāh, 111, 122,
132, 185
Gāh, 111, 116,
186
gāhī, 105, 168
Gāhī, 109, 132
gāhīce, 106
gā'ilede, 169
ğālib olur, 173
ğālibā, 117, 145,
158
Ġālibā, 137, 147
ğam, 113, 114,
117, 124, 125,

128, 129, 131,
138, 153, 164,
166, 169, 170,
176, 179, 180,
181, 189
Ġam, 144, 169,
175, 177, 186
ğam çekme, 159
ğam degil, 147
ğam değil, 147
ğama, 111, 157,
184
ğamda, 104, 106,
134, 151, 153,
159, 173, 183
ğamdan, 122,
142, 147, 157,
179, 180, 185,
191, 195, 199
Ġamdan, 103,
126
Ġamdır, 190
ğamı, 176
ğamın, 122
ğamıñ, 150, 178
Ġamıñdan, 153
ğamındandır,
108
ğamla, 116, 129,
134, 155
ğamlıdır, 128
ğammāzdan, 163
Ġamz, 104
ğamze, 111, 113,
126, 141, 161,
182, 184, 187,
200
Ġamzeler, 104,
116, 175
ğamzeleri, 128,
130
ğamzeñ, 127

ğamzeñle, 142
ğamzesi, 163
ğaraž, 108
Ġaraž, 133, 165
ğaribiñdir, 196
ğarq, 180
ğavğādan, 181
ğayğular, 185
ğayr, 137, 155
ğayret, 141
ğayretten, 128
ğayretiñ, 199
ğayretle, 180
ğayrī, 168
ğazel, 136, 172
Ġazel, 141, 197
ğazeldir, 126
ğazel-ğān, 119
gece, 180
geçdi, 178
Geçdi, 181, 184,
186, 189
geçdim, 182
Geçen, 117
geçer, 145, 195
Geçer, 133
geçerdiñ, 171
Geçerdiñ, 164
Geçirür, 134
geçmedi, 119
geçmez, 131,
136
geçmiş, 154
Geçse, 159
geçsün mi, 146
geçüp, 146
Geçüp, 172
Geçürdüm, 171
gedā, 106, 133,
154
gedādan, 170
gedālarla, 171

Geh, 120, 123
 gehī, 123, 149
 Gehī, 122, 149
 gel, 105, 123,
 159, 194, 195
 Gel, 142, 198
 geldi, 113, 170,
 183, 184
 Geldi, 145, 192
 geldikçe, 167
 geldim, 168
 gele, 149
 gelen, 151
 Gelen, 181
 gelince, 170
 Gelince, 192
 Gelir, 131
 Gelmese, 107
 Gelmesün, 148
 gelmez, 106,
 157, 193
 gelmezsiñ, 195
 gelmiş, 138
 gelmişdir, 118,
 119
 gelse, 156, 179
 gelüp, 182
 gelür, 127, 128,
 149, 150, 163,
 173, 184, 188
 Gelür, 164, 198
 genc, 134, 170,
 180
 genc-i ğamda,
 134
 gencinde, 103
 gendüm, 129
 ger, 158, 177,
 194
 Ger, 193
 gerçi, 167, 176
 Gerçi, 120
 gerd, 148
 gerdān[i], 127
 gerden, 134, 191
 gerden[i], 130
 gerdiş, 150
 Gerdiş, 177
 gerdün, 128, 178
 gerdūna, 182
 gerdūne, 170
 gerdūnuñ, 199
 gerek, 110, 111
 Germ, 119
 Getürdiñ, 142
 Getürmek, 175
 getürmiş, 107
 Gevher, 126
 gevherdārīna,
 105
 gevherin, 103
 gevheriñ, 182
 gevherlerin, 151
 gezdirür, 116,
 117
 gezen, 110
 gezer, 169
 ğilmān, 139
 gibi, 104, 114,
 115, 116, 119,
 139, 144, 148,
 151, 153, 154,
 159, 171, 172,
 177, 179, 180,
 183, 184, 186,
 189, 192
 giden, 182
 Gider, 162
 girān, 166
 gird-āb, 110, 138
 gird-ābdan, 166
 gird-āb-ı ‘aşqa,
 127
 girdi, 175
 giremez, 126
 Girībān, 108,
 119
 girībānım, 193
 girībānın, 103
 girībāniñ, 181
 girift, 130
 Girih, 116
 girmez, 169
 girmiş, 199
 girse, 156
 Girse, 116, 154
 girsem, 151
 girü eyle, 117
 giryān, 119, 121,
 158, 170, 178,
 179
 giryān eylediñ,
 142
 giryāna, 114,
 142
 giryāndan, 141
 giryānidır, 105,
 122
 giryānımı, 180
 giryāniñ, 113,
 194, 195
 giryemi, 113
 ğisū, 103, 162,
 178
 ğisūlar, 118,
 125, 185
 ğisūlarla, 193
 Ğisūsı, 129
 Gitdikçe, 190
 Giyüp, 171
 Gizli gizli, 145
 ğonce, 105, 108,
 113, 123, 135,
 136, 162, 167,
 180, 183, 185
 ğonce-dehān,
 163
 ğonce-dehen,
 159, 162
 ğonce-fem, 108,
 125, 181
 ğonce-leb, 109,
 140
 ğonce-lebiñ,
 116, 153, 189
 ğonce-lebler,
 157
 ğonceniniñ, 124
 Ğonceniniñ, 138
 ğonce-ruĥsāriniñ,
 197
 ğonceveş, 143,
 146, 170
 Ğonceveş, 107,
 154, 193
 göklere, 150
 göñlüm, 104,
 111, 117, 120,
 121, 138, 139,
 153, 155, 159,
 163, 164, 172,
 176, 178, 181,
 186, 194
 Göñlüm, 107,
 125, 147, 151
 Göñlüm aldıñ,
 142
 göñlümde, 194
 Göñlümde, 189
 göñlüme, 158,
 185
 göñlümü, 141,
 149, 150
 Göñlümü, 143,
 193
 göñlümüñ, 146,
 147

gönülün, 144
 gönülüne, 152
 gönül, 103, 105,
 110, 114, 121,
 147, 148, 161,
 164, 169, 175,
 179, 181, 187,
 190
 Gönül, 105, 106,
 118, 131, 142,
 167, 168, 170,
 181, 182, 197,
 198
 Gönül
 vermekde, 155
 Gönülde, 182
 gönülden, 140
 Gönülde, 194
 gönüller, 134
 gör, 144
 Gör, 120, 185
 gördü, 198
 Gördü, 136, 137
 gördüğü, 197
 Gördüğü, 109
 gördükçe, 143
 gördüm, 139,
 158, 161
 gördü, 108
 görecek, 160
 görelî, 115, 169,
 183
 göremem, 141
 gören, 140, 177,
 192
 görenler, 166
 göresim, 183,
 184
 görünür, 184,
 194
 görmedi, 187
 görmedim, 199
 Görmedim, 186
 görmedi, 109
 görmek, 143,
 153
 Görmek, 140,
 168
 Görmemiş, 139
 görmesem, 165,
 194
 Görmesem, 122
 görse, 187
 Görse, 113, 179,
 185
 görsem, 121,
 124, 144
 görsünler, 133
 Görünce, 191,
 200
 Göründü, 192
 görünmez, 122,
 141
 görünür, 151
 görüp, 141, 165,
 198
 Görüp, 123, 174,
 191
 göstermedi, 175,
 197
 Gösterür, 109,
 185, 192
 göz, 112, 141,
 151, 194
 Göz, 141
 Göz doyup, 159
 Göz göre, 180
 Göz yumup, 104
 gözedir, 184
 gözet, 148
 Gözleri zâlim,
 188
 gözlerim, 121,
 122, 129
 gözleri, 124,
 127, 132
 Gözleri, 143
 gözüm, 141,
 195, 196
 Gözüm, 170
 Gözümde, 191,
 194
 gözümü, 158
 gözünü, 145
 gözünden, 187
 ğubâr, 142, 162
 ğubâr-âlûd, 128
 gûnâ, 124
 gûn-â-gûn, 137
 gûne, 126
 ğurbet, 127, 165,
 178
 ğurbetde, 190
 Ğurûb, 182
 Ğurûr, 170
 ğuşşa, 138, 161
 ğuşşadan, 129,
 137
 Gûş, 166
 gûş eden, 177
 gûş et, 109
 gûş etmeden,
 163
 gûşına, 130
 gûyâ, 106, 137,
 145, 166
 güç, 108
 güftâr, 188
 güftâr-ı şeker-
 rîze, 112
 güftârına, 136
 güher, 171
 güher-bâre, 110,
 190
 güheri, 186
 güherimden, 165
 Güherler, 135
 gül, 105, 141,
 146, 147, 151,
 163, 167, 177,
 183, 193
 Gül, 155, 156,
 183
 gül cemâli, 117
 gül mevsimi,
 119
 Gül müsün, 143
 gül ruḥşâr, 141
 gül ruḥu, 175
 gül-berg, 114,
 154, 174
 gül-cemâli, 153
 gül-çehreleri, 116
 gül-çehreni, 156
 gülde, 153
 gülden, 107,
 131, 133, 139,
 154
 Gülden, 173
 güldendir, 145
 güldür, 131
 güldürme, 159
 güle de, 169
 gül-endâm, 115
 güler, 113, 158
 gülersi, 109
 gül-fâm[ı], 134
 gül-fâma, 165
 gül-fidânım, 159
 gül-fidânımsi, 194
 gül-ğonce, 131
 gül-ğonceni, 120

gül-gün, 106,
107, 185
gül-gūna, 137,
170
gül-güne, 171
gül-gūnumu, 144
Gül-i ruḫşāra,
133
gülistān, 167,
171
gülistāndan, 141
gül-^c izār, 151
gül-^c izārlıdır,
129
güller, 126, 154,
162, 167
Güller, 113, 171,
187
gülme, 109
gülmez, 146
Gülse, 113, 154
gülsem, 115
gülsitān, 130
Gülsitān-ı
hüsnüñe, 111
gülşen, 107, 122,
136, 177, 183,
197
Gülşen, 106, 145
gülşende, 121,
138, 155, 185
gülşeninde, 167
gülşeniñde, 196
gülüm, 111
gülzār, 114, 131,
178, 181
Gülzār, 129
gülzārına, 187
gülzārılarla, 153
Gün geçer, 125
günden, 181

günden güne,
145
Gündüz, 149
günlerim, 104
günüm, 195
güşāyende, 110
güzel, 116, 149,
180, 183
güzeli, 148
güzeliñ, 187
Güzeller, 199
Güzellerden
güzel, 122
Güzelsiñ, 194
güzzer, 182

H

ḫāb, 191, 193
ḫaber, 165
Ḥaber, 142
ḫaber verdiñ,
140, 141
Ḥabeş sultān[ı],
137
Ḥabeş sultānıdır,
105
Ḥabeş'dir, 118,
127
ḫabībe, 173
Ḥabībim, 194
ḫabībimdir, 157
ḫabībiniñdir, 196
ḫācet, 140
Ḥaclet, 169
ḫadeng, 107,
120, 131
Ḥadeng-endāz,
133
Ḥāh nā-ḫāh, 144
ḫā'il, 184
ḫaḫ, 139
Ḥaḫ, 135, 173

ḫāk, 137, 141,
142
Ḥāk, 164
ḫāke, 170
Ḥāke, 128
ḫaḫīkat, 132,
168, 169, 185
Ḥaḫīkat, 131,
156, 162
ḫaḫīkatden, 103
Ḥaḫīkat-ehl, 171
ḫākini, 113
ḫaḫqına, 199
ḫāl, 106, 108,
112, 117, 131,
138, 140, 151,
153, 157, 169,
173, 177, 180,
192, 193
ḫāl, 108, 118,
174, 185, 193
Ḥāl, 137
ḫāl ehli, 146
ḫālā, 117, 182
ḫalāş olmaz, 163
ḫāle, 167
ḫāle, 105
ḫalel, 127
ḫalel verme, 123
ḫaleldir, 125
ḫālet, 155, 168,
192, 193
ḫāletdir, 167
Ḥāleti, 169
ḫāli, 146
ḫālī, 136, 137
Ḥālī, 115, 163,
175
ḫālīm, 152, 171,
183, 185, 192
ḫālīme, 196
Ḥālīme, 115

ḫālīmi, 153
Ḥālīmi, 141, 161
ḫālīn, 122, 136,
148
ḫālīñ, 176, 180,
195
ḫālīnden, 138,
164
ḫālīñden, 150
ḫālīnden, 164
ḫālīne, 104
ḫālīni, 119, 120
ḫālīñi, 118
ḫalḫ[ı], 171
ḫalḫa, 130
ḫalḫa ḫalḫa, 155
ḫallolsa, 169
ḫam, 104
Ḥam, 167
ḫām, 143, 164
ḫām ḫayālīñ, 115
ḫam-be-ḫam,
148, 152, 155
ḫam-be-ḫamıñ,
149
ḫāme, 106, 116,
126, 136, 137,
151, 174
Ḥāme, 153
ḫamem, 198
ḫāmem, 120,
139
Ḥāmem, 128
ḫām-ı ḫayāl,
106, 107
ḫām-ı ḫayāle,
112
ḫamrā, 155, 185
ḫāmüş eylediñ,
196
ḫāmüş-liḫā, 119
ḫamyāz, 116

h�n, 106	harmanın, 129	Havf, 180	Hayr�ni�n, 161
han�erden, 184	harr�s, 129	havr�, 121	hayr�ni�nam, 165
han�eri, 188	h�sıl, 105	hay�, 134	hayr�nisi�n, 104
hand�n, 108, 119	h�sıl oldu, 165	hay�l, 104, 115,	hayr�niyim, 155
hand�na, 113,	haşma, 128	117, 118, 146,	hayret, 107, 115,
136	hasret, 108, 114,	147, 148, 157,	118, 121, 143,
hand�neni�n, 146	128, 144, 156,	164, 165, 175,	146, 156, 168
hand�nım, 154	179, 183, 197	178, 185, 192,	hayretde, 104,
hand�nımı, 180	hasretedir, 120,	193	121, 134, 155,
hand�ni�n, 114	121	Hay�l, 152, 155	173
hande, 128, 130	hasretedir, 120	Hay�l etdi�n, 164	hayretdedir, 115
h�ne, 115, 199	hasreti�nden, 118	hay�l-�m�z, 164	hayretten, 121,
h�nende, 157	haste, 181	hay�le, 167	147
h�n-m�n, 197	h�ş�, 139	hay�li, 147, 189	Hayret-fez�, 147
H�n-m�n, 139	h�tırda, 162	hay�l-i h�m, 112	hayretim, 170,
h�nm�nım, 115	ha�, 137, 175,	hay�lim, 161,	172
har, 177	182	173, 189	hayretle, 178
h�r, 106, 113,	ha�a, 112	hay�lin, 187	hayret-me �ab,
120, 134, 137,	ha�adır, 148	hay�li�n, 131,	144
157, 180, 181,	Ha�adır, 135	140, 153, 158,	hayret-me �ab,
193, 199	ha�ar, 162, 182	177	147
H�r, 145, 190	h�tır, 112, 117,	hay�linden, 146	hayret-n�m�n,
h�r[1], 124	180	hay�li�nden, 139,	112
h�ra, 110, 131	h�tıra, 107, 184	164	h�z�n, 147
har�b, 120, 177,	h�tırım, 103,	hay�li�nle, 141	h�zer, 107, 166
179	107, 182, 183,	Hayf oldu, 187	h�zer kıl, 133
Har�b, 155	197, 198	hayl, 127	H�zer kıl, 144
har�b etdi�n, 144	ha�tırdan, 165	hayr [u] şerri,	h�zık, 156
har�b oldu�n, 147	h�tırı�n, 149	134	Ha�ret-i
har�b�t, 176	h�tır-şikeni�n,	Hayr eyleye, 190	S�bh�n'a, 161
har�b�t[a], 123	141	hayr�n, 103,	heb�dır, 199
har�bı, 149	h�t�f, 180	119, 120, 136,	Heft, 184
Har�m�, 127	ha�la, 164	137, 143, 168,	hele, 123, 125
har�retten, 125	ha�lar, 108	178, 179, 182,	Hele, 176
har�retle, 188	ha�me, 173	192, 196	hem, 144, 189
hardan, 173	ha�t�nla, 175	hayr�n eyledi�n,	hem-cins, 112
Harem, 123	ha�t, 106, 118,	142	Hem-cins, 140
harf, 171	172	hayr�ndır, 106,	hem-dem, 104,
h�rın, 138	ha�t[1], 145	122	132, 147
h�r�, 159	Ha�tımdaki, 186	hayr�nım, 112,	hem-dem-, 119
har�m, 139	ha�t�n, 127	195	hem-demi, 176
h�rlıdır, 130	hav�dişden, 148	hayr�ni�n, 111	hem-demim, 173

hem-demiñ, 149
 hem-nişin, 196
 hem-rāh, 190
 hem-rāz, 172
 hem-serlik, 105
 hemyān, 176
 hem-zārdır, 183
 hengām, 148
 henüz, 154, 190
 hep, 108, 128,
 152, 154, 155,
 198, 199, 200
 Hep, 107, 166
 her, 115, 139,
 152, 154, 155,
 169, 175, 179,
 193
 Her, 124, 140,
 152, 157, 163,
 184, 189
 her dem, 105,
 197
 her gün, 164
 Her ne, 156
 her zamān, 198
 her-dem, 103
 hergiz, 156
 her-kes, 105,
 106, 133, 134,
 198
 Her-kes, 158,
 173
 Her-kese, 148
 Her-kesi, 126
 hevā, 107, 129,
 133, 182
 Hevā, 153, 182,
 191, 198
 hevādan, 174
 hevālardan, 121
 hevāsı, 149, 164
 hevāsında, 110
 hevāsıyla, 130
 heves, 110, 141
 Heves, 169
 hevesi, 115, 168,
 186
 hevesinden, 125
 heveskāra, 127
 Hey`et, 126
 hey`etle, 192
 hezār, 177
 Hezār, 199
 hıfz eyleyem,
 141
 hırām, 198
 Hırām, 174, 194
 Hırāmān, 167
 hırāmāniñ, 194
 hırāmıñ, 136
 Hırāş, 108
 hırka-puş, 182
 hırşa, 166
 hicr, 158, 174,
 194
 Hicr, 139
 hicr oduna, 144
 hicrān, 121, 131,
 179, 181, 190
 hicrāna, 103,
 178, 186, 196
 hicrānda, 135
 hicrānıdır, 122
 hicrānımı, 180
 hicrāniñ, 194
 hicrānına, 175
 hicro, 120
 hicrin, 146
 hicriñ, 104, 108,
 115, 138, 155,
 156, 170, 195
 hicriñde, 117,
 170
 hicrinden, 108,
 132
 hicriñden, 122,
 154
 hiç, 112, 113,
 149, 166, 182,
 193
 Hiç, 165
 hilāf, 128, 139
 hilāl-ebrūların,
 184
 Hilāl-ebrūların,
 127
 hilāliñ, 140, 164
 hilāliñden, 164
 himmet, 104,
 141, 157
 himmeti, 135
 himmetiñ, 148,
 199
 himmetle, 162,
 165
 Hindü, 175
 Hindü`larıñ, 137
 Hindü`larla, 193
 hirāsānım, 151,
 197
 hiṭāb, 104
 hiżmet, 158, 199
 hiżmetde, 180
 hiżmetimiz, 186
 ḥod-bīnlik, 110
 ḥodgām, 186
 ḥod-gām, 149
 ḥod-rū, 106
 ḥor baķan, 134
 ḥoş, 175
 Ḥoş degil mi,
 163
 ḥoş geldiñ, 142,
 143
 ḥoş-āyende, 126
 ḥoş-bū, 117, 174
 ḥoş-būlar, 107
 Ḥoş-nevā, 145
 hū`ların, 152
 hūb, 200
 hūb olup, 193
 ḥubāb, 177
 hūbān, 118, 158
 hūbān mı, 144
 hūbān[ı], 165,
 171
 hūbāna, 114,
 163, 169
 hūbānda, 106
 hūbānız, 169
 Ḥūbdur, 115
 hūblar, 132, 155,
 157
 Ḥūblar[ıñ], 123
 hūb-liķālardan,
 119
 hūb-reftār, 122
 Ḥūb-rūlardan,
 148
 Ḥudā, 150
 Ḥudā`ya, 148
 Ḥuķūķ, 167
ḥuldu`n-na`im,
 167
 ḥulf, 131
 ḥulf-āmiz, 146
 hūn, 180
 hūna, 170
 hūn-āb, 170
 hūn-ābe, 144
 hūnāne, 198
 hūn-eşān, 175
 hūn-eşāneyim,
 157
 hūn-hāre, 190
 hūn-ḥārimız, 132
 hūn-riz, 113

- Hün-rîz, 128
 hurrem, 134, 148, 183
 hurşîd, 140, 159, 166, 184
 hurşîde, 124, 138, 145
 hurşîd-i cemâle, 188
 hurşîd-i raḥşân, 125
 hurşîd-liḳâlarda, 198
 hurşîd-liḳâlardan mısıñ, 143
 Hurşîd-reviş, 163
 hurşîd-rûyından, 145
 huşk, 120, 166
 huşk-serlik, 199
 huṭûr etdim, 176
 Huzûr, 172
 huḫûruñ, 162
 hüccet, 130
 hükm, 113
 hükm eyler, 105
 hülyâ, 191
 hümâ, 163
 Hümâ, 182, 198
 hümâlardan mısıñ, 143
 hüner, 182
 hürmet, 173, 182
 hürmeti, 173
 Hürmetiñ, 110
 Hürmetinden, 112
 hürmetini, 140
 hüs(ü)nde, 152
 hüsñ, 106, 130, 133, 135, 152, 157, 158, 165, 170, 174, 185, 199
 hüsñ[ü], 129
 hüsne, 135, 174, 200
 hüsñ-i edâ, 121
 hüsñ-i ḫaṭ, 130
 hüsñü, 178
 hüsñüñ, 170
 hüsñün, 174
 hüsñüñ, 107, 135, 136, 137, 145, 152, 164, 170, 172, 183, 198
 Hüsñüñ, 186
 hüsñünde, 121, 177
 hüsñünde, 118, 127, 145
 hüsñünden, 142
 hüsñünden, 108
 hüsñüne, 197
 hüsñüñe, 117, 157, 161
 hüsñüñle, 130
 ḫ^vâb, 143, 191, 192
 ḫ^vâba, 117, 193
 ḫ^vâbdan, 166
 ḫ^vân, 133
I
 ‘ıyd, 156
 ‘ıydına, 111
 ıztırâb, 148
 ıztırab[ı], 143
 ıztırâba, 149
İ
 İblis, 110
 ibrâm, 149
 ibrâm[ı], 134
 ibrâz, 128, 172
 ‘ibret, 169
 ‘ibret-nümâ, 133
I
 icâd eder, 157
 icâz, 172
İ
 iclâ, 124
 icmâline, 146
 İçmeden, 161
 içre, 106, 116, 118, 122, 129, 148, 185, 191
 içün, 107, 110, 116, 118, 144, 148, 160, 166, 169, 175, 192
 içündür, 108
 idim, 161
 idiñ, 183
 idrâk, 105, 113, 148
 idrâkimi, 161
 ifâde eyleyem, 171
 ifşâ, 132
 iğmâz edersem de, 172
 iḫsân eylediñ, 142
 iḫsânıñ, 113
 iḫsânına, 156
 iḫtilâṭ[ı], 125
 iḫtirâz, 132, 166
 İhtirâz et, 132
 ihtiyâr, 111
 ihtiyârım, 172
 iḫdâm ederek, 149
 iken, 106, 147, 151, 179
 İki, 118, 149
 iḳlîm, 198
 iḳrâr, 188
 iḳrâra, 195
 iḳrârımız, 132, 159
 iḳrârına, 188
 i‘lâm, 130
 ilden ile, 117
 ile, 107, 139, 141, 144, 147, 158, 162, 164, 176
 ilinden, 142, 179
 İlişir, 184
 ilişme, 112, 128
 iltifât, 154
 iltizâm, 106
I
 imâ, 145, 162
 imân ehline, 107
İ
 imiş, 135, 191
 imtinâ, 108
 imtiyâz, 131
 imtiyâz olmaz, 172
 İmzâ, 130
 inandı, 189
 İnanmam, 198
 ‘inâyetlü, 123
 İncinme, 140
 incinmez, 131
 infi‘âlinden, 200
 inḳılâb, 165
 inkisâr, 115, 150

İnledür, 103
inletme, 128,
154
ins, 174
inşâf et, 169
inşâf eyle, 198
inşâfa gel, 196
inşâ, 124, 136
intizâr, 104, 147,
155, 174
intizârlıdır, 129
irâd etdiñ, 195

I

İrân'adır, 198

İ

irfân, 108, 171,
172
irfâna, 125,
161, 166, 184,
190
irfândan, 141,
151
irfânımı, 180
irgür, 111
ise, 116, 117,
169
isem, 153, 158
iseñ, 148
işrine, 128
İstedim, 119
ister, 181
istersen, 111
istesem, 180
isteyüp, 180
istiğnâ, 106, 108,
124, 137, 145,
148, 184, 198
istiğnâ-fürüş,
185
istiğnâña, 111

istiğnâya, 177
İstikâmetden,
110
istikbâl, 185
işâretdir, 139
işidüp, 121
işiginde, 160
İşigiñde, 199
işler, 145
işmâm, 132
işret, 195
işrettedir, 134
işretten, 151
iştiyhârlıdır, 130
itâb, 104
itâb etdiñ, 144
itibâr, 142, 199
itibâr-ı mey,
128
itirâf, 139
ittihâd, 199
izhâr, 106, 137,
139, 142
izhâr edeli, 116
izhâr edem, 173
izhâr eder, 112,
155, 176
izhâr edüp, 161
izhâr eyleme,
185
izhâr olmasun,
109
izhâr-ı hâl, 148
izzetim, 198
izzetiñ, 199

J

jeng, 124
jengâr, 199

K

ķaba, 159

Ka'be, 135
ķabil, 113, 149,
194
ķabil, 148, 151
ķabül, 138
ķaçan, 184
ķad, 152, 159,
167
ķad, 117
ķadar, 160
ķaddim, 160
ķaddiñ, 135
ķaddine, 129
ķadeh, 113, 177,
196, 199
ķadem, 138
ķadem, 113
ķademi, 188
ķadem-i hâkin,
114
ķadi, 138
ķad-i mevzün,
122
ķadim, 114, 167
ķadir'di, 156
ķadr, 198
ķadrin, 146, 187
ķadriñ, 177
ķadrini, 126,
133, 140
ķadriñi, 110
ķadriñi, 111
ķâf, 148, 161,
198
ķâf-ı dilde, 132
ķâf-ı tevekkül,
110
ķâfir, 107, 139,
198
ķâfiristân[ı], 127
ķâfir-kış, 127
ķahr, 189

ķâkül, 104, 105,
112, 148, 149,
184, 185
ķâkül, 163, 179
ķâkülden, 112
ķâkülüñ, 104,
152, 158, 164,
174, 175
ķâlâ, 135, 174,
182
ķalb, 131, 151,
154, 156, 173,
180, 193, 195,
197
ķalbe, 113
ķalbim, 129
ķalbime, 150
ķaldı, 172, 173,
177, 178
ķaldı, 115, 121,
147, 152, 174
ķalmadı, 137,
191
ķalmasun, 131
ķalmaz, 133,
134, 150, 154,
162, 192
ķalmış, 177
ķalsun, 111, 176,
181
ķalsun mı, 181,
182
ķâm, 113, 134,
155
ķâm alur, 155
ķamer, 143
ķamer-tal' at,
124
ķâmet, 136, 151,
155
ķâmın, 192
ķâmilden, 199

kāmīle, 168
 Kām-yāb, 111
 kan, 125, 147,
 164
 Kan, 136
 kan ağıladan, 146
 kan ağılar, 174
 kana, 114, 144,
 184
 kana boyandı,
 188
 kanā' at, 132,
 198
 Kanā' at, 197
 kand, 118, 140,
 187
 Kand, 115
 Kanda, 116
 kande, 150
 Kāndehārlıdır,
 129
 Kandesīñ, 183,
 184
 kandımdır, 122
 kanıñ, 114
 kanlı, 114, 144
 Kanlı kanlı, 142
 kanmaz, 192
 kānūn, 139
 kānūn, 106, 108,
 171, 183, 198
 kānūn(ı)dır, 175
 Kānūn-ı cefā,
 190
 kānūnunu, 194
 Ka' be-i hūsnūñ,
 139
 kār, 125
 Karakol, 175
 kārım, 194
 karşu, 109, 133
 Kārūn, 176
 Kārūn'a, 170
 kaşd, 130
 kasemnādan,
 134
 Kaşīde, 198
 kaşr, 172
 kaşr [u] dīvānıñ,
 162
 Kaşr-ı dilde, 174
 kaş, 104
 Kāşāne, 187
 kaşı, 159, 163
 Kaşı hilāle, 188
 kaşı ya, 114
 kaşı ya'lardan,
 120
 kaşık, 114
 kaşıñ, 145
 kaşları, 141
 Kaşlarıñ, 139,
 166
 kāşlarıñ, 174
 katlanmak, 110
 katlanurız, 116
 Katre, 152
 kaţ', 104, 194
 kaţ' edüp, 118
 Kavı etdi, 189
 kavlimiz, 159
 kavline, 149
 kayd, 103, 146,
 148, 149, 157,
 175, 182, 197
 Kayd, 146
 kaydında, 158
 kāyil ol, 168
 Kays, 117, 122,
 123, 146, 168,
 178, 181
 Kays-ı zamān,
 147
 kazā, 166
 kazādan, 185
 kebāb etdiñ, 144
 kebāb olduñ, 147
 kec-revine, 186
 keder, 173, 182
 kederim, 159
 kederimden,
 164, 165
 kefensizce, 176
 kehl, 142
 kelīm oldu, 190
 kemāle, 168, 173
 kemān, 120, 157,
 163
 Kemān, 156
 Kemānāsā, 134
 kemān-ebrū, 157
 kemān-ebrūların,
 152
 kemān-ebrūlarıñ,
 181
 Kemān-
 ebrūlarıñ, 170
 kemānım, 159
 kemce, 186
 kemend, 118
 Kendi, 149
 kendiñ, 109
 kendüzin, 103
 Kendüzin, 126
 kendüziñ, 142
 Kendüziñ, 179
 kere, 140
 kerem, 134
 Kerem kıl, 118,
 131
 kerre, 136
 Kes'mayağıñ,
 109
 Kesdi, 188
 kesdiñ, 140
 kesildi, 151
 Kesilsem, 156
 kesme, 170, 171
 Kesme, 138
 Kesmezem, 159
 Kesüp, 178, 194
 keşf, 108
 Keşf, 103, 113,
 116
 Keşf
 eyleyemem,
 163
 ketm, 170
 Ketm, 122
 ketm edem, 114
 Ketm olur, 135
 kevşer, 167
 keyfiyyet, 124,
 162, 168, 192
 keyfiyyeti, 124
 keyfiyyetin, 149
 kıl, 199
 Kıl, 107, 148,
 176, 196
 Kıl hazer, 109
 kılar, 162
 kılca, 148, 157
 Kılca, 193
 kıldı, 180
 Kıldı, 139, 166,
 185
 kıldım, 136
 kıldın, 136
 kılıç, 175
 Kılıçlar çatmış,
 127
 kılma, 109
 Kılma, 168, 179
 Kılmadan, 136
 Kılmasun, 139
 kılmaz, 166, 181
 kılmış, 103, 137,
 175

- kılsañ, 193
 kısmet, 110, 134,
 135
 kısmetden, 156
 kıyar, 159
 Kıyma, 159
 kıymetlendirür,
 126
 kızarmış, 143
 Kıızılelma'da,
 127
 Kıızılelma'ya,
 105
 Ki, 111, 186,
 194
 kıil (u) kıalinden,
 164
 kil, 105, 184
 Kilk, 148, 166
 kim, 105, 107,
 121, 122, 125,
 131, 141, 151,
 169, 171, 175,
 176, 177, 179,
 185, 198
 Kim, 158, 168,
 193
 Kim ki, 103
 Kimde, 145
 kimden, 180
 kime, 152
 kimi, 144, 187
 Kimi, 121, 124
 Kimlere, 173
 kimse, 113, 118,
 180, 191, 192
 Kimse, 193
 kimseden, 161
 kimseniñ, 192
 kimseye, 152
 Kiprikleri, 163
 kiprikleriñ, 145,
 153
 kişver, 152, 182
 Kişver, 106
 kişveri, 188
 Kişver-i 'aşqda,
 116
 kişver-i hüsnüñ,
 137
 kitāb etdiñ, 145
 kitābın, 154
 қо, 120
 қодум, 191
 қocup, 189
 қoma, 159, 162
 Қомуş, 198
 қонмаñ, 143
 қонуşmazдım,
 156
 қорқарım, 192
 Қорқарım, 107,
 179
 Қoy, 162
 Қoydu, 180
 қoyduñ, 170
 қoyma, 114, 165
 Қoyma, 149
 қoymaz, 127,
 169
 қудret, 135, 166
 күh, 190
 күh [u]
 beyābāna, 123
 күh-ken, 179
 қul oldum, 142,
 199
 қulum, 138
 қuluñ, 118
 қumanda, 175
 қur' a, 175
 қuran, 134
 қurbāniñ et, 111
 қuru, 117, 173,
 191
 қuşūrum, 186
 күşe, 123, 153,
 165, 180
 Kūşe, 177
 күy, 141, 151,
 165, 173, 174,
 181, 182
 қūy, 139, 157
 Kūy-ı dil-ber,
 135
 күyım, 104
 күyиña, 174, 181
 күyında, 165
 күyиñda, 122,
 199
 қūyından, 142
 күyımı, 163
 күyуñ, 106, 167,
 175
 Kūyуñ, 196
 Қuzāt, 130
 күdretden, 127
 күfr, 105
 Kūfr, 147
 күnd, 173
 күstāh, 111, 112
 күstāhına, 134
 күşād etdiñ, 195
 күşād oldu, 171
- L**
- lā-cerem, 135,
 162, 164
 Lā-cerem, 154
 lāf, 138
 lahza, 140, 164,
 167, 194
 la' l, 105, 114,
 115, 125, 129,
 136, 141, 147,
 154, 155, 166,
 182
 la' l[i], 122
 lāle, 153, 167,
 190
 Lāle, 193
 lāleden, 139
 lāleler, 155
 Lāleniñ, 124
 lāle-şıfāt, 119
 lāleveş, 115, 179
 La' l-i zülālim,
 188
 la' lin, 149, 180,
 189
 la' liñ, 107, 108,
 109, 112, 115,
 120, 125, 164,
 165, 167, 169,
 172, 181
 La' liñ, 110
 la' linden, 161
 la' liñden, 155,
 168
 la' liñe, 164
 la' lini, 188, 189
 la' liñle, 114
 lāne, 167
 lānede, 198
 lānedir, 197
 lānesiz, 178
 la' net, 170
 la' net-revā, 134
 Lā'ubālī, 168
 lā-ya' қıl, 152,
 179
lā-yefhemi, 177
 lāyıқdır, 178
 lāzım degil, 187
 lāzımdır, 182
 leb, 112, 114,
 115, 120, 126,

- 132, 136, 149,
153, 157, 158,
162, 164, 166,
167, 168, 171,
180
Leb, 169
Leb[i], 169
lebin, 105, 144,
147, 188
lebiñ, 125, 140
lebiñden, 161
Lebiñden, 131
lebleri, 118, 163
Lebleri balım,
188
leblerini, 187
Leb-teşne, 188
lebüñden, 192
Lerze, 138
lerze verür, 153
leşker, 127
leşkeriyle, 198
Letāfet, 167
leţāfetlendirür,
126
levend-rūların,
152
levḥ, 164
Levḥ-i vefāda,
130
levḥinde, 170
Leylā, 106, 117,
146, 162, 168,
192
Leylā'mñ, 147
Leylā'sına, 181
Leylā'ya, 170
Leylā'yı, 122
Leyle-i ḥüsnüñe,
123
leziz, 114, 115
lik, 110, 167
luğaz, 116
luţf, 106, 170,
194
Luţf, 113
luţf ederken, 123
luţf ederseñ, 198
luţf etdiñ, 141,
143
luţf eyle, 113,
165
luţf eylemez,
131
luţfuñ, 107, 117,
187, 193, 199
luţfundan, 112,
149
luţfuñdan, 174
lü'lü, 161
lü'ülür, 185
Lüzümü, 103,
105, 106, 107,
108, 109, 110,
111, 112, 113,
114, 116, 117,
118, 119, 120,
121, 122, 123,
124, 125, 126,
127, 128, 129,
130, 131, 132,
133, 134, 135,
136, 137, 138,
140, 141, 142,
143, 144, 145,
146, 147, 148,
149, 150, 151,
152, 153, 155,
156, 157, 158,
159, 160, 161,
162, 163, 164,
165, 166, 167,
168, 169, 170,
171, 172, 173,
174, 175, 176,
177, 178, 179,
180, 181, 182,
183, 184, 185,
186, 188, 190,
193, 195, 196,
197, 198, 200
Lüzümü'niñ, 187
Lüzümü'ye, 189
- M**
- ma' āniden, 172
ma' ārifle, 116
mā-cerā, 145
mā-cerādır, 198
mā-cerāsı, 178
Ma' cūn, 136
ma' cūñ, 120
ma' den, 128
mağbūn, 117,
185
mağrūr, 134
mağrūr olma,
109, 162
māh, 108, 125,
146, 174, 184,
191, 199
Māh, 143
Maḥall, 182
maḥalldir, 126
maḥbūb mı, 144
maḥcūb etdi, 185
Maḥfi maḥfi,
149
maḥfilede, 169
māh-ı nev, 166
Māh-ı nev, 126,
138
maḥlaş, 200
māh-liqā, 186
māh-liqāniñ, 182
maḥmūr, 125,
143, 186
Maḥmūr, 136
maḥmūrını, 162
maḥmūruñ, 177
maḥrem, 104
Maḥrem, 112,
114
maḥrem ol, 148
maḥremi, 176
māh-rū, 154
Māh-rūlar, 156
maḥrūm, 105,
151
maḥşül, 129
maḥşüş, 136
maḥşerde, 144
māh-tāb, 148,
177
maḥv eder, 156
maḥv etmiş, 199
maḥv olsun, 146
maḥzen, 161
maḥzūn, 116
Maḥzūn, 190
maḥzūnu, 195
maḥzūnum, 193
maḥzūnun, 195
maḥzūnunu, 158
mā'il, 108, 157,
194
mā'il ola, 149
Mā'il-i ḥāl, 105
maḥāl, 200
maḥāliñ, 115,
140
Maḥāmım, 198
Maḥbūliyet, 187
maḥşad, 135
maḥşūd, 107
maḥşūda, 103,
135, 182

maḫṣūdumuz, 162
 maḫṣūduna, 123
 māl, 176
 mā-mezādır, 200
 ma^ʿmūrlar, 197
 ma^ʿnā, 151, 191
 Mānend, 190
 mār, 184
 märe, 173
 mār-ı siyāh, 174
 ma^ʿrifet, 120
 ma^ʿşūḳ, 131
 mātem, 181
 maḫlūb eden, 124
 maḫrūd, 199
 mā-verāsına, 172
 maḫhar, 155, 168
 maḫmūn, 106, 190
 ma^ʿzürdur, 164
 me^ʿālī, 146
 mecālim, 188
 mecāz, 169
 meclis, 113, 128, 142, 161, 171, 172
 Meclis, 196
 meclis[i], 144
 meclisde, 161
 Meclis-i
   ^ʿirfānda, 126
 Mecnūn, 106, 117, 162, 185, 192
 Mecnūn'a, 170
 Mecnūn'dur, 179
 Medār, 182
 medār-ı ğayretin, 112
 meded, 114, 161
 Meded, 106, 111, 194, 195, 199
 medḫal, 171
 medhūş, 134, 155, 169, 196
 medhūş etdi, 179
 meftūn, 189
 meger, 105, 166
 Meger, 135
 mehcūr, 156
 Mehcūr, 164
 mehcürsuñ, 148
 meh-likā, 113
 meh-likā, 111, 135, 192
 Meh-likā, 122
 meh-likādan, 148
 meh-pāreniñ, 163
 meh-rūlar, 185
 meh-rūlarda, 105
 meh-rūya, 135
 meh-tāba, 117
 mehveş, 166
 Mekānım, 183
 meknūna, 170
 mekrinden, 167
 mekrle, 128
 melāl, 107, 194
 melāli, 146
 melāliñ, 140
 melek, 174
 melek-çehreli, 121
 melek-simā, 103, 109, 131, 132, 135, 145
 memlū, 113
 memnūn, 106, 154
 me^ʿmūr, 157
 men^ʿ, 123
 men^ʿ etme, 183
 men^ʿ eyleme, 139
 men^ʿ eyler, 157
 menfür, 177
 mengūş, 130
 menzil, 103, 144, 182
 menziline, 167
 Merāyā, 134
 mercāna, 172
 merd, 110, 141, 176, 182
 merdānesin, 109
 Merd-i dānālar, 126
 Merd-i ğāfil, 123
 merdümleri, 117
 Merḫamet kıl, 159
 merhem, 135, 140
 Merkez-i ḫadden, 110
 mersūm, 105
 meskūna, 170
 mest, 116, 120, 124, 152, 155, 179, 182, 197
 Mest, 143, 147, 161, 177, 193
 mest etdi, 121
 Mest etdi, 140
 mest olayım, 125
 mest olmuş, 166
 mest olur, 121
 mestāna, 113
 mestāne, 161, 168, 179
 Mestāne, 187
 mestāneden, 109
 mestāne-dil, 109
 mestāne-edā, 149
 mestānei, 126
 mestāneleriñ, 144
 mestāneliği, 123
 mestānelik, 195
 mestāneniñ, 145
 Mestāne-reviş, 163
 mestānesiz, 178
 mestāneyim, 158
 mestiñ, 109
 Mestlikden, 123
 meşḳ, 130
 meşreb, 127, 129
 meşrebim, 153, 183
 Meşrebimce, 151
 meşrebiz, 168
 meşreble, 166
 metn, 108, 145, 163, 164, 172
 Metn, 133
 metn-i cemāliñden, 124
 Mevc urup, 125
 mevcūda, 169
 Mevlā kerīm, 150
 mey, 110, 112, 120, 125, 140, 143, 148, 161
 Mey, 144
 Mey mi, 124

meyāsā, 162
meydān, 118, 182, 198
meydāna, 118, 169
meydānına, 175
meyde, 134
mey-hāne, 169, 180
meykede, 187
meyl, 187
meyl eder, 167
Meyl edüp, 114
meyl eylemez, 170, 192
meyli, 131
meyyāl, 156
mezāk, 116, 170
Mezāk, 108, 169
mezāyā, 125, 162
mezmüm, 168
Mezra, 129
Mısrı'na, 110
midḥatin, 130
mihen, 196
mihensizce, 175
mihmān, 192, 193
mihmānıdır, 106
mihmānıñ, 111
miḥnet, 127, 141, 186
Miḥnet, 110, 128
miḥnetden, 127, 175
miḥnete, 195, 198
miḥneti, 107, 173
miḥnetiñ, 122
miḥnetle, 155
miḥnetler, 199
mihr, 106, 115, 117, 121, 124, 130, 133, 137, 149, 156, 164, 168, 170, 176, 178, 181, 184, 198, 199
Mihr, 105, 145, 158
mihr [ü] vefā, 103, 141
miḥrāba, 117
miḥrābına, 166
mihre, 182
mihr-i 'ārızın, 124
mihribān, 130, 198
mihribānım, 115, 159, 173
mihribānımsıñ, 194
mihrin, 142
mihrine, 140
mihrini, 200
mihriñi, 118
miḥdārınca, 126
minnet, 110, 119, 137, 148, 156, 157
mīr, 124
mir'āt, 136, 165
mir'ātdır, 166
mir'āt-ı devrān, 109
mir'ātıña, 124
mīrine, 173
mīrlere, 188
miskīne, 174
mīve, 114, 181, 183
Mīve, 107
miyānım, 186, 191
miyānında, 125
Mizāç, 199
mū, 164, 186
mū miyānıñ, 106
mu'āf, 139
mu'ammā, 116
mu'atṭarlık, 105
Mū-be mū, 145
muğ-beçe, 187
muḥabbet, 108, 131, 165, 191
muḥabbetde, 183
muḥabbetle, 119
muḥāl, 107, 143
muḥarriḳ, 146
muḥriḳ, 121
muḳtezāsına, 173
mūlarla, 185
mūnis, 147
Murād, 112
murādım, 182, 186, 191
murğ, 143
Murğ, 163
Murğ-ı 'aqlın, 123
murğ-ı dil, 106, 167
murğ-ı gönülüm, 178
murğ-ı gönül, 140, 141
murğ-ı gönüller, 163
muşavver, 135
muṭavvel, 172
Muṭrıb, 128, 166
mūy, 153
muzāf, 138
mużmer, 110, 152, 174
mübhem, 172
mübtelā, 106, 109, 111, 131, 133, 138, 150, 155, 167, 192
Mübtelā, 135, 146, 154, 196
mübtelālar, 108
mübtelālarda, 198
mübtelālardan, 170
mübtelālılık, 156
mübtelāsına, 147, 173
mücellādan, 165
mücerred, 176
müdām, 115, 119, 177
müdārā, 116
müdde'ādan, 168
müdde'ālardan, 120
müdde'āsına, 173
müdde'ilerden, 116
müdgām, 103
müdgāmıdan, 199
mühr, 128, 170
müjg, 175
müjgāne, 188
müjgān-ebrūlar, 185
müjgānıñ, 114, 194
müjgānıña, 139

mükāfātın, 150
Mükaḥḥal, 141
mükedderlik,
105
mükerrer, 187
mül, 163
mülden, 118,
199
mülk, 127, 149,
152, 174, 175
Mülk, 105
mülket, 152
Mülk-i ‘aşça,
118
mülk-i cünün,
122
Mümeyyizler,
164
mümkün, 164
mümsik, 176
mümtāz, 118,
181
mümtāzdır, 183
münāsib, 107
Mürdedir, 176
müreккеb, 135
müretteb, 106
mürşid, 103
mürüvvet, 173,
196
Mürüvvet, 156
mürüvvetdir,
138
müsellemdir,
105
Müselsel, 152
müstağnî, 185
müstaḳîm, 167
müstecāb, 117
müşg, 152, 155,
178

müşg-efşānedir,
197
müşg-efşāniñ,
121
müşgîn, 117
müşgîne, 174
müşgle, 189
müşîr, 149, 175
müşkil, 112
müşkildir, 161
müşkilede, 169
Müştemil, 176

N

n’eydügin, 193
n’eylesin, 167
N’eylesin, 116
n’eylesün, 179
n’eyleyelim, 167
n’eyleyim, 151,
181
n’ola, 112, 114,
116, 125, 126,
163, 171
N’ola, 104, 111,
112, 137, 153,
169, 181
n’olaydı, 186
N’oldu, 114
nābdan, 166
nā-becādır, 198
nā-bercā, 106
nābıñ, 125, 155
Nā-çār, 189
nā-dān, 108,
110, 139, 165,
177
nā-dāna, 112,
113, 128, 169,
173
nā-dāniñ, 125,
134

nādim, 173
nāfe, 174
nā-fercām[1],
134
nā-gāh, 190, 199
nağamlıdır, 128
nağme, 120, 172
Nağme, 115, 143
Nağme-ḥān, 109
Nağme-i āhım,
109
nağmeler, 157
nā-hem-vār, 185
naḥl, 135, 163
nā-ḥ^vāh, 189
nā’il, 133, 195
Nā’il, 106, 113,
181
nā’il etmez, 172
nā’il ola, 149
naḳd, 127, 169,
186
Naḳd, 151, 165,
185
Naḳd-i eşkim,
132
naḳd-i eşkin, 135
naḳdine, 178
nāḳış, 176
naḳḳāş, 135
naḳş, 187, 191,
193
naḳş etmeden,
170
nālān, 121, 177
nālāna, 143
nālānıdır, 105
nālānım, 151,
195, 197
nālānımı, 180
nāle, 121, 142,
156, 179

Nāle, 109
Nāle eyler, 196
nāle kılam, 162
Nāle kılsam, 180
nāleden, 122,
149, 151, 166
Nāleden, 193
nāledir, 132
nāle-keş, 110
nāleler, 182
nāleler kılsam,
122
nālem, 115, 177
nālemi, 172
nālede, 157
nāleye, 189
nāme, 143
nā-puḥte, 169
nār, 118, 143,
195
na’ra, 109
nāra, 131
nāra, 190
nārımız, 132
nārıla, 144, 197
nārılarla, 153
nā-sezā, 174
nā-sezādan, 170
nā-sezālardan,
120
nā-sezālarla, 171
naşib, 185
Naşib, 153
naşib ister, 155
Naşibe, 133
naşibimdir, 156
nāsih, 122
nāsih, 168
naşihat, 168
nāsür, 134
nāsüre, 199
Nā-süfte, 171

- nā-tüvānım, 115, 173
Nāyiñ, 110
nāz, 115, 130, 131, 133, 154, 155, 156, 161, 163, 171, 183, 191, 197
nāz etmege, 148
nażar, 162
Nazār kııl, 170
nażardan, 106, 195
nażardan, 150
nażarım, 159
nażarımdan, 164
Nāzende-edā, 136
Nāzenin, 135, 143
nāzenin-endām, 194
nāzeninim, 171, 181
Nāzeninim, 145
nāzeninimden, 157
nāzeninimle, 191
Nāzeninler, 179
nāzeninlerde, 156
nāzım, 155, 161
nāzın, 118
nāzına, 128, 130
nāzik, 135, 151, 175, 194, 196
nāzik-endām, 171
nażiri, 139
nażm, 198
nażma, 198
nażmda, 128
nażmım, 126, 134
ne, 107, 114, 140, 152
Ne, 108, 114, 144
ne bilür, 120, 123
neccinā mimmā neḥāf, 139
Necil, 133
nedāmetle, 134
nedim, 167
nedir, 107, 121, 136, 155
Nedir, 115, 131, 133, 195, 199
nehr, 129
Nehr, 160, 180
neler, 119
neler çekdim
neler, 119, 120
nem, 129
nemlidir, 128
nergis, 119, 121, 149, 179, 180, 192, 193, 197
Nergis, 129
nergis-i şehlāya, 124
neş etmiş, 137
nesime, 167
nesiñ, 143
nesrine, 174
Neşāt, 157
Neşāt-āmiz, 198
Neşāt-endāz, 143
neş'e, 103
Neş'e, 120, 154
Neş'e-yāb, 109
neşr edelim, 162
Neşter, 142
nevā, 128, 136, 172, 179, 183, 193
Nevā, 157, 197
nevāl, 129
Nevāl, 197
nevālardan
mısıñ, 143
Nev-āmüz, 153
nevāzişler, 145
nev-baḥārlıdır, 129
nev-be-nev, 124, 175
nevbet, 150
nevbetin, 192
nevbetlendirür, 126
nev-civānım, 159
Nev-ğonce, 110, 171
Nev-ḥaṭ, 168
nev-hevesler, 166
Nev-hilāl, 126
nev-hilālīñ, 146
nevmid, 140
Nev-nesim, 104
nev-nihāl, 135
Nev-nihāl, 159
Nev-pesendide, 119
Nevres, 197, 198
nev-reside, 147
nev-rüzdur, 183
nev-sāle, 135
nev-şühde, 144
Nev-uşul, 175
ney, 103, 116, 128, 149, 151, 154, 163, 172, 193
Ney, 115, 119, 132, 174
ney gibi, 121
neynim, 191, 192
nezāketle, 188, 192
nezāketlendirür, 126
nezzāresin, 184
Nic'etsün, 112
nice, 105, 114, 141, 142, 144, 157, 184
Nice, 108, 132, 142, 152, 170, 176, 184, 185, 191, 198, 199
niçün, 136
Niçün, 134, 145, 195
nigāh, 120, 129, 152, 154, 161, 175, 192, 193, 197
Nigāh, 153, 155
Nigāh-baḥş, 152
nigāhı, 125
Nigāhı, 124
nigāhından, 179
niğār, 194
niğārım, 178
niğārıñ, 188
nigeh, 180, 185
nigehde, 124
nigehi, 188
niğün, 112
Nihādīñ, 199
nihān, 147, 163
Nihān, 108

nihān etmez, 130
nihāndır, 171
nihānım, 115,
174
nīk, 171
niķāb, 105, 145
Nīl, 174
Nīm, 120
ni^ʿ met, 112, 169
nisbet, 138, 167
nisbetle, 192
nişān, 175
nişānı, 114
niyāz, 137, 142,
155, 191
niyāz eyle, 117
niyāzım, 161,
169, 172
Niyāzım, 171
niyāzından, 131
Niye, 108
niyyetim, 198
niżām, 175
Niżām, 198
nūk, 184
nūr, 143
nūrı, 141
nūrım, 130
nürsuñ, 194
nüş, 113, 118
nüş eden, 126
nüş edüp, 168
nüş et, 148, 199
nüş etmeden,
112
nüş eylediñ, 196
Nüş iden, 103
Nuţka, 106
nuţka gelmez,
121
nükte, 108
Nükte, 161

Nükte-dān, 177
nüktesin, 172
nümāyāñ, 119
nüşā, 161, 175
Nüşā, 137

O

O, 152
oda, 144
oduna, 141
odundan, 117,
144
oğşayarak, 186
oķ, 163
oķunur, 172
oķur, 154
ol, 106, 111,
115, 121, 124,
148, 150, 163,
165, 185, 186
Ol, 149, 152,
159, 165, 197
ola, 148, 149,
150
Ola, 149
olacak, 119
olalı, 164, 190
Olalı, 184
olam, 161
olan, 106, 123,
151, 162
oldu, 121, 130,
165, 166, 190
Oldu, 139
olduğıcün, 155
olduğum, 156,
170, 177, 178,
179
olduğun, 116,
146, 156
olduk, 146
olduķ, 151

oldukça, 149
oldum, 146, 161
Oldum, 181
olduñ, 109, 140,
147, 148, 149,
181
Oldur, 157
olma, 105
Olma, 112
Olmada, 105
olmadadır, 142
olmadan, 138,
181
olmadı, 137
Olmadıķ, 106
olmadır, 133
olmağ, 144
Olmayınca, 161,
176
olmaz, 117, 159,
161, 182, 193
olmazsa, 153
olmuş, 145
olmuş gelür, 118
Olmuşam, 161
olmuşsun, 183
olsa, 107, 147,
156, 167, 175,
180, 186
Olsa, 160
olsa da, 113
olsam, 139
olsañ, 176
olsun, 111, 152,
155
olsun mu, 195,
196
oluñ, 189
olup, 119, 124,
133
Olup, 172

olur, 110, 139,
141, 144, 152,
158, 160, 164,
173, 186
Olur, 121
olur mı, 112
Olur mı, 112
Olurken, 197
olursañ, 162
olursuñ, 110
oynar, 158

Ö

ölçer döker, 129
ömrüm, 129
ömrümde, 199
öpesim geldi,
183
öpsem, 186
öten, 121
öykünmüş, 138
Öykünüp, 138
öyle, 117
Öyle, 147, 179
özge, 131, 167,
168
Özge, 192, 193

P

pā, 164
pāk, 133
Pāk, 127, 128
pākiñden, 145
pākine, 191
pākizei, 126
pākizeye, 127
pāyine, 160
pāy-māl, 193,
194
Pāy-māl, 114,
138

- pāy-māl etdim,
200
- pek, 128
- Pek, 112
- peñçe, 134
- pend, 199
- pendiñ, 176
- pendini, 163
- per, 163
- Per, 144
- per ü bāliñ, 140
- perçemiñ, 149
- Perçemiñle, 146
- perde-keş, 172
- pergārveş, 110
- peri, 143
- perī, 120, 142,
150, 152, 159,
167, 180
- perī-endām, 156
- perīniñ, 182
- perīsiñ, 141
- perī-şüretde, 133
- perişān, 107,
110, 178, 179,
196
- Perişān, 124,
155
- Perişān eyledi,
178
- perişān eylediñ,
142
- perişānım, 151,
197
- perişānın, 106
- perişāniñ, 194
- perī-şive, 121
- perīveşler, 122,
148, 150, 152
- Perīveşler, 153,
157, 168
- perīveşlerle, 168
- pertev, 123, 130,
170, 184, 190
- Pertev, 122, 143,
148, 176
- pertev-endāz,
144
- Pertev-endāz,
146, 158
- pervāne, 118,
119, 123, 131,
137, 140, 161,
164, 168, 172,
177, 179, 182
- Pervāne, 136,
161
- pervāne kıldiñ,
143
- pervāne-dil, 112,
179
- pervānedir, 111,
198
- pervāneleriñ,
144
- pervāneniñ, 146
- Pervāne-şifat,
188, 190
- pervānesiz, 178
- pervāneveş, 117
- pervāneyim,
122, 158
- pervāneyiz, 132
- pesend, 118
- Pest, 126
- peşimān, 110
- Peyām, 143
- peydā olur, 125
- peyk, 114, 142
- Peyk, 103
- peykānına, 175
- peymāne, 169,
180
- peymānedir,
109
- peymāneye, 149
- peymānım, 193
- peymāniñ, 114
- pey-rev, 184
- Pey-rev, 190
- pīç, 112
- pīç [u] tāb, 104
- pinhān, 108, 179
- pinhān eylemiş,
103
- pinhāna, 118
- pinhānım, 152
- pīre, 147
- pīrehensizce,
176
- pīr-i muğāni,
162, 180
- pīr-i muğāniñ,
176
- piyāle, 167
- pula, 165, 185
- pūla, 151
- pūr, 104, 144,
191
- Pūr, 148, 150
- pūr etmesün, 166
- pūr-fitensizce,
176
- pūr-gūdan, 200
- pūr-hūnum, 193
- pūr-hūnuma, 142
- pūr-
kemendimdir,
122
- R**
- rāci, 199
- rağbetden, 128
- rāhatıñ, 128
- rāhi, 110
- rahm, 104
- Rahm, 128
- Rahm edüp, 108,
114
- rahm et, 171
- rahm eyle, 152,
196
- rahm eylemez,
115, 185
- rahm eyleyüp,
187
- Rahm kıl, 107,
196
- rahma, 105
- rahmına, 141
- rahne, 196
- rahşāni, 137
- raķib, 104, 139,
147, 176
- Raķib, 174
- raķibe, 108, 166
- Raķibe, 198
- rām edüp, 174
- Rām[dur], 105
- ra' nā, 106, 135,
155, 193
- ra' nāca, 191
- ra' nādan, 165,
181
- ra' nādır, 154
- ra' nā, 122
- ra' nāya, 138
- rāst, 134
- rāygāñ, 137
- rāz, 113, 127,
148, 149, 152,
161, 163, 172,
174
- Rāz, 104, 116,
161
- rāz-ı 'aşqa, 133
- Re'āyā, 198

- rebāb, 166
Rebābāsā, 183
recā, 150
Reddolur, 110
ref^ʿ, 105
ref^ʿ eyle, 124
ref^ʿ, 145
reftārīna, 138,
145
reh, 193
rehā, 103
reh-güzār, 112
Reh-güzārīnda,
184
reh-nümā, 103
reh-revī, 169
reh-yāb, 197
reml-i hemm,
129
remlidir, 128
remz, 155
Remz, 132
Renc, 127
Reng, 155
rengīn-terin, 167
resensizce, 175
resīd etme, 166
resm, 123, 171,
180
Resm, 120, 121
resmin, 105, 171
resmini, 130,
196
Reste, 103
reşk, 167
reşk eder, 185
revācı, 169
revādur, 105
revān etmiş, 137
revānım, 159,
174
revānımsıñ, 194
- reviş, 121
revişler, 198
revnaķ, 133, 185
Rey, 176
reyhān, 171
reyine, 149
rıđvānıñ, 181
rızā, 186
ricā, 187
Ricāsı, 117
Rıķ^ʿ a [vü] ța^ʿ liķ,
137
rikāb, 200
rind, 148, 154,
169, 177
Rind, 108, 119,
120, 124, 155,
157, 169
Rindān, 166
rindān[e]den,
109
rindāna, 113,
161
rindāne, 118
rindāneleriñ, 144
rindānı, 130
Riște, 132
rișteveř, 156
riyā, 183
riyādan, 140
riyādır, 199
riyākārıñ, 169
riyāyı, 199
rızān, 142
rub^ʿ, 170
rū-be-rū, 161
Rū-be-rū, 155
ruĥ, 114, 119,
123, 134, 137,
145, 167, 169
rūĥ, 194
ruĥ-ı bedrā, 135
- rūĥ-ı revānım,
159, 183
ruĥsār, 112, 182
Ruĥsār, 130
ruĥsāra, 185
ruĥsārda, 136,
137
ruĥsār-ı yār[i],
165
ruĥsārıñ, 124,
145, 153, 172,
174, 184
Ruĥsārıñ, 167
ruĥsārına, 187
ruĥsārıña, 136,
143
ruĥsārımı, 145
ruĥsārıñı, 122
ruĥřat, 195
ruĥun, 169, 171
ruĥuñ, 41, 138,
140, 153, 167,
170
Ruĥuñ, 195
ruĥundan, 168
ruĥuñdan, 144,
159
Rum^ʿu, 190, 198
rū-siyeh, 139
rūřen, 138
Rūřen etdi, 185
rūřenālıķ, 127
rūřen-edā, 186
rūy, 103
rūy[ı], 122
rūyında, 130
rūyuñ, 155
rūyuñda, 105,
106
rūz, 115, 144,
156, 159
Rūz [u] řeb, 146
- rūz řeb, 151,
158, 194
rūzgārıñ, 135
rūzum, 122, 156
rūzumu, 171
rübūde, 173
rūsūm, 130
Rūsūm, 199
rūsvā görüp, 122
rūsvā kılar, 179
rūsvālıĥından,
131
rū^ʿyā, 191, 192
rū^ʿyāda, 139,
176
Rū^ʿyāda, 158
rū^ʿyāya, 192
- S**
- sa^ʿ ādet, 176, 181
sa^ʿ ādetle, 141
sā^ʿ at, 176
sā^ʿ at geçer, 125
sā^ʿ at-be-sāat,
129
şaba, 113
řabā, 103, 104,
114, 117, 120,
140, 158, 165,
173, 175, 179
řabā, 158, 164,
165, 172, 174,
178, 182, 183
řabādan, 138
řabādan, 157
řabādandır, 107
řabālardan, 151,
153
řabālarla, 171
řabān, 166
řābir, 173
řābit, 188

şābit ola, 149
 şabr kıl, 122
 saç[1], 146, 147
 şaçar, 154
 şad, 117, 179,
 184
 şadā, 120, 136
 şad-çāk, 146
 sāde, 135, 175
 şadr, 160
 Şadr, 177
 şāf et, 148
 şafā, 103, 121,
 131, 134, 136,
 149, 150, 154,
 162, 166, 169,
 186
 Şafā, 183, 199
 Şafā geldiñ, 140
 şafāda, 166, 181,
 183
 şafādan, 132,
 142
 şafālar, 117
 şafālardan mısıñ,
 143
 şafāñ, 176
 şafha, 136, 137,
 187
 Şafha, 139, 154,
 185
 Şāfi, 130
 Şāğ, 175
 sāğar, 103, 110,
 147, 155, 168,
 179, 182, 184
 Sāğar, 129
 sāğar mıdır, 124
 sāğarla, 176
 sahbā, 103, 108,
 179
 şahbā, 120, 124,
 135, 147, 155,
 161
 Şahbā, 125, 140,
 164
 şahbādan, 119,
 138, 165
 Şahbā-keş, 167
 şahbāya, 140
 şahbāya, 124
 sāhir-beççedir,
 185
 şahn, 121
 Şahn, 154, 185
 şahnında, 124
 Şahrā, 165
 şahrāyı, 119
 saht, 131, 165,
 182
 sakf, 133
 Şaķın, 118, 160
 sāķī, 113, 118,
 119, 125, 129,
 137, 138, 151,
 155, 156, 161,
 165, 166, 168,
 172, 175
 Sāķī, 125, 128
 sāķīden, 133
 Sākin oldum,
 164
 sāķiyā, 109, 176
 Sāķīye, 110
 sāl, 108
 sāl[1], 146
 şalāhın, 169
 şalar, 120
 Şalar, 131
 Şaldı, 115, 185
 şaldım, 193
 şaldıñ, 151
 Şaldıñ, 150
 Şalın, 133
 Şalınan, 121
 Şalınmaz, 130
 Şalıp, 194
 sālīb, 135
 Şalma, 149
 şalmaz, 150
 Şalup, 195
 saña, 104, 105,
 107, 109, 135,
 148, 187, 195,
 199
 Saña, 171
 sañadır, 199
 şan' at, 130
 şanavber, 154
 Şanavberden,
 124
 sancılup, 194
 şandım, 171
 Şandım, 129
 şanem, 185, 187
 şanemā, 114,
 116, 123, 180
 şanemiñ, 113,
 128, 129, 153
 şanki, 174
 Şanki, 125
 şanma, 171
 sanmañ, 163
 şanmañ, 111,
 115, 132, 146
 Şanmañ, 188
 Şanmañız, 146
 şanmaz, 192
 şanuñ, 184
 şanur, 171
 şanurdım, 156
 Şanurım, 184
 Şanurlar, 122
 sārā, 121
 Şarāhān'[1], 127
 şarasım geldi,
 183
 sarāy, 115
 Sarāy, 197
 şarf et, 148
 şarf etmeden,
 171
 Şarıldım, 191
 şarrāf, 126
 şarşar, 127, 178
 satır, 145
 satır-āverdedir,
 105
 Şavaşı, 169
 sa'y et, 135
 şayd etmege,
 118
 şayd eylediñ,
 163
 şayd oldu, 169
 Sāyeveş, 163,
 181
 şaymaz, 185
 sebaķ, 139
 sebeb, 112, 144
 sebū, 113
 Sebū, 134
 Sed çekdi, 167
 seher, 162
 Seher, 178
 seher-gāh, 189
 sehm, 185
 selāmet, 103
 Selb, 128
 selb edüp, 172
 selb etmiş, 199
 selim, 167
 semādan, 133
 semen, 138
 şemender, 190
 Şemender, 153
 semen-sā, 121

şemersizce, 176
 semt, 142, 147,
 156, 165, 186
 Semt, 173
 sen, 138, 159,
 165, 187, 194,
 195, 196
 Sen, 109, 138,
 161, 181, 187
 sen de mi, 148
 senden, 111,
 141, 156, 186,
 195
 seng, 140
 seni, 140, 143,
 158, 159, 183,
 184
 Seni, 170, 199
 seniñ, 138, 141,
 145, 159, 196
 Seniñ, 111
 seniñle, 139, 162
 Seniñle, 195
 sensiz, 122, 141,
 157, 167
 ser, 182, 184
 ser-âzâdei, 120
 ser-bülend, 118
 ser-bülendimdir,
 122
 serd, 131
 serde, 115, 155,
 197
 Serde, 105
 serden, 107
 ser-endâzdır,
 182
 ser-fürü, 154
 ser-gerdân, 108,
 179, 192
 ser-gerdân[1],
 103
 ser-gerdâniyim,
 157
 ser-geşte, 181
 ser-güzeşt, 200
 Ser-güzeşt, 152
 ser-güzeşti, 120
 ser-hoş, 163
 Ser-i küyuñ,
 116, 180
 Serim, 120, 197
 Serimde, 182,
 194
 seriñ, 128
 serini, 169
 serir, 154
 seririn, 160
 Ser-keşlik, 171
 Ser-livâ, 175
 Ser-nigün eyler,
 185
 sersem, 148
 serseri, 123
 ser-şâra, 110
 ser-tâc, 110
 serv, 121, 130,
 136, 138, 151,
 159, 161, 165,
 167, 181, 185,
 194
 Serv, 123, 160
 serv [ü] semen,
 135
 serv [ü] semeniñ,
 141
 serve, 135
 Serverâ, 105
 serverlik, 105
 serv-i bâğ, 138
 serv-i
 hırâmânım,
 154
 Serv-i nâzım,
 118, 175
 Serv-i nihâlim,
 189
 serv-i revânım,
 160, 183, 184
 servî-қadde, 121
 serviñ, 164
 serviniñ, 104
 serv-қaddüñ,
 154
 ser-zîb, 161
 sevdâ, 105, 107,
 116, 117, 119,
 155, 159, 182,
 191, 192, 197
 sevdâ-keş, 120,
 184
 sevdâlara, 115,
 193
 sevdâları, 194
 sevdâlıdır, 164
 sevdâsın, 185
 sevdâya, 147,
 175, 178, 185
 sevdâ-zedemiz,
 123
 sevdigim, 194
 Sevdigim, 143
 sevdim, 152
 sevenin, 147
 sever, 175
 Severim, 148
 sevesim geldi,
 183
 sevişmezdim,
 156
 sevmişim, 159
 sevüsi, 110
 seyl-âba, 117
 seyr, 197
 seyr eden, 171
 Seyr et, 172, 173
 seyr eylesün,
 133
 seyr eyleyen,
 154
 seyr kıldım, 176
 seyrinde, 117,
 130
 seyyâh-ı sevâhil,
 120
 seyyâre, 182
 şıdk, 132
 şıfat, 136
 şıgındım, 161
 şıket, 116
 şınandı, 189
 sır, 106
 sırrı, 109
 Sırrın, 113, 132
 sırrına, 162
 sîb, 114
 sihr, 107, 173
 Sihr eder, 113
 sihr-âver, 105
 silk, 170
 Silk, 105
 silsilede, 169
 sîm, 141
 Sîm-âb, 130
 sîm-âbdan, 166
 sîm-endâm, 181
 sîm-kenârlıdır,
 130
 sîne, 119, 126,
 128, 142, 190,
 197
 Sîne, 124
 sînede, 125, 147,
 152, 174, 175,
 177, 194, 197
 Sînede, 114, 159
 Sîneler, 119

sīnem, 138, 142,
 144, 172, 179,
 183
 sīnemde, 193
 sīnemden, 143
 sīneme, 115
 sīnemi, 146, 154
 sīneñ, 106
 sīneñde, 136
 sīne-sāf, 139
 sīnesini, 187
 Sīneye, 183
 Sīpāh, 198
 sīper, 120
 Sīpihr-i ḥūsne,
 124
 sīpihriñ, 134
 Sīpihriñ, 112
 Sīrişkim, 144
 sīrkat etdim, 176
 sitem, 122, 129,
 140, 180, 189
 Sitem, 108, 130,
 144, 197
 sitemger, 150,
 190
 sitemkāre, 189
 sitemkāriñ, 184
 Sitemle, 134
 sitemlidir, 128
 siyāh, 105, 175,
 185
 siyeh-kāriñ, 184
 şohbet, 168
 şohbet, 125, 178
 şokunur, 171
 şol, 175
 Şolar, 134
 Şoldurur, 107
 şoñ, 173
 şoñra, 142
 Şordum, 125,
 129
 şorma, 112, 169
 Şorma, 149
 şormadan, 106
 şormadıñ, 108
 Şormadıñ, 146
 şormaya, 180
 şorsañ, 132
 şorutmasun, 166
 Şoyarağ, 183
 sönmez, 132
 söyle, 148, 172,
 173
 Söyle, 104, 114
 söyledi, 172
 Söyledikçe, 159
 Söylemez, 106
 söyler, 165
 Söylese, 154
 Söylesem, 153
 söylesün, 120
 söz, 152
 sözüñ, 159
 sū, 107
 şu, 132
 Şu, 137, 154,
 164, 187
 su 'āl, 122
 su 'āl etdim, 200
 sū-be-sū, 118,
 137
 şubḥ, 104, 122,
 139, 182
 Şubḥ, 104
 şubḥ[ı], 158
 şubḥa, 184, 192
 şubḥ-dem, 145,
 178
 şubḥ-dem, 106,
 132, 133, 139,
 148, 150, 180,
 181
 Şubḥ-dem, 154,
 193
 sūd, 176
 şūfi, 112, 139,
 140, 169, 177,
 199
 Şūfi, 120, 128,
 163, 166, 176
 şūfiyā, 183
 suḥanım, 165
 şulandı, 188
 şulardan, 146
 sultān, 110, 158
 sultāna, 119, 137
 sultānım, 139,
 152, 154, 162,
 170, 171, 195,
 197
 sultānıma, 118
 şun, 148, 165
 Şun, 125, 161
 şuna, 149
 Şunma, 168
 şunup, 166
 şūret, 111, 117,
 132, 135, 166,
 176, 199
 şūretā, 115
 Şūretā, 153
 şūret-fürüş, 177
 şūret-fürüşüñ,
 163
 şūretim, 177
 şūretinden, 176
 şūret-
 nümālardan
 mısıñ, 143
 sūrī, 194
 sūz, 115, 119,
 162, 164, 198
 sūzān, 158, 177
 sūzāna, 114,
 123, 137, 142,
 146
 sūzānelik, 195
 sūzānım, 151,
 154, 193, 195
 sūzānın, 111
 sūzen, 121
 sūzende, 138
 sūz-ı beyānım,
 173
 sūz-ı ğam, 103
 sūz-ı ğamla, 131
 sūziş, 123, 153,
 155, 172, 199
 sūziş-i 'aşk, 190
 sūbḥa, 172
 sūflādan, 165
 sūflā-perveriñ,
 128
 sūḥanbārīñ, 184
 sūḥandān, 141
 sūḥan-dān, 110
 Süleymān-ı
 zamān, 128
 sūnbül, 129, 137,
 141, 174, 197
 Sūnbül, 121
 sūnbülden, 107
 sūnbüle de, 169
 Sūr, 139
 şūrāḥī, 129
 sūrdüm, 200
 sūrur, 138
 sūrerssem, 112
 sūrḥ, 128
 Sūrḥ, 115
 sūrme, 113
 sūrmez, 134, 150
 Sūrse, 125
 sūrüp, 118

sürütmesün, 166
Süzdü, 184, 188
süzüp, 162

Ş

Şād, 115
şād etdiñ, 195
şād etmedi, 158
şafaq, 139
şāh, 116, 136,
137, 152, 157,
169, 194, 195,
198, 199, 200
Şāh, 174
şāḥ, 151
Şāḥ, 154
şahāb, 174
şāhāne, 174
Şāh-ı aşkıñ, 122
şāḥ-ı gülden, 118
şāh-ı ḥübāna,
124
şāh-ı levendim,
133
şāhım, 107, 118,
136, 139, 149,
174, 193, 195
Şāhım, 110
şāhī, 171
şāhid, 110
Şāhid, 139
şāhīden, 139
şāhlar, 131
şāh-levend, 118
Şāh-levendim,
180
şaḥne, 129
şaḥşa, 124
şāhsıñ, 138
şā' irān, 128
şak, 139
şām, 182, 189

Şām, 127
şām (u) seherim,
159
şāmdan, 158
şān, 137
şāne, 103, 162,
179
şāneleriñ, 144
şāneniñ, 146
şāniñ, 194, 195
şāniñda, 172
şarāb, 128, 130,
144, 161, 166,
177
Şarāb, 134
şarābım, 177
şarābım, 168
şāyeste, 134
şeb, 104, 111,
115, 122, 137,
139, 158, 161,
163, 165, 174,
175, 177, 178,
180, 191, 192,
195
Şeb, 178
şebāb oldun, 147
şeb-ārā, 161
şeb-i ferdāya,
120
Şeb-i firqatde,
117
şeb-i yeldā, 185
Şeb-i zulmetde,
124
Şebīler, 178
Şebim, 156
şebinde, 182
Şebnem, 188
şebnemi, 177
şefqatiñ, 199

şeh, 106, 114,
158
Şeh, 127, 162
şehā, 104, 106,
111, 139, 145,
155, 158
Şehā, 118
şeh-bāzdan, 163
şehlā, 121
şeh-levendim,
171
şeh-levendimdir,
122
şehnāz, 172
Şehnāz, 136
şehnāzdan, 163
şehnāzdir, 183
Şehr, 130
şeh-süvār, 198
Şeh-süvārım,
175
şeker-bārına,
187
şeker-bārıña,
136
şeker-güftārlarla,
153
şeker-leb, 108
şeker-rīz, 115,
140
şekībimdir, 156
şekker, 115
şekker-bārlıdır,
130
şekl, 140
şekl-i hilāliñdir,
138
şeklin, 126, 175,
183
şekvālanma, 150
şekvāya, 156

şem', 122, 138,
140, 156, 161,
169, 178, 179,
186, 198
Şem', 143, 144,
146
şem' [i], 191
şem' e, 168
Şem' e, 127
şem' -i ümmīdin,
135
şemīm, 104, 153
şemīm-efzā, 158
şem' in, 142
şem' iñ, 164
şem' ine, 118,
158, 161, 173,
177
şem' iz, 132
şemme, 112, 173
Şemme, 117
Şeref-kerde, 172
şerḥ, 104, 141,
164, 172, 174,
178
Şerḥ, 148, 153
şerḥ edem, 107
şerḥa, 139
Şerḥ-i ḥālinden,
116
şerḥin, 145
şerīfāna, 134
Şermden, 184
Şermende, 165,
167
şetāretlendirür,
126
şevḳ, 112, 119,
145, 148, 173,
177, 183
şevḳ ile, 190
Şevḳ-āver, 190

- şevkdir, 146
şevki, 108
şevkinden, 144,
153
şeyâtine, 174
şeydâ, 106, 108,
116, 117, 162,
184, 197
şeydâlarız, 168
şeydâya, 124
şeyler, 198
Şi'âr, 198
şiddet, 166
şikâyet, 122
Şikeste, 197
şimden, 117
şimdi, 106, 161,
182, 183, 195,
197, 198
Şimdi, 104, 106,
117, 137, 154,
158, 192
şimşadıña, 117
şir, 198
şirâzeden, 163
şirim, 175
şirîn, 141, 143,
159
şirîn-dehen, 151
şirîniñ, 149
şişe, 110, 162
Şişe, 129, 179
şitâ, 187
Şitâb, 182
şive, 105, 115,
136, 188
şive-bağş, 155
şivede, 130
şiveden, 143,
175
şiveler, 145
şiveleri, 163
- şol, 148
Şöyle, 166
şu'â', 170
şu'bede-bâziñ,
172
şüh, 115, 121,
130, 137, 148,
155, 163, 166
şüha, 123, 200
şühda, 158
şüh-edâ, 163
şüh-edâlardan
mısıñ, 143
şüh-edâlarla, 170
şüh-ı edâ, 133
şühüñ, 152, 177
şu'le, 174, 188
Şu'le, 123
şu'le-i ruhsâre,
190
şürîde, 108, 136
şürîdemiz, 120
şu'ür[ı], 113
Şübhesiz, 139
- T**
- tâ, 117, 178
ta'alluğ, 148
ta'alluğdan, 103
tâb, 144
Tâb, 118
Tâb-efgen olup,
190
tâbende, 117
tâc-ı ser, 133
tağyîr edemem,
153
tahammül, 115,
120
Tahmîs, 197,
198
- tahrîr edemem,
153
tahrîre, 170
tahsîne, 174
tağdîm, 152
Tağlîd edemez,
136
tağrîr, 174
tağrîr edemem,
153
Tağsîm, 172
ta'lim eder, 175
ta'mîr, 197
tañ mı, 133
târike, 137
Taşrîh, 162
taşvîr, 131
Taşvîr, 187
taşvîriñ, 135
ta'sîr, 157
tâze, 121, 183
Tâze, 107, 166,
183
tâzedden, 128,
163
ta'zîm, 166
teb, 190
tebdîl etdi, 178
tecâvüz eyleyen,
110
tecellî, 146, 165
Tecellî, 167
Tecellîgâh, 135
tedbîrim, 178
te'emmülden,
107
teğâfûl, 120
teğâfûlden, 107,
199
Tehî, 165
tek, 103, 104,
110, 123, 130,
- 134, 144, 148,
149, 151, 152,
154, 156, 161,
164, 178, 181,
182, 193, 197
Tek, 111
teklîf, 139, 169
telh-âmez, 134
telhîş, 168
telmîh, 141
temâşâ, 116, 148
Temâşâ, 152,
167
temâşâdan, 165
temennâ, 116
temennâdan, 181
ten, 173
tende, 194
Teng, 159
tenhâ, 109
tenhâca, 191,
195
tenim, 188
Tenimde, 194
teniñ, 138, 141
Teniñ, 135
tensizce, 175
ter, 114, 129,
134, 137
terahhüm, 142
Terahhüm, 174
terci', 179
terennümle, 108
terk, 113, 132,
185
Terk, 132
terk edemem,
158
terk et, 122
terk etdiñ, 108,
114

- terk eyleyüp,
194
- terkin et, 168
- tesellî, 150, 168,
180
- teşhîr edemem,
152
- teşhîr etdi, 178
- te'sîr, 109
- te'sîr edemem,
152
- te'sîr eylemez,
180
- teşbîh, 170
- teşhîr edemem,
153
- teşne, 168
- Teşne-leb, 119
- teşnelerin, 188
- Teşnemendî, 115
- Teşneyim, 114
- Teşvîş, 125
- tevaşşul, 164
- tevbeler, 172
- Tevbeler, 161
- tevbîh, 138
- teveccüh kıl, 117
- tevsen, 166
- tezvîr, 134
- tîğ, 127, 128,
130, 156, 184
- Tîğ, 180
- tîğîn, 111
- timşâl, 170
- tîr, 114, 139,
157, 175, 194
- Tîr, 120, 141,
178
- tîr-endâz, 130,
145, 152
- Tîr-i eleme, 126
- Tîr-i ğam, 127
- Tîr-i hicriñ, 138
- tîr-i müjgân, 125
- Tîrine, 185
- tîrveş, 156
- tuħfe, 172
- Tuħfe tuħfe, 124
- tütüyâ, 141, 164
- tütüyâsız, 112
- Tütüyâveş, 114
- tütüyâveş, 142
- Tükendi, 171
- tab^ç, 108, 112,
127, 133, 156,
199
- Tab^ç, 126
- tab^ç a, 128, 162
- tab^ç âna, 134
- tab^ç âniñ, 127
- tab^ç im, 112, 121,
136, 165, 172,
198
- tab^ç ima, 128
- tab^ç imca, 151
- tab^ç imdan, 161
- tab^ç imı, 165
- tab^ç in, 126, 166
- tab^ç iñ, 143
- tabîb, 135
- Tabîbâ, 141
- tabîbimdir, 156
- Tabla, 137
- tabûr, 175
- tabûr, 198
- tâk, 117
- tâkat, 144, 145
- Tâkat mi, 163,
188
- Tal^ç atin, 139
- Tal^ç atiñ, 145
- tal^ç atler, 105
- tâli^ç, 193
- tâliblere, 124
- tâli^ç im, 191
- tâli^ç iñ, 176
- ţama^ç -ı ħâm, 107
- Ţa^ç n etmeñ, 140
- ţa^ç n eyleme, 165
- ţa^ç n eylemeñ,
115
- ţañ mı, 169
- ţarafdan, 137
- ţarâvetle, 192
- ţarâvetlendirür,
126
- ţarĥ etme, 182
- ţarĥ eyleyüp,
126
- Ţarîk, 152
- ţavâf, 139
- Ţavr, 110
- ţay kalemlidir,
128
- ţayandı, 188
- Ţıfl-ı nâzım, 183
- Ţılsım, 118
- ţılsım mı, 127
- ţıynetiniñ, 173
- Ţoķundur, 182
- ţübâña, 167
- ţuğla, 149
- ţuğrâ, 116, 170,
174
- ţuğrâlar, 137
- Ţür-ı cemâle,
190
- ţurre, 115, 121,
122, 127, 137,
175, 179, 181,
192, 197
- Ţurre, 151
- Ţurreler, 104
- ţurreleriñ, 116
- tûtî, 106, 115,
121, 122, 140,
153, 165
- Tûtî, 159
- tûtî misin, 143
- tûtî-i ğüyâ, 121
- tûtîveş, 112
- U**
- ucb, 179
- ucu, 184
- uçurur, 123
- Uğradım, 117
- Uğraşırken, 193
- ucqbâca, 191
- ucqbâlarıñ, 173
- umma, 197
- unutma, 105
- urduķça dem,
116
- urmasın, 138
- uruldum, 161
- Urup, 127
- uşanmaz, 159
- ucsuru yüsradan,
150
- uşşâk, 120
- uşşâk, 113, 126,
130, 146, 172,
174, 194, 195,
199
- ucuşşâk, 190
- uşşâka, 105,
117, 127, 130,
140, 165, 175,
196
- uşşâkın, 134
- uşşâkıñ, 112,
143, 144, 181,
183
- uşşâkına, 148
- uşşâkıñı, 159

Uyandı, 191
 Uyandım, 191,
 192
 ‘uzletde, 177

Ü

üftāde, 136, 145,
 158, 171, 184,
 187
 üftādedir, 124
 üftādei, 111
 üftādeler, 137
 üftādesin, 146
 ülfet, 116, 168,
 171, 191, 193,
 195
 ülfetde, 155
 ülfet-nişin, 171
 ümīd-i bār, 124
 Ümīdim, 162
 ümmīd, 178, 197
 ümmīdim, 115,
 157
 ‘ünvānına, 174
 üstüne, 129
 üstüvār, 134
 üzre, 138, 149,
 158, 174, 179,
 185, 186

V

V’ey, 163
 vābeste, 123
 vad, 195
 Vad, 146
 va‘d etdiñ, 131
 va‘d eyledi, 180
 va‘de, 188
 Va‘de, 189
 Vādi, 177
 va‘dinde, 131
 Vahşet, 127

vağfeylemiş, 179
 vaqt, 138, 154
 vālih, 121
 Vālih, 169
 vālih olmuş, 134
 vālih olup, 123
 var, 112, 117,
 145, 149, 151,
 156
 Var, 107, 180
 var ki, 153
 var mı, 120
 Var mı, 180
 var olsun, 156
 varak, 139, 168
 varalım, 162
 vardiñ, 196
 varmış, 193
 varup, 165
 Varup, 200
 vaşf, 112, 162,
 186
 vaşf edince, 157
 vaşfin, 139, 141
 vaşfinda, 115,
 126, 153, 197
 vaşfını, 153
 vāşıl, 186
 vāşıl eder, 162
 vāşıta, 116
 vaşl, 135, 145,
 167
 Vaşl, 185
 vaşlın, 120, 157,
 189
 vaşlıñ, 105, 137,
 142, 145, 155,
 192, 195
 Vaşlıñ, 186
 vaşlına, 141, 197
 Vaşlına, 149

vaşlında, 158,
 188
 vaşlıñdan, 140,
 178
 vaţan, 165, 173
 vech, 112, 127,
 153
 veçh, 174
 vefā, 106, 113,
 115, 142, 152,
 154, 164, 167,
 168, 171, 173,
 175, 176, 180,
 186, 187, 194,
 195, 199
 Vefā, 105, 124,
 165, 171, 194
 vefā etmeñ, 114
 vefā kıl, 162
 vefā-āğāz, 152
 Vefā-āğāz, 165
 Vefā-bağş, 152
 vefāda, 137, 147
 vefādan, 139,
 147, 193
 vefādır, 137, 198
 vefākārīñ, 197
 vefāsın, 178
 vefāyı, 130
 vehmim, 105
 Velī, 117
 ver, 142
 Ver, 162
 ver göñlümü,
 186, 187
 Verdi, 167, 184,
 192, 193
 verdim, 150, 198
 verdiñ, 144
 Verelim, 113
 veren, 181
 verme, 127, 128

Vermedi, 188
 vermez, 127,
 132, 167, 169
 Vermeziz, 132
 vermiş, 117, 135
 verür, 124, 129,
 150, 168, 174,
 180
 verürse, 169
 vicdān, 158
 vīrānedir, 197
 vīrānemi, 162
 vird-i zebānım,
 173
 vişāl, 111, 132,
 133, 144, 151,
 162, 178, 182,
 194
 Vişāl, 156
 vişāle, 167, 171,
 186, 190
 vişāli, 189
 vişālin, 106
 vişāliñ, 109, 111,
 115, 122, 156
 vişālinden, 139,
 164
 vuşlat, 178, 181
 Vuşlat umarsañ,
 189
 vuşlatda, 139,
 149
 vuşlatdan, 165
 Vücūdum, 121

Y

ya, 114, 124,
 141
 yā, 108, 111,
 150, 152, 179,
 185, 195, 197
 Yā, 136

yā hū, 156
yād, 123, 127,
170, 187
Yād, 195
yād etdiñ, 195
yād etmez, 173
yād etse, 116
yād kılmağdan,
148
yād olduğ, 106
yāda, 184
Yāda, 109
yādından, 141
yādigārim, 194
yağşi, 165
yā-hū, 187
yağan, 135
Yağar, 145
yağdıñ, 144
yağıldum, 117
yağılmasun, 179
yağup, 111, 139,
142, 144
yalan, 191, 192
yalan söyledi,
189
yalın, 175
yalın kılıç, 104
yana, 114
yana yana, 161
yānadır, 111
yanagelmişdir,
118
yanam, 161
yanar, 125, 144,
180
Yanar, 131, 164
yandı, 188, 191,
195, 197, 199
Yandı, 174
yandım eliñden,
163
yandıñ, 147
yandır, 130
yandıran, 146
yandırma, 146
yandırur, 115,
116, 164
Yandırur, 150
yandum, 117
yanıma, 192
yanına, 175
yanıña, 149
yanınca, 130
yanından, 163
yanğun, 117
yanmadan, 115,
138
Yanmadan, 196
yanmağa, 111,
144
yanmasun, 112
Yanmasun, 173,
179
yanmaya, 141
yanmaz, 115,
131, 192
yanmış, 168
Yanmış, 166
yanmışdır, 132
yanmışken, 186
Yansun, 173
yanup, 186
Yanup, 178
yār, 104, 120,
141, 142, 165,
174, 178, 182,
184, 189, 194,
198
Yār, 103, 110,
161, 173, 179
yār[i], 154, 176,
178, 191, 197
yārān, 119, 172
yārān[ı], 127
yārāna, 142
yārānesiz, 178
yārda, 173
yārdan, 108,
139, 173, 192
yārdır, 133
yāre, 112, 126,
131, 133, 151,
164, 165, 182
Yāre, 152
yāreler, 142
yārim, 104
yāriñ, 115, 122,
131, 145, 158,
160, 164, 186,
197
Yāriñ, 110, 126
yaşagın, 118
Yasdandı, 186
yaşdanup, 142
yāsemen, 107,
151
Yāsemen, 185
yāsemeniñ, 141
yatan, 185
yazarken, 139
yazmadan, 131
Yed-i cāhilde,
133
yed-i imkāna,
123
Yedine, 136
yek, 199
yektā, 135
yelmekdesin,
104
yelse, 178
yeme, 138
Yeñi, 199
yerde, 133, 181,
187
Yerde, 150
yeridir, 116
Yeridir, 149
yerim, 160, 190
yeriñ, 115
yerine, 164
yerlere, 143
ye's, 178
yeter, 103, 158
Yeter, 144, 199
yetmedi, 168
yetmez, 141, 171
Yetmez, 128,
173
yetübturur, 150
yetür, 128
yevm'ül-hisāb,
104
Yezdān, 113
yıkdiñ, 150, 171
yıl, 195
yıllar, 142, 186
yırttı, 137
yine, 109, 113,
114, 139, 142,
146, 151, 154,
157, 161, 169,
186
Yine, 113, 118,
121, 153, 176,
178
yoğ, 113, 114
yoğsa, 113
yoğ, 142, 151,
165, 188, 195,
198
Yoğ, 171, 195
yoğ mu, 174,
199
yoğdur, 191, 192
yoğsa, 131, 141,
156

Yoksa, 121
yol, 128
Yol, 151
yollarını, 184
yoluña, 171
Yoluña, 151
Yūsuf, 178
Yūsuf-cemāl,
118, 193
Yūsuf-cemālim,
174, 181
Yūsuf-
cemālinden,
131
Yūsuf-ı hüsn,
123
yürü, 118
yürütü, 170
yürütmesün, 166
yüz, 112, 127,
166, 169, 194
Yüz, 187
yüz döndürüp,
171
Yüz dutup, 161
yüz sürdüm, 164
yüz sürmege,
117, 174
yüz sürmek, 160
yüz sürüp, 154
yüz verme, 118
yüz vermek, 128
yüz verüp, 108
yüzde, 151
yüzden, 104,
118, 124, 175
Yüzüm, 200
yüzüñ, 137, 156
yüzüñde, 174
yüzünden, 137,
192

Z

zabt edüp, 198
zaf, 164
zāğ, 138
Zāğ, 108, 166
zāhid, 165, 171,
176, 199
zāhidā, 103
Zāhidā, 132
zāhir, 113, 115
zāhirde, 140
zaḥm, 104
Zaḥm, 156
Zaḥmlar, 125
zālim, 104, 107,
114, 136, 142,
144, 186
zamānede, 173
zamīr, 148, 172
zamirde, 114
Zamīrim, 172
Zanneder, 179
zannetdiñ, 108,
109
zanneyle, 166
zār, 120, 140,
173, 180
zār [u] enīnimle,
191
Zār [u] zār, 142
zār eder, 122
zār[ı], 170
zāre, 143, 172,
189
zārım, 141, 153,
175, 199
zārın, 108, 181
zārıñ, 114, 195
zārıñı, 196
zārlarla, 153
zāt, 134
zātında, 103, 146

zebānım, 115,
159
zebānıdır, 104
zeğan-güyāya,
125
zeheble, 128
Zekāt, 170
Zeliḥā'veş, 178
zemīne, 176
zemistān, 171
Zemistān, 117
zen[i], 168
zencir, 118, 149,
175, 185, 197
zerre, 198
zerrin, 129
zevk, 117, 129,
132, 137, 143,
162, 167, 181,
183, 191, 199
zevk[i], 147
zevkden, 140
zevke, 154, 194,
195
zevkimiz, 169
zevkinden, 137
zevkini, 120
zevrağ, 127
Zevrağ, 138
zevrağ, 120
Zeyn eyledi, 190
zib, 192
zibā, 145
zibāca, 191
zibādan, 181
zibāsına, 132
Zibende, 130
zilletlendirür,
126
zindān, 121
Zindān, 164
zindānıdır, 122

Zinet-i dünyāya,
109
zır, 176
Zır, 184
zırā, 116
zırā'ati, 166
ziver, 164
ziyālardan mısıñ,
143
ziynet, 113
zulm, 107, 160,
194, 195, 198
zulmet, 142, 185
zulmetde, 191,
192
zulmet-ḥānede,
111
zühhād-meşreb,
172
zülāl, 129
zülālīñ, 114, 140
zülfi, 107, 122,
130, 135, 137,
146, 149, 153,
157, 164, 165,
169, 174, 178,
192, 193, 194,
197
Zülfi, 158, 171
zülfi girih-
gırine, 123
zülfi yāre, 182
zulfün, 182
zulfüñ, 105, 107,
115, 116, 118,
127, 146, 151,
159, 175, 194,
197
Zulfüñ, 163
Zulfünde, 187
zulfünden, 117,
147

zülfiñden, 155,
167
zülfiñe, 141,
144

zülfiñe, 117,
163, 169
zülfiñle, 112,
142, 152, 179

zülfiñü, 124
zümre, 108, 172

SONUÇ

Bu çalışmada, Besni’de doğmuş ve orada yaşamış olan Lüzûmî’nin, kaybolduğu sanılan Divan’ının transkripsiyonlu metnini ortaya koymaya çalıştık. Kaybolduğu sanılan bu Divan, aslında yanlış kataloglama sonucu bir başka Lüzûmî mahlaslı şair olan Diyarbakırlı Lüzûmî Ahmed adına kaydedilmiştir. Bu yanlışlık, yıllardır Besnili Lüzûmî’nin Divanı’nın kaybolduğu hükmüne sebep olmuştur.

19. yüzyılda yaşamış olan Lüzûmî’nin şiireleri içerisinde en dikkati çeken, Nedimâne söyleyişi andıran aşk şiirleridir. Lüzûmî, aşkı etkili bir şekilde anlatmış ve mahallileşme akımının da etkisiyle sade bir üslupla, okuyanın üzerinde hoş bir tesir bırakacak tarzda şiirler kaleme almıştır.

Besni gibi küçük bir kasabada yaşamasına rağmen Lüzûmî’nin şiirlerinde divan şiirinin en ince hususiyetlerini görebilmekteyiz. Onun şiirlerinin, Payitaht’ta yaşayan saray şairlerinin şiirlerinden pek de farkı yoktur. Lüzûmî diğer Osmanlı şairleri ile aynı ortak dil ve mazmunları kullanmıştır.

Anadolu’nun mütevazi bir kasabasında yaşayan şairimizin diğer Osmanlı şairleri ile aynı paydada buluşan şiirler yazmış olması, divan edebiyatının sadece saraya hitap eden bir edebiyat olmadığına, Osmanlı coğrafyasının küçük bir kasabasında bile yaygın olduğunun, Anadolu halkı tarafından benimsendiğinin ve ayrıca, 19. yüzyılda Lüzûmî ve Sıtkı Efendi gibi divan sahibi şairler yetiştiren Besni’nin de o dönemde önemli bir kültür merkezi olduğunun en önemli göstergesidir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Divan’ının inceleme ve tahlilini yaptığımız Lüzûmî; gazel, müstezad, müseddes, müsebbâ, muhammes ve tahmisten oluşan altı nazım şekli kullanmıştır. Musammatlardaki mısra sayısını beyit gibi hesap ederek elde ettiğimiz sayıya göre, Divan toplam 881 beyitten oluşmaktadır.

Divan’ının kaybolduğu sanılan ve hakkında çalışma yapılmamış olan Besnili Lüzûmî ve eserinin ilim âleminin nazarına sunulması bu çalışmayı daha da önemli kılmaktadır.

Ayrıca bu çalışmanın, hayatı hakkında çok sınırlı bilgiye sahip olduğumuz şairin hayatıyla ilgili başka araştırmalara da vesile olacağını umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Hüseyin**, 1994. Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı, *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Ali Emiri**, 2003. Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid, Haz. Galip Güner, Nurhan Güner, Ankara
- Alpsoy, Said**, 2012. Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, Dosteli Derneği Yayınları, İstanbul
- Arslan, Mehmet**, 2009. Sivaslı Gulâmî Dîvânı, Asitan Yayıncılık, Sivas
- Arslan, Ramazan**, 2009. XIX. Yüzyılda Hısnımansur, Behisni, Gerger ve Kâhta'nın Sosyal ve İktisadî Durumu, *Doktora Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- Beyatlı, Y. K.**, 1995. Kendi Gök Kubbemiz, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul
- Bilgin, M. Şemsettin**, 2010. Adıyamanlı Şairler, Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası Yay. Adıyaman
- Dilçin, Cem**, 1983. Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Devellioğlu, Ferit**, 2000. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yay. Ankara
- İlhan, Attilâ**, 2004. Korkunun Krallığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- İlhan, Nilüfer**, 2012. Yeninin İçinde Eski: Tanzimat Dönemi Romanlarına Divan Şiirinin Yansımaları, *Turkish Studies*, 7/14, 2003-2017
- İslamoğlu, Mustafa**, 2010. Nüzûl Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an, Düşün Yayıncılık, İstanbul
- Kanar, Mehmet**, 2011. Farsça-Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul
- Komisyon**, 1987. Bütün Yönleriyle Besni, Besni Kaymakamlığı Yay., Besni
- Komisyon**, 2005. Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara
- Komisyon**, 2005. Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara
- Komisyon**, 1995. Örnekleriyle Türkçe Sözlük, MEB Yayınları, Ankara
- Komisyon**, 1965. Derleme Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Kurnaz, Cemâl**, 1996. Hayalî Bey Divânı'nın Tahlili, MEB Yay., İstanbul
- Macit, Muhsin**, 2000. Nedim, Hayatı-Sanatı-Eserleri, Akçağ Yayınları, Ankara
- Nevres, Osman**, Yayın Yılı Belirsiz, Divan-ı Osman Nevres, TBMM Kütüphanesi
- Okay, Orhan**, 1998. Sanat ve Edebiyat Yazıları, Dergâh Yayınları, İstanbul
- Onay, Ahmet Talat**, 2004. Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, MEB Yayınları, İstanbul
- Pala, İskender**, 2011. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul

- Parlatır, İsmail**, 2001. Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara
- Sami, Şemseddin**, 1317. Kâmûs-ı Türkî, İkdam Matbaası, Dersaadet
- Sarı, Mevlüt**, 1982. El-Mevarid, Arapça-Türkçe Sözlük, İpek Yayınları, İstanbul
- Sucu, Mustafa**, 2006. Tarih, Kültür ve Medeniyet Diyarı Besni, Kardelen Ofset Matbaacılık, Ankara
- Süreyya, Mehmed**, 1996. Sicill-i Osmanî, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul
- Şükûn, Ziya**, 1996. Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftar, Ferhengi Ziya, 3 Cilt, MEB Yay. İstanbul
- Tanpınar A. H.**, 1982. 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul
- Tarlan, A. N.** 1992. Ahmet Paşa Divanı, Akçağ Yayınları, Ankara
- Tolasa, Harun**, 1973. Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Atatürk Üniversitesi Yay. Ankara
- Tuman, M. N.**, 2001. Tuhfe-i Nâ'ili, Haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ankara
- Ünver, İsmail**, 1993. Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Türkoloji Dergisi*, 1, 51-89

بزم خنده موهبناک انوار فکر پرورد
فشته چشم مرتبه خانه کلکو بید عاشق
عاشق لبه مجنون ایوان بیلا

نامل هر وفا کین از روی صبر
شکل با اولوق غلام رخسار با طراوت

کلمه چه ترفند ای مهذب سکا
صورت در سوزنا هم طمش تنگ بو
قل خد با نای اعی بداند لثرت
وار الیه رجاء لطفک عاشق بر بلا

سب مساهد در از روی خانه آشفته است
ناره تو مشهور کوز کوشش فک سبک است

جامه کلکو بر عارض حال تنگ بجا
سپیده صفت بچون در مشرق هم بوی عشق
داغوب لطفک کبی بر دین بر لطف خاطر
عجز و سس جمعیتی بر دم حال تنگ بجا

چگونگی باغ و فنای کوه و دره و آستان
ای زبونی بر عجب شگفتی عالم است

کوه و ملک او ملک است
چون ملک او ملک است

کوه باغ ملک محبت ز یادان می خنجر
کاهای بر جامه و صفت غنچه و مرغ
البسی کوهس ملک زنده ست ز دل
باد و فرشته و ملک سوزی کوه را در ملک

نوفان باغ شگفت و در زبونی است

ناله کوهس است به صلح است زده ان می خنجر

نغمه ای در زبان جانان
زینت در بهر موه و اوله و اوله عالی شتاب
طغیان و در ملک به کوهس و کوهس زان بهین ملک
محتسب در بهر ملک و ملک به کوهس و ملک و ملک

ایلم و موه و موه و در جان آمد
سنگ و موه و موه و موه و موه و موه

مهر بود به کوهس ز موه و موه و موه

چون باغ و موه و موه و موه و موه

ملک است امتیاز عالم شگفتی عالم است

کوهس باغ ملک محبت ز یادان می خنجر

سهم ایلم در زبان جانان به موه و موه

ناله کوهس است به صلح است زده ان می خنجر

زبونی بود موه و موه و موه و موه

ناله شگفتی موه و موه و موه و موه

ز موه و موه و موه و موه و موه و موه
ناله کوهس است به صلح است زده ان می خنجر
ایلم در زبان جانان به موه و موه
ناله کوهس است به صلح است زده ان می خنجر
ایلم در زبان جانان به موه و موه

نک وصالح عبد البرکات و کمالی
 کاتب اولیاد استرک شایسته
 قریه بیله در قریه کت اولیاد کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

بسی در اول کت کت کت کت کت
 مدد کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

کوت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

کوت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

کوت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

کوت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت
 کت کت کت کت کت کت کت کت

ت

قدم حانی یوسفی صبا اول صفت
چکلم روی دیو کرمان فرج
برقع گوش ابرو تک غم فرا ایدلم
و بولم قدی سفور دم سنان فرج
کلر آجهدی لزومی اربیبوب حکم همار
لطف بزنا بیلو کوری نینه دوران فرج

جود ایدر مسک صفت لطف بلبان کلمی
عشق قایل یوسف برشت قر انا کلمی
دایم عشق نیت یونان یوم یونانی با
سید و قائلی شانه یوسف کلمی یونانی
نورانی قائلی صومره قائلی کلمی یونانی
مخوله کلمه ابرو ابرو کلمی یونانی
بن کلمی ابرو کلمی یونانی
مخوله کلمه ابرو ابرو کلمی یونانی
سعدی کلمه اللک عهد به کلمی یونانی

شعر جامه لیلک یونانی
است کلمه یونانی ایدر کلمه یونانی

سهرک نعمت نادر لطفون صبور
مهر ذرات مدار غم تر کلمه یونانی
لرغمی نواز است خا اوله وصف چ کلمی
چ کلمی
کلمه لیلک لطف را ایدر طبع عنوان است

بلک خطای ای الی بسم کاتر کلمه یونانی
از طوار لیلک خیا ن سید و یونانی
مخوم سوز لولوم کلمه یونانی
کولت دالو لولو آغزه قی کلمه یونانی
سرب کلمه یونانی
کشف از از تجر سرب یونانی
ای لرغمی کلمه یونانی
سحر و لیلک لطف ایدر کلمه یونانی

با صفت کلمه یونانی
کلمه یونانی کلمه یونانی
کلمه یونانی کلمه یونانی
کلمه یونانی کلمه یونانی

عالی صاحب فاضل اندک این برضیعم
 بزعم ایدم تنهال مهراشم با ندر
 صالاری اجزاک جوز اطلر سراسی بنم
 فوفت انواری تحمل خاتم با ندر
 بالعمیم تم و در کوسمه طاب الال و کش
 شن دایب و صورت داغ شما علم
 حال لایز بکار حکم ایضا او شوخ
 بزکونانی انک رب لیا فاعلم با ندر
 فی کجی کوسه نادر و شش طبع الی لک
 حله و کسرت جسم نانوغم با ندر
 شرح حاصلان لزوی لای اوردیوم
 اهل ختی قانار شش فاشم با ندر
 بندر لکک دی دلوئی سو دایر بودر
 کرد طره لرت ایدم شیدا بودر
 غمزه لر شاه حال الال ان انا دایره له
 کسوفی عشق دایر بودی طر بودر
 فوضت انور سوزد و سوزد و صفا
 سرکوب ناکون انض قاش بودر
 بزعم اندوه و اسطرافت انجون
 بنسوان عاشق چهار تن بودر
 علی سبب قشعور چور کچور لرت
 کلر بار کون اب مدرار بودر
 بزعم عرفانده انور بود مر اهل ربا
 کبیره ده نعتن ضمیر ایدر بودر

با جمال غم تو یوم المکرده بی
 دستگیر اول صحنی عاشق سوز بود
 قدم خاکان برش بر نولای بیست
 نوبت و شش کجکیم دیوه کرانه بود
 بزعم فوفت و لزوی کچور با ندر
 بعضی ال بی علم اول شش نوبان بود
 نالیدید بیوه نعل لالان نالیدید
 نالیدید بودک ای شوخ کل انوارا
 سخن شکر کیمی ایلوس لالک نالیدید
 قاری سوز بود کوسی خاتم قیالات نالیدید
 ندر اول شوخ انا مهر و فاش بودار
 عاشقده جا نایم و صلا نالیدید
 فیدل صلب و صفت لزوی لرت
 ندر طوطی شکر کبر و عقالت نالیدید
 جام علمات لرت چن اناغم با ندر
 شش نوری از کوسمه و جام با ندر

33

لژی و طایق ابرو و توتو جید طایق بیاد بد
رجاسی سخی بیاد لژی اولی و دوم

سوزانم شایع نمکدان سر سوزانم کلکو تابیدن ابدی انوشده قند انوشده
عقلی چون عیار در امان انک سلسله کو آرزو تیر تیر دانه در دانه در دانه
اشتب از آن سوزید بیک اول بو خنده جمعیان کچه قند است از وضع کلکو
طاسم خیمه تیر در بلبل رسید انجمه ایکی بوزان بند کسب کون اولوش کلکو

ای لژی و طایق بیاد لژی اولی و دوم
مات غشقه عدال کون شایع لژی اولی و دوم

کوکول جالی سوزانم با کسب شهاب دور جمالی شمع بر و از کلکو
دوقوب زنجیر زلف لژی اولی و دوم کون کون قوتی لژی اولی و دوم کون کون
ابا غمک دور کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
صفت کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کسبان جالی کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون

قند با اینه از کون کون کون کون
کشف سر از کون کون کون کون

از کشف کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
جس لای لای ابرو کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
تالی کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
شعر کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
او آدم کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون

کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون

کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون
کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون کون

الراجح

کوبود و در سال سازان ز کوبیدم
 روز صبا می سرزاده عاتق بدور
 بوی کسکه بود ز نو عتق ن صبا
 رسم تیرین صد او قوی می بود
 هم نگاه بود غر مست خراسان بیکه
 بوی آشفته لکه با قتل بدور
 صوفی تنگ لب زورق می ختی نو
 امان عاصی سباح سوا حلق بود
 ای کوفی دم وصلان شب ز یاد صابر
 او بی زده شب دار می کمال بدور
 دل خود به لر سوزانش چنان سوز
 سوم هم هوش زار زلفه امان سوز
 بن اطل هر حال کار در آن جدا و شام
 بدین صفا عجب ز زبان سوز
 کمی که کس از روی نه باز دست کوفی
 او ملکوتی ز کمال کجوان سوز
 اول و ده سوز چو شامی چو آن اولون
 وجودم ز باغ او سوزن چو آن سوز
 زوی طایفه بس طایفه کورانی آرزان
 وجودم ز باغ او سوزن چو آن سوز

زوی طایفه عرض بشکوه کله در کله
 ای کوفی طایفه عرض بشکوه کله در کله
 باغ و بیل نمان او بیق بدور
 چشم ز کس کی جان او بیق بدور
 دلم ز رخ جان او بیق بدور
 فی ای نعم جان او بیق بدور
 سینه ز رخ جان او بیق بدور
 ای زوی دور رسک بند تلخوش قفا
 نوب سینه ز رخ جان او بیق بدور
 بلک عشق در بارون ز کوبم ز کله
 استم جام این تا نازت بوی
 که خنک بنوم کمان چو کله کس
 بر لب کعبه عباد عشقند اول کوبم ز کله
 ای زوی کورانشی و کوفی نام کوبم ز کله
 که چو خار و عاران ز کله کوبم ز کله
 بن و فاقه قارون ز کله کوبم ز کله
 نشاند سوز چو قارون ز کله کوبم ز کله
 بز چشم قاشی بارون ز کله کوبم ز کله
 که چو خار و عاران ز کله کوبم ز کله

کتابی که در اینم که طوطی عالمه
 حال شمع باریک روی گلشن گل زند
 بی رسو کوه باریک شمس عالمه
 صورتی نظره ایله ای زلف بر کند
 ز کوه آید و کوه بوی جاک لاری نسیم
 دوزخ تیاره در بخش زار بر بر در
 کوب رسو خفا و غرضی انعمی از شوق
 ز روی طشتا بر کن دی غما نگو اندر
 دهمه با درج بر روی عالمه دوشستر
 دل سوزا در دوشستر سوزا در دوشتر
 دست مستعین خلیج بیکل ای بو سفت
 بکده در دامن نوبت بدان کایه دوشتر
 مستکن بهایشین البرهان و صفا
 کوز خالی کی کوشت دانه دوشتر
 مرد خالیخ بوی کوشش مسته لکی
 شفق آت ایخ داک براند دوشتر
 سوزک با شانه اولان عالمه
 هم غمچو مقصود بیکانه دوشتر
 خواب زلفه که بر دایسته اولان
 مع غمچن و جور برزی دویله دوشتر
 لیل سکه بر بر سوزا لیلی صفا
 زینک و الی لوب کوه جانه دوشتر

صالح باغده بر سطح دالالی ناز
 یوسف کشتند آبن بر سوسن می ناز
 رسم اده بود بوغور خوش حسن ادا
 ابروی شوبه عالمه چشم خورشیدی ناز
 فلوی تیره کوه کوه دیوفا آهوا کرینه
 عیان عازومی با لک شملای ناز
 بی حسرت تیری یکی طره شمشاد
 سنبل کانه بعد غنچه سالی ناز
 باغ حسنه اولی البشیر لاله اوسخ
 در روی جمعی اولی طوطی کویلی ناز
 دور اما لادن روز غم شب بخور ناز
 بر نوقی صبح و سالک کوزم تر ناز
 کورسم حرف که عالم کوغور عین
 مهدها ستر ستر کجا دنیا خفا ناز ناز
 ای بزی و شمشاد غم این نامعینا
 کتم عشقی کجی غم سوزه ار راز ناز
 دلوه کوه کون کورسم شمسایت دنیا
 شام عشق شک صبر تیر بوی ستم کانه ناز
 دور بخور لادن عالمه بیکت سوال
 ذوق با سینه دشت شمشک کربا ناز
 کوز لادن کوز لادن عالمه غم ناز
 کوز لادن کوز لادن عالمه غم ناز

ع

س نیکو بخت عالم ملک عشق
 دل از تن با جسمی که با بد بود
 عارضین عرض ای که بر لبان
 جانم بد ز شغف و وسوسه ای غم
 ای زوی بود اولم بود بچ بستون
 کون کیم صفت کچرا حوالان بد بود
 کو کلامم محمودی جام الزلدر
 صبهای ای که دره لای ای سدر
 استغنیه دل اولم نوال ملک کونان
 صورت و مالک اصل انوم بود در
 صورت جام هم ستا اولم جسم تو بود
 نشویش غم که رهتیا عقد خلد در
 غم آن آسوده اولم سینه عشق
 نیرالی غمزه جانم محمد
 افکنده ملک زوی اولم خام
 بارک است و صفه تو حق بود عاز
 مسح اهل عشق دلم بر تازند در
 بهنج مسنه که کله شتر قند در
 نوبه لای که کله سوز بر بهشت
 ماه نوم بر بود بر شکر طر و قند
 کوه پاکتوه صرف قیمت در

حاضر بر لبک خورشید استن
 موی با ساعی جمیع الهوی آه اولم نور
 لالک بود کند و در حین خانه خینک
 رد جام عشق اولم کوم ما ان است
 اخذ بود متن جانم کن زوی ای
 خنده خند بود طالب و ایش او بر
 دیم لعل ملک بختی صبهای کبر در
 برف ان ز لعلی ره بود زان ای طبع
 کلمی کرم عم ان و جوارش هویا
 رف ان طلب برین میر میرین بود در
 زوی نشا و صحبت عاق نام اولم
 ان بهلوا جانش ز غم کویا کبر در
 سوز چشمات کانی بر طاقان بود
 ز غم کویا کبر کوسینه دهقان در بود

س

در گرم خندان جرات غم بود
 دست اجزان بجز او و سرش جاری
 زلم غمش نوبت ساقی مراد است
 هیچ بود بخصم ز غم ظالم بود
 سینه قلم بنام او مژغونی
 جرح ارساعت برت عمل بود
 کفر ارساعت غم را برید
 سر بودی قدره اشفته با غم
 صورت نوال لعل زور ذوق غم
 زلف ز مشق عشق بدین سستی
 دلگرفت حلقه شکوهش کوشه
 سبک شمع کردن سوز بود بر
 شهر سوخ شیب بود روز و دستها
 مریخ اصال بجای علم او بود
 دهنوی اول با یکی غم او بود
 ساخرین تمام ایدم او بود
 دست غم نشسته در ستم او بود
 کسوسه جین سینه ز غم او بود
 نرگس کجا بود غم او بود
 صادم لاله شمشیر قد با بود
 لوح و فایده حسن خط است با بود
 جانگرفت در زلف هوا سید او بود
 صافی ز غم اشک و کوه غم او بود
 زینده ناز عشق کس کم او بود

قضا عشق ایبری اعلام بهتان
 اوله زوی نشسته نازید در غم
 جسمه تنوع غم زاری آید
 هم از لالی اندم غم با غم کنان
 سوخت اشوب جسمین بر ناله زوی غم
 هیچ بر تو شک با ندم ز غم زاری
 لیلان بوسه و غم کینت غم با غم
 به زلف غم با غم زوی سبیل اید
 بوی جو گویم غم اوله غم سبیل اید
 چکنده غم اجزان ضلک باره اجتم
 اوله سوخت غم غم شکم غم با غم
 بنا حال اوله سوخت غم زور غم غم
 امضای حسن جسمه اشها اید
 صانع سر و شک با غم غم غم
 ستم قصه زینتی با غم غم غم
 اندم هم غم غم با غم غم غم
 کوه غم غم با غم غم غم غم
 دو ایرو کوه غم غم غم غم
 نعلب سخت اوله غم غم غم غم
 صلا جانان کجک غم غم غم غم

چشم شما زلف خیمه ایست
 نازنین نازک لب لوسا که رو سخن
 چشم عشق عاقبت شمع ابدان بقا
 بر ملک سما جنان الراج بر امان
 کتم اولوی هیچ بسبب رو کا کاشی
 چارم سازم هم بجز رو کین آتش
 ای لوی کعبه قصود علیات ابرم
 کوی دهر عاشقانه مقصد نفس ارض
 حکم که قدرت ساد سخن مینا نور
 کزین فتنه کجا عشق دکان ابرم
 تنگ کون صورت بدین نشن تصویر
 اومر و عیض ابرم کرب اوج ابرم
 دوله نقد اشکن چارسوی مسلان ابر
 کهر بیدل بوب کالای ششم ابرم
 خطا در فکر توک انوسال بر و کونک
 اکبر ساد و صورت حق کار لود ابرم
 لزوم صغی سبک هاشن مغانک
 بد اهل شفق ها نکورت صفا و برین
 شننا ز نوایشه یافت که مخصوص
 معجون نمد لعل شکر لاله قصوی

کلین و زونو شکی است دست
 عاقق
 بود که خبری قسمت در سندان
 بکورد از عشق عیب ساسا شکر
 چون ارباب عشق نعل بر ابرو تیار
 لزومی به خود و اولوش عالم فزود
 دم خیزد در جان بند البوصه ابرم
 ابرای کبک در ناز جام چون کوز
 ابرو است اسو کوه کله کلام چون کوز
 سبوی بخت موز لادن کبریا
 شرب غلغله ابرو لوز جام چون کوز
 بخار کبک سینه خود تعلقان ذات فریقا
 ابرو صاف لبه لغت را ابرو جام چون کوز
 ز طوطی شفتک بند کوه استوار کوه
 ابرو پیش چهره ابرم ابرم چون کوز
 سخا در نعت قس او کله کرم
 صورا خاندان روح کلام چون کوز
 کمان ساکنان زود با من ابرم کوه
 کهر کوه کانت اول جام چون کوز
 لزومی به خود و اولوش موزی نظم
 اولو ابرم ابرم جام چون کوز
 اهل عشق جام غنچه ابرم
 مینا زلف کسند بیلک ابرم

چشم

نقلیداره از باغ و سرو و خزانک
 نازنده اوقات دالکر مخصوص
 بر بهیل شویره که بو خاند طبعم
 اول بی کشتن ارف کر مخصوص
 زلف بپریم عالم جوان یکا بهد
 محمود صفا دیده بهار کر مخصوص
 بزوان صفت دهر جمله کله از لومی
 بر عاشق نازده که دهر کر مخصوص
 بو خیز قلم و زر و کرب خاندانه
 ایدم کر که بود دل در دانی دانه
 کورده علی شاهه تنگ صغیر رف رف
 قهلق بیی و حاصل صغیر خندان
 فال بود بیدر کشتن اهر بر کرم کجا
 یا بچون فکر اظلام غمزه قمار
 عشق و فزندان دل بود کاه اولی
 جسم لایق تمیز کشتن سوزده
 صوبی کشتن زوان نقش از لومی
 خاندانه شخ خاک در سلطان خاندان

الی استغنی بپوزن جمه خاندان خط
 بر لب آری که دهری از رخ خندان
 کورده خاندانه تنگ صغیر رف رف
 جلدی طعیر بر بوی کوسه بو نوان
 نسبی همه ز فاده خاندان شی را بر
 نقد صغیر کسج از نسل چوب اول
 هر طرف از ناله سوز کرباش کرده
 الی کوا کوشوری تنگ شمس خط
 باد و کله کوه ساقی غیر مست فالگری
 شمردی خاندان صغیر انان در خندان
 خاندان کسب از نصف غنیمت کون
 طبعه عصاره و دندش بزرگ اوان
 الی از لومی زوق ارضان ارجان شمس
 نواز طهارت بار از نسیم دهر در شان خط
 تیر کجک کسب علم از دهر اچدی بر سوزنده
 اولدی که کوه مالک شمع خاک شمس
 دوشنبه بزوان بیدر کله کسج
 زورق سبها دن صوب زور زور علم
 باجای خطبه دور اولوان باب دل
 کسبه ساقی بر قوم نرم کشتن باغ
 سن قدر کوسه رخ با کوشش جوب
 لوله نوبج الور دهر صم صبا کسوز باغ

تجمله لؤلؤ ستم اهل باستان

بجست موی تو در پاره ارباب کمالک

صفا ملک صیانت زونا نامند
دل چار خستد مرامم جانان خن خورود
دل بسته می چو کله کاش ربابان
دماغ بید بودی کله گشت ندان خورود
دم او را ک تالک بوی در لاله عدا
مکمل تو باری چشم بر باستان خورود
طیبا شرح حال را صفت علی الطفا بیک
در غم خردن اجمالی در دین خورود

لؤلؤ است موی خندان بر عدا

خال صیج بود تا در عرق زان خورود

بنام لؤلؤ موی کوه خندان
دو رخ خست لؤلؤ عین عالم سنبل
دو شمع خستند سنبل کوز موم موی
بنی کج کوه موی حنظل بوی کف زان
سهم لؤلؤ کج خندان او را بنامید کج
کوه کوه با بخت لؤلؤ و صفا سر کوه

حالم عین کوه کوه دردی برده بجا
نیز شمشیر او غم و غم و غم و غم و غم

چرخ دور رسد لؤلؤ ابری آستانک

مکمل از لؤلؤ در زینت اهل خفاک
عقل لؤلؤ عاقبت ز لؤلؤ خندان بیک
قلمی قلمی قلمی بر لؤلؤ دل بر کوه
باقول کوه لؤلؤ لؤلؤ خندان بیک
این آخول و لؤلؤ خندان بیک بیک
ای لؤلؤ خندان لؤلؤ خندان بیک

زار زار کند لؤلؤ کوه بیک بیک

کلای بیک رون صفا در عین خندان
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
جمال صوفی لؤلؤ لؤلؤ لؤلؤ لؤلؤ
چرخ دور رسد لؤلؤ ابری آستانک
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه
کوه کوه کوه کوه کوه کوه کوه

سینه شک بر تو ناز وصال لطیف چون
باز او روی باغچه آشفته سی بر او لعل

ای لژی می کمی کور سحر بوده بی بی بیار

عشق تو خندان او لورانش مست نازک

عجب عشق شکسته سحر است از جانت
بزی خاتم باغچه ای جز او ندانم

سرمه کرم است ال که شکرت فانه بود
عجب کلمه می خوانم با شکم نترسان

سحر با روی باغچه باوه و بوی کوه
عذر قیام او در من عالمی است با

الکد که کم بود رسم دورش زده
ندیدم که فانه با کوه بود عجب

باز تو خندان شید عالم برده زده
بچوکت خوشبیدر و کجودن شما ضوفا

لژی می می فریغ عشق خندان بچوکت

دو سطر فانی رخ رطابارک برکت با بویک

از تو که کون کون کون کون کون کون
سهر حال که بر جمالت ای ملک بچوکت

اش برین لاله کسیر بر کون با زده گالی
لشکند خورشید و دورش زده ای بیار

بر تو خندان خندان در جانو اش
سهره مو فانی ملک کون کون کون

بیا م نامت سحر ای ملک عجب تو است
لژی می را به لطیف نازک و ال نازک

ای فرود نصیب ازین ملک لژی می
ماه خضر سیدان ازین ملک لژی می

کلمه سینه شکسته لژی می
نازکین شیخ از او لورانش

دانه و شمع بر تو خندان
سهره لژی می هم ازین ملک لژی می

باز تو خندان ای ملک لژی می
شیخ زده و لژی می هم ازین ملک لژی می

کون لژی می ای ملک لژی می
مست کوه صفا لژی می هم ازین ملک لژی می

کوه لژی می ای ملک لژی می
بر روی صغیرت نازکین ملک لژی می

لژی می ملک لژی می ای ملک لژی می

بچوکت لژی می ای ملک لژی می

بوی لژی می کون کون کون کون کون
بوی لژی می کون کون کون کون کون

بوی لژی می کون کون کون کون کون
خواه ما خورا کسب عقد و بوی لژی می

این بچوکت ای ملک لژی می کون کون
بچوکت ای ملک لژی می کون کون

س

۵۷

شخ کلدراش لوب ابوصنوبروز
 کبرسه باغی ناله سرو و طراغیم خم
 شمدی سمون کلاه التفحات البینه
 بویر فالتو عاشقه و ننگ کوسک طام
 داغ ابر کورن اسرکه سبجی ایغ ابرو
 دمددم ایکنیونی تکس قلم
 ای ازوی بار بولار تکس بیله بان
 لاجرم حجب ایله بوجات کبریا تم خم
 فصل علی در بود و وی دکن اولوم
 غیچوش دلاجرس وقت صفحا اولور
 صمیم مینا کن این دست نشانی هونو
 صفی کلدن اوقوردوس نادندور
 صویکی اسر و قوت بوز سوس با باغند
 صحن باغ دور ایدر زوصفا اولور
 منتظر بر جا میله پیش سرری اذوب
 نشانه هم عرض بودای کرا اولور
 کل اجیش لاله جی بوزه مینا نکل
 رنگ و یک از و سندن شها دند
 رناله یک نشاند سافراشت دمد بودوم
 جام عملکنک نصیب ستر اولی ستهلا
 کالم اولور اولور دن بر سینه اولور بودوم

اووی کچوم دن بوز ستر سیر ایدوم
 دلور بر سوزش غم و اولور تکس نکل
 اولور برسته اسم غوغ غیچیک نکل
 غامه لوموی جانی کلک مینا جان سجم
 ای ازوی دوشه بر مستنک غوغ اول
 صورتا عالی بوز مده تغییر ایدوم
 دم قوتوه آه زار لاله کلنور کولک
 غلکان مینا آس زار لاله کلنور کولک
 لوب بویک شیم باغ دین ستر ستر
 بهوی زلف غیز بار لاله کلنور کولک
 نصیب اولور سوس کولک کل مالک
 تقوی اولور
 بوز کوش بویک ستر باغ فراغین کونو غوغ
 غمدر ستر تکس زار لاله کلنور کولک
 ازوی طوموی از لب و صفحه جان تک
 نوا سوزش کرفت زار لاله کلنور کولک
 کولک کلدر جمل کلرت شتر تم
 سوبت ادر بر جی اصل دوشا بجم

ر

حقیقت اول زده بودی که در روز ششم

کلیه جوانان کسب می نمودند . هم
 آن حضرت را نیز می بینید . هم
 ما را از جوهره اش نه با هوای هم
 از ملک و زرقینان نصیبید . هم
 لطف دار اول دنیا در دم آن کلک
 زخم عشق می خوردید جان کسبید . هم
 چنگلیه تیرگیان در طرف باغش
 هر گاه از وی دوزخ می خوردید . هم

ای از وی دوری می نمودن جان

اول از بس که در کونان می خورد . هم
 بر آن حسنه ما مورثه زده ششقم
 دل عالم غایبید از من فرزندم
 بر بخت خصال لطف سرگردانم
 عجب حال که کونینم از کله و ششقم
 نشان از فیض آن که کوه کوه عیبم
 فلکون قریب جانمان از آن کوه ششقم
 صبا در آن می خلد و وصف بدو کوه نیاید
 لایق خود را با جا و بد خوارند و ششقم
 از وی خود را بخت و زمان می بیند
 بر آن حسنه ما مورثه زده ششقم

خربست اولم با نصیبانم . هم
 نگاه کرد چشم لریان غیر رحمت
 او چنین رنگ غم خیمه اشغیر لعلان
 خیال من یک از شیخون مظهران
 از وی خود را بخت و زمان می بیند
 کوهل و بیکه و شیخ اولسون دلی

الایرم کام و صفت خوش غلالت
 حکوب صبا می بجزک را خشن و ششقم
 میوه و اجزات بودک . شوار اول غلالت
 بود کله و سبیلان لوی مخلص بدو صبا جانان
 وصال وان زینار و روم کشت
 سس شسته آن نمیدانند از روز ششم
 کمانی ششقم که کوه لوب جانان
 جهاد بر وی که تا سید هرگز تو ششقم
 از وی از کله جانان است حسن اول

اویچیه بر نام تمام ساقی کندند شراب
 با کورد هم شمعک از اول الظهیر
 دارش کند باز هم در آن اول خورد
 ای لوزی خزان اولی که بگردد
 کند سر سبب جلد هم کسی خواند
 چنانک اول غم خورد او دور دور
 بر او تا بیدار شمعک از او دور دور
 قوی تر شد تا از او می سا دور دور
 اف زین بخت و نه دور دور دور
 بن مال قلم بیسبب شد دور دور
 چشمک از آن برود او با دور دور
 بر لب بودم او را زوی هم عشق
 اف زین بخت با یوسیا دور دور دور

سر اولم و سبب با نینور سوز کویان
 ای لوزی اولم صبر بر سر آن
 اول بر نینور با کویان شیکندم

ای صبا که کویان کویان
 رفت صبح و صبح نهی از فزان
 خون بر زخم دیده که همه خوب
 سحر در روز اول شفته از این جهت
 در میان نام اولم کویان مست را

سحر فارغ و طریق و ناله افغان من
 مجلس بدین من در غمی با روزها ناز من
 بر طریقت و صبر کویان کویان
 ای کویان اولم غم ناز من
 اول شمع کویان شمع بر لوزی من

کویان

صهای سبب عسلد کلمتی توصل
 صورتی فان آفر کرد دیدار
 دولت لیلی آفت و صبر زان آفرین
 عرض بود بسیاره تو آهی کرد درون
 صحرای وطن اولدی لجا کوشه نوبت
 اولت است اداری جان خطر دارن
 عقد حکم بر بود کوشه نوبت
 شریک بود طبعی ما دان که درون
 صبر کلمه کوشه نوبت درون دارن
 بیج کسری از با حقیقت زان رخسار
 وفا غایب است سگ بود به بند
 شتی قوی بری لطف بیگس اولی و اولد
 دکنش قیبتی آل بود سگ جام صبار
 وفا نوبت عشق این کوشه نوبت
 غرض صبح کجی حسن زبان قاشا دن
 بوش کوشه نوبت دارک دار کوشه نوبت
 بر استحقاق کاش حاصل اولدی جری
 لوی کوشه نوبت بار کوشه نوبت
 بنده کوشه نوبت کوشه نوبت
 کوشه نوبت اولت شراب ما بدن
 تار بود اولدی کوشه نوبت کوشه نوبت

بج

الشبن نرند کوشه نوبت عارفک
 جذب صورت ایخش کوشه نوبت عارفک
 قشرب مجرب کوشه نوبت کوشه نوبت
 کلمات قدرت ازل کوشه نوبت کوشه نوبت
 اهل کوشه نوبت عارفک کوشه نوبت
 داخل کوشه نوبت کوشه نوبت
 بزم صفا ده سانی باغی دور کوشه نوبت
 رنگ عالم صوب کوشه نوبت کوشه نوبت
 مطرب باب او کوشه نوبت کوشه نوبت
 کوشه نوبت کوشه نوبت کوشه نوبت
 صوفی کوشه نوبت کوشه نوبت
 باغ کوشه نوبت کوشه نوبت
 قوی کوشه نوبت کوشه نوبت
 اهل کوشه نوبت کوشه نوبت
 قاشای رنگ کوشه نوبت کوشه نوبت
 کوشه نوبت کوشه نوبت کوشه نوبت

دانه بود خوشی ندارد حرمی   بگون فلفله نام اولور بود جانند
 بزم تیریه کوسوب آه زینیه می
 بانسون لزوی حال دل مشکند
 باوه دستوی شوق بزم سوزانم آه   بانسختی نغصه زار نالونم آه آه
 عاشق اشغله بزم کند ضیا کم شمنند   بزم غمگنه همدگم ورد با نام آه آه
 سست کوی باره دورتی دل شیداگون   برقوری آت قادی تیره جانم آه
 باد یاد اغریوب کلوز انزویق باردان   کلهه اظهار بوم سوز سیم آه آه
 هر شب ای بوسه جانم کوی بود کوی بود   قصه دله نعل مشک دوانم آه آه
 فی کیمی دلماره در دشتون دم ورمون   قادی مضمر سینه زار منم آه آه
 ای لژی شرح جو بار تقریراتحت
 بانوی اروه خاندانش رخ نم آه آه
 صبا خوشبو و زین سبیل آهون ناخوبینند   دوقف ماهه کور که حال غم نزل کشید
 کورب صفت لریک زار کله کلک صبح بخانه   دوا کشش صلکه جار کلبک لریک

آهوز راز طبع زاره بن افکار بوسند
 صبا سوسولونای قیوم عشق انعتوان
 در کشمش بزم جان سانی باوه طعانت
 بیز به کله کله کلمه نعل نعر بزمه صفتی
 اولور صفت معاندین طغیان شرح
 در دم کوی کوش بر وانه کلک نالنج نعل
 لزوی قاری مهم راز طبع است لزلونز
 مشرف کرده باب مجلس آه فان آه بوسه
 باقره عزری کشیده باز است   سیرت صمیم برده کش عاوار کند
 کلک دفای کش کله خار دن کور   هر کس ز بوه طینتک متعقدند
 بخر کاک سوز دل سبل نشند نکت   سیرت درون عقیده یکدیگر کلمه
 افشون تخم صبا بر اولان خون غفلت   بیضا صفقه غائب اولور فوغا کند
 دواک ای بزم در لامت زمانه ده   بکیز نه دوه عاره مروت آه کند

بزم

لوزی باس بیدارانی خواجه و صمدک
 سحر و شب بوشد برت نا لوزی قاری
 کوب مهر فاس با دالان نوزاری
 بنوب شمع خیال بر نوز واد استری
 برت بان کی بسوی با صحر کوزون
 در با رخ کاکو دشت غم لاسون
 فاک انکشت بجز تبه بل تکی نوبرم
 شب زفته کاکو صحت باله نوزاری
 عجل ندره عزت با لوزی مکاره
 بنظر کرسی بهیست نوزاری
 لوزی کوی اورا نوزی قاری
 بنوش فکک زوم لوزی نوزاری
 اوبه پیش تری که هر شرجان منی
 بار آمدن کف کیم لوسا جارتی
 یا منی با کسلی پروانه با سون
 شبت فانوسه دردی غم جران بی
 چشم ساقه کتبان لوزی علی
 بدنه غمناک بر نوز افغان بی
 دم او رسبا کاکو کتبانک
 اوبی ست خراب اول نکرش نوزی
 ظن بر چه بجهت کاکو کتبانک
 کوسه بر کاکو لوزی نوزاری

کوشه خازنه صفور لیسو دانی خواجه
 صدر استغنی بر نوزی خازنه صفور
 ای لوزی بر بار باغ خاتم کیم جلی
 بوز کف کف کف کف کف کف کف کف کف
 مست شغی لوزون از نوز با کوزی
 چشم خوش کوی کوی حال با کوزی
 سهری با کسلید فریا نا لوزی کون
 وادی کوزونه قالمش اسباب کوزی
 دعل بر سر صومر کوزی کوزی کوزی
 چشم نوبر جان کون لوزی کوزی
 کیم کوزن انچه خاک سینه مهر شب ملام
 کوزی خوش کوزی کوزی کوزی
 علم کاکو کوزی کوزی کوزی کوزی
 کوزی دان به لوزان عالی کوزی کوزی
 او نوز کف کف کف کف کف کف کف کف
 کوزی کوزی کوزی کوزی کوزی کوزی
 صبا کسلید و سوزا کوزی کوزی کوزی
 او نوز کف کف کف کف کف کف کف کف
 ناستخیر بوزی کوزی کوزی کوزی کوزی
 لوزی کوزی کوزی کوزی کوزی کوزی
 اول کوزی کوزی کوزی کوزی کوزی
 سبهار در زهر تو کوزی کوزی کوزی

شیخ اکبر قرظی خاں طغیانی ناظر الیندر
 از بر بختی کجاست سخی مستقیم
 به وفاداری از روی استیجاب مستقیم
 کوز کوز برین آشنه عالم صحرای غامبی
 اغلی کج اولک کول خیمت از خندان بری
 بر بند کوسم عالم زبان بری
 کی کی نوصت عاقبت بوجف جهانم
 اولدی وصلت المن دست تنان
 نامل کلزار ای زارک نای پیل پیل
 عاشق س اولدن کوی دلالدن
 سابه کوش بر براه اولم ییمی کول کوی
 اولم اولم کون که هر عالم ارادان
 دل و بون هرت از روی طردنیک است
 قسبت کل سر برین پیوه و وفادان بری
 کول خا غلی صلی مستند قالموی
 دل مصل آبلای غم فوج مست قالموی
 سن اولدوق صفا ماسم فرزند
 چکوب چورمان اولک سرکشت قالموی
 دوستن اچران عشقه استرلب بیوه کلد
 کان از شغای کوبکوشند قالموی

دایه غنق کسب کوز اولدو اتمس
 ای از روی سنا لایصل کولک ایضار
 نازینا کوشه قوی بمرش زورانی
 قلو کوز کولوبد مست نه کبی
 دو کوز شمع جمال دل بر اولد
 کمال دیر کوی کوز در سرت اول
 کند اول عجب صدمه جاک بود کوز
 وارمی بر حال کون بوز جان اولد
 شاهلوم کوی کرسن فن نه کبی
 "سن بر صغنی و دوز کوز اولد
 وارمی کوز و فاکو شتا بیجا نه کبی
 ایسته بولاش غیر تریا عاشق
 بیصداک اوزی صور مبه بلایه کبی
 بزوه طر لاری ایکی اس لعدن ان
 دو کسیری کولون عمده نه بجه کبی
 نوز غیا رفعت و از روی صفا
 سولوبک اولاشور اوز کوز بود لاری
 اشک شمع کوز نوز اشک لاری
 نوز جان قوی مهرک دیر لاری
 ناز قسب هم کوی کبی کبی
 قوی کوز جان انورده غمده ناز
 ناز

جزا اول بنویس کنگ جسون باغ و خوش
 شت سبقت از در ز لوی منزل نشسته
 محل لوی مخصوصه کین است لونی
 کوی جزان مل بارین مرست کندی
 بجای علم و روح وصال باره ایچکن
 کولور بربیک قید ز نفس چکین مانا
 فدان تو فونم عشق لوب از ننگ کیم
 صلوتون زلف باره باره نشینور
 خواهم دوری منو کلوب رف باغ
 لونی کوی ک طرح اتمه چچ بازار کوروز
 ملازمت انظر الراه کالی بهتر کندی
 کولک بیدار خنک مود سوز از ز کندی
 دلوب عشق کیم نون خنک و
 جزا دوم نوم لوز و ز لوان خنک
 دست و جام عشق و نوب با شکران
 لونی باز و ز لوی مود و انا شتا اولوم
 مکنم نوم کاه برت ممت از کندی
 قند ساس سرور لوز کوم کس کندی
 بهلای اولوم کوز کوش کس کندی
 دود کیکلی قانینی قانم تنده
 طلق نازوم کوزل موده جان اولوس
 ناز کله غنچ لیل ناز بید کس کندی
 نچه بر حال نظر کس لونی رفوع بار
 اول کله لونی کوز و ز بود لونی
 قند کس سرور لوز کوم کس کندی
 اول کله لونی کوز و ز بود لونی
 قند کس سرور لوز کوم کس کندی

جزا اول بنویس کنگ جسون باغ و خوش
 شت سبقت از در ز لوی منزل نشسته
 محل لوی مخصوصه کین است لونی
 کوی جزان مل بارین مرست کندی
 بجای علم و روح وصال باره ایچکن
 کولور بربیک قید ز نفس چکین مانا
 فدان تو فونم عشق لوب از ننگ کیم
 صلوتون زلف باره باره نشینور
 خواهم دوری منو کلوب رف باغ
 لونی کوی ک طرح اتمه چچ بازار کوروز
 ملازمت انظر الراه کالی بهتر کندی
 کولک بیدار خنک مود سوز از ز کندی
 دلوب عشق کیم نون خنک و
 جزا دوم نوم لوز و ز لوان خنک
 دست و جام عشق و نوب با شکران
 لونی باز و ز لوی مود و انا شتا اولوم
 مکنم نوم کاه برت ممت از کندی
 قند ساس سرور لوز کوم کس کندی
 بهلای اولوم کوز کوش کس کندی
 دود کیکلی قانینی قانم تنده
 طلق نازوم کوزل موده جان اولوس
 ناز کله غنچ لیل ناز بید کس کندی
 نچه بر حال نظر کس لونی رفوع بار
 اول کله لونی کوز و ز بود لونی
 قند کس سرور لوز کوم کس کندی
 اول کله لونی کوز و ز بود لونی
 قند کس سرور لوز کوم کس کندی

نقد اشکو بر بوی صبا بیا اول ستم آفرین
 وصل با زار و در محب استیغی لولو لویی
 گوهر کاه صبا بر بوی که در فغان حال
 کوزنه ستم تیر و در بوی جادو لویی
 کوزنه جبین ستمک بر بوی که در بوی
 صالکی بر سواد بوی که در بوی
 تیر کز غیش بر بوی در ستم حقیقت
 ای زوی اولی صوم و علم و محب و علم
 سولون بلر بوی با همو ز غم و ستم
 ستمک کجی که در آن اولی بوی ستم
 جسمک کجی محمود صفا اولی بوی
 بر دلم و دل با وصل خود کام اولی
 حظک که اولی با صفا اولی بوی
 وصلک بکسی از بوی با بوی ستم اولی
 بود است با بوی ستم اولی بوی
 که در اولی ستمی از بوی ستمی ستم
 که ستم در بوی ستم اولی بوی
 علم بزم بوی ستم کز بوی ستم
 بزم بزم قصورم بوی ستم اولی بوی
 بود خرد او را بوی ستم اولی بوی
 با صدنی در وصف ستم کز بوی ستم

چراغ ده سواد اشک چندان غم
 صبا بوی هم چوب فلک در بوی بوی
 بهشت سر را لولو اولی بوی ستم
 دوستی خاطر در حال ستم بوی
 اولی آصف عزت ز بوی بوی
 نمودن قانند کار کجی ستم بوی
 عارض بوی بوی ستم بوی ستم
 سوزنی ستم بوی ستم بوی ستم
 باغ حسن طراپی بوی ستم بوی
 صغیر بوی ستم بوی ستم بوی
 ای زوی کمال سواد ستم بوی
 عالی طبع دور بوی ستم بوی
 روش بوی ستم ستم بوی ستم
 در بوی بوی ستم بوی ستم

ثابت قومی دود و وسند و لکارک
 ایاز صبی بونی هر لار از ارند و دینی
 صفت از کتا صفتی کوسن بی بی لاری
 پرواز صفت شعله پرواز دوزخی
 بر بقوی زانکه تنه کت با زدی کوزری عالم
 لب آشته حار تنه دلم قان دوز با زدی مهدی عالم
 فاشی کلور با قیو بیو جمال فاشی چهاره
 سوزدی کوسنی چوخی مژگانه ضیائی کری عالم
 دوزخی بان ابدی بر کشیده کشتار و بر صوی افزار
 سبب و کلکوب اشک از انخی صولادی لعن عالم
 یعنی قوه خوب صفتی کوسن بیدار سک و صفت انحر
 ای لایه دم شکره چو قور صنادی کچین عالم
 قول تیری از و صیه اوست بوست معدن و قدر و وصلن
 الداتوی بیان سکویکی بجاره ایانی بی سرو نهالم

بو صفت عجز بار دار اوله زویدنی
 بیری و کلمه در ایال عشقی و کولمکی
 بو کجیلد اشخیز با مکتب بند
 سکنه پیلان با دایو نیک بر جان داند
 چوکس کس بل ناطق کجا لار دلم
 عاشقانه صوم لیبوب اناده قورین کجیل
 صومچی تجول از و سبک کوزن ان ای صم
 معجزین یا هو سعال عشقی و کولمکی
 صیف لوری شایخه کلار دوزخی
 بوکس بند کچون لبرینی قند کدر
 بو زیمه کی کوسه جاداسن الرو
 زلفه و بی کور می اسفند کمدین
 ضمیر از و بی هر طراوتش قش عباسن
 کلار کوزنک صغورین زه دوزخی
 مست محبوب فنز کبار باره دوزخی
 مست کول کول کیکو جوار دوزخی
 دل کسبده سنی غم غار دوزخی
 کاشانه دل معنی بار از دوزخی

شیر

بدو من زوق در کف تشنگی منم
 بهوی دربار بر تو روی لب انگش بنم
 چه ندانم این تشنگی کجور که سودا پیش
 کورب خواب کجور بار بدوم فرود انگش بنم
 او بادندک سبب ظلمت زه بر روی انگش بنم
 اراد کم بود بر زبان دعوا انگش بنم
 کوی خیز زود باغبان دل از تنها چه
 چو بوب بند سبب کجورم غمخوار از روی
 کوزنده فالگی برشی بدوم دنیا بخت
 صد لرم کوربان کیند تو چه بودم در دنیا چه
 او بادندک سبب ظلمت زه بر روی انگش بنم
 اراد کم بود بر زبان دعوا انگش بنم
 بدوم بانای اراد شمع آه آتش خمد
 او بانای حاب غمخواران طغوز از سبب
 چو دوق محبت بیبوس اولی بقیه
 او بادندک سبب ظلمت زه بر روی انگش بنم
 اراد کم بود بر زبان دعوا انگش بنم

بزخم غمی چو چو سستی از آتش
 اصحاب اولت آگاه
 جو کس ستم بار بر بغیر ره آتش
 ناچار رو نا حواء
 بزخم کبک اولت و عشقون وصله
 کوه کلمه خباسته
 بهیل کی هم ناییم هم ز راه آتش
 بر ش کم کس کجور گاه
 عشق کجور روی کوه کس کجور جمال
 جان تری و مدار
 تاسا لکن اولوب بز توئی ایوار از آتش
 بز توئی گاه
 کانون خفا بز توئی بر موه چو کس
 مانند شدر
 آتش و غمت ده مهنوز باره آتش
 عذر بز تو گراه
 بزاز نصف شعور زلف راه آتش
 خردن کجور گاه
 کوی که در سوزش عشق از روی از آن
 و زنی تب آجران
 استغف و مستوب لایلی کوه خفا
 انزوه مایه
 داغ الخی سینه خونی راه آتش
 خار لوری کجور گاه
 بهر اولی نصف عاف از روی
 دین ایوبی روی
 سونق و مصیبت کجور باره آتش
 خیم ایوبی

غزل محسن خمیس از وی که سر نهاد

سختی

کوکوش است کجاست زنگش زنگ زده شدی

سوم به پیشون کجا زنگش زنگ زده شدی

شکسته تا ظاهر سوادش غم زده شدی

دل شیدا سیرا جانان زده شدی

دلقوب زنجیر عشقی بویته در دین زده شدی

الطوکرک جیسی آسما اول و عشق زده شدی

لعل لاله صند زده شدی

قناعت ابی مکرک سیر باغ زده شدی

لوائی ناز بورد هم طغش زده شدی

فراق سرتیگر سیدالش غم زده شدی

چنگیزان تیر زده شدی

سنگ کوه سوردی زده شدی

سرم تا بر بویان زده شدی

سوزی سینه زده شدی

اول اول کور در کج معصوم زده شدی

مقام هم زده شدی

همان حال هم زده شدی

کوکوش زده شدی

بدیدم غم زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

بویان زده شدی

II. LÜZÛMÎ'NİN BESNİ'DE MEDFUN OLDUĞU KABRİSTANDAN BİRKAÇ FOTOĞRAF

Lüzûmî'nin medfun olduğu tahmin edilen bu mezarlıkta, birçok mezar taşı devrilip, tahrip olduğundan şairin mezarını tespit edemedik.

